

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

11 квітня 2019 року

Харків – 2019

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Кафедра міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки
Модуль Жана Монне «Зовнішня політика Європейського Союзу»

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

**МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

11 квітня 2019 року

Редакційна колегія:

Сідоров В. І., доктор педагогічних наук, професор
Новікова Л. В., кандидат юридичних наук, доцент
Червяцова А. О., кандидат юридичних наук, доцент
Доценко О. М., кандидат юридичних наук, доцент
Здоровко С. Ф., кандидат юридичних наук, доцент
Солових Є. М., кандидат політичних наук, доцент
Застава І. В., кандидат політичних наук, доцент
Меленцова О. В., кандидат економічних наук, доцент
Шамраєва В.М., доктор політичних наук, доцент

Секретаріат:

Андреєнко О. М., старший лаборант; **Юдіна Я. В.**, старший лаборант

Адреса редакційної колегії:

61022, м. Харків, майдан Свободи, б. 6, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу, кафедра міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки, к. 264, тел. (057) 705-10-59, e-mail: inter_law@karazin.ua

Затверджено до друку рішенням Вченої ради Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (протокол №7 від 24 червня 2019 року)

Стратегічні напрями зовнішньої політики Європейського Союзу: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (11 квітня 2019 року, м. Харків). – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2019. – 304 с.

ISBN 978-966-285-604-0

Міжнародна науково-практична конференція «Стратегічні напрями зовнішньої політики Європейського Союзу» проводиться в межах проекту Модуль Жана Монне «Зовнішня політика Європейського Союзу» за фінансової підтримки Виконавчого Агентства з питань освіти, аудіовізуальних засобів та культури ЄС.

До збірника матеріалів науково-практичної конференції увійшли тези доповідей науковців, практичних діячів, викладачів та студентів. Конференцію присвячено зовнішній політиці Європейського Союзу, її проблемам та перспективам. Конференція має стати платформою обговорення стратегічних напрямів зовнішньої політики Європейського Союзу в умовах реальних загроз, які ставлять під сумнів саму ідею Європейського проекту, що приніс народам Європи безпрецедентний мир, процвітання та демократію. Основними питаннями, які складають предмет обговорення, є: зовнішня політика Європейського Союзу: від національних інтересів до спільних цінностей; зовнішня політика Європейського Союзу та глобальне управління XXI століття; зовнішня політика Європейського Союзу, підтримання миру та сучасні виклики безпеці (тероризм, екстремізм, міграційні проблеми, економічна нестабільність, інформаційна безпека тощо); європейська політика сусідства, регіональне співробітництво, дипломатія; зовнішня політика Європейського Союзу та Україна.

У збірнику збережено стиль, орфографію, пунктуацію авторських текстів. Відповідальність за зміст достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей доповідей несуть автори цих доповідей.

ЗМІСТ

Абушова Б. С. <i>Римський статут міжнародного кримінального суду і правовий статус України .....</i>	8
Алексєєва Т. І. <i>Характерні тенденції зовнішньої політики України в контексті європейської інтеграції.....</i>	11
Беліменко В. І. <i>Екологічні проблеми сталого розвитку та збереження навколишнього середовища в контексті екологічних політик і європейського союзу.....</i>	13
Бєлобокова С. О. <i>Особливості формування інформаційної політики ЄС у процесі інтеграції .....</i>	17
Болюх О. С. <i>Екологічна освіта в контексті екологічної політики Європейського Союзу .....</i>	20
Бульбенюк С. С., Манелюк Ю. М. <i>Неоінституціоналізм як парадигма глобального управління XXI століття та зовнішня політика ЄС .....</i>	24
Вишневська П. В. <i>Інформаційна війна як чинник впливу на зовнішню політику європейських держав.....</i>	27
Габро І. В., Саїбов Р. А. <i>Культурна дипломатія ЄС у Середземноморському регіоні.....</i>	31
Гапоненко В. А. <i>Співпраця ЄС та України як чинник демократизації політичної системи .....</i>	34
Гасанова Н. Е., Гоголь М. Р. <i>Політика Європейського Союзу щодо врегулювання конфліктів на прикладі відносин між Косово та Сербією.....</i>	38
Гафарова Л. М. <i>Розвиток трудових ресурсів на міжнародних ринках в умовах INUSTRY 4.0.....</i>	41
Глуценко Я. І. <i>Аналіз міграційних процесів країн ЄС та України .....</i>	46
Гнатів З. Я. <i>Євроінтеграція в освіті: реалізація можливостей .....</i>	49
Григоренко Я. О. <i>Роль зовнішньої політики у забезпеченні воєнної безпеки як складової національної безпеки .....</i>	53
Гринькова А. В. <i>Роль ЄС у інформаційній війні України та Росії .....</i>	57
Громика Р. П. <i>Сучасний стан та перспективи розвитку зовнішньоекономічної діяльності України в контексті регіональної економічної політики .....</i>	60
Дерід І. О. <i>Трудова міграція українців в контексті міграційних настроїв Європи .....</i>	63

Доценко О. М., Зінченко О. І. Щодо питань спільної протидії кібертероризму: Україна-ЄС.....	67
Дунаєва Т. Є. Євроінтеграція України як запорука сучасних викликів безпеці: національний та міжнародно-правовий вимір.....	71
Дяченко В. І. Взаємодія прокуратури України з європейськими іноземними правоохоронними органами щодо протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом під час здійснювання зовнішньоекономічної діяльності	73
Застава І. В., Лемішко Ю. М. Особливості реалізації принципів інформаційної безпеки в державах ЄС.....	76
Зварич М. В. Загальна зовнішня політика і політика безпеки Європейського Союзу: становлення і особливості	80
Здоровко С. Ф. Європейський Союз та реформа правоохоронних органів України	83
Каплін О. Д., Харченко І. М. Ювілейна доповідь римського клубу (2017/2018 рр.) як одне з джерел сенсів і цінностей зовнішньої політики ЄС	87
Кліпкова Г. О. Виклики для зовнішньої політики ЄС крізь призму світ-системного підходу	90
Ковальчук С. Є. Східне партнерство та Україна: стан, проблеми та перспективи	93
Котелевець К. С. Зовнішня політика Європейського Союзу та сучасні виклики безпеці: міграційні проблеми	96
Кравченко Д. В. Перспективи зовнішньоекономічних відносин між Китаєм та ЄС.....	100
Красюк В. В. Сталий розвиток навколишнього середовища – один із стратегічних пріоритетів розвитку України як європейської держави.....	102
Ліба В. О., Ревенко Д. С., Комар Б. І. Польсько-Українські торговельно-економічні відносини як геоелемент економічної стратегії.....	106
Лиман С. І., Парфіненко А. Ю. Нерівні клітини шахівниці: чому успіхи туризму в Хорватії можуть наблизити новий регіональний конфлікт	109
Лисенко Ю. В. Публічна дипломатія як елемент формування позитивного іміджу сучасної держави	113
Лінива І. С., Асламович К. Г. Роль ЄС в економічній безпеці України	117
Манаєнко І. М., Андросюк О. К. Фактори глобального лідерства ЄС у світовій економіці	120

Меленцова О. В.

Зовнішньоекономічна політика ЄС в контексті глобальних ризиків 124

Моїсеєва Я. Ю.Розвиток міграційної політики держави Європейського Союзу
після кризи 2015 року..... 127**Момот Д. С.**Інтернет-моніторинг як засіб протидії тероризму: модерні методи
та перспективи ..... 131**Мудра К. І.**Публічна дипломатія як стратегія просування зовнішньої політики
Європейського Союзу..... 134**Новікова Л. В., Солових Є. М.**

Національні інтереси як складова зовнішньої політики: України та ЄС..... 137

Однопозова А. Ю.Лобізм як суспільно-політичне явище у міжнародних відносинах:
досвід ЄС для України ..... 140**Ольшевська А. В.**

Особливості процесу інтеграції Норвегії до європейських інституцій 144

Підзолкіна К. Е.

Трудова міграція українців до Польщі: причини та наслідки 147

Повелиця В. В.

Брендинг як одна із складових зовнішньої політики ЄС 149

Попель С. А.Розпорядження конфіскованими активами:
досвід країн Європейського Союзу..... 152**Прилуцька Д. А.**

Угода про асоціацію з ЄС: політичні наслідки для України..... 156

Прус Л. Р.Розпорядження товарами, які перейшли у власність держави за порушення
митного законодавства: євроінтеграційні зобов'язання..... 160**Ращупкіна Д. Р.**

ЕРАЗМУС+ в контексті публічної дипломатії ЄС..... 164

Роціна Н. В., Черненко Н. О.

Економіка знань: в контексті реалій України та країн Європейського Союзу..... 167

Руденко А. Х.Європейська політика сусідства як інструмент забезпечення стабільності,
безпеки та процвітання третіх країн ..... 171**Семенюк Д. С.**

Російська пропаганда як сучасний виклик безпеці Європейського Союзу..... 173

Ситник Ю. В.Правові засади регулювання міграційних процесів
у країнах Європейського Союзу..... 176**Сологуб Ю. С.**Кіберзлочинність як виклик зовнішньої політиці
та безпеці Європейського Союзу 179

Сороківська О. А., Луциків І. В., Котовська І. В.	
Особливості формування політики безпеки Європейського Союзу.....	184
Столярчук Г. В., Комар Р. О.	
Роль соціальної відповідальності бізнесу при формуванні відносин України з країн Євросоюзу	187
Терещенко Д. А.	
Циркулярна міграція як чинник удосконалення міграційної політики країн Європейського Союзу.....	190
Тиртова Т. П.	
Особливості політичного управління ЄС в сфері інформаційної безпеки	194
Толста М. О.	
Європейська міграційна криза 2015 року: негативні та позитивні наслідки явища.....	198
Трофімов П. В.	
Проблеми на шляху досягнення сталого розвитку довкілля в державах Європейського Союзу.....	201
Федотова Г. В.	
Забезпечення виборчих прав внутрішньо переміщених осіб.....	205
Фіщина О. В., Шарая Д. Р.	
Дипломатичні відносини між країнами-членами ЄС та Україною: реалії сучасності	208
Харченко А. І.	
Проблеми безробіття через міграційний фактор.....	210
Хижняк Л. М.	
Європейська і загальнонаціональні ідентичності в стратегії зовнішньої політики Європейського Союзу	213
Хижняк О. В.	
Толерантність як ціннісний консенсус в стратегії зовнішньої політики Європейського Союзу.....	216
Хілько Я. О.	
Роль Європейського Союзу в боротьбі з «цифровою нерівністю» на європейській арені	219
Хоружа А. В.	
Привілеї та імунітети місії спеціальних представників ЄС за Віденською конвенцією про спеціальні місії 1969 року	223
Христич І. О.	
Корупція у приватній сфері – один із викликів безпеки розвитку інтеграції України до Європейського Союзу.....	226
Худякова Б. А.	
Розвиток ринку міжнародного туризму в Україні як крок до встановлення регіонального співробітництва з ЄС.....	230
Ціватий В. Г.	
Стратегічні напрями, зовнішньополітичні інституції та дипломатичний інструментарій Європейського Союзу (2009-2019рр.): інтеграційно-безпековий і регіональний виміри.....	232

Чернишова Л. О., Чала О. В.	
<i>Внутрішні та зовнішні загрози розвитку Європейського Союзу</i>	236
Черномаз П. О.	
<i>Вплив зовнішньої політики ЄС на трансформацію зовнішньої торгівлі України</i>	239
Чернуха Т. С.	
<i>Інтеграція української системи вищої освіти в європейський освітній простір: компаративні засади</i>	243
Шаповалова О. В.	
<i>Причини та наслідки міграційної кризи ЄС на прикладі Німеччини</i>	247
Шуба М. В., Чекотило В. І.	
<i>Окремі аспекти розвитку міжнародної конкурентоспроможності економіки Польщі: досвід для України</i>	249
Юдічева О. П.	
<i>Продовольча безпека: виклики сьогодення</i>	252
Яндюк А. І.	
<i>Ізраїль та Євросоюз: особливості міжнародного співробітництва в умовах ескалації конфліктів</i>	255
Bondar-Podhurska O.	
<i>Annihilation of Challenges and Socio-Economic Development Perspectives as a Direction of the Foreign Policy European Union and Ukraine</i>	258
Chaikovska O.	
<i>European Commission Policy in the Context of Foreign Language Study</i>	261
Furtwengler L.	
<i>Arms Sales in the Framework of the Common Foreign and Security Policy of the European Union</i>	264
Kirchner S.	
<i>The European Union and the Law of the Sea</i>	268
Marekha I.	
<i>Smart Grid as a Tool for Prevention of Energy Crisis in the European Union</i>	272
Markova Y.	
<i>The EU Restrictive Measures: Implication Mechanism and its efficiency</i>	275
Pichugina M.	
<i>The EU Environmental Protection Policy and Ukraine</i>	278
Dr. Künnecke A.	
<i>Who needs whom? Future perspectives on EU-Turkey relations</i>	283
Ryevnikov V., Terebylo V.	
<i>The Evolution of the Mechanisms of the EU Regional Policy</i>	299

РИМСЬКИЙ СТАТУТ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ І ПРАВОВИЙ СТАТУС УКРАЇНИ

Абушова Бела Сахават кизи,
аспірант кафедри міжнародного публічного права,
Київський національний торговельно-економічний університет,
bela12@ukr.net

З підписанням у 1998 р. Римського договору держави, зацікавлені в здійсненні більш ефективного правосуддя, почали поступово приєднуватися і приводити своє законодавство у відповідність до положень Римського Статуту. Оскільки, після створення першого в історії міжнародного права постійно діючого кримінального суду багато країн зіткнулося з проблемою невідповідності національного законодавства статуту Міжнародного кримінального суду (далі – МКС) і іншим його нормативно-правовим актам, ще значною мірою вплинуло на ефективність його функціонування.

На сьогодні для України питання правових наслідків приєднання до Статуту МКС з огляду на останні події є як ніколи актуальним. Можна виділити три основні кроки, які повинна зробити держава, що бажає приєднатися до МКС:

- адаптація нормативно-правових актів до статуту МКС;
- імплементація в своє законодавство положень Статуту МКС;
- співпраця та надання допомоги МКС.

Процедура приєднання до Статуту МКС складається з двох частин: підписання і ратифікації. Так, згідно зі ст. 125 «Даний статут підлягає ратифікації, прийняттю або затвердженню державами, які підписали Статут».

Перший крок до членства в МКС з боку України був здійснений у 2000 р., коли представник України підписав Римський статут. Після чого мала відбутись ратифікація Статуту МКС, проте після підписання президент України звернувся до Конституційного суду для отримання роз'яснень щодо відповідності положень Статуту Конституції України.

Конституційний Суд проаналізував відповідність положень Статуту МКС Конституції України і дійшов висновку: «Визнати Римський Статут Міжнародного кримінального суду, підписаний від імені України 20 січня 2000 року, таким, що не відповідає Конституції України, в частині, що стосується положень абзацу десятого преамбули та статті 1 Статуту, за якими «Міжнародний кримінальний суд ... доповнює національні органи кримінальної юстиції» [1].

На думку Конституційного суду України, саме принцип комплементарності є тією рисою, котра суттєво відрізняє Міжнародний кримінальний суд від інших органів міжнародної юстиції, зокрема від Європейського суду з прав людини, право звернення до котрого з метою здійснення захисту прав і свобод закріплено в ст. 55 Конституції України: «Кожен має право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна». В цьому контексті слід окремо наголосити на тому факті, що ні Європейський суд із прав людини, ні будь-яка інша установа із

захисту прав людини не доповнює національну судову систему України, на відміну від Міжнародного кримінального суду. Оскільки положення Конституції України не дозволяють таке доповнення, Конституційний суд України дійшов висновку, що приєднання України до Римського статуту Міжнародного кримінального суду буде можливим тільки після внесення відповідних змін до Конституції України [2, с. 186].

В 2006 р. Україна, не будучи учасницею МКС, приєдналася до Угоди про привілеї та імунітети Міжнародного кримінального суду. Так, згідно з Законом України від 18.10.2006 р. «Про приєднання України до Угоди про привілеї та імунітети Міжнародного кримінального суду» «відповідно до статті 23 Угоди Україна заявляє, що на території України громадянам України, а також іншим особам, які постійно проживають в Україні, надаються лише такі привілеї та імунітети, що визначені у цій статті».

В 2009 р. була зроблена спроба змінити Конституцію України, був поданий проект нової Конституції, в якому було зазначено, що «визнання юрисдикції Міжнародного кримінального суду здійснюється на підставі відповідного закону про ратифікацію Міжнародного кримінального суду від 20 січня 2000 року» [3].

Враховуючи, що ці зміни не набули чинності, наступним кроком можна вважати визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду *ad hoc*. 17 квітня 2014 року уряд України вперше представив заяву про визнання юрисдикції Суду щодо передбачуваних злочинів, скоєних на території України в період з 21 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року.

Відповідно до ст. 12 Статуту Міжнародний кримінальний суд може здійснювати свою юрисдикцію:

- якщо держава є учасницею Статуту;
- якщо держава за допомогою заяви, представленої секретарю, визнає здійснення судом юрисдикції щодо даного злочину.

Таким чином, Україна, відповідно до ст. 12 (13), заявила про визнання юрисдикції суду у відношенні злочинів скоєних на її території в певний період.

Відповідно до ст. 15 Статуту МКС «прокурор може порушувати розслідування *proprio motu* на основі інформації про злочини, що підпадають під юрисдикцію суду», тому канцелярія Прокурора отримала безліч звернень щодо злочинів, можливо скоєних з 21 листопада 2013 року на території України.

Тим не менш визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду *ad hoc* не знімає питання визнання його юрисдикції на постійній основі шляхом внесення відповідних змін до Конституції України. Таке внесення, в свою чергу, могло б відбутися шляхом:

- 1) прямої вказівки на необхідність ратифікації Римського статуту МКС;
- 2) внесення положення щодо відсутності суперечності органів міжнародної юстиції *lato sensu*, які доповнюють національні судові системи відповідним положенням Конституції України за аналогією, наприклад, із Європейським судом з прав людини;
- 3) визнання Римського статуту Конституційним судом України як такого, що не суперечить Конституції України [4, с. 181].

Також слід відмітити, що згідно ст. 8 Угоди про асоціацію України з ЄС від 1.09.2017 р., «сторони співробітничать з метою зміцнення миру та між народ-ного

правосуддя шляхом ратифікації та імплементації Римського статуту Міжнародного кримінального суду (МКС) 1998 року та пов'язаних із ним документів».

Станом на сьогодні, згідно з Конституцією України в редакції від 2016 року, «Україна може визнати юрисдикцію Міжнародного кримінального суду на умовах, визначених Римським статутом» [5]. Ця норма набуває чинності 30 червня 2019 року. У звіті про дії за попереднім розслідуванням зазначається, що Канцелярія Прокурора спробувала зробити більш докладний і ретельний аналіз вибіркової сукупності злочинів, з точки зору їх відповідності конкретним ознакам складу злочинів, що підпадають під юрисдикцію Римського статуту. Злочини, що вже проаналізовані Канцелярією Прокурора, вимагають складних фактичних і правових оцінок, наприклад з точки зору ведення військових дій і чинного законодавства [6].

Також для визначення юрисдикції Канцелярія Прокурора співпрацює з державними органами, міжурядовими організаціями та громадськими організаціями. Під час місії в Україну в червні 2018 р. Канцелярія Прокурора провела широкі консультації з Генеральною прокуратурою України, щоб оцінити можливість доступу до інформації, що має відношення до проведеного нею аналізу.

Слід зазначити, що практика проведення попереднього розслідування в Україні виявляє один із ключових недоліків міжнародного кримінального правосуддя, тому що для його проведення і визначення юрисдикції необхідно витратити велику кількість часу. Так, справа «Ситуація в Україні» є об'єктом попереднього розслідування з 25 квітня 2014 року.

Отже, намагання провести реформу правосуддя, підписання Угоди про Асоціацію, події на сході України, в Криму та визнання юрисдикції щодо цих злочинів є основними причинами поглибленого співробітництва, та пошуку шляхів ратифікації Римського статуту Міжнародного кримінального суду.

Список використаних джерел:

1. Висновок конституційного суду України від 11.07.2001 р. № 3-в/2001 у справі за конституційним поданням президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римському статуту МКС. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003v710-01/print> (дата звернення: 29.03.2019).
2. Гнатовський Н. Ратифікація Римського статуту МУС: позиція України. *Часопис Московського університету права*. 2003. № 1. С. 179–187.
3. Про внесення змін до Конституції України: Закон України від 04.06.2009 р. №44. URL: http://www.pravda.com.ua/articles/2009/06/4/3998046/view_print/ (дата звернення: 29.03.2019).
4. Кучер О.Б. Україна та МКС: Еволюція та розвиток взаємовідносин: *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. № 3. С.179–181.
5. Конституція України: Закон України від 21.02.2019 р. № 2680-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 29.03.2019).
6. Preliminary examinations report 5.12.2018. URL: <https://www.icc-cri.int/itemsDocuments/2018-otp-rep-PE-Ukraine.pdf> (дата звернення: 29.03.2019).

Науковий керівник: Плахотнюк Наталія Вікторівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного публічного права Київського національного торговельно-економічного університету.

ХАРАКТЕРНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Алексєєва Тетяна Іванівна,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
t.i.alekseeva@gmail.com

Зовнішня політика кожної країни є важливою умовою її економічного зростання. Особливо це актуально за сучасних умов, коли кожна держава ставить перед собою завдання, пов'язані зі забезпеченням безпеки й цілісності, захистом економічної і політичної незалежності, утриманням і зміцненням авторитету країни в системі міжнародних відносин.

Україна як держава, що географічно розташована в європейському регіоні і має історичні та економічні зв'язки з європейськими країнами, не може не враховувати у своїй зовнішньоекономічній політиці регіональні інтеграційні процеси, які відбуваються в Європі. Вона пов'язує перспективи свого подальшого розвитку зі входженням у європейські структури.

Європейські цінності вже давно стали орієнтиром українського уряду та населення. Внаслідок політичної та економічної ситуації в Україні посилення співробітництва з ЄС є основною метою зовнішньої політики нашої країни, адже східне партнерство вичерпало свої можливості, спершу різного роду торговельними війнами, а сьогодні й відкритою воєнною агресією.

Аналіз основних подій 2018 р. показав, що цей період був важкий для України, зокрема для її зовнішньої політики. Відсутність прогресу у реформуванні країни ставило суворі обмеження щодо її можливостей на міжнародній арені. Як і в попередні роки, Україна залишається в сірій зоні європейської безпеки, маючи низький рівень ефективності та демократії [2].

В Україні поряд з основними тенденціями зовнішньої політики відбулося декілька важливих подій, серед яких:

- інтенсивна риторика щодо співпраці з НАТО та ЄС, яка передбачає приєднання до обох організацій;
- високе напруження у відносинах із західними сусідами;
- подальше погіршення відносин з Росією, Азовська криза та введення воєнного стану.

Наміри вступити до ЄС та НАТО, як і раніше, будуть головними зовнішньополітичними гаслами для України. Питання в тому, наскільки швидко наша країна наблизиться до реальної співпраці з обома сторонами. На сьогодні це питання є основоположним для зовнішньої політики України [2].

Прагнення України вступити до ЄС підтверджено 27 червня 2014 року Угодою про асоціацію України та ЄС, яка була підписана у Брюсселі главами держав Європейського Союзу та Президентом України. Угода регламентує основні напрями співробітництва у зовнішній політиці, сфері безпеки, торгово-економічних питаннях, а також визначає базові принципи розвитку політичного

діалогу й співробітництва в контексті асоціації [3].

Окрім виконання Угоди про Асоціацію, урядом України були сформульовані наступні завдання:

- 1) створення асоціації з країнами Шенгенської зони;
- 2) приєднання до митного союзу ЄС;
- 3) входження до енергетичного союзу ЄС;
- 4) створення спільного авіаційного простору;
- 5) вступ до єдиного цифрового ринку [2].

Асоціація з країнами Шенгенської зони має формат «асоціація з Шенгеном». Такі стосунки мають з ЄС Швейцарія, Ісландія та Норвегія. Це означає відкриття західного кордону, такого як, наприклад між Францією та Німеччиною, Німеччиною і Польщею. Але це може виявитися для України складнішим, аніж членство в ЄС.

Приєднання України до митного союзу ЄС потребує приведення до європейських стандартів митного законодавства і виконання торговельних угод. В цьому Україні сприяє вже створена з ЄС зона вільної торгівлі, але винятком з цього буде торгівля сільгосппродукцією, яка все одно буде проходити митний контроль, що може викликати низку ускладнень.

Входження до енергетичного союзу ЄС є більш перспективним, оскільки Україна є членом Енергетичного співтовариства. Тому наша країна може розраховувати на повноцінне входження до спільного енергетичного ринку ЄС та реалізацію зовнішньоенергетичної стратегії.

Плани щодо вступу в дію спільного авіаційного простору (САП) будуть реалізовані в тому випадку, якщо вирішиться питання щодо Гібралтару, а для цього треба дочекатися завершення Brexit. Тим часом Україні варто працювати над двосторонніми домовленостями про «відкрите небо» з кожною країною ЄС окремо, разом з визначенням стратегії розвитку аеропортів та її узгодженням з інтересами національного перевізника.

Вступ до єдиного цифрового ринку вже відкрила Україні Угода про асоціацію, яка дає широкі можливості глибокої інтеграції з ЄС у цій сфері. Далі потрібно просто гармонізувати законодавство у галузі інформаційно-комунікативних технологій, телекомунікацій, електронних послуг та торгівлі тощо.

Для реалізації поставлених цілей необхідно вирішити першочергові завдання, які є основними для України на сьогодні. Зокрема, Україна повинна зробити все можливе, щоб налагодити відносини з Угорщиною та Польщею. Продовження конфліктів на історичному та лінгвістичному підґрунті грає проти інтересів усіх, але, перш за все, проти українських інтересів.

Характерними тенденціями подальшого розвитку відносин України та ЄС у рамках європейської інтеграції є визначення пріоритетів зовнішньої політики з урахуванням впливу геополітичних факторів. При цьому знаковим є забезпечення національної безпеки, що є одним із ключових чинників, які зумовлюють вибір зовнішньополітичних векторів України. Недаремно Європейський Союз об'єднав у один блок спільну зовнішню політику і політику безпеки, тим самим підкресливши, що безпека є однією із найважливіших функцій зовнішньої політики.

У контексті розвитку інтеграційного простору України основними пріоритетами реалізації положень політичної асоціації є проведення в Україні низки реформ: конституційної та виборчої, впровадження регіональної політики європейського зразка; реформа системи запобігання та боротьби з корупцією [4, с. 134].

Нова Стратегія національної безпеки України має задати базові орієнтири в усіх сферах внутрішньої і зовнішньої політики, окреслити шляхи і механізми імплементації в життя базових національних інтересів країни. Стратегія національної безпеки України розрахована на термін до 2020 р. з реалізацією основних цілей щодо набуття нової якості економічного й гуманітарного розвитку, забезпечення інтеграції України до Євросоюзу [1].

Таким чином, для ефективної реалізації євроінтеграційної політики необхідним виступає поєднання політичного, правового, інституційно-організаційного, економічного, інформаційного механізмів, що забезпечить розвиток України в євроінтеграційному напрямку з дотриманням характерних тенденцій визначальних принципів та стандартів.

Список використаних джерел:

1. Про національну безпеку : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. 03 серп. (№ 31). С. 5.
2. Зовнішня політика України: результати 2018 року та перспективи на 2019 рік. URL: <http://www.icps.com.ua/zovnishnya-polityka-ukrayiny-rezultaty-2018-roku-ta-perspektyvy-na-2019-rik> (дата звернення: 25.03.2019).
3. Наслідки створення поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі між Україною та ЄС. URL: http://www.ier.com.ua/files/Projects/report_2014-11-28_edited.pdf (дата звернення: 28.03.2019).
4. Подп'ятнікова А. Роль Угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом у розвитку транзитивного простору. *Актуальні проблеми європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва України*: матеріали XIV регіональної наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 18 трав. 2017 р.). Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2017. С. 133–136.

ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В КОНТЕКСТІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Беліменко Владислав Ігорович,
магістр I курсу,
Університет «Україна»,
belimenko@email.ua

Згідно з ініціативою Міжнародного союзу теоретичної та практичної хімії (ІЮПАК), які підтримується ЮНЕСКО, 63-а сесія Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй проголосила важливість хімічної науки для збереження навколишнього середовища. В резолюції ООН з Міжнародного року хімії підкреслюється, що досягнення фундаментальної хімії значною мірою зумовлює сучасний рівень розуміння будови матеріального світу, а хімічні підходи та

технології відіграють ключову роль у розв'язанні глобальних проблем сталого розвитку та збереження навколишнього середовища, в забезпеченні населення планети чистою водою, їжею, ефективними ліками, енергією. Запропонований ІЮПАК девіз року хімії «Хімія – наше життя, наше майбутнє» повинен сприяти розумінню різними шарами суспільства важливої ролі хімії, підвищенню попиту на хімічні знання і розробки, залученню здібної молоді в хімічну науку та промисловість, поглибленню міжнародного співробітництва хіміків та їх організацій в інтересах збереження нашої планети та вирішення глобальних проблем людства.

Розвиток хімічної науки сприяло створенню та впровадженню нових екологічно безпечних, енерго- та ресурсозберігаючих процесів хімії та хімічної технології, сприяти модернізації економіки країни, подоланню її сировинного характеру та переведенню на сучасний високотехнологічний шлях розвитку багатьох екологічних і природоохоронних проблем.

Серйозним спонукальним та об'єднуючим моментом у боротьбі зі ці цілі є так звані «зелені» рухи та «зелені» технології. Початок «зеленому» руху було покладено ще в 60-і роки ХХ століття, коли громадськість Північної Америки та Західної Європи, яка виступає за збереження навколишнього середовища, добилися посилення природоохоронного законодавства та посилення контролю за використанням токсичних хімікатів у різних галузях економіки та соціальної сфери. Окрім штрафних санкцій та заборони застосування ряду особливо небезпечних хімікатів, посилилась увага до пошуку менш токсичних заміщуючих хімічних речовин, альтернативних технологій енерго- та ресурсозбереження. Більш того, законодавчо був введений токсикологічний контроль отриманих і застосовуваних хімічних речовин та матеріалів.

Визначення «зеленої» хімії, прийняте ІЮПАК [1], таке: «Зелена хімія – відкриття, розробка та використання хімічних продуктів та процесів, які зменшують або виключають використання та утворення шкідливих речовин». Визначення прямо вказує на необхідність урахування можливих негативних явищ ще на стадії створення нових сполук, про що раніше дослідники часто не задумувалися. Поль Анастас та Джон Корнер сформулювали 12 принципів «зеленої» хімії, які стали нині класичними [2]. Ці принципи, які розкривають практичні аспекти визначення ІЮПАК, наводяться нижче.

- **Запобігання** (краще не допускати утворення відходів, ніж займатися їх переробкою або знищенням).
- **Раціональне (ефективне) використання вихідних реагентів** (методи синтезу повинні розроблятися таким чином, щоб у складі кінцевого продукту входило якомога більше атомів використовуваних вихідних реагентів).
- **Зниження загрози процесів і продуктів синтезу** (у всіх можливих випадках потрібно прагнути до використання або синтезу речовин, нетоксичних або малотоксичних для людини та навколишнього середовища).
- **Конструювання «зелених» матеріалів** (технології повинні забезпечувати створення нових матеріалів з найкращими функціональними характеристиками та мінімальною токсичністю).

- **Виключення використання небезпечних допоміжних реагентів** (слід по можливості уникати використання в процесі синтезу допоміжних реагентів (розчинників, екстрагентів і т.д.): якщо це можливо, ключовим є параметр токсичності).
- **Енергозбереження** (слід сповна враховувати економічні та екологічні наслідки, пов'язані із затратами енергії в хімічних процесах: бажано здійснювати процеси синтезу при кімнатній температурі та нормальному атмосферному тиску).
- **Використання відновлюваної сировини** (у більшості випадків, коли це технічно можливо та економічно вигідно, слід віддавати перевагу відновлюваній сировині).
- **Зменшення числа проміжних стадій** (потрібно мінімізувати або зовсім відмовитися від непотрібних проміжних стадій (блокуючі групи, протектори, проміжні модифікатори фізичних та хімічних процесів), оскільки проміжні стадії зазвичай поєднанні з додатковими відходами та збільшенням кількості реагентів, які використовують).
- **Використання каталітичних процесів** (каталітичні процеси з максимально можливою селективністю прийнятніші стехіометричних реакцій).
- **Біорозклад** (потрібно прагнути до легкого біорозкладу вихідних та отриманих із них продуктів, які не призводять до небезпечних для навколишнього середовища сполук).
- **Забезпечення аналітичного контролю в реальному часі** (для попередження утворення небезпечних відходів потрібно розвивати аналітичні методи, які забезпечують можливості моніторингу та контролю в реальному часі).
- **Попередження можливості аварій** (хімічні сполуки, які використовують в технологічних процесах, повинні бути присутні в формах, які мінімізують можливість хімічних аварій, таких, як викиди сильнодіючих отруйних речовин, вибухи, пожежі).

Екологія, постійно збільшуючи набір факторів зовнішнього середовища, вивчає їх вплив на особини, популяції, на людину. Звідси випливає прямий зв'язок екології з господарською діяльністю людини, особливо з такими масштабними виробництвами, як енергетика, паливо- та ресурсовидобувні комплекси, хімія, транспорт, лісове та сільське господарство тощо.

Серед основних завдань екології для держав Європейської співдружності можна виділити такі:

- дослідження особливостей організації життя, в тому числі в зв'язку з антропогенним, що є результатом людської діяльності, впливом на природні системи;
- створення наукової основи раціональної експлуатації біологічних ресурсів;
- прогнозування змін природи під впливом діяльності людини;
- збереження середовища існування людини.

Збалансованість взаємовідносин людини з видами, популяціями та спільнотами може бути досягнута за рахунок комплексних зусиль з боку людини

шляхом екологічної регламентації господарської діяльності, цілеспрямованого, екологічно виправданого впливу на види, популяції та екосистеми, шляхом екологічного виховання підростаючих поколінь.

Завдяки цьому може бути розв'язано багато проблем господарської діяльності суспільства європейських держав:

- інтенсифікація виробництв ряду галузей;
- збереження та заощадження сировини;
- охорона історичних та архітектурних пам'яток;
- збільшення часу експлуатації промислових та житлових комплексів;
- збільшення тривалості життя та зниження захворюваності людей в

умовах урбанізованого середовища;

- вдосконалення механізмів взаємодії суспільства та природи.

Зміна у ставленні до екології та перетворення її з підпорядкованої галузі біологічних знань у провідний самостійний науковий напрям в державах Європейського союзу пояснювались тим, що саме життя висунуло перед нею завдання стати теоретичною базою багатогранної практичної діяльності у свідомості людей. Участь фахівців різних профілів у вирішенні теоретичних і практичних завдань екології сприятливо позначилась на її розвитку, збагатила новими ідеями, науковими підходами й практичним досвідом. Разом з тим сучасні вимоги до екології й позиції розвитку стали несподіваними, а її науковий потенціал виявився недостатнім для роз'яснення політичних і господарських проблем, організації раціонального природокористування в регіональних і загальнодержавних масштабах. Вивчення проблем негативного антропогенного впливу на довкілля вимагало нових наукових підходів та розвитку відповідних форм і методів екологічної освіти.

Досвід свідчить, що нові галузі знань неможливо проголосити, вони формуються в процесі тривалого розвитку численних різнопланових досліджень та апробації одержаних результатів у реальній практиці. Сучасна постіндустріальна епоха зумовила перехід пізнання на такий порядок сутності, де те, що в явищі виступало як розрізнене, стає внутрішньо взаємозв'язаним, суттєво єдиним, спонукала все частіше розпочинати дослідження соціально-екологічних проблем з постановки завдань, які виникають у практиці суспільної життєдіяльності.

В екології почали проявлятися не лише глобальність і комплексність сучасних природничих проблем, але й їх взаємопереплетіння з проблемами географічними, економічними, соціальними, політичними. Під цим приводом деякі дослідники, на наш погляд, неправомірно почали перетворювати екологію з біологічної науки на галузь знань, що вивчає складні суспільствознавчі, економічні, етичні й політичні питання, нерідко трактувати її вже не як науку, а як загальнонауковий підхід.

Все очевиднішим стає складний характер взаємовідносин між суспільством і природою, і саме це спонукало до життя нову суміжну галузь знання, яка аналізує і синтезує різноманітні загальнонаукові, природничі і соціологічні дані з метою виявлення закономірностей взаємозв'язку природи і суспільства, природи і

людства, оцінки стану природного середовища, прогнозування його змін, вироблення рекомендацій з регулювання і оптимізації екологічної взаємодії. Цю практичну і теоретичну проблематику називають по-різному: «людина і природа», «взаємодія природи і суспільства», «охорона природи», «збереження природного середовища», «енвайронменталізм», «екологія людини і суспільства», «соціальна екологія», «глобальна екологія», тощо.

Список використаних джерел:

1. Tundo P., Anastas P., Black D.StC., Breen J., Collins T., Memoli S., Miyamoto J., Polyakoff M., Tumas W. Pure Appl. Chem. 72. 1210 (2000).
2. Anastas P.M., Warner J.C. In Green Chemistry: Teory and Practice. Oxford University Press. New York. 1998. 135 p.

Науковий керівник: **Лукашенко Тетяна Федорівна**, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри сучасної інженерії та нанотехнологій Університету «Україна».

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС У ПРОЦЕСІ ІНТЕГРАЦІЇ

Белобоква Софія Олексіївна,

студентка 4 курсу групи УМІ-41 факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
s.belobokova@ukr.net

У Європі в умовах формування інформаційного суспільства важливого значення набувають питання співпраці та суперництва в інформаційній сфері. Інформаційна політика ЄС знаходиться в процесі формування, носить наддержавний характер, покликана забезпечувати інформаційну підтримку інтеграції, реалізацію основних прав і свобод людини у сфері інформації, створювати умови для виконання принципу вільної конкуренції на інформаційному ринку, проводити антимонопольну політику, забезпечувати розвиток європейського законодавства в інформаційній сфері, надавати підтримку створенню та регулюванню інформаційного простору ЄС.

На сучасному етапі інтеграції Маастрихтський договір визначає три, так звані, основи інтеграції: перша основа – співпраця в економічній сфері, створення спільного ринку, економічного та валютного союзу, друга – інтеграція спільної зовнішньої політики та політики безпеки, третя – створення єдиного правового простору та гармонізація національних судових систем. Однак дослідження сучасних аспектів інтеграційного процесу дозволяє говорити про четверту, не менш важливу, складову інтеграції – інформаційну, яка втілилася в подальшому у формуванні інформаційної політики Європейського Союзу.

Роль інформаційного чинника в розвитку інтеграційного процесу в Європі обумовлена, по-перше, історичним значенням інформації в розвитку соціуму, по-друге, формуванням нового підходу до розуміння суспільства, що вступив на

інший рівень розвитку – інформаційний. Принципова відмінність нового підходу до розуміння розвитку суспільства проявляється в усвідомленні того, що процес інформатизації поширюється та впливає на всі сфери людського життя, змінюючи умови та засоби праці. З розвитком нових інформаційних технологій змінюється значення інформації та інформаційних процесів у суспільстві. Їх нові функції відображаються в новій картині світу. Інформаційний чинник розвитку суспільства створює певні умови для інтеграційного процесу в Європі та пред'являє особливі вимоги до медіа сфери [3].

Нові інформаційно-комунікаційні технології вимагають модернізації політичних, культурних, соціальних та інформаційних відносин між країнами-членами в межах інтеграції. Аналіз сучасного стану розвитку інформаційного суспільства дозволив виявити основні проблеми Європейського Союзу у реалізації політичного управління інтеграційними процесами. Так, жителі Європейського Союзу слабо уявляють собі систему реалізації політики, яку вони хотіли б бачити. З одного боку, європейські жителі хочуть, щоб були вирішені головні проблеми сучасного суспільства, з іншого – в суспільстві спостерігається зростаюча недовіра до політичних інститутів та їх діяльності або проста відсутність інтересу до неї. Особливо гостро така недовіра стала відчуватися у зв'язку з посиленням інформаційно-комунікаційного розриву між європейськими громадянами та політичними елітами. Вперше проблема інформаційно-комунікаційного розриву озвучувалася відразу після вступу в силу Маастрихтського договору.

В епоху традиційних ЗМІ взаємозв'язок політичних інститутів і засобів інформації та комунікації був налагоджений відповідно до рівня демократичного розвитку. Виникнення великої кількості нових технологій передачі та отримання інформації призвело до того, що політичні еліти не встигали адаптувати свою діяльність до швидко змінюваних інформаційних умов. У зв'язку з цим питання комунікаційного розриву в Європі ставало загострюватися із розвитком інформаційно-комунікаційних технологій. Основними методами усунення інформаційно-комунікаційного розриву Європейська комісія визначила розвиток комунікації на рівні Європи, організацію діалогу та дебатів на загальноєвропейські теми, створення загальноєвропейської суспільної сфери [1].

Виходячи з нових інформаційних умов демократичні інститути і політичні еліти на національному та європейському рівнях були змушені розробити нові принципи політичного управління в інформаційному суспільстві для встановлення та розвитку більш демократичного управління.

В умовах закономірної інформатизації та медіатизації політичного процесу питання управління та включення громадян в активну участь в політичному житті ЄС розглядаються як ключові. Принцип участі також вимагає від європейських інституцій зусиль щодо залучення уваги та інтересу громадян до політичного життя Європейського Союзу, що можна досягти за допомогою інформаційної підтримки політичних процесів.

Поряд з цим ЄС приділяє увагу формуванню комунікаційної політики європейських інститутів, необхідної для донесення інформації на національному та локальному рівнях, де можливе використання нових інформаційних технологій за підтримки національних і регіональних органів влади. Вся інформація

європейського значення повинна бути представлена адаптовано до локальних інтересів і доступна на всіх офіційних мовах Європейського Союзу [2].

На даний момент ЄС остаточно перейшов на інформаційну підтримку функціонування європейських інститутів і використання інформаційно-комунікативних технологій у всіх сферах для створення та підтримки почуття єдності як базису Європейського Союзу. Був створений інтерактивний інформаційний портал ЄС для підтримки дебатів, забезпечення громадян ЄС всією необхідною інформацією «Європа». Практично кожен європейський інститут і організація мають своє представництво в Інтернеті, де представлена вся необхідна інформація про їх діяльність. Максимальна інформаційна відкритість та доступність політичних і громадських організацій в Європі розглядається як необхідна умова для створення транснаціонального простору, де громадяни з різних країн зможуть обговорювати питання, які вважаються найбільш важливими для європейської інтеграції. Подібні інтерактивні платформи допомагають політикам бути в курсі сучасних тенденцій та громадської думки з того чи іншого питання.

Рада і Європарламент, починаючи з 2002 року, прагнуть зробити більш доступною інформацію про різні етапи спільного процесу прийняття рішень. Країни-члени повинні інформувати суспільство про основні події та забезпечувати обговорення європейських питань. Лише це допоможе вирішити проблеми, що виникають на шляху інтеграції, а саме: відсутність європейської єдності, національної розрізненості, політичне відчуження громадян і комунікаційний розрив між громадянами та європейськими інституціями.

З метою забезпечення безпеки інформаційного суспільства Європейською комісією розроблено Положенням про боротьбу зі спамом, шпигунськими програмами та шкідливим програмним забезпеченням. Європейськими інститутами послідовно розроблялися програми з адаптації суспільства до нових умов, які ставили завдання в різних сферах загальноєвропейського життя: медіапрограма e-Europe 2002 (Електронна Європа - 2002), e-Europe 2005 (Електронна Європа - 2005), План інформатизації – 2010, Регіональна програма обміну та поширення інформації 2008-2011 [4].

На сучасному етапі розвитку ЄС будується на принципах свободи, демократії, поваги прав людини та основних свобод, правової держави та громадянського суспільства (ст. 6. Маастрихтського договору). Так як будь-яка діяльність органів влади в демократичному суспільстві ґрунтується на верховенстві закону, то політика Євросоюзу в інформаційній сфері ґрунтується на базових цінностях соціально-політичної сфери, які зафіксовані міжнародним правом і законодавством про створення та функціонування ЄС.

Таким чином, сучасний інтеграційний процес ЄС характеризується суттєвими змінами, які відбуваються під впливом розвитку інформаційного суспільства. Формування інформаційного суспільства в Європі визначається європейськими інститутами як закономірний етап розвитку світового соціуму, а прагнення досягти високого рівня інформаційного розвитку та адаптації до нових умов всіх сфер життєдіяльності розглядається як запорука отримання максимальної кількості вигод і благ на світовій арені. Визначальним чинником

розвитку ЄС нарівні з економіко-політичним стає інформаційний. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, інформатизація та медіатизація всіх сфер функціонування європейського суспільства, а також структурно-функціональні зміни інформаційно-комунікаційної системи впливають на соціально-політичні процеси в межах інтеграційного процесу.

Список використаних джерел:

1. European Commission. URL: https://ec.europa.eu/info/strategy_en (Last Accessed: 26.03.2019).
2. European External Action Service. URL: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/3637/eus-international-roles_en (Last Accessed: 25.03.2019).
3. EU neighbours. URL: <https://library.euneighbours.eu/content/eastern-partnership-civil-society-forum-2009-recommendations-economic-integration-and-conver> (Last Accessed: 27.03.2019).
4. European Union. URL: https://europa.eu/european-union/topics/audiovisual-media_en (Last Accessed: 27.03.2019).

Науковий керівник: **Чернишова Лариса Олексіївна**, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА В КОНТЕКСТІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Болюх Олександр Сергійович,
магістр I курсу,
Університет «Україна»,
boliukh@email.ua

Сучасний стан навколишнього природного середовища переконливо свідчить, що факти, які детермінують загострення екологічної ситуації в країнах Європейського союзу, об'єктивно діють у будь-якому індустріальному суспільстві незалежно від соціально-економічного ладу, але значно корелюючись (посилюючись або послаблюючись) чинниками техніко-технологічного, а головне економічного та соціокультурного порядку, рівнем розвитку демократії у сфері політики та господарства, можливостями впливу громадян на центри й процеси прийняття рішень тощо.

Концепція освіти в країнах Європейської співдружності повинна враховувати безпрецедентну інтегративність екології, її орієнтацію на вивчення сфери безпосередніх життєвих інтересів людини. Від формування цих знань залежить певний рівень ставлення людини до навколишнього середовища, тобто не лише знання і розуміння, але й виховання. Від цих знань залежить саме існування людства і всієї планети Земля. Підвищення культури громадян у спілкуванні з природою, екологічна підготовка кадрів в умовах складного перехідного періоду мають важливе державне значення, оскільки покликані допомогти у вирішенні

життєво важливих соціально-економічних, еколого-економічних і геополітичних проблем. В останнє десятиліття в системі екологічних наук з'явилися нові наукові і навчальні дисципліни: екологія міст, екологія особистості, екологія дитини тощо [1]. Заявила про себе і визначена як одна з важливих складових системи екологічних дисциплін – соціальна екологія.

Аналіз тенденцій глобальних, регіональних і локальних змін у природних екосистемах та біосфері загалом свідчать про нагальну потребу формування в суспільстві економічних спеціальностей з метою набуття ґрунтовних екологічних знань та культури спілкування з природою необхідних навичок раціонального природокористування, екологізації практично всіх навчальних дисциплін в навчальних закладах. Система отриманих на цій основі знань має забезпечити формування чітких і обґрунтованих уявлень про взаємодію і взаємозв'язок усіх компонентів у природничій, соціальній і технологічній сферах, про стратегію і тактику збереження й стабільного розвитку життя на Землі. На нашу думку, у зв'язку з викладеним очевидно є необхідність змін у структурі екологічної освіти, оновленні її змісту, реалізованого в системі традиційних і нових наукових понять, дидактично і методично пов'язаних з різними освітніми і освітньо-професійними рівнями; потрібне оновлення технологій навчання екології, спрямованих на реалізацію програм неперервної освіти, навчальних планів дисциплін різних рівнів засвоєння.

У наш час надвисоких перетворень середовища існування з величезними масштабами і не завжди передбачуваними наслідками рівень екологічної освіти, виховання і культури населення визначає не тільки сутність держави, а й умови економічного благополуччя і здоров'я нації. Завдяки цьому в економічно розвинутих країнах, де екологічна культура, яка визначає рівень екологічної безпеки, перебуває під постійним контролем держави і ставиться у ранг державної політики, населення значно менше зазнає стресових ситуацій, ніж у регіонах зі слабким екологічним контролем. Оптимізація взаємодії суспільства з природою, вироблення вмінь активно і цілеспрямовано використовувати екологічні знання становлять найголовніше завдання екологічної освіти. Це завдання стоїть перед усіма ланками освіти і має вирішуватись суспільством у цілому.

Враховуючи значимість екологічної освіти, слід визначити його природу і завдання. З огляду на те, що захист і поліпшення середовища потребують включення в цю діяльність широких мас населення різного віку, рівня освіти і різної професійної орієнтації, екологічна освіта повинна бути пристосована до всіх цих категорій населення, розвивати в них розуміння необхідності підтримувати екологічну рівновагу в середовищі, що оточує людину, і запобігати небезпеці, що може загрожувати людині в разі його порушення.

Існують різноманітні трактування екологічної освіти [2]. Наприклад, що слід дати знання і розвинути здатність оцінювати становище і бачити комплексні проблеми стосовно середовища. Також є думка, що екологічна освіта повинна вносити вклад у формування конструктивного підходу до середовища – як у філософському, так і в прагматичному плані. Є розуміння того, що екологічна освіта повинна займатися ставленням людини до його природного і штучного середовища, має охоплювати проблеми населення, забруднення, використання ресурсів, збереження природи. Можна сказати, що в різних визначеннях присутня

одна і та сама думка: екологічна освіта – це освіта з глобальних умов існування людства і стратегії збереження цих умов при постійному поліпшенні якості життя. Метою екологічної освіти є розвиток уявлень про основні характеристики середовища, що оточують людину, відношення в ній і до неї, на основі чого людина прагне до збереження і поліпшення середовища.

По суті, екологічна освіта в рамках навчання має зробити внесок у новий підхід у ставленні людини до свого середовища – як єдності природного і штучного, пов'язуючи знання природничих і суспільних наук про середовище як єдиний і необхідний життєвий простір людини, який можна зберегти і при постійному розвитку науки і техніки. Однак екологічна освіта може робити внесок не тільки у стратегію існування, а й у поліпшення якості життя в конкретних середовищах.

Для правильної організації екологічної освіти і виховання у вищих навчальних закладах європейських країн, підвищення її ефективності слід керуватися такими принципами:

- першочергове завдання екологічної освіти – формування наукових уявлень про біосферу як унікальну оболонку Землі, де існує життя, – екологічна освіта повинна пов'язувати засвоєння наукових уявлень про біосферу з розвитком діалектично суперечливої єдності “біосфера - людство”;
- екологічні проблеми тісно пов'язані з демографічними, енергетичними, продовольчими і сировинними проблемами. Екологічна освіта перебуває на стику наук про природу і про людину. Тому при розробленні питань про зміст та форми роботи, методи і методика екологічного виховання виходять з того, що воно є одним з найважливіших напрямів забезпечення синтезу природних і соціальних наук у процесі навчання, виховання і освіти;
- екологічна освіта має формувати наукові уявлення про соціальне коріння глобальних екологічних проблем. Проблеми взаємозв'язку природи і суспільства тісно переплітаються з широким колом етичних і естетичних питань;
- навколишнє середовище, природне і створене людством, має розглядатись як єдине ціле, підходячи до його оцінки і характеристик з екологічних, економічних, соціальних, законодавчих, культурних і естетичних позицій;
- цілі, які мають відношення до розуміння та вирішення проблем, пов'язаних із навколишнім середовищем, мають бути чітко виокремлені з-поміж цілей освіти на всіх рівнях і всіх секторах;
- має бути узгоджений той вклад, який різні галузі науки повинні внести в розуміння навколишнього середовища і у розв'язанні його проблем, роблячи при цьому особливий акцент на розвиток відносин, які дозволяють приймати спосіб життя і моделі розвитку, що не справляють негативного впливу на якість навколишнього середовища;
- екологічна освіта та виховання повинні бути безперервними і являти собою підсистему в системі вищої освіти;
- необхідно дотримуватися міждисциплінарного підходу, тобто розглядати екологічні питання не як окремі дисципліни, а насамперед як принцип, за якого всі дисципліни навчального плану пронизані ідеями збереження довкілля.

Це дає змогу отримати цілісне уявлення про навколишнє середовище, озброїти майбутніх спеціалістів ефективного впливу на нього;

- внаслідок міжгалузевого характеру проблем з навколишнього середовища підготовка кадрів повинна здійснюватись переважно на рівні спеціалізації;
- екологічна освіта і виховання повинні орієнтуватись на активну взаємодію людини з природою, побудовану на науковій основі, на оцінюванні людини як частини природи;
- екологічні знання, доповненні ціннісними орієнтаціями, повинні стати основою екологічної культури і екологічного мислення.

Розвиток екологічної освіти в країнах Європейського союзу привів до виділення його специфічних особливостей:

- усвідомлення складності охорони навколишнього середовища та її вивчення з позиції системного аналізу;
- усвідомлення глобального характеру екологічних проблем;
- міждисциплінарний підхід;
- урахування та пізнання зв'язку екологічних проблем з економічними, культурними та соціальними проблемами;
- різноманітність джерел знання та методів навчання.

Аналізуючи державні навчальні програми з екології країн Європейської співдружності було виявлено направленість на формування екологічної свідомості, на раціональне використання природних ресурсів, кількість і якість яких щорічно зменшується.

Створення багатокомпонентної єдиної системи безперервної екологічної освіти і виховання в європейських країнах є нагальною потребою не тільки національного, а й міжнаціонального рівня. Адже для екологічних проблем характерний досить високий ступінь трансграничності, що зумовлює особливі і досить високі вимоги до наповнення цієї системи змістом. Єдина система безперервної екологічної освіти та виховання є важливою і невід'ємною складовою комплексу забезпечення формування екологічно безпечного існування населення не тільки Європи, але й усього світу. Формування екологічно безпечного стану довкілля залежить від величезної кількості різноманітних факторів, умов тощо. З-поміж найважливіших факторів, що здатні тим чи іншим шляхом вплинути на формування безпечного екологічного стану компонентів довкілля чи певної території, або навіть об'єкта, є екологічна свідомість як інтегральне відображення цілого комплексу необхідних спеціальних знань, переконань, зорієнтованої поведінки і та ін., яке ґрунтується на достатній інформації і додержанні головних принципів екологічної освіти та виховання.

Список використаних джерел:

1. Проблеми освіти: Наук.-метод. зб./ Кол.авт. К.: ІЗМН, 1998. Вип.14. 232 с.
2. Корсак К. В., Плахотнік О. В. Основи екології: Навч.посіб. 3-е вид., перероб. і доп. К.: МАУП, 2002. 296 с.

Науковий керівник: Лукашенко Тетяна Федорівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри сучасної інженерії та нанотехнологій Університету «Україна».

НЕОІНСТИТУЦІОНАЛІЗМ ЯК ПАРАДИГМА ГЛОБАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ ХХІ СТОЛІТТЯ ТА ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ЄС

Бульбенюк Світлана Степанівна,
доцент кафедри політичних технологій,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана,
кандидат політичних наук, доцент
bysveet@i.ua

Манелюк Юрій Михайлович,
доцент кафедри політичних технологій,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана,
кандидат політичних наук, доцент,
mjm@ukr.net

Управлінська парадигма нині є одним з провідних напрямів досліджень соціогуманітарного характеру, що пояснюється надзвичайно високим ступенем ускладнення політико-управлінських процесів і відносин у сучасному світі, з одного боку, та зростанням впливу деструктивних чинників на окреслену сферу функціонування держави і суспільства, з іншого боку. Європейський Союз (ЄС), його зовнішня і внутрішня політика не є винятком. Сьогодні особливістю зовнішньої політики ЄС зокрема є так би мовити «розмивання меж», які раніше чітко відокремлювали внутрішньополітичну царину від зовнішньополітичної. Зрозуміло, що за таких умов питання про перегляд засад глобального управління стає особливо актуальним.

Найпоказовішим прикладом такого «розмивання меж», на думку авторів, є ситуація, яка склалася навколо імплементації результатів Брекзиту (Brexit). Адже «Кейс Brexit», який досі не є завершеним остаточно, демонструє переплетіння внутрішньополітичного і зовнішньополітичного векторів розвитку Європейського Союзу. Процес розлучення між Європейським Союзом і Великою Британією з огляду на визначення загальної зовнішньополітичної стратегії Об'єднаної Європи є важливим, тому що була вироблена спільна стратегія 27 держав-членів ЄС, під час переговорів ними була продемонстрована єдність у відстоюванні власної позиції. Як зауважують вітчизняні аналітики Б. Зайцев та Н. Коваль, спільна зовнішньополітична стратегія ЄС щодо Брекзиту виявилася переможною для Європейської спільноти: країнам-членам ЄС вдалося нав'язати бажані інтерпретації в ключових питаннях. Одним з результатів завершення розлучення між Європейським Союзом і Великою Британією стане переорієнтація зовнішньої і торгівельної політики обох сторін на інші держави та регіони [1, с. 1].

Варто зауважити, що теоретико-методологічним базисом глобальної управлінської парадигми, яка реалізується в ЄС, у тому числі і в «Кейсі Brexit», є неоінституціоналізм. З назви самого терміна «неоінституціоналізм» стає зрозумілим, що ключовим поняттям для аналізу цієї управлінської парадигми є поняття «інститут». Нобелівський лауреат Д. Норт пропонує наступне трактування: «Інститути – це «правила гри» в суспільстві, створені людьми обмежувальні рамки, які організують взаємовідносини між людьми» [2, с. 17].

Теоретичні засади неоінституціоналізму є близькими до консервативної ідеології, оскільки вони підтверджують правоту консерваторів у тому, що лише традиція, тяглість та поступовість створюють міцне підґрунтя для стабільного розвитку. Неоінституціоналізм як глобальна управлінська парадигма також протиставляє себе тим силам, які сподіваються, що зусиллям волі миттєво можна народити життєздатний новий порядок на основі певного проекту. Власне, «Кейсі Врехіт» доводить ефективність зазначених засад і дефініцій. Адже ЄС, хоча і є в історичній перспективі ще дуже «молодим» міждержавним утворенням, але як особливий феномен кінця ХХ – двох перших десятиліть ХХІ століття вже має певну консервативну складову, котру можна розглядати як своєрідну цементуючу силу спільного для 27 держав-учасниць Європейського простору.

У чому ж полягає така цементуюча сила неоінституціоналізму у розрізі зовнішньої політики ЄС нині? Відповідно до глобальної управлінської парадигми неоінституціоналізму, для розуміння логіки розвитку поточного зовнішньополітичного вектора ЄС необхідно визначити початкові рішення та на основі них будувати подальший політичний курс. Таким чином, інститутам має бути властива певна система цінностей, які притаманні їх членам, а самі інститути, в свою чергу, повинні здійснювати вплив на індивідуальну поведінку цих членів. Кінцева мета інституціоналізму в даному контексті полягає в тому, аби створити таку політичну систему, де кожен з учасників максимізує власну користь, дотримуючись цінностей і норм існуючих інститутів [3]. Як бачимо, ключові дефініції неоінституціоналізму фактично повторюють повністю або частково основні цілі і завдання створення та функціонування ЄС.

Ще одним, не менш важливим аспектом управлінської парадигми неоінституціоналізму є розгляд держави як ключового інституту. З огляду на специфіку Європейського Союзу можна стверджувати, що в останні десятиліття ЄС як міждержавне утворення переймає на себе частину повноважень і функцій держави як особливого політико-правового інституту. Відтак, на наше переконання, ЄС нині є легітимною формою виявлення та вираження «загального» інтересу, засобом його забезпечення, що є свідченням своєрідного одержавлення ЄС як суб'єкта світової політики та як колективного політичного актора. ЄС, заміщаючи функції національної держави, виступає як інструмент вираження цього інтересу і шляхом проведення безпосереднього волевиявлення громадян – референдумів (той самий «Кейсі Врехіт» – авт.), так і опосередковано, через діяльність вищих представницьких органів державної (на рівні ЄС – наддержавної – авт.) влади [4, с. 94, 95].

Подібно до держави, ЄС виконує низку важливих зовнішніх функцій, які засвідчують про його управлінську спроможність і перспективи. Якщо ми ведемо мову про державу та екстраполюємо її зовнішні функції на ЄС, то варто зазначити, що ці функції подібні до внутрішніх, але базуються не на інтересах індивідів, а на загальнодержавних інтересах (у випадку з ЄС – на інтересах європейської спільноти загалом – авт.). Так, дипломатична функція полягає у встановленні і підтримці дипломатичних відносин з іншими країнами відповідно до загальноприйнятих юридичних норм та правил. Економічна функція – це забезпечення і підтримання торгівельних відносин з іноземними суб'єктами,

розвиток ділового партнерства і співробітництва з іншими державами. Інформаційна та екологічна функції ідентичні відповідним внутрішнім. Гуманітарна функція означає підтримку і розвиток культурних зв'язків з іншими народами і націями. Оборонна функція полягає у захисті державного суверенітету від зовнішніх загроз. Та регулятивна функція передбачає участь в регулюванні міждержавних конфліктів [5].

З огляду неоінституціоналізму як парадигми глобального управління, надзвичайно важливими й актуальними питаннями є дослідження загроз глобального характеру та визначення найбільш перспективних моделей їх запобігання, мінімізації та/або подолання.

Які загрози зовнішнього характеру ми можемо визначити як ключові для ЄС сьогодні? По-перше, це глобалізація та негативна реакція на неї, зокрема сама наявність глобального інформаційного середовища, створеного Інтернетом і супутниковими засобами зв'язку. Слушно зазначити, що власне інформація зараз становить як найбільшу загрозу, так і найбажаніший здобуток. По-друге, однією з найбільш серйозних загроз у світлі подій останніх років на теренах ЄС є глобальна війна проти тероризму. По-третє, це загроза, породжена значним зростанням великих обсягів мігрантів та контрабанди в ЄС. Контрабанда не тільки завдає великої шкоди міжнародним відносинам, тому що переміщення товару здійснюється через кордони сусідніх, а може й інших держав, а й дає суттєвий удар по доходу уряду будь-якої країни. Міграція – ще одна проблема. Великий потік мігрантів та нелегальна економічна міграція сприяють загрозі розвитку економіки будь-якої країни. Також серед мігрантів велика частка – це злочинні елементи, які ухилялися від здійснення правосуддя в іншій країні та навряд чи змінять свій спосіб життя після прибуття в нову державу. Тут вони будуть становити загрозу для законності і порядку [6].

Які шляхи запобігання, мінімізації та/або подолання названих загроз пропонуються і реалізуються нині в ЄС? Однією з управлінських стратегій стає управління ризиками, яке має охоплювати та забезпечувати нагляд за забезпеченням безпеки в усіх царинах спільного Європейського простору (економічній, політичній, особистій, екологічній та інформаційно-технічній). Важливим елементом стратегії управління ризиками виступає поєднання інноваційних технологій, створення державних і міждержавних баз даних, у тому числі і з біометричними відомостями, поліпшення обміну інформацією між різними державними і міждержавними органами ЄС, що повинні протистояти тероризму, обов'язкова тісна кооперація розвідувальних, поліцейських, військових та інших силових структур. Їх здатність використовувати сучасні системи у сфері безпеки повинна зумовити відповідні результати, а в підсумку, сприяти досягненню потрібного рівня національної безпеки держави [6].

Список використаних джерел:

1. Зайцев Б., Коваль Н. Ключові аспекти виходу Великої Британії з ЄС: наслідки для України: *Аналітична записка*. Центр міжнародних досліджень; Дипломатична академія України імені Геннадія Удовенка при МЗС України. 2019. Лютий 2019. 8 с.

2. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки: Пер. з англ. К.: Основи, 2000. 198 с.
3. Король С. М. Європеїзація та неінституціоналізм : науково-теоретичний аспект. *Вісник ХНУ ім. Каразіна. Серія «Питання політології»*. 2015. Випуск 28. С. 38–42.
4. Клімова Г. П., Клімов О. В. Держава в політичній системі суспільства. *Гуманітарний часопис*. 2006. № 3. С. 94–99.
5. Тищенко О. П. Держава та її функції в економіці: ретроспективний аналіз наукових теорій докейсінського періоду. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 7. С. 49–60.
6. Урсул А. Д. Безопасность и развитие: междисциплинарный подход и глобальное измерение. *Вестник МГИМО-Университета*. 2017. № 54 (3). С. 141–160.

ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА ЯК ЧИННИК ВПЛИВУ НА ЗОВНІШНЮ ПОЛІТИКУ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВ

Вишнеvsька Поліна Владиславівна,
студентка 4 курсу групи УМІ-41 факультету міжнародних
економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
p.vyshnevaska@gmail.com

Протягом історії було висловлено доволі різні концепції науковців щодо їх поглядів на такий складний та неоднозначний феномен, як «війна». Представники різних теорій обґрунтовували це явище кардинально по-різному, але ми розглядаємо саме історію та дефініцію новосформованої інформаційної війни, яка суттєво впливає на зовнішню політику сучасних держав.

У сучасному суспільно-політичному дискурсі існують найрізноманітніші концепції війни. Основна увага сучасних теоретиків сфокусована на проблематиці інформаційних війн, специфіці цього явища, його ключових ознаках, причинах виникнення тощо (А. Боброва, О. Вусатюк, І. Денисенко, А. Манойло та інші).

Мета статті полягає у виявленні ознак інформаційної війни та розгляді впливу цього явища на зовнішню політику європейських держав.

У суспільстві завжди існували війни. Поняття «війна» можна розуміти як складне суспільно-політичне явище, яке пов'язане з вирішенням суперечностей між народами, державами, соціальними групами та національними об'єднаннями, із можливим вживанням засобів збройної боротьби, яка відбувається у вигляді протиборства між вищенаведеними групами. Як відомо, сучасне суспільство характеризується небаченим збільшенням впливу інформаційної складової на соціальне життя, незважаючи на тенденцію наділення його такими концептуальними характеристиками, як постіндустріальне, інформаційне, громадське, ринкове тощо. Інформаційна діяльність є однією з конституційних складових сучасної реальності. Ми розділимо розвиток суспільства за Д. Беллом на три загальновідомі етапи суспільної революції: доіндустріальне суспільство, індустріальне суспільство та постіндустріальне суспільство. Таким чином, ми бачимо, що періодизація є цікавою не лише за рахунок типу організації самих суспільств, а ще й тим, що кожне наступне

суспільство не відкидає ознаки попередніх [1, с. 157] Розглянемо детальніше різницю трьох видів суспільства. Доіндустріальне суспільство за характером виробничої діяльності є видобувним, тобто основний виробничий ресурс – це сировина, технологія обробки сировини є трудомісткою, а визначальним типом взаємодії є «людина-природа». Наступний етап розвитку суспільства – індустріальний, де видобуток заміщається виготовленням, а основним виробничим ресурсом стає енергія. Технологія на цьому етапі розвитку є капіталомісткою, і тип взаємодії переживає також деяку модифікацію «людина - природа, що перетворена людиною». Останній, сучасний постіндустріальний етап зазнав більших значних змін, аніж його попередник, тому що у нинішньому столітті основною виробничою діяльністю є обробка даних, і відповідно – інформація є основним виробничим ресурсом. Технологія від капіталомісткої стає наукомісткою, а тип взаємодії у суспільстві переходить на новий рівень – «людина-людина». Інший науковець – Е. Тоффлер стверджує, що аграрне суспільство (доіндустріальне) характеризується «силою», індустріальне суспільство – «багатством», а постіндустріальному устрою відповідає поняття «знання». Отже, виходячи з вищенаведених концепцій, можна зробити висновок, що війни в аграрному суспільстві були обумовлені своєрідністю тієї економіки та того укладу життя. Це – сезонність, матеріальне забезпечення (озброєння, способи зв'язку), рівень насилля тощо [5, с. 214] Зі зміною наступного етапу розвитку суспільства змінилися й стандарти воєнних дій. Масовість стала характерною не тільки для виробництва, а й для війн індустріальної епохи [5, с. 214] З'являються чіткі цілі, чітка орієнтація, держави з національними урядами стають основними суб'єктами. У новому, постіндустріальному суспільстві війна набула кардинально іншого сенсу: освоєння космічного простору, перетворення інформації на інструмент ведення війни, активна комп'ютеризація на всіх рівнях управління та інші нововведення є базовими характеристиками сучасної епохи. Цивілізації, чие протистояння тісно пов'язане з фундаментальною структурою суспільства, є головними суб'єктами війни. Таким чином, розгляд феномену «інформаційні війни» є досить актуальним питанням, яке потребує більш ґрунтовного вивчення [5, с. 214]. Науковцям завжди було цікаво з'ясувати, як саме впливає інформація на масову свідомість людини. Вперше термін психологічної війни був застосований британським істориком Дж. Фуллером, який описував Першу світову війну. Американці ж датують власне використання терміна 1940 роком. Слід зауважити, що у сучасному визначенні, яке використовує НАТО, «інформаційна війна» може вживатися для описання нового виду війни без використання зброї [6]. Власне сам термін має наступне трактування: «Інформаційна війна – це активні методи трансформації інформаційного простору для подальшого нав'язування певної моделі світу, яка зможе забезпечити у майбутньому бажані типи поведінки. Основна ціль інформаційної війни полягає у зміні розстановки позицій та сил у суспільстві шляхом володіння, оприлюднення та трактування певних даних. Саме тому інформація може бути як метою, так і зброєю інформаційних війн [8]. Інформаційні війни можуть проходити як окремо, так і супроводжувати воєнні дії. Саме поняття передбачає відсутність бойових дій та максимально мінімізує

кількість жертв. Об'єктом впливу в інформаційних війнах є розум супротивника, а не його тіло, як раніше. Дистанційний характер – ключова ознака нового формату війн, де зброєю є інформація, яка не завдає ні матеріальних, ні людських втрат [3, с. 152]. Головною метою такого типу війни є цілеспрямована зміна параметрів ідентичності індивіда [7, с. 80]. Саме через це інформаційна війна є найбільш привабливою, адже не потребує витрат порівняно з класичним веденням бойових дій. Певний інформаційний вплив завжди існував у суспільстві, але у попередні роки матеріальна складова цінувалася набагато більше, ніж інформаційний фактор. З бурхливим розвитком науки та технологій, а також глобалізаційних процесів інформація набуває все нового і нового змісту і з'являється більш сучасна концепція – інформаційного суспільства.

Головними наслідками глобалізації є розподіл праці, розвиток міждержавної комунікації, міграція капіталу в масштабах планети, також людських та виробничих ресурсів, економічних, технічних процесів, а ще зближення культур різних країн. Деякі джерела розглядають глобалізацію як низку концепцій, які пояснюють, як слід розуміти глобальну систему. На сьогодні найшвидшим способом передачі інформації виступає всесвітня мережа Інтернет, яка саме і актуалізує проблематику інформаційних війн, які здійснюються у глобальному просторі. До того ж, з кожним роком можливості та вплив мережі зростають. Сьогодні нам достатньо всього трьох секунд, щоб відправити потрібні документи, а вартість такої відправки коштує набагато дешевше, аніж десятиріччя тому. Саме цей неймовірний стрибок у розвитку мережі подарував інформаційній війні сучасне та функціональне поле битви.

Розглянемо феномен «інформаційних» війн на прикладі стосунків між Європейським Союзом та Росією. Сьогодні застосування простих механізмів пропаганди є одним із улюблених проявів агресії РФ. Як показує практика, Росія застосовує «гібридні» технології, тобто інформаційно-пропагандистські, які забезпечують успіх дестабілізаційних дій на міжнародній арені. Чинниками успішності російського інформаційного впливу на Європейський Союз можна назвати наступні:

- 1) розвиток плюралізму думок та мультикультурності, що сприяє формуванню альтернативних думок як всередині ЄС, так і за його межами;
- 2) кризові явища всередині ЄС, які самі по собі можна вважати джерелом нестабільності;
- 3) втрата ключових орієнтирів цивілізаційного розвитку та деяка суперечливість глобальних політичних процесів;
- 4) стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, який надає можливість використовувати налагоджені канали обміну інформацією.

Все це сприяє використанню системи організаційних впливів на противника, які примушують його поводитись так, як вигідно супротивнику. Експерти наразі виділяють три основні види поширення пропаганди Російською стороною:

- 1) фейкові новини та фальсифікація новин;
- 2) «рефлексійний контроль» – спрямований на стимулювання самодеструктивної поведінки у супротивника. В тому числі він включає в себе можливу передачу заздалегідь підготованої інформації супротивнику;

3) активні заходи, що спрямовані на піддрив авторитету держав ЄС.

Найпоширенішими каналами розповсюдження інформаційного впливу є:

- телебачення та мережа Інтернет;
- використання незалежних журналістів та преси ЄС;
- активна матеріальна участь російської діаспори;
- використання аналітичних центрів та експертних думок.

Протидія російській пропаганді є найважливішим питанням сьогодення. Саме тому після звітів США про втручання Кремля в їх державну діяльність ЄС почали приділяти більше уваги саме джерелам Російської пропаганди. Однак, поки що протидія пропаганді РФ не є достатньо ефективною. В першу чергу тому, що значна кількість європейських країн не вважають проросійські ЗМІ реальною загрозою для себе. До того ж програмні документи ЄС основними загрозами вважають тероризм, організовану та кібернетичну злочинність. Основною реакцією ЄС на російську пропаганду стало створення у 2015 році оперативної робочої групи, яка повинна була оцінювати інформаційні загрози з боку РФ. Найбільшим зрушенням в протидії російській пропаганді з боку ЄС стало прийняття в 2016 році Європейським парламентом резолюції про протидію російській пропаганді. Як ми можемо бачити, Європейський Союз приділяє багато уваги проблемі інформаційної війни із Росією, але ж про розв'язання цього виду конфлікту поки не йдеться.

Характер війни змінювався протягом всього розвитку суспільства. Інформаційна війна є продуктом інформаційного суспільства, яка зводить до мінімуму можливі людські втрати. Такому типу війн притаманний дистанційний характер. Зброя масового знищення не використовується під час таких війн, натомість відбувається жорсткий контроль потоків інформації, за допомогою яких змінюється, коректується або впроваджується потрібна модель сприйняття та мислення посеред широких мас [8]. Слід також зазначити, що інформація в рамках таких війн може виступати як метою, так і зброєю. Безперечно, що виникнення саме цього типу ведення війни викликане глобалізаційним процесом, який дає змогу швидко та широко розповсюджувати будь-які об'єми інформації.

Список використаних джерел:

1. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / пер. с англ. М.: Academia, 1999. 956 с.
2. Боброва А. Г. Основны форми сучасного політичного насилля: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.01 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. К., 2005. 14 с.
3. Гарел Е. Глобалізація. *Короткий оксфордський політичний словник* / ред. І. Макліна, А. Макмілана; пер. з англ. К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2005. С. 127–130.
4. Денисенко І. Д. Соціальні мережі в контексті соціокультурного підходу: евристичний потенціал дослідження. *Сучасне суспільство: політичні науки, соціологічні науки, культурологічні науки*: зб. наук. праць / ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Харків: ФОП Петров В.В., 2013. Вип. 1(3). С. 22–28.
5. Денисенко. І. Д. Сучасні війни: нові підходи та інтерпретації. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: «Питання політології»*. 2008. № 810. Вип. 12. С. 212–218.

6. Информационные Войны. URL: <http://infwar.ru/review.php?num=7> (дата звернення: 29.03.2019).

7. Куц Г. М. Проблематика ідентичності в ліберальному контексті. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: «Питання політології»*. 2007. № 785. Вип. 10. С. 79–85.

8. Манойло А. В. «Информационно-психологическая война: факторы, определяющие формат современного вооруженного конфликта». URL: <http://psyfactor.org/lib/psywar35.htm> (дата звернення: 29.03.2019).

Науковий керівник: Солових Євгенія Миколаївна, кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

КУЛЬТУРА ДИПЛОМАТІЯ ЄС У СЕРЕДЗЕМНОМОРСЬКОМУ РЕГІОНІ

Габро Ірина Володимирівна,

доцент кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики,
Чорноморський національний університет імені Петра Могили,
кандидат політичних наук,
irngabro@gmail.com

Саїбов Руслан Алішерович,

магістрант спеціальності «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»,
Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Особливий інтерес для міжкультурного співробітництва для Європейського Союзу являє Середземноморський регіон.

Загалом, для Європейського Союзу важливо розвивати середземноморські відносини у трьох стратегічних напрямках: по-перше, застосовувати потужний економічний потенціал і політичну відповідальність, адже ЄС поступово стає наднаціональним суб'єктом, який спирається на надзвичайне культурне багатство, успадковане від минулого; по-друге, розвивати потенціал регіональної економічної інтеграції, потреба в якій випливає з відмінностей у рівні розвитку вартості продукції, усе ще помітних слідів довгої історії культурного співіснування; по-третє, підтримувати взаємну зацікавленість країн Європи і Африки, прилеглих до Середземного моря, у піднесенні ролі Середземномор'я як вузлової області міжконтинентальних відносин, що зазнає стрімкого розвитку в епоху глобалізації [1, с. 74].

В останнє двадцятиріччя ЄС інтенсивно розвиває політичні, економічні, соціальні та культурні відносини з країнами Середземноморського басейну. Такий політичний розворот був визначений як «нова середземноморська політика» і структурно оформлений на конференції в Корфу в червні 1994 року, а пізніше в Барселоні в листопаді 1995 року конференція офіційно закріпила «Євро-Середземноморське партнерство» між ЄС і 12 країнами Середземноморського регіону: Алжиром, Кіпром, Єгиптом, Йорданією, Ізраїлем, Ліваном, Мальтою, Марокко, Сирією, Тунісом, Туреччиною, Палестиною [2, с. 78].

Таким чином Барселонська декларація визначила новий виток розвитку відносин між ЄС і регіоном: Середземномор'я зайняло особливе привілейоване становище у зовнішній політиці Союзу. Метою стало створення спільного мирного і стабільного простору шляхом інтенсифікації відносин через підписання двосторонніх і багатосторонніх угод у сфері безпеки, економіки, культури. В рамках програми «Євромед» в 1998 році були розроблені програми з надання фінансової допомоги для проведення обліку пам'яток культурної спадщини в середземноморських країнах.

У 2008 році в Афінах пройшла Євро-Середземноморська конференція на рівні міністрів культури, де в черговий раз було відзначено великий внесок, який протягом усієї історії народи Середземноморського басейну зробили для взаємного збагачення культур і цивілізацій. Також підтверджувалася важливість розвитку діалогу і співпраці між культурами і цивілізаціями всіх членів Європейсько-Середземноморського партнерства, враховуючи, що Середземномор'я є місцем народження кількох великих цивілізацій в історії світу, в якому виникли три монотеїстичні релігії.

Варто відзначити найбільш масштабні програми, які було реалізовано Європейським Союзом у Середземномор'ї. Зокрема, Програма з транскордонного співробітництва в Середземноморському регіоні була розрахована на період 2007–2013 рр. і спрямована на зміцнення співпраці в регіоні між ЄС та третіми Середземноморськими країнами. Всього участь взяли 14 держав: Кіпр, Єгипет, Іспанія, Франція, Греція, Ізраїль, Італія, Йорданія, Ліван, Мальта, Португалія, Сирія, Туніс, Палестина (близько 110 млн осіб). Робоча програма була прийнята Європейською комісією (рішення (2008) 4242) 14 серпня 2008 року [3] і позначила основні напрямки діяльності: просування соціально-економічного розвитку регіону; довгострокове співробітництво щодо захисту навколишнього середовища в середземноморському басейні; полегшення режиму пересування людей, товарів, капіталів; посилення культурного діалогу.

У Програмі могли брати участь, окрім офіційних представників в області культури та науки, приватні особи, місцеві та регіональні організації, університети, науково-дослідні установи. В рамках реалізації програми було створено Спільний Наглядний комітет як керівний орган, що складається з представників країн-учасниць. Головною функцією цього Комітету став контроль за реалізацією програми та прийняття фінансових проектів. Комітет і технічний Секретаріат розташовані в Кальярі (Італія). Бюджет програми склав 173 млн євро (90 % – фонди ЄС, 10 % – внесок країн-учасниць).

Ще одним значущим проектом став «CROSSINGS» (Movements of peoples and movement of cultures – Changes in the Mediterranean from ancient to modern times), розроблений фахівцями Кіпру, Греції, Франції, Італії та Мальти. В рамках проекту було зібрано близько сотні творів з 20 музеїв і приватних колекцій та організовано пересувну тематичну виставку, яка залучила близько 45 тис. відвідувачів. Друга пересувна виставка представила публіці твори 50 майстрів живопису. Поряд з цим було проведено міжнародну історичну конференцію, учасниками якої стали 250 вчених з тринадцяти країн – обговорювали перспективи розширення міжкультурного співробітництва.

Культурна дипломатія та культурні відносини в Середземномор'ї мають іншу форму в районах, що постраждали від конфліктів, порівняно з мирними країнами. Так, війна в Сирії та Лівії призвела до того, що урядам стало важко підтримувати канали культурної дипломатії. Через конфлікт багато творчих професіоналів втекли з Сирії до Лівану або Європи. ЄС профінансував конкретні проекти, такі як «Мініатюри: місяць для Сирії в 2013 році».

Цільовий фонд Європейського Союзу для Сирії також фінансував освітні програми в Йорданії та Лівані, щоб допомогти цим країнам, які мають справу з великими потоками біженців з Сирії. Також в кількох європейських країнах (Німеччина, Нідерланди, Данія, Норвегія) було організовано низку виставок, вистав та шоу сирійських художників.

Після жорстокого знищення культурної спадщини в Сирії та Іраку ЄС розвинув напрям культурної дипломатії по спасінню та захисту спадщини. ЄС фінансує спеціальну програму на суму 2,4 млн євро у співпраці з ЮНЕСКО з питань надзвичайної ситуації з охорони сирійської культурної спадщини [4, с. 309].

Однією із останніх програм, запровадженою ЄС у Середземномор'ї є програма «Мед Культура» (2014–2018) програма спрямована на розвиток і вдосконалення політики в культурній сфері за рахунок проведення консультацій на рівні міністерств, громадських і приватних інститутів, що функціонують в області культури і суміжних галузях. Учасниками програми є Алжир, Єгипет, Ізраїль, Йорданія, Ліван, Марокко, Туніс, Палестина, Лівія. Основною метою програми є сприяння розвитку інституційних і соціальних умов, які дозволили б зміцнити культуру як вектор свободи вираження думок і сталого розвитку; оптимізація управління у сфері культури, залучення молоді в культурний сектор [2, с. 82].

Отже, середземноморський вектор культурної дипломатії ЄС реалізується низкою програм співробітництва. ЄС багато уваги приділяє цьому регіону, особливо тим країнам, які перебувають або перебували у стані військового конфлікту.

Список використаних джерел:

1. Ковальчук Т. Культурний вимір середземноморської політики ЄС. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2010. Вип. 88, ч. 1. С. 73–74
2. Табаринцева-Романова К. М. Культурная политика и дипломатия Европейского союза: учеб. Пособие. Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2018. 110 с.
3. Agreed Conclusions of the third Euro-Mediterranean Conference of Ministers of Culture Athens, 29–30 May 2008. *EUROMED*. URL: http://www.eeas.europa.eu/euromed/docs/culture_concl_0508_en.pdf (Last Accessed: 29.03.2019).
4. Damien Helly. Cultural Diplomacy and Cooperation in the Mediterranean: a Constant Investment. *EMed. Mediterranean Yearbook*. 2017. P. 307–311.

СПІВПРАЦЯ ЄС ТА УКРАЇНИ ЯК ЧИННИК ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ

Гапоненко Віра Анатоліївна,

докторант,

Національний педагогічний університету імені М. Драгоманова,

кандидат політичних наук, доцент,

rvagar@ukr.net

В Україні проголошено однозначний курс на євроінтеграцію. Таке співробітництво довело на практиці свою здатність позитивно впливати на різноманітні галузі економіки та оптимізувати виробництво завдяки поліпшенню інвестиційного клімату, розвитку інфраструктури, полегшенню візового режиму. Водночас варто звернути увагу й на потенціал євроінтеграційних процесів у політичній сфері, а саме у процесі демократизації політичної системи України.

У нашій державі нормативно затверджено провідні демократичні цінності, здійснюється низка прогресивних за своїм змістом реформ, зокрема взято до уваги рекомендації європейських та міжнародних структур. Однак це не виключило авторитарних та гібридних методів управління, порушень прав громадян, неефективність політичних інститутів, низький рівень довіри до них із боку населення. Це свідчить про незавершеність інституціоналізації демократії в Україні. Тому з'ясування ролі співробітництва України та ЄС в контексті демократизації політичної системи має важливе значення для політико-правової теорії і практики.

Насамперед, співробітництво ЄС – Україна здатне позитивно вплинути на формування європейських цінностей населення та політичної еліти нашої країни. Завдяки всебічній співпраці, розширенню різноманітних взаємодій посилюється і культурний обмін. В цілому, це сприятиме становленню демократичного типу політичної культури, що має визначальне значення для здатності політичних інститутів ефективно функціонувати. Адже, запозичивши європейський досвід державного будівництва, виконуючи рекомендації європейських установ у контексті перспектив євроінтеграції, політична влада в Україні практично нічого не робить для адекватного сприйняття цих реформ серед населення. Формально затвердивши демократію як форму політичного режиму, за типом політичного мислення та поведінки політична система України залишається авторитарною.

Як свідчать результати соціологічного дослідження, проведеного на основі шкали Інглхарта, для українців найбільш важливою цінністю наразі момент є Безпека, а найменш значущою – Ризик-Новизна. Тоді як для європейців ця картина цілком протилежна [1]. Безумовно, це наслідок кризового стану функціонування суспільної системи. Так, станом на 2017 р. найактуальнішими проблемами для більшості опитаних є війна на Сході України (51,3 %) [1].

Це унеможлиблює завершення демократизації політичної системи. Водночас ті ж соціологічні дані демонструють, що населення (західних) регіонів традиційно більш схильне до цінностей демократії, зокрема до активнішої політичної участі [1]. Тобто розвиток міжнародних контактів здатний формувати

демократичний тип політичної культури завдяки активнішому культурному обміну з представниками європейського соціуму.

Такі економічні наслідки європейського співробітництва, як створення нових робочих місць, розвиток інфраструктури, сприятиме стабілізації міграційних процесів, послабленню конфліктного потенціалу українського суспільства, посиленню участі громадян у вирішенні місцевих проблем, реалізації принципів субсидіарності та партнерства.

Також співпраця з ЄС видається важливим напрямком розвитку регіонів завдяки залученню зарубіжних інвестицій. Він важливий у контексті поглиблення процесів децентралізації та посилення місцевих органів самоврядування. За останні роки в Україні було здійснено низку реформ у цьому напрямі. Однак 55 % українців досі не відчули змін від використання додаткових коштів, які місцеві бюджети отримали у своє розпорядження [2].

Важливим елементом посилення регіонів в Україні є транскордонне співробітництво, яке у країнах ЄС посідає важливе місце як процес сприяння просуванню таких цінностей, як мир, свобода, безпека та дотримання прав людини. В Україні йому теж відводиться важлива роль, що проявляється у затвердженні відповідних нормативних документів, програм розвитку.

Варто зауважити, що на сьогодні, попри наявність необхідних законодавчих норм, потенціал транскордонного співробітництва у сфері демократизації майже не використовується, оскільки цей процес має формальний або ж фрагментарний характер. Так, положення Закону України «Про транскордонне співробітництво» мають здебільшого абстрактний характер [3].

Особливу увагу слід звернути на те, що практика співробітництва з ЄС майже не розвивається на регіональному рівні і не сприяє залученню місцевих органів влади. Найбільше контактів у рамках співробітництва здійснюють в Україні саме вищі органи влади, рідше інституції обласного рівня. В свою чергу, органи державної влади нижчих рівнів та органи місцевого самоврядування здійснюють значно менше контактів із відповідними органами та інституціями ЄС.

Тому погоджуємося з думкою тих дослідників, які вважають пріоритетним напрямом вдосконалення процесу співпраці з ЄС зміну положень Закону України «Про місцеві державні адміністрації» щодо визначення компетенції адміністрації у його забезпеченні. Нині відповідні норми мають непрямий декларативний характер: вони покликані урегулювати виконання зобов'язань за міжнародними Договорами України на відповідній території [4].

Як негативний чинник розвитку співробітництва з ЄС можемо визначити і порядок фінансування спільних проектів. Кошти здебільшого надходять від іноземних партнерів, що дискредитує участь української сторони. Попри те, що, відповідно до Бюджетного кодексу України, міські ради можуть здійснювати місцеві зовнішні запозичення шляхом отримання кредитів (позик) від міжнародних фінансових організацій, рішення про можливість здійснення запозичення, його обсяг та умови здійснення, а також надання місцевих гарантій погоджуються із Міністерством фінансів України. Тобто ця процедура досить ускладнена та створює умови для непрозорого заангажованого або непрофесійного у зв'язку з незнанням місцевих проблем рішення.

Про факт необхідності надати більше повноважень місцевим органам самоврядування свідчить і закордонний досвід, оскільки відповідні інститути в країнах ЄС мають значно більші повноваження, статус. У ЄС діють мережі агенцій і фондів регіонального розвитку, в які активно залучений приватний сектор [5].

Нарешті, варто зазначити, що до здійснення транскордонних контактів дуже мало залучене населення регіонів. Більшість громадян України навіть не обізнані в цілях, напрямках і можливостях співробітництва з ЄС. Це свідчить про необхідність відповідного інформаційного забезпечення цього процесу за ініціативи державних органів.

Ще одним напрямком впливу співробітництва з ЄС у контексті демократизації політичної системи є виконання рекомендацій європейських структур щодо змін у нормативних документах в Україні. Негативним аспектом цього процесу варто вважати формалізований та декларативний характер цих змін.

Загалом у законодавстві України прописані всі основні принципи демократії. Проте якщо порівняти ці норми з практикою, то висновки будуть не такими однозначними. Насамперед, в Україні хронічно порушується вимога «стабільності виборчого законодавства». Особливо загрозливою видається схильність робити правки до законів напередодні виборів, що суперечить європейським рекомендаціям. Часто врахування рекомендацій ЄС використовується під час політичної риторики як засіб легітимації влади. Так, питання про зміни до виборчого законодавства і перехід на систему з відкритими списками актуалізувались у зв'язку з тиском громадськості з метою певних політичних сил підвищити свої рейтинги.

Крім того, ефективній співпраці України з ЄС в напрямку завершення інституціоналізації демократії на практиці заважають деякі системні перешкоди. Наприклад, демократизація політичної системи неможлива в умовах військово-політичного конфлікту, що значно знижує здатність гарантувати фізичну безпеку та захист від силового та інформаційного тиску на громадян.

Також на неефективність співпраці з ЄС впливає гібридний характер політичного режиму в Україні. Авторитарні правила та методи політичної діяльності міцно укорінились у різних неформальних аспектах політичного процесу і співіснують з демократичними формальними, заважаючи подальшій демократизації політичної системи та євроінтеграції.

Показовим прикладом у цьому випадку може бути боротьба з корупцією. Попри те, що українська влада звітує про повне або часткове виконання всіх рекомендацій у цій галузі, 35,2 % громадян України вважають хабарництво виправданим у деяких випадках, а 9 % – способом швидкого та ефективного вирішення проблем, 25,5 % громадян визнають, що вони або члени їхніх родин давали хабар протягом останнього року, часто за власної ініціативи, що викликано впевненістю в швидкості та простоті досягнення результату [6]. Насправді ж високий рівень корупції зумовлений лояльним ставленням населення до цього явища, звичкою до нього або навіть нерозумінням, що саме слід вважати хабарем. У результаті цього боротьба з корупцією зводиться до претензій і перевірок дрібних посадовців, залишаючи без уваги її реальні масштаби.

Таким чином, співробітництво з ЄС стимулює формування основних чинників демократизації в економічній, соціальній та світоглядній сфері, а тому здійснює комплексний вплив на завершення інституціоналізації демократії в Україні, оптимізує функціонування демократичних політичних інститутів, посилює підтримку владних інститутів з боку населення.

Однак в Україні цілком не задіяний позитивний потенціал європейського співробітництва як напрямку демократизації. Це пояснюється необхідністю конкретизувати достатньо абстрактні положення законодавства щодо співпраці на рівні регіонів, меж та порядку фінансування цього процесу, залучення до цього процесу громадських організацій різного спрямування, проведення роз'яснювальної роботи серед населення.

Виконання європейських рекомендацій щодо вдосконалення законодавства, безумовно, сприятиме подальшій демократизації політичної системи в Україні. Проте відповідні реформи мають впроваджуватись поступово, супроводжуватись інформаційно-роз'яснювальною роботою серед населення та здійснюватись в інтересах європейської громади. При цьому особливу увагу слід приділити створенню гарантій для реалізації прийнятих норм на практиці.

Список використаних джерел:

1. Цінності українців pro et contra реформ в Україні. Фонд «Демократичні ініціативи». URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/1850963-78799c8650906a9dd662cee6db323ee1.html (дата звернення: 28.03.2019).
2. Громадська думка населення щодо реформи децентралізації. Фонд «Демократичні ініціативи». URL: <https://dif.org.ua/article/gromadska-dumka-naselennya-shchodo-reformi-detsentralizatsii> (дата звернення: 28.03.2019).
3. Міжнародна співпраця регіонів в контексті зближення України та ЄС: зовнішньоекономічні, інвестиційні та управлінські аспекти. Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1554/> (дата звернення: 28.03.2019).
4. Проскура В. Ф., Фозекош М. Л. Проблеми та перспективи реалізації транскордонного співробітництва на місцевому рівні. *Економіка і світове господарство. Міжнародні економічні відносини*. 2018. Вип. 14. С. 28–34.
5. Мельник Л. А. Європейський досвід управління розвитком транскордонного співробітництва. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 2. URL: http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/2_2018/30.pdf (дата звернення: 28.03.2019).
6. Як в Україні борються з корупцією – думка громадян. Фонд «Демократичні ініціативи». URL: <https://dif.org.ua/article/yak-v-ukraini-boryutsya-z-koruptsieyu-dumka-gromadyan> (дата звернення: 28.03.2019).

ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЩОДО ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТІВ НА ПРИКЛАДІ ВІДНОСИН МІЖ КОСОВО ТА СЕРБІЄЮ

Гасанова Нармін Ельшадівна,

студентка 4 курсу групи УМІ-41 факультету міжнародних
економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
mikagasanovaa@gmail.com

Гоголь Млада Ростиславівна,

студентка 4 курсу групи УМІ-41 факультету міжнародних
економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
gmladochka@gmail.com

За останні роки своєї діяльності Європейський Союз збільшив свою роль у вирішенні конфліктів та побудові миру в сусідніх регіонах та за його межами. Проте аналіз роботи миру з питань миру в ЄС помістив його практику майже повністю в рамках традиційних інструментів управління безпекою, таких як запобігання конфліктів та медіація, врегулювання криз, постконфліктна стабілізація та нормативні рамки, такі як права людини, безпека людини та цивільний захист. Багато в чому це пояснюється тим, що науковці стверджують, що рамки миру в Євросоюзі ще не є узгодженим інтелектуальним проектом і спираються на існуючі ліберальні рамки миротворчих заходів, пов'язані з відновленням безпеки, зміцненням верховенства права, підтримкою демократичних процесів, наданням гуманітарної допомоги та підтримкою економічного відновлення. Проте операції з підтримки миру в ЄС повинні вивчатися не лише через ліберальну миротворчу діяльність, але й слід розглядати їх як самостійне відображення її внутрішньої динаміки неофункціонального підходу до інтеграції та консолідації.

Таким чином, зовнішні дії ЄС частково ґрунтуються на екстерналізації власної моделі інтеграції, особливо неофункціоналізму, який пояснює поступове зближення власних інтересів через економічне і технічне співробітництво в певному секторі, який потім може бути перейнятим іншими секторами та сприяти ширшому політичному співробітництву та інтеграції.

Підхід до розбудови миру в ЄС відрізняється від підходу інших міжнародних суб'єктів головним чином через контекстні фактори стосовно того, як він трансформувався всередині країни, як працює його складне інституційне та багаторівневе управління, а також які можливості, норми та практики застосовуються при вирішенні зовнішніх ситуацій. У дослідженнях з питань побудови миру існує тенденція уникати неофункціоналізму, оскільки він може бути пов'язаний з технократією – правлінням експертів і бюрократичними процедурами, заснованими на універсальних схемах, привілейованість зовнішніх знань і нав'язування структур для управління суспільствами. Зростаюча роль ЄС у злитті миру, розвитку та безпеки пояснюється неофункціоналістичною оцінкою європейського управління зовнішньою безпекою. Таким чином,

неофункціоналізм є не тільки актуальним для теоретизації регіональної інтеграції, але також може допомогти нам зрозуміти практику підтримки миру ЄС.

Неофункціоналістський підхід ЄС відігравав вирішальну роль у нормалізації відносин між Косово та Сербією, а також у вирішенні низки невирішених політичних суперечок. У політичному дискурсі діалог між Косово та Сербією був представлений як головний успіх європейської зовнішньої політики та свідчення того, що ЄС був надійним партнером ООН [1]. Але як ЄС вирішив один з тривалих конфліктів у Європі?

По-перше, як це визначено неофункціоналістами, фонові умови повинні сприяти роботі мирного процесу. У випадку Косово та Сербії дозвільні умови назріли для обох сторін для ініціювання мирного процесу, в результаті чого нормалізація відносин між Косово та Сербією виникла як ключова умова для зупинки зі сторони ЄС просування цього процесу для обох країн.

По-друге, неофункціоналістські підходи віддають перевагу технічному діалогу та угодам у сферах «низької політики», які дозволяють будувати довіру, соціалізувати і розвивати взаємні зобов'язання. Ключовою особливістю діалогу між Косово та Сербією було перетворення чутливих політичних питань у технократичний процес. Суть цього процесу полягала в тому, щоб знайти взаємоприйнятне рішення, що призвело до усунення Сербією своїх паралельних інституцій в Косово, і де-факто прийняти Косово як незалежну територію в регіоні. Не менш важливою була вимога Сербії розширити політичні права і сферу місцевого самоврядування сербської громади, що проживає в Косово [2, с. 27]. Результатом діалогу стала низка важливих угод про регіональне співробітництво та представництва, комплексне управління кордонами, регулювання митних кроків, повернення кадастрової звітності та реєстрації громадян і визнання університетських дипломів.

По-третє, неофункціоналістські взаємодії часто вбудовуються в багатозначні обмеження, що дають змогу кожній стороні інтерпретувати угоди у своїх власних умовах. Хоча Косово використовувало їх для зміцнення суверенітету, Сербія використовувала ці угоди для поліпшення і просування прав сербів у Косово і посилення своєї програми вступу до ЄС.

Іншим цікавим прикладом є угода, яка для Косово називається інтегрованим управлінням кордонами, тоді як Сербія називає її інтегрованим управлінням кордонами. Суть цієї угоди полягає в підтримці суверенітету Косово, оскільки це де-факто демаркація кордону, що встановлює постійний перетин кордону між двома країнами, де кожна зі сторін визнає свою юрисдикцію.

Тим не менш, умови та стимули для інтеграції до ЄС, безумовно, були ключовими компонентами, які трансформували конфліктні позиції суб'єктів. Незважаючи на численні досягнення, діалог між Косово і Сербією не був без проблем. Угоди, що впливають з технічного діалогу, були виконані лише частково. Кожна сторона затягувала виконання певних частин угод, які не були визнані в їхніх інтересах. І Косово, і Сербія зіткнулися з внутрішніми правовими та інституційними ускладненнями, особливо у випадках, які вимагали законодавчих змін [1]. Є деякі докази (але дотепер обмежені), що угоди покращили життя людей. Основною критичною невизначеністю є те, як реалізація угод перетворить політичне та інституційне життя в Косово і яку роль воно буде відігравати у

сприянні локальному миротворчому та етнічному примиренню. Іншою критичною невизначеністю є динаміка інтеграції до Сербії та Косово, яка є ключовим стимулом для залучення обох сторін до діалогу щодо нормалізації відносин. Зростання євроскептизму, кризових ситуацій з біженцями та регіональної нестабільності зробили неприйняття розширення в Європейському Союзі [3]. Найголовніше, що Brexit та інші внутрішні проблеми можуть стримувати роль ЄС як регіонального миротворця. Більше того, залишається невизначеним, яким буде фінал діалогу, особливо регулювання дипломатичних відносин між Косово та Сербією. Незважаючи на ці труднощі, прогрес, досягнутий з 2011 року в порівнянні з попередніми міжнародними зобов'язаннями, є зрозумілим, особливо у відкритті перспектив вирішення ключових проблем. Тим не менш, ці майбутні невизначеності показують, що цей неофункціональний мир може зазнати невдач, але є перспективним підходом, за допомогою якого можна розглянути залучення ЄС до вирішення тривалих конфліктів.

Ключові принципи неофункціоналізму, такі як взаємодія технічного та політичного, деконструювання більших політичних питань у менші технічні рішення, побічні ефекти та змінні підстави інтересів – при деконтекстуалізації та зміні їхнього початкового використання для опису процесу інтеграції в ЄС – є корисним засобом для осмислення того, як ЄС звернувся до тривалих конфліктів навколо чутливих питань суверенітету, визнання та політичної автономії. Цей неофункціональний підхід не прагне досягти прогресу, уникаючи чутливих питань і зосередившись на чомусь іншому; скоріше, він прагне деконструювати спірні питання у прийнятні технічні та повсякденні рішення. Іншою особливістю неофункціоналістського підходу ЄС є широке залучення місцевих суб'єктів та відповідальність за процес [4]. Хоча ліберальна і технократична розбудова миру часто асоціюється з введенням зовнішніх креслень і шаблонів, а також придушенням альтернативних підходів до вирішення спорів, підхід ЄС може бути іншим. Це може бути ситуаційна стратегія, де місцеві учасники є основними сторонами, які приймають рішення про форму і зміст угод і їх реалізації.

Відмінність неофункціоналізму ЄС полягає в його здатності трансформувати розбіжності шляхом деконструкції мови і практики та перекладу їхнього змісту порізно, надаючи полегшуючий простір через треті сторони. Цей послідовний підхід до мирного процесу був насамперед практикою та підходом, керованим процесами. Технократія в цьому контексті не деполітизує питання, але допомагає, принаймні тимчасово переформулювати зміст речей таким чином, що вона дає змогу трансформувати бойові дії і будувати взаємозалежну співпрацю. Саме ця логіка з її власної історії змушує неофункціональний підхід знову подумати про практику підтримки миру ЄС. Цей підхід заслуговує більшої користі і потребує вивчення того, як він може бути використаний в сучасних миротворчих і посередницьких зусиллях, особливо в заморожених і тривалих конфліктах.

Список використаних джерел:

1. Conflict Prevention, Peace building and Mediation. URL: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-Homepage/426/conflict-prevention-peace-building-and-mediation_en (Last Accessed: 23.03.2019).

2. Kamov G. EU's role in conflict resolution. URL: <https://www.ie-ei.eu/IE-EI/Ressources/file/memoires/2006/KAMOV.pdf> (Last Accessed: 23.03.2019).

3. The European Union and Conflict Resolution. URL: <https://www.oxfordresearchgroup.org.uk/blog/the-european-union-and-conflict-resolution> (Last Accessed: 23.03.2019).

4. The politics of conflict management in EU regulation. URL: <http://www.bbk.ac.uk/politics/our-staff/academic/deborah-mabbett/documents/Mabbett-Schelke-WEP> (Last Accessed: 23.03.2019).

Науковий керівник: **Шамраєва Валентина Михайлівна**, доктор політичних наук, доцент, професор кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки, професор кафедри туристичного бізнесу та країнознавства Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

РОЗВИТОК ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ НА МІЖНАРОДНИХ РИНКАХ В УМОВАХ INDUSTRY 4.0

Гафарова Леман Мушфіг кизи,
студентка,

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,
lemangafarova15@gmail.com

Принципи розвитку Індустрії 4.0 в ЄС

У сучасному світі з кожним днем відбуваються значні зміни у технологіях, автоматизуються виробничі процеси, основним джерелом будь-якої діяльності на ринку стає інформація. Зазначені ознаки є частковою характеристикою нової промислової революції – Індустрії 4.0.

У різних країнах світу стратегія формування та розвитку Індустрії 4.0 відрізняється поставленими завданнями. Наприклад, у Німеччині впровадження положень Індустрії 4.0 одним із головних завдань є збільшення продуктивності та ефективності, в Італії та Великій Британії – прискорення в розробках технологій наступного покоління, у Франції та Іспанії – пришвидшення комерціалізації інновацій [1]. Більшість політик націлені на зростання конкурентоздатності цільових промислових секторів, їхню модернізацію та ріст. Економічні цілі комбінуються з соціальними та екологічними. Варіації цілей стосуються окремих акцентів, пов'язаних з амбіціями країн, щодо економічного розвитку або ж внутрішніми причинно-наслідковими аспектами [1].

Для досягнення всіх вище поставлених цілей європейським країнам потрібні фінансові ресурси. Інвестиції є ключовим моментом у виконанні всіх задуманих завдань в Індустрії 4.0. Водночас інструменти є дуже різними – країни по-різному розглядають ефекти мультиплікації запропонованих засобів, їх впливи на залучення приватних інвестицій та масштаби цього залучення. Британська High-Value Manufacturing Catapult (HVMC) детально розглядає ефекти росту в співвідношенні приватні/публічні інвестиції як 17:1. Тобто кожен вкладений євро

державного фінансування має генерувати 17 євро приватних інвестицій – це в рази перевищує інші ініціативи [1].

Отже, можемо зробити підсумок, що Індустрія 4.0 є четвертою промисловою революцією, в основі якої є автоматизація і цифрове виробництво. На мою думку, кожна європейська країна, яка прямує в Індустрію 4.0, має однакову мету - прискорення розвитку виробництва шляхом автоматизації виробництва, що буде запорукою успіху в різних сферах економіки, але стратегія і напрями в кожній європейській країні різні, що робить їх унікальними.

Глобальне управління в умовах Індустрії 4.0

У XXI столітті основною метою світової економіки є глобалізація. Оскільки інтеграція країн світу відкриває нові горизонти в різних сферах економіки і також призводить до об'єднання народів світу. Але в умовах глобалізації виникає проблема управління новою системою на міжнародному рівні і розуміння її.

Фахівці, які досліджують дане питання, по –різному трактують що ж таке глобальне управління: глобальне управління – колективне розв'язання спільних проблем на міжнародному рівні [2, с. 1]. Один із підходів німецького дослідника Д. Месснер – це проведення реформування міжнародних організацій, і насамперед ООН [3, с. 6]. На мою думку, глобальне управління – це система управління різними задачами та проблемами, які мають міжнародний характер. І саме інструменти Четвертої промислової революції можуть удосконалити глобальне управління, оскільки Індустрія 4.0 є саме тим джерелом, де новітні технології полегшують управління різними процесами, тому що більшість функцій є автоматизованими.

В сучасних умовах головним інструментом будь-якої діяльності є інформація. І при умовах Індустрії 4.0 вона має здатність швидко передаватися, що є як позитивним, так і негативним явищем. Так, як зазначалося, інформація є цінним і важливим джерелом, отже її зберігання в електронному вигляді потребує кваліфікованих спеціалістів з IT сфери, які можуть захищати необхідну інформацію і забезпечити безпечною і ефективною системою глобального управління.

Отже, як підсумок можемо зазначити що глобальне управління це вирішення проблем і задач загальнонаціонального характеру, що в умовах Індустрії 4.0 має ретельно зберігати важливу інформацію за допомогою спеціалістів, які дуже потрібні на світовій арені трудових ресурсів.

Розвиток міжнародних трудових ресурсів в умовах Індустрії 4.0

Одним із важливих складових Індустрії 4.0 є постіндустріальна економіка. Саме даний напрямок в економіці обрали і розвивають її інтенсивними темпами розвинені країни світу. Основними інструментами постіндустріальної економіки є людський капітал та інформація. Це ми можемо побачити і в наступних важливих характеристиках даної моделі економіки:

- у національній економіці зростає частка галузей, заснованих на знаннях;
- у національній структурі зайнятості підвищується частка працівників інтелектуальної праці;
- помітно збільшується внесок інновацій в економічне зростання [4, с. 3].

Рис.1 (складено за [5])

Значна роль у зазначених процесах приділяється людському капіталу як системі характеристик, які визначають здатність людини до творчої праці з метою створення товарів, послуг, доданої вартості, тобто якості робочої сили індивіда, сукупного працівника підприємства, фірми, корпорації, країни, що знаходять прояв у процесі розширеного відтворення. Таким чином, чим досконалішим є людський капітал, виражений рівнем освіти, кваліфікації, знань, досвіду, тим більші можливості людини до продуктивної високоякісної праці [6, с.1].

Спираючись на досвід високорозвинених країн, ми можемо зробити висновок, що, переходячи до економіки, де основним джерелом є знання, навички, розвинена технологічна інфраструктура та креативність, можливо забезпечити процвітання країни та покращення добробуту нації. Прикладом може слугувати Японія, де приріст зайнятості з кожним роком підвищується і наразі динаміка становить 90 % [10] збільшення зайнятості населення, де основний наголос робиться на розвиток нових технологій і на кваліфікацію працівників, що дає досить позитивні результати в країні.

Міжнародні інвестиції в людський капітал

Інвестиції є одним із головних прибуткових секторів економіки, який в свою чергу розвиває інші сфери на ринку. І одним із них, який потребує капітальних вкладень, є людський капітал. Для того щоб в країні працювали висококваліфіковані спеціалісти і люди із профільною спеціальністю, потрібно залучати кошти не тільки резидентів, а і нерезидентів. Оскільки, це сприяє інтегрованості країн та обміну досвідом і знаннями.

Науковці пропонують декілька видів інвестування в людський капітал [7, с. 9]:

- витрати на освіту, витрати на охорону здоров'я та витрати на мобільність
- О. А. Грішньова;
- витрати на освіту, підготовку робочої сили на виробництві, на охорону здоров'я та інші складові - І. М. Новак;
  - наукові розробки та розвиток інтелекту, міграція, мотивація, екологія та здоровий спосіб життя, підготовка на виробництві - О. С. Соколова.

На мою думку, розвивати людський капітал з соціально-орієнтованим планом є більш доречним і ефективним у майбутньому. Особливо більшість інвестицій має бути спрямовано на розвиток і удосконалення технічних спеціальностей і училищ, які, насамперед в Україні, не дуже наразі популярні і їх треба мотивувати для розвитку окремих спеціальностей, що будуть пов'язані зі сферою послуг, що потребує змін на національному ринку. Після чого можна забезпечити обмін спеціалістами між країнами на певний термін із вимогою повернення на Батьківщину і застосування нових ідей для національної економіки.

Обмін трудовими ресурсами між Україною та ЄС

Протягом декількох років в Україні спостерігається значна кількість міграцій, і в основному трудового характеру. В пошуках перспективного та стабільного життя населення емігрує за кордон, в цілях знайти зайнятість в більш вигідних умовах для них. За рис. 2 можемо побачити, що більшість населення переїжджає в країни ЄС.

Рис.2 (складено за [8])

На мою думку, є декілька причин трудової міграції:

- економічна нестабільність у країні;
- низька заробітна плата;
- політична нестабільність;
- складна система знаходження роботи за фахом після закінчення навчання.

Шлях вирішення проблеми масової трудової міграції передусім є подолання вищезазначених причин і удосконалення програми обміну інтелектуальної цінності та трудових ресурсів з країнами ЄС, оскільки зараз Україна знаходиться на етапі вступу в цей союз. Даний досвід може стати для обох сторін вигідним з позиції зародження і втілення нових ідей щодо науково-технологічних процесів, що є одним із рушійних сил Індустрії 4.0. В результаті даного обміну можливо розвинути різні сфери економіки як країни-партнера, так і України. Оскільки даний експеримент надає можливість відкрити нові напрями в науці, розвинути політичні та економічні зв'язки між ЄС та Україною, забезпечити працевлаштування населення і сприяти науково-технічному прогресу в Україні та країнах ЄС.

Постіндустріальне суспільство як фактор розвитку міжнародного інноваційного ринку

Постіндустріальна економіка є основною базою інноваційного ринку, де з кожним днем виходять нові технології, що змінюють життя світового населення.

Концептуальний аспект інновацій в державному управлінні – інновації, що базуються на впровадженні нових форм в управлінні. Державний сектор грає важливу роль у розвинених країнах та робить вагомий внесок у формування ВВП, водночас надання якісних державних послуг є однією з основних рушійних сил для підвищення ефективності роботи організацій підприємницького сектора, а також покращення взаємодії держави та громадян (G2C), держави та бізнесу (G2B), а відтак бізнесу і громадян. Інноваційна діяльність в органах державного управління безпосередньо пов'язана з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, прикладом цього слугує запровадження електронного урядування, що включає аналіз низки показників, таких як розвиненість он-лайн послуг (OSI), телекомунікаційної інфраструктури (TII) та людського капіталу (HCI). Відповідно розраховується індекс електронного урядування (згідно з яким Україна посідає станом на 2016 р. 62 позицію [9], а на 2018 р. - 82 позиція [12], рейтинг очолює Велика Британія та Австралія) [9, с. 192].

Отже, впровадження інновацій у державу буде сприяти прискореному розвитку постіндустріальної економіки, що в свою чергу покращить стан економічних агрегатів та національної економіки на міжнародній арені.

Список використаних джерел:

1. Федак М. Огляд стратегій по 4.0 країн ЄС від Єврокомісії. URL: <https://industry4-0-ukraine.com.ua/2018/08/27/review-national-strategies-4-0-in-eu/> (дата звернення: 27.03.2019).
2. Яковенко В. В., Омеляненко В. А. Глобальне управління в економіці *Сумський державний університет*. 2015. С. 3. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/43618/1/Yakovenko_world_economy.pdf (дата звернення: 27.03.2019).
3. Глобалізація і глобальне управління. URL: <http://www.moodle.socosvita.kiev.ua/moodledata/filedir/57/f8/57f85822efdd5d42ab6ba36588f8be499b073b35> (дата звернення: 27.03.2019).
4. Макогон Ю. В., Подунай В. В. Передумови переходу національної економіки України на етап постіндустріального розвитку. *Донецький національний університет*. URL: [file:///C:/Users/Asus/Downloads/44312-88476-1-PB%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Asus/Downloads/44312-88476-1-PB%20(1).pdf) (дата звернення: 27.03.2019).
5. Згуровський М. З. Форсайт та побудова стратегії соціально-економічного розвитку України на середньостроковому (до 2020 року) і довгостроковому (до 2030 року) часових. Київ: Політехніка, 2016. 184 с.
6. Klaus Schwab. The Global competitiveness report 2018. *Committed to improving the state of the world* URL: <http://www3.weforum.org/docs/GCR2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2018.pdf> (Last Accessed: 27.03.2019).
7. Козюк В. В., Смілка І. Інвестиції у людський капітал: види, оцінка та напрями удосконалення. *Тернопільський національний економічний університет*. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/21729/1/C%D0%BC%D1%96%D0%BB%D0%BA%D0%B0%20I.pdf> (дата звернення: 27.03.2019).
8. Вінничук Ю. Що означає трудова міграція українців. URL: https://biz.censor.net.ua/resonance/3089154/scho_oznacha_trudova_mgratsya_ukrantsv (дата

звернення: 27.03.2019).

9. Шаляпін О. І. Інновації в державному управлінні: світовий досвід. Київ: КНЕУ, 2017. URL: <https://conferencekneu.wordpress.com/2017/04/20/%D1%88%D0%B0%D0%BB%D1%8F%D0%BF%D1%96%D0%BD-%D0%BE-%D1%96%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97-%D0%B2-%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%83-%D1%83%D0%BF%D1%80%D0%B0/> (дата звернення: 27.03.2019).

10. Марущак Н. П. Людський капітал як фактор розвитку економіки України. Вінниця: КНТЕУ. URL: http://www.rusnauka.com/SND/Economics/14_maruschak_n.p..doc.htm (дата звернення: 27.03.2019).

11. United nations e-government survey 2018 / за ред. ООН. Нью-Йорк: ООН, 2018. 300 с.

12. Державне агентство з питань електронного урядування України. Київ, 2019. URL: <https://www.e.gov.ua/ua> (Last Accessed: 27.03.2019).

Науковий керівник: Корогодова Олена Олександрівна, кандидат економічних наук,

доцент кафедри міжнародної економіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

АНАЛІЗ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ КРАЇН ЄС І УКРАЇНИ

Глущенко Ярослава Іванівна,

доцент кафедри міжнародної економіки,

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігора Сікорського»,

кандидат економічних наук, доцент,

slavina.ivc@gmail.com

З кожним роком міграційні питання стають все більш актуальними для європейських країн. Не є винятком і Україна. Результати проведених досліджень вітчизняних науковців свідчать про досить суттєвий вплив міграційних процесів як на політичну, економічну, соціальну й екологічну внутрішню стабільність окремих країн, так і на міжнародну безпеку в цілому [1; 2, с. 54–64].

Розглянемо, як змінювалась інтенсивність міграційних процесів країн ЄС і України.

На рис. 1 представлено чисельність мігрантів за 1990, 1995, 2000, 2005, 2010, 2015 і 2017 роки за даними Міжнародної організації міграції по країнам ЄС і України.

Аналіз наведених даних свідчить, що серед країн ЄС найбільша чисельність мігрантів спостерігається у Німеччині. Якщо у 1990 чисельність мігрантів дорівнювала 5,9 млн осіб, то у 2017 році цей показник збільшився більш ніж удвічі і склав 12,2 млн осіб. Протягом усього досліджуваного періоду Німеччина має стійку тенденцію щодо збільшення міграційного потоку. На другому місці за чисельністю мігрантів знаходиться Велика Британія. За даними Міжнародної організації з міграції, міграційний потік Великої Британії збільшився з 3,7 млн осіб у 1990 році до 8,8 млн осіб у 2017 році.

Серед країн ЄС з досить інтенсивними міграційними потоками слід також відзначити Францію, Італію й Іспанію. У Франції чисельність мігрантів за досліджуваний період збільшилася в 1,34 рази. Якщо у 1990 р. цей показник дорівнював 5,9 млн осіб, то у 2017 р. він вже склав 7,9 млн осіб. Міграційні потоки Італії, Іспанії досить суттєво зросли у період з 2000 по 2005 рр. Так, за даними Міжнародної організації з міграції міграційний потік Іспанії у 2000 р. становить 1,7 млн осіб, то у 2005 р. вже 4,1 млн осіб. Аналогічна ситуація спостерігалась й в Італії, у 2000 р. міграційний потік становив 2,1 млн осіб, у 2005 р. – 3,9 млн осіб.

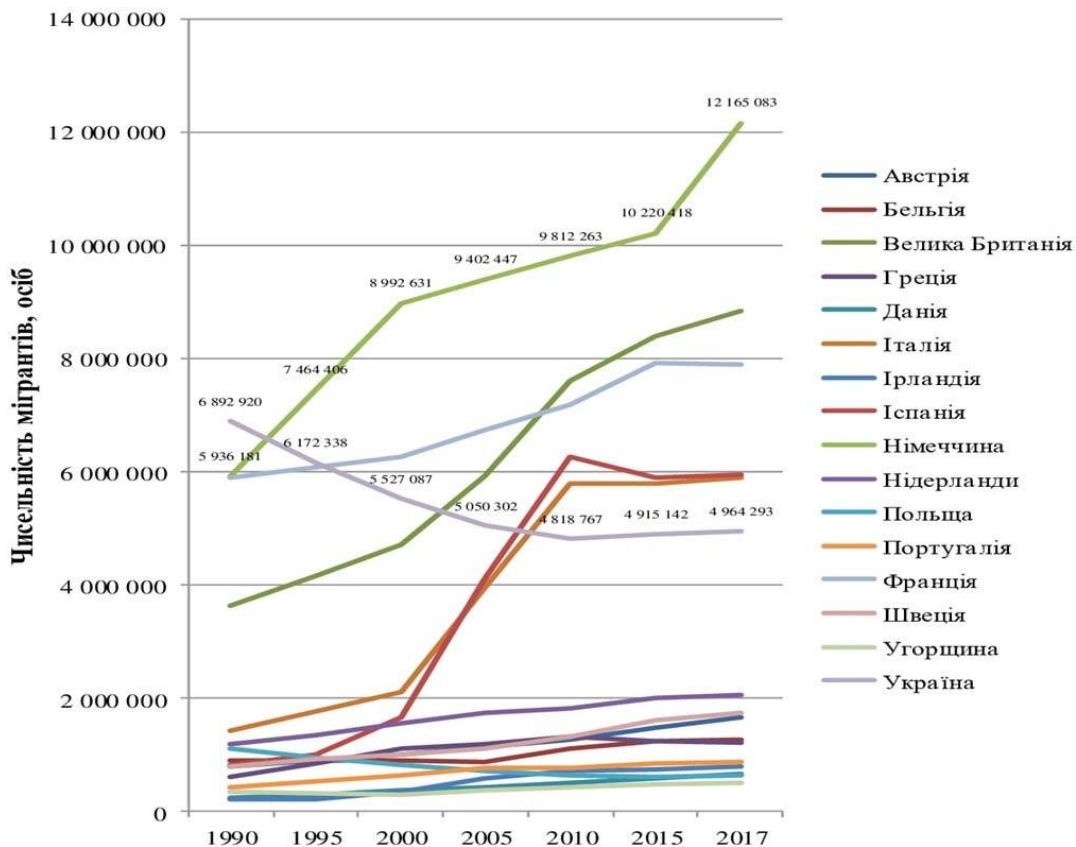

Рис. 1. Динаміка чисельності мігрантів України і країн ЄС за 1990–2017 роки (побудовано за даними International Organization for migration [3])

Серед європейських країн міграційний потік України був одним із самих інтенсивних. Так, у 1990 р. він становив 6,9 млн осіб. Починаючи з 1995 по 2010 рр. чисельність міграційного потоку України постійно знижувалася, і найнижчого значення досягла у 2010 р. – 4,8 млн осіб. Починаючи з 2015 р. спостерігається поступове зростання чисельності мігрантів України, але ці цифри значно менші ніж у 90-ті роки. Як видно з рис.1, міграційний потік України у 2017 р. склав 4,9 млн осіб. Наведені дані свідчать, що Україна належить до європейських країн з досить високим рівнем міграційного потоку.

У більшості країн ЄС показник чисельності мігрантів має значно менші значення. Серед країн з найнижчою чисельністю мігрантів за досліджуваний період слід назвати Болгарію, Мальту, Словацьку Республіку, Республіку

Словенію, Литву. У 2017 р. найнижче значення міграційного потоку було у Мальти – 45,5 тис. осіб.

Загальною тенденцією для більшості країн ЄС є зростання чисельності мігрантів. Зниження міграційного потоку спостерігалось у Латвії, Литви, Естонії.

Далі розглянемо відносний показник – співвідношення міграційного потоку до чисельності населення досліджуваних країн (рис. 2). Наведені дані на рис. 2 демонструють дещо інші тенденції щодо розподілу країн.

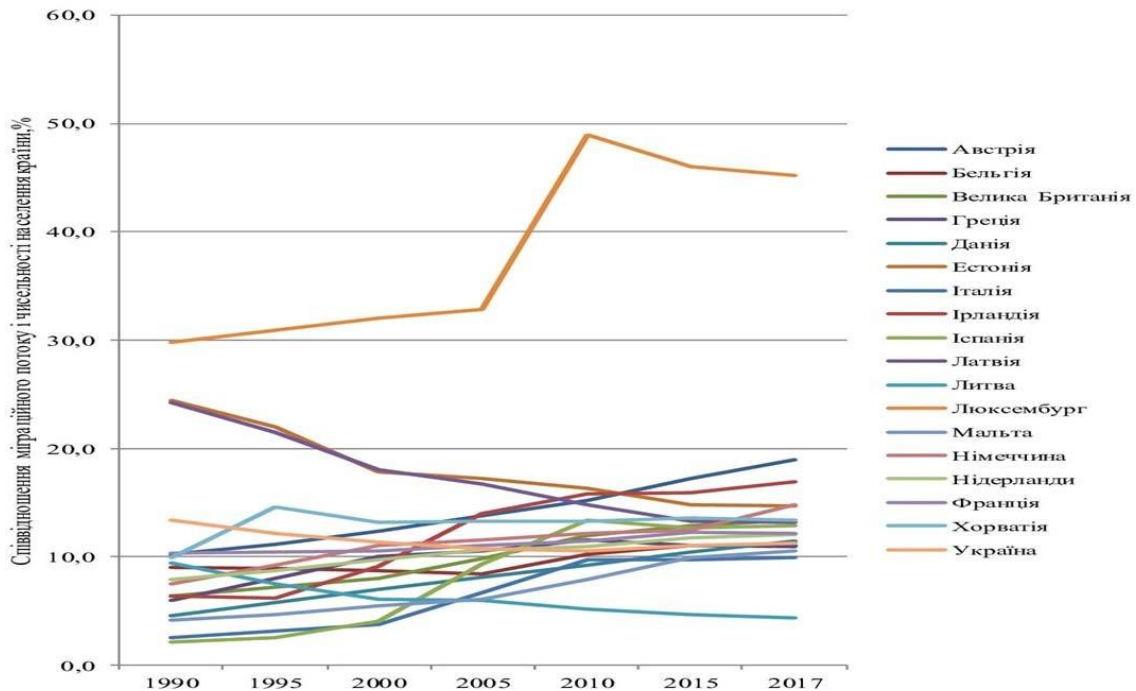

Рис. 2. Співвідношення міграційного потоку і чисельності населення країни, % (побудовано за даними *International Organization for migration* [3])

Найвищі значення вказаного показника протягом досліджуваного періоду має Люксембург. Починаючи з 2010 р. співвідношення міграційного потоку і чисельності населення Люксембургу перевищує 40 %. Високі значення цього показника у 90-ті роки мали також Естонія (24,4 %) і Латвія (24,2 %). Протягом 1995–2017 рр. співвідношення міграційного потоку і чисельності населення Естонії і Латвії досить суттєво знижується і досягає у 2017 р. 14,7 % і 13,2 % відповідно.

Серед країн з найнижчими значеннями цього показника слід відзначити Болгарію (діапазон коливань 0,2 % у 1990 р., 2,2 % у 2017 р.), Румунію (діапазон коливань 0,6 % у 1990 р., 1,9 % у 2017 р.), Республіку Словачку (діапазон коливань 0,8 % у 1990 р., 3,4 % у 2017 р.), Чеську Республіку (діапазон коливань 1,1 % у 1990 році, 4,1 % у 2017 році), Польщу (діапазон коливань 3,0 % у 1990 р., 1,7 % у 2017 р.), Угорщину (діапазон коливань 3,3 % у 1990 р., 5,2 % у 2017 р.), Фінляндію (діапазон коливань 1,3 % у 1990 р., 6,2 % у 2017 р.).

Україну, як і більшість досліджуваних країн ЄС, можна віднести до групи зі значенням співвідношення міграційного потоку і чисельності населення у діапазоні 8–18 %. До вказаної групи входять: Австрія, Бельгія, Данія, Велика Британія, Ірландія, Швеція, Хорватія, Греція, Словенія, Франція, Німеччина.

В цілому всі досліджувані країни за тенденціями зміни вказаного показника можна розділити на дві групи. Тенденції щодо зростання спостерігаються у таких країнах, як Австрія, Бельгія, Данія, Німеччина, Франція, Іспанія, Ірландія, Швеція, Велика Британія, Хорватія, Греція, Італія, Мальта, Португалія, Словенія, Люксембург, Нідерланди, Чехія, Румунія, Словачія. Найбільш інтенсивно зростає показник співвідношення міграційного потоку і чисельності населення в Іспанії і Італії. Так, якщо у 1990 р. цей показник в Іспанії дорівнював 2,1 %, то в 2017 р. він вже становить 12,8 %. В Італії зростання відбулося з 2,5 % у 1990 р. до 10 % у 2017 р.

Зниження співвідношення міграційного потоку і чисельності населення протягом 1990–2017 рр. спостерігалось у Польщі, Україні, Естонії, Латвії, Литві. Так, в Україні зазначений показник змінився з 13,4 % у 1990 р. і до 11,2 % у 2017 р.

Результати аналізу динаміки чисельності мігрантів і міграційного потоку з чисельністю населення країн свідчать про підвищення інтенсивності руху мігрантів в останні роки у більшості країн ЄС. Серед країн, що демонструють зниження інтенсивності чисельності мігрантів, слід відзначити Естонію, Латвію, Литву і Україну. Незважаючи на зниження інтенсивності міграційного потоку, Україна за абсолютним показником чисельності мігрантів входить до країн першої шестірки. Щодо тенденцій співвідношення чисельності мігрантів до чисельності населення, то Україна, як і більшість країн ЄС, протягом досліджуваного періоду мала значення в діапазоні 8–18%. Міграція має свої позитивні і негативні наслідки, як для країн, що виступають донорами, так і для країн реципієнтів. Одним із завдань для України, як і для країн ЄС, є визначення переваг і недоліків міграційного процесу, і врахування їх при розробці й реалізації економічної та соціальної політики.

Список використаних джерел:

1. Корнієнко О. О. Особливості сучасного етапу міжнародних міграційних процесів. *Економічний простір*. 2015. № 104. С. 28–43.
2. Малиновська О. А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії: монографія. К., 2018. 472 с.
3. International migrant stock: The 2017 revision. Total international migrant stock. *International Organization for migration*. URL: <http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/index.asp> (Last Accessed 25.03.2019).

ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ В ОСВІТІ: РЕАЛІЗАЦІЯ МОЖЛИВОСТЕЙ

Гнатів Зоряна Ярославівна

доцент кафедри методики музичного виховання і диригування,
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка,
кандидат філософських наук, доцент,
gnativz@ukr.net

Українське бачення світу в XXI ст. впливає з глобалізаційних процесів із Європейським Союзом. Євроінтеграція для України означає якісно новий рівень

співпраці чи взаємодії різних країн у європейському масштабі у різних сферах. Не виключенням є і соціальна сфера в цілому, в якій переплітають всі складові життєдіяльності людини, та сфера освіти зокрема.

Європейський Союз – це об'єднання 28 країн, які разом працюють задля миру і добробуту їхніх громадян і свої цілі реалізують завдяки дедалі тіснішій інтеграції у різних сферах. Історичні корені Євросоюзу сягають Другої світової війни, після якої західноєвропейські країни поставили перед собою питання майбутнього Європи, що, власне, і вважається початком європейської інтеграції. Інтеграція – була єдиною відповіддю, яку знайшли європейські політики та дипломати 50-х рр. ХХ ст.

На спільному визнанні державами-членами того, що якісні знання й висока кваліфікація громадян ЄС є його надзвичайно цінним активом, базується співробітництво в рамках ЄС у сфері освіти. Поєднання зусиль країн Євросоюзу в сфері освіти отримало значний поштовх 2000 р., коли було ухвалено Лісабонську стратегію: широку програму реформ, спрямовану на економічне зростання та зайнятість. У 2009 р. було прийнято стратегію європейського співробітництва у сфері вищої освіти та тренінгів, розраховану на період до 2020 року. Однією з освітніх цілей Євросоюзу є досягти, аби частка людей 30–34 років з вищою освітою сягала щонайменше 40 %. Євросоюз приділяє велике значення освітнім процесам не лише в його державах-членах, а й у Європі в цілому. Свідченням цього є його увага до Болонського процесу – загальноєвропейської стратегії реформування вищої освіти.

Відносини між Україною та Європейським Союзом були започатковані в грудні 1991 р., коли Міністр закордонних справ головуючих у ЄС держави Нідерландів у своєму листі від імені Євросоюзу офіційно визнав незалежність України. Політика України щодо розбудови відносин із Європейським Союзом впроваджується на основі Закону України від 1 липня 2010 року «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики». Відповідно до статті 11 Закону «Україна як європейська держава здійснює відкриту зовнішню політику і прагне рівноправного взаємовигідного співробітництва з усіма заінтересованими партнерами, виходячи насамперед з необхідності гарантування безпеки, суверенітету та захисту територіальної цілісності України». Однією з основоположних засад зовнішньої політики України є «забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в ЄС» [5].

Визнаючи вищу освіту одним із пріоритетів своєї діяльності у межах співпраці з сусідніми та більш віддаленими країнами, Європейська Комісія розробляє і впроваджує нові та вдосконалює існуючі освітні програми, які дають змогу студентам і науковцям отримувати стипендії та гранти на подальше навчання і проведення досліджень у країнах Європи. Завдяки цьому десятки тисяч викладачів, студентів та науковців щорічно навчаються, працюють та викладають у різних країнах світу в межах міжнародних академічних програм. Україна також є активним учасником європейських освітніх програм та проектів, серед яких: Темпус, Еразмус Мундус, програма імені Жана Моне та ін..

Цікаво, що у період з 2015 до 2018 р. 3355 студентів і співробітників ВНЗ отримали можливість поїхати на навчання, стажування або викладання в одну з

країн ЄС за найвідомішою європейською програмою Erasmus+. За 2015–2016 рр. було здійснено 245 двосторонніх проектів між українськими та європейськими ВНЗ з розвитку індивідуальної мобільності [3].

У звіті про виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у 2017 р. зазначено, що за результатами трьох конкурсів Програми «Erasmus+» за напрямом «Міжнародна кредитна мобільність» у 2017 р. для фінансування відібрано 398 двосторонніх проектів для розвитку індивідуальної мобільності студентів та викладачів між закладами вищої освіти України і ЄС на загальну суму 24215 млн євро. Завдяки цій фінансовій підтримці ЄС здійснюється 7 181 мобільність. Зокрема, 5228 студентів і викладачів з України отримали можливість навчатися, викладати або стажуватися в університетах держав-членів ЄС. У свою чергу 1953 студенти і працівники з університетів Європи отримали право прибути за обміном в Україну [4].

За словами віце-прем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України Іванна Климпуш-Цинцадзе, сьогодні з упевненістю можна сказати, що результати виконання Угоди про асоціацію є відчутними, а вигоди – помітними, оскільки 2018 р. став першим роком повноцінної реалізації Угоди про асоціацію, титанічна і кропітка робота над виконанням якої поступово принесе конкретні позитивні результати для громадян. У сфері освіти у 2018 р. реалізовано 52 проекти, у яких взяло участь близько 815 тис. молодих людей. У рамках програми «Молодіжний працівник» у 2018 р. проведено 32 тренінги для представників інститутів громадянського суспільства та органів виконавчої влади, що працюють із молоддю, п'ять спеціалізованих тренінгів за участю понад 600 молодих людей. Започатковано проект «Державотворець» – стажування молоді в органах державної влади з метою активізації участі молоді в процесах реформування держави (у червні 2018 р. у 18 органах державної влади стажувалися 96 молодих людей). Основу роботи із молоддю закладає Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2016–2020 роки. За підсумками виконання завдань, запланованих на 2018 р. програма була виконана на 52 %. Поступово виконуються завдання Угоди, які були не виконані в попередні роки. Як наслідок, сумарний результат виконання Угоди суттєво зростає [5].

Незважаючи на те, на жаль, у звіті констатовано, що освіта знаходиться серед тих напрямків, де виконання зобов'язань перед ЄС бажають бути кращими: «Найменш вдало відбувається виконання зобов'язань за такими напрямками, як освіта, навчання та молодь (виконано лише 13 % від запланованого), транспортна інфраструктура, поштові та кур'єрські послуги (15 %), державні закупівлі (16 %), навколишнє природне середовище та цивільний захист (22 %). Однак і в цій царині (освіти – З.Г.) спостерігаються позитивні зміни. Наприклад, з вересня 2018 року впроваджується реформа середньої освіти «Нова українська школа». Відтак, недостатня інституційна спроможність міністерств – зазначає І. Климпуш-Цинцадзе, – заважає виконувати завдання Угоди вчасно та в повному обсязі. Наявність значного спротиву окремих груп інтересів знижує ефективність проходження євроінтеграційних законопроектів у Парламенті. Також має місце безвідповідальне ставлення частини народних обранців до декларованих їхніми політичними силами намірів руху до ЄС» [5].

У березні 2019 р. під час зустрічі зі студентами в Івано-Франківську І. Климпуш-Цинцадзе зазначила, що «швидкість наближення України до ЄС та НАТО залежить виключно від нас самих. Нам дісталася важка „спадщина”. Напівфеодальна система, яка десятиліттями утверджувалась в Україні, глибоко уразила наші інститути. Деякі з них уражені безповоротно. Напівфеодальна держава – це узаконена нерівність, фейкові суспільні інститути та корупція – не як соціальна вада, а як соціальна норма. Тому нам доводиться створювати нові інституції, з чистого аркуша. Ми потребуємо докорінної зміни політичної та економічної систем. Але через війну та спротив старої системи не все вдається так, як хотілося б. Ми біжимо не спринт і не марафон, а естафету марафонів. І цю естафету треба передати саме вам, тим, хто про радянську систему знає лише з підручників» [4].

Освітні проблеми активно піднімаються в усіх країнах Європейського союзу, проводяться різноманітні проекти, круглі столи, тренінги, конференції тощо. Зростаючий обсяг досліджень, звітів та документів свідчить про те, що різні країни Центральної та Східної Європи докладають значних зусиль для реформування своїх систем педагогічної освіти та для реалізації нових стратегій та підходів у відповідності до політики ЄС. В багатьох випадках ці зусилля демонструють потужний потенціал для створення нових способів підготовки фахівців.

Список використаних джерел:

1. Звіт про виконання угоди про асоціацію між Україною та ЄС у 2016 році. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/zviti-pro-vikonannya/zvit-pro-assotsiatsiyu-2016.pdf> (дата звернення: 21.03.2019).
2. Звіт про виконання угоди про асоціацію між Україною та ЄС у 2017 році. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/pro-vikonannya-ugodi-pro-asotsiatsiyu-mizh-ukrainoyu-ta-evropeyskim-soyuzom-za-2017-rik.pdf> (дата звернення: 21.03.2019).
3. Звіт про виконання угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у 2018 році. *Урядовий портал*. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/AA_report_UA.pdf (дата звернення: 21.03.2019).
4. Климпуш-Цинцадзе І. Швидкість наближення України до ЄС та НАТО залежить виключно від нас самих. *Євроінтеграційний портал*. URL: <https://eu-ua.org/en/node/1995> (дата звернення: 17.03.2019).
5. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 01.07.2010 р. № 2411-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17> (дата звернення: 17.03.2019).

РОЛЬ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ВОЄННОЇ БЕЗПЕКИ ЯК СКЛАДОВОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Григоренко Яна Олександрівна,
доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
grigorenko@karazin.ua
кандидат юридичних наук,

*Воєнна безпека перетворюється в інтелектуальну
розвідувально-інформаційно-ударну систему,
яка потребує особливого ставлення до управління її діяльністю.*

В. Д. Рябчук
(генерал-майор, доктор військових наук, професор)

У процесі проведення планового реформування сфери безпеки та оборони, з моменту набрання чинності (липень 2018 р.) Закону України «Про національну безпеку України» [1], а також із моменту відходу від використання категорії «воєнна організація держави» питання концептуального висвітлення правових засад воєнної безпеки як складової національної безпеки потребують наукового переосмислення. Наведений вище епіграф має безпосереднє значення під час розгляду концепту воєнної безпеки та визначення ролі зовнішньої політики у її забезпеченні, оскільки впливає на її розуміння через системний, синергетичний підхід до розгляду стану захищеності сучасної держави, її національних інтересів (державного суверенітету, демократичного конституційного ладу, територіальної цілісності) від воєнних загроз.

Національні інтереси, що лежать в основі системи воєнної безпеки сучасних держав, забезпечуються з метою побудови такої системи міжнародних відносин, яка спроможна гарантувати безпечне існування і стійкий розвиток, гідне місце у світовій політиці згідно з економічними, політичними, воєнними можливостями та враховуючи відповідні потреби. Усвідомлюючи, що сучасний стан геополітичної ситуації спонукає науковців переосмислювати поняття воєнної безпеки, національної безпеки та змінювати пріоритети під час дослідження їх забезпечення, ми говоримо про те, що державна політика у сферах національної безпеки та оборони спрямовується на забезпечення воєнної та зовнішньополітичної безпеки.

Воєнна безпека як феномен сучасної державності виникла одночасно з утворенням війська та держави. Прагнення до воєнної безпеки, або до стану захищеності у воєнній сфері, було властиве державам завжди, а в сучасний період особливо. Однак, незважаючи на це, сам термін воєнної безпеки, як і національної безпеки загалом, введено до наукового обігу лише у ХХ ст. Т. Рузвельтом (1904 рік). Концептуальні засади правової регламентації воєнної безпеки нашої держави зосереджено у межах декількох нормативно-правових актах, а саме: Конституції України, Законі України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року, Воєнній доктрині України від 24 вересня 2015

року, Воєнно-медичній доктрині України від 31 жовтня 2018 року, яка ґрунтується на Воєнній доктрині України, а основні засади зовнішньої політики врегульовано Законом України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 1 липня 2010 року.

Слід урахувати, що воєнна безпека не є константною характеристикою суспільства або держави, точною, математично підрахованою, раз і назавжди визначеною величиною, що підлягає лінійному регулюванню. Швидше, це абсолют, досягти якого, як відомо, складно, але ж прагнути до цього можливо та необхідно. Національна безпека з точки зору різних суспільних наук багатогранне поняття, яке визначається науковцями по-різному. Проте різноманітним точкам зору та науковим поглядам, притаманний спільний компонент – воєнна безпека держави, яку можна розглядати значно ширше ніж це пропонує вітчизняний законодавець. Відповідно до Закону України «Про національну безпеку України» воєнна безпека – це захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від воєнних загроз. Таке визначення сьогодні є загально визнаним, прийнятним, воно найбільш чітко відображає сутність зазначеного феномену. У той же час, вважаємо, що воєнну безпеку також можна розглядати як стан держави та громадянського суспільства, якого вони здатні захистити національні інтереси від внутрішніх та зовнішніх загроз, що пов'язано з демонструванням воєнної сили, яка є швидше категорією міжнародних відносин та «в умовах розвитку глобалізації та настання відтоку (відкату) глобалізації являє собою сукупність організаційних, політичних, психологічних, економічних, науково-технічних, інформаційних, ідеологічних та фінансових властивостей, які обумовлюють воєнну потужність та здатність держави протистояти потенційному нападу з боку будь-яких суб'єктів» [2, с. 301] та яка є головним інструментом забезпечення воєнної безпеки. Тому генеза поняття воєнної безпеки безпосередньо пов'язана з усвідомленням необхідності практичної реалізації ефективної протидії саме воєнним загрозам суспільства, держави, особистості.

Таким чином, визначаємо, що концепт воєнної безпеки має природне походження, що обумовлено намірами суспільства убезпечити себе від воєнної небезпеки. Також воєнну безпеку можна розглядати як певний стан соціальної та воєнно-політичної системи, за якого забезпечується захищеність держави (суспільства, особистості) від воєнних загроз. У цьому разі субстанційною ознакою воєнної безпеки є використання засобів збройної боротьби в інтересах національної безпеки. Потреба держави та суспільства убезпечити себе у воєнній сфері дійсно є природною. Проте сутність та зміст поняття «воєнна безпека» обумовлені історичними подіями, що відображають усе різноманіття суспільних відносин певного соціуму на конкретному етапі його розвитку. Таким чином, загрози воєнного характеру породжують закономірне прагнення їх усунути, мінімізувати, створити атмосферу захищеності інтересів держави, населення, у першу чергу, від зовнішньої воєнної сили. Звідси воєнна безпека стає важливим пріоритетом держави. У свою чергу, це приводить до виникнення специфічної діяльності з її забезпечення, під час якої відбувається формування системи воєнної безпеки, її удосконалення, підтримка

на належному рівні, що визначена, з одного боку, воєнно-політичною ситуацією, а з другого – можливостями держави.

При цьому слід розуміти, що воєнна безпека – це лише одна грань національної безпеки, але надзвичайно важлива та багато у чому визначальна. Вона, як й інші види безпеки, слугує для забезпечення умов ефективного функціонування особистості, суспільства, держави як у мирний час, так і в умовах особливих правових режимів (наприклад, воєнний стан, стан війни). Внаслідок цього вона є важливим елементом, гарантом суспільного прогресу.

Незважаючи на значимість та важливість цієї сфери, термін, що її визначає, не досить глибоко досліджено. В низці наукових праць та концептуальних державних документах замість поняття «воєнна безпека» може використовуватися поняття «безпека в оборонній сфері», «безпека держави», «обороздатність держави», що не є цілком коректним, адже не досить чітко визначає сферу та сутнісну діяльність, що забезпечує від загроз воєнного характеру та не сприяє уніфікованому використанню спеціальної термінології. Крім цього, воєнна безпека може являти сферу діяльності держави та громадянського суспільства, що пов'язана зі створенням та розвитком сектору безпеки та оборони. Також воєнну безпеку не слід розглядати як процес, що здійснюється спонтанно, а розуміти як спеціально створену систему, що реалізується державою, до якої слід відносити такі елементи: суб'єкт воєнної безпеки (офіційні та неофіційні інститути й органи, організації й особи, що проводять діяльність у сфері забезпечення воєнної безпеки); об'єкт воєнної безпеки (необхідні життєво важливі національні інтереси, які повинні захищатися від воєнних загроз); предмет воєнної безпеки, її мета, завдання та заходи, що спрямовані на попередження, ліквідацію воєнних загроз; принципи та норми забезпечення воєнної безпеки, що покладені в основу її функціонування; засоби, способи та методи забезпечення воєнної безпеки, які можуть використовуватися суб'єктами воєнної безпеки у межах її функціонування та формування. З урахуванням цього теорія та практика воєнної безпеки ґрунтується на воєнно-політичних та воєнно-доктринальних установах держави. Воєнна безпека не тільки пов'язана з іншими сферами суспільного життя, але й проникає у них, синтезує в собі інші елементи національної безпеки.

Так, формування сучасної складної системи світової міжнародної економічної та політичної інтеграції із збереженням значної диференціації рівня розвитку та статусу окремих держав визначає значну ступінь їх взаємозалежності – тим самим потенційно створює можливість впливу, а іноді політичного, воєнного, економічного диктату домінуючих держав стосовно менш розвинутих та залежних держав. Така ситуація створює значні різнобічні загрози суверенітету та національній безпеці держав як конституційно встановленим фундаментальним цінностями.

Ураховуючи те, що воєнна безпека як складова національної системи – це складна категорія, що характеризує стан суспільних відносин цієї соціальної та воєнно-політичної системи, її компонентів, за якого забезпечується ефективна протидія впливу зовнішніх та внутрішніх воєнних загроз, чим у воєнній сфері створюються умови для стабільного динамічного розвитку суспільства.

При цьому слід брати до уваги і те, що воєнна безпека має два аспекти: зовнішній та внутрішній, у межах яких простежується вагома роль зовнішньої політики. Невипадково у Воєнній доктрині нашої держави визначається, що однією з основних цілей у сфері воєнної політики є удосконалення системи воєнної безпеки, яка б гарантувала надійний захист держави від внутрішніх та зовнішніх загроз. Внутрішній аспект воєнної безпеки проявляється, як правило, в умовах нестабільної соціально-політичної ситуації в державі та пов'язаний, перш за все, з проблемами захисту конституційного ладу держави, загостренням суперечностей між різними соціальними групами, тероризмом та екстремізмом.

Зовнішній аспект воєнної безпеки пов'язаний зі станом відносин між суб'єктами міжнародного права (державами, міжнародними організаціями, народами та націями, державоподібними утвореннями) та характеризується здатністю держави протидіяти спробам окремих держав або їх союзам використовувати воєнну силу як інструмент вирішення суперечностей, що виникають у різних сферах. Це передбачає необхідність наявності та належного функціонування сучасних збройних сил, формування системи колективної та глобальної безпеки, входження до складу воєнно-політичних союзів. Обидва аспекти воєнної безпеки в сучасних умовах занадто зближені та взаємопов'язані. Тому для гарантованого забезпечення воєнної безпеки необхідно створення та функціонування єдиної системи, основу якої сьогодні складає сектор безпеки та оборони.

Воєнна безпека сучасної держави сьогодні є однією з тих сфер, яка потребує дослідження місця та ролі зовнішньої політики у межах її забезпечення. Це спонукає нас розглядати воєнну безпеку не тільки як складову національної безпеки або ж як стан захищеності національних інтересів [3, с. 75], а ще й як державний інститут, як стан держави та громадянського суспільства, стан соціальної та воєнно-політичної системи та як спеціально створену систему, яка містить у собі специфічні елементи (суб'єкт, об'єкт, предмет, мету, завдання, заходи, принципи, норми, засоби, способи та методи забезпечення воєнної безпеки). З огляду на це, серед законодавчо визначених засад зовнішньої політики обов'язково повинно бути відведено місце концепту воєнної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Про національну безпеку: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2018. № 31. Ст. 241.

2. Григоренко Я. О., Черненко Д. М. Воєнна сила сучасної держави як категорія міжнародних відносин: поняття та шляхи вдосконалення. *Підприємство, господарство, право*. 2017. № 3. С. 299–301.

3. Кузьменко О. В., Григоренко Я. О. Правові засади воєнної безпеки: загальнотеоретичний підхід. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. № 5. Т. 1. С. 71–75.

РОЛЬ ЄС У ІНФОРМАЦІЙНІЙ ВІЙНІ УКРАЇНИ ТА РОСІЇ

Гринькова Анастасія Владиславівна,

студентка 4 курсу групи УМІ-41 факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
anastasiagrinkova98@gmail.com

Обрана тема є актуальною, оскільки інформаційна війна, що відбувається нині між Україною та Російською Федерацією, є прикладом ведення гібридних війн, які раніше не відбувалися.

Мета статті – проаналізувати реакцію міжнародного співтовариства на інформаційну війну РФ проти України та дати цій війні міжнародно-правову оцінку.

У XXI столітті інформаційна війна являє собою одну з найважливіших проблем у міжнародних відносинах. Масштаби її впливу безперервно збільшуються. Основною загрозою є відсутність будь-яких заборон і обмежень у міжнародному праві відносно ведення інформаційної війни.

Сьогодні світ живе в інформаційну епоху. Основним засобом управління суспільством стає маніпуляція суспільною свідомістю.

Зовсім не кожна інформаційна війна протиправна. На сьогодні не існує однозначної міжнародно-правової заборони на тактику ведення збройного конфлікту або державної політики, яка в певній частині базувалася б на використанні пропаганди, дискредитації опонентів чи гіперболізації власних досягнень. За допомогою інформаційної зброї в збройному конфлікті вражаються цивільні об'єкти, провокується жорстокість і безжалісність, заохочується порушення міжнародного гуманітарного права, останнє виступає обмежувачем інформаційної війни.

Серед найбільш відомих інструментів ведення інформвійни можемо визначити такі:

- блокування теле- та радіоефірів;
- усунення з ефірів каналів нацменшин;
- розповсюдження фальшивої та фейкової інформації;
- використання інструментів спіндокторингу та гейткіпінгу;
- дезінформація на каналах ворожої сторони та виготовлення псевдоновин тощо [2].

Те, що відбувається протягом багатьох років проти України, цілком вписується у визначення інформаційної війни.

Розповсюдженням інструментом інформаційної війни між Україною і РФ є відключення українського телебачення.

Інформаційну війну проти України РФ розв'язала не в квітні 2014го з початком подій на Донбасі, і не в лютому з початком анексії Криму, як багато хто вважає. Початок кримських подій символізує задіяння військового компонента, якого Москва досі не потребувала, оскільки все і так йшло «за планом». А план гібридної війни почав реалізовуватися з 14 серпня 2013 року, коли Росія масово

стала дискримінувати український експорт в РФ, завдаючи економічного збитку. Мета – не допустити підписання Угоди про асоціацію з ЄС і втягнути Україну в Митний союз.

Агресія Росії проти України, що розпочалась у лютому 2014 р. з анексії Криму та триває нині на Донбасі, виявила критичну вразливість західного світу до силової «гібридної» політики Кремля.

Позиція РФ сприяє ескалації конфлікту в східних регіонах України через хибну думку про відповідність міжнародному праву односторонніх територіальних змін і руйнує сучасний світовий правопорядок. Ця діяльність РФ є специфічним виглядом інформаційної війни. Іншими словами, РФ використовує норми міжнародного права для досягнення цілей, протилежних тим, для яких вони були створені. Приклад такого роду – заява про порушення кримінальної справи Головнім слідчим управлінням Слідчого комітету Російської Федерації за фактом застосування заборонених засобів і методів ведення війни в Україні.

Російсько-українська інформаційна війна не є локальним, периферійним конфліктом. Агресія Кремля несе загрозу не лише державності України, її суверенітету, але й єдності ЄС, загалом політичному устрою Європи.

За останні роки опубліковано низку змістовних аналітичних досліджень вітчизняних і іноземних експертів, де розглядаються цілі, механізми, технології і засоби російської «гібридної» агресії в Україні та Європі. Зокрема, – «Троянські коні Кремля» (листопад 2016р.), підготовлене групою експертів Atlantic Council, викриває факти російської «гібридної» експансії у Німеччині, Франції і Великій Британії [4].

Тактичними завданнями російської інформаційної війни є поступова дискредитація і розмивання базових європейських цінностей, що об'єднують країни ЄС, дезорієнтація громадської думки, формування впливового проросійського лобі в європейському істеблішменті, сприяння поглибленню розбіжностей між європейськими державами та інституціями ЄС. Тобто нині йдеться вже не про відсіч європейського впливу на пострадянському просторі – «зоні привілейованих інтересів» Кремля, а про ведення масштабної «гібридної» експансії саме на теренах ЄС з метою максимального послаблення, фрагментації (розвалу) Європейського Союзу, мінімізації американської присутності на континенті та переформатування усталеного європейського політичного устрою за російським сценарієм [4].

Переважна більшість (84 %) експертів переконані в тому, що Росія здійснює гібридну агресію проти країн ЄС. На їх думку, головними цілями російської агресії є: розвал ЄС, знищення об'єднуючих цінностей і формування нового європейського устрою під егідою Росії (70 %), відродження «імперської величі» Росії і забезпечення домінуючих позицій в Європі (64 %) [4].

Одним з глибинних мотивів російської агресії проти України було прагнення зірвати реалізацію українського «європейського проекту». Перспектива того, що Україна може стати прикладом проведення реформ і створити кращі умови життя для своїх громадян саме через реалізацію європейського, а не євразійського інтеграційного курсу, створює серйозну загрозу для правлячого режиму Росії.

На думку Голови Комітету Європарламенту у закордонних справах Е. Брока: «найгірше, що може трапитися з Росією – це якщо Україна стане демократичною і економічно успішною державою, де пануватиме верховенство права. Це буде катастрофою для Кремля.

Керівник підрозділу швидкого реагування в сфері медіа Зовнішньої служби Європейського Союзу Гіл Портман стверджує, що війна дезінформації, яка проводиться Росією проти України і ЄС, приносить свої результати – в країнах ЄС зростає число тих, хто звинувачує Київ у війні на сході і симпатизує Росії [1].

Портман підкреслив, що питання інформаційної війни не є «гіпотетичною дискусією про те, що може статися». «Це вже відбулося, - сказав керівник підрозділу. – Представнику ЄС було доручено створити відповідну команду. На підставі Плану дій була створена команда, яка почала діяти. Вона налічує 9 представників від держав-членів та інституцій. Більшість команди має професійний бек-граунд у сфері комунікацій та володіє російською мовою», – розповів Портман [1].

Відзначимо, що інформаційна війна Росії проти України (як у широкому, так і у вузькому розумінні) ведеться інтенсивно і цілеспрямовано. Її результатом є значні людські та матеріальні втрати як серед цивільного населення і об'єктів, так і серед військових. Крім того, інформаційна війна служить прикриттям агресії Російської Федерації проти України, виступає її невід'ємною складовою частиною. Інформаційно-пропагандистські та дезінформаційні проекти, операції і заходи спрямовані на всі верстви населення і усі регіони України, а також населення Росії і країн Заходу – відповідно, з різними цільовими установками і завданнями. Головна мета інформаційної війни в Україні – ліквідація державності України; в Росії – отримання підтримки населення для виправдання дій керівництва Росії; для країн Заходу – дискредитація дій керівництва України та її Збройних Сил.

Протистояти російській дезінформації можливо тільки в тісній взаємодії з інформаційними ресурсами демократичних країн Заходу, спрямовуючи і координуючи спільну роботу не тільки в плані роз'яснення поточних російських інформаційних акцій, але і на їх попередження та активну протидію.

Список використаних джерел:

1. Информационная война РФ против Украины достигает результатов: В ЕС заявили об увеличении количества сторонников Кремля. URL: <https://www.unian.net/world/1269102-informatsionnaya-voyna-rf-protiv-ukrainyi-dostigaet-rezultatov-v-es-zayavili-ob-uvelichenii-kolichestva-storonnikov-kremlya.html> (дата звернення: 30.03.2019).
2. Інформаційні війни в інтеграційних процесах. URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/28224/1/011-044-047.pdf> (дата звернення: 30.03.2019).
3. Незалежний Аналітичний Центр Геополітичних Досліджень «Борисфен Інтел». Аналітичний центр «Борисфен Інтел». 2012. URL: <http://bintel.com.ua/uk/article/02-18-infowar/> (дата звернення: 29.03.2019).
4. Національна Безпека і Оборона. Укр. Центр Економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова. 2016. № 9–10 (167–168). URL: http://razumkov.org.ua/uploads/journal/ukr/NSD167-168_2016_ukr.pdf (дата звернення: 29.03.2019).

5. Інформаційна війна Російської Федерації проти України: оцінка міжнародного співтовариства. Підрозділ 3.6. Інформаційна війна Російської Федерації проти України. URL: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/7464/Koval_Korotkyi_Information%20Wrfa%20and%20the%20Reaction%20of%20World%20Community.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 29.03.2019).

Науковий керівник: **Солових Євгенія Миколаївна**, кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Громика Роман Петрович,
старший викладач кафедри міжнародних економічних відносин,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кандидат економічних наук,
roman.hromyka@karazin.ua

На сьогодні для досягнення Україною мети щодо членства в Європейському Союзі, як ніколи, є актуальними дослідження його принципів розвитку та можливість їх впровадження в Україні.

Аналізу регіональної політики Європейського Союзу з позицій впливу на Україну присвячені роботи таких вітчизняних фахівців, як Б. Дубовик, М. Кушнір, Н. Мікули, І. Студеннікова та ін. В той же час сучасний стан регіональної політики Європейського Союзу, тенденції її подальшого розвитку і значення для України досліджені ще недостатньою мірою. Тому зазначене питання вимагає постійного різнонаправленого та поглибленого дослідження.

В зв'язку з тим, що Європейський Союз являє собою один із найбільш економічно та соціально розвинених регіонів світу, прагнення України до членства цілком обґрунтовані. Поняття регіональності стосовно Європейського Союзу об'єднує декілька моментів, а саме: з одного боку – це єдиний великий політико-економічний регіон, пов'язаний спільністю нормативно-правової бази, територіальної і цивілізаційної єдності, а з іншого – як сукупність регіонів, що на локальному рівні через процеси регіоналізації переслідують виконання своїх вузько-територіальних інтересів.

У країнах Європейського Союзу вироблені конкретні спільні політичні принципи, необхідні для досягнення поставлених цілей у сфері регіональної політики, серед яких, перш за все, наявність узгодженої нормативно-правової бази, обов'язкове впровадження структурних реформ, розвиток економічної структури регіону на принципах ринкової економіки, впровадження механізмів регіональної політики на всій території, а не в окремих галузях чи місцевості.

В останні роки регіональна політика Європейського Союзу все частіше замінюється поняттям політики згуртування, що означає переплетіння

регіональної і соціальної політики, які вже не розглядаються ізольовано. Політика згуртування передбачає одночасне згуртування як по горизонталі – між регіонами, так і по вертикалі – між прошарками суспільства. Відбувається трансформація мети і сутності регіональної політики. Вона спрямовується на формування нової, активної ролі регіонів у розвитку Європейського Союзу. В умовах глобалізації регіони починають відрізнятися між собою вже не тільки за соціально-економічними критеріями, а й за рівнем включення в глобальні процеси. Розвивається взаємозв'язок між регіональними і глобальними партнерами на субрегіональному рівні, а не з державами. Тим самим формується новий принцип територіальності без звичного поділу на «центр» і «периферію».

З огляду на стратегію розумного, стійкого та всеосяжного зростання і розвитку економіки Європейського Союзу «Європа – 2020», в якості пріоритетів передбачається і розвиток інновацій у сфері виробництва товарів та послуг. Крім того, з урахуванням Європейських програм розвитку Україною було прийнято стратегію сталого розвитку «Україна – 2020 р.», якою, серед інших програм, передбачається всебічне сприяння інноваційном розвитку вітчизняного виробництва [1].

Слід звернути увагу на той факт, що Європейська Комісія концентрує значні ресурси Європейського фонду регіонального розвитку на підтримку програм із підвищення енергоефективності та розвитку відновлювальних джерел енергії, впровадження інновацій, підтримку малого і середнього бізнесу [2].

Зазначені аспекти дуже важливі і для України, але зважаючи на те, що наша країна не є членом Європейського Союзу, то співробітництво може бути опоресередкованим, лише через окремі напрями, а саме розширення зовнішньоекономічної й інвестиційної діяльності та транскордонне співробітництво.

На сьогодні країни Європейського Союзу є одними з основних торговельних партнерів України. Дані Державної статистичної служби України свідчать про високу питому вагу у загальному обсязі експортно-імпортних операцій України за 2018 р. торговельних зв'язків із країнами Європейського Союзу, а також, починаючи з 2015 р. спостерігається досить позитивна динаміка їх розвитку (табл. 1) [4].

Таблиця 1

Питома вага експортно-імпортних операцій України з країнами Європейського Союзу в загальному обсязі торговельних операцій за 2012–2018 роки*

Рік	Експорт			Імпорт		
	Загальний обсяг (млн дол. США)	Обсяг з країнами ЄС (млн дол. США)	Питома вага з ЄС (%)	Загальний обсяг (млн дол. США)	Обсяг з країнами ЄС (млн дол. США)	Питома вага з ЄС (%)
2012	67779,8	17081,3	25	83135,4	26156,3	31
2013	62305,9	16758,6	27	75834,6	27046,5	36
2014	53901,7	17002,9	32	54428,7	21069,1	39
2015	38127,1	13015,2	34	37516,4	15330,2	41
2016	36361,7	13496,3	37	39249,8	17140,8	44
2017	43264,7	17533,4	40	49607,2	20799,4	42
2018	47339,9	20158,5	43	57141,0	23182,8	41

* Дані за 2012 і 2013 рр. без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя.

З наведених статистичних даних з експортно-імпортних операцій за 2012 – 2018 рр. видно, що, незважаючи на їх коливання, питома вага торговельних відносин з країнами Європейського Союзу має стале зростання як в експортних, так і імпортних операціях.

Слід зазначити, що разом із зростанням обсягів експортно-імпортних операцій імпорт в Україну в останні роки хронічно випереджає експорт, а їх різниця сягає часом 8 % ВВП [3]. Це свідчить про більш низьку конкурентоспроможність української економіки порівняно з економікою країн Європейського Союзу. Визначення пріоритетів для подальшого розвитку торговельно-економічних відносин, перш за все, повинно будуватися на співпраці з країнами Європейського Союзу, які мають найбільший обсяг торговельних відносин з Україною та тенденцію їх росту у 2018 р. порівняно з минулим роком. На наведені нижче країни у 2018 р. припадає 55 % експорту та 43 % імпорту (табл. 2). [4].

Таблиця 2

Країни Європейського Союзу, які є основними торговельними партнерами України у 2018 році*

Назва країни	Експорт			Імпорт		
	Загальний обсяг (млн дол. США)	У % до 2017 р.	У % до загального обсягу	Загальний обсяг (млн дол. США)	У % до 2017 р.	У % до загального обсягу
Іспанія	1370,0	108,7	7	629,1	108,7	3
Італія	2628,8	106,5	13	2031,1	125,0	9
Німеччина	2208,4	125,9	11	5983,2	109,9	10
Польща	3257,6	119,6	16	3634,6	105,2	14
Угорщина	1646,3	124,1	8	1267,8	110,0	7

*Дані за 2012 і 2013 рр. без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя.

Слід зазначити, що експорт України має сировинний характер, а імпорт, у свою чергу, складається з промислової продукції, що підтверджує низький рівень конкурентоспроможності українських товарів. Такий стан зовнішньоекономічних відносин України з країнами Європейського Союзу потребує змін перш за все шляхом підвищення конкурентоспроможності продукції. Підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товарів не може відбутися без модернізації існуючих та відкриття нових високотехнологічних виробництв, всебічного впровадження інноваційних технологій, залучення інвестицій. На сьогодні, незважаючи на різке падіння розміру інвестицій в економіку України у період з 2014 по 2017 р., у 2018 р. простежуктьсязростання їх рівня (табл.3) [4].

Таблиця 3

Стан інвестиційного процесу в Україні

Рік	Прямі інвестиції в Україну (млн дол. США)	Прямі інвестиції з України (млн дол. США)
2014	53704,0	6702,9
2015	38356,8	6456,2
2016	32122,5	6315,2
2017	31230,3	6346,3
2018	32291,9	6295,0

Найбільші країни-інвестори: Кіпр – 27,9 %, Нідерланди – 20,2 %, Велика Британія – 6,4 % та Німеччина – 5,7 %. Що стосується інвестицій з України, то левова їх частка – 94,1% – направлена в економіку Кіпру.

Звертає на себе увагу і той факт, що іноземні інвестиції направлені в основному на розвиток переробної промисловості, виробництво харчових продуктів та тютюнових виробів, оптову та роздрібну торгівлю, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів, фінансову та страхову діяльність і операції з нерухомим майном. В той же час 96,4 % інвестиції з України було направлено на розвиток професійної, технічної та наукової діяльності в інших країнах світу, більшою часткою на Кіпр [4].

Таким чином, одним з основних напрямів зовнішньої політики України повинно бути підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки, її трансформація та орієнтація на експорт високотехнологічної продукції. Україна не має достатнього розміру фінансових ресурсів для виконання глобальних загальнодержавних програм, до пріоритетів державної політики слід віднести: державну підтримку реалізації стратегій регіонального розвитку, зорієнтованих на активізацію кожного регіону до співробітництва з регіонами країн-членів Європейського Союзу; розширення повноважень місцевих органів влади щодо визначення та фінансування спільних міжнародних проектів; більш активне залучення місцевих органів влади до формування зовнішньоекономічної політики через розроблення та реалізацію програмних документів у сфері міжнародного співробітництва; налагодження дієвих комунікативних зв'язків на рівні «регіони України – регіони Європейського Союзу».

Список використаних джерел:

1. Про стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» : Указ Президента України від 12.01.2015 р. №5/2015. *Офіційний вісник Президента України*. 2015. 12 січ. (№ 2). С. 14.
2. Аналіз стану реалізації проектів міжнародної технічної допомоги (за даними офіційного веб-сайту Міністерства економічного розвитку і торгівлі України). URL: <http://www.me.gov.ua/> (дата звернення: 29.03.2019).
3. Зовнішньоторговельний баланс України за 2018 рік (за даними офіційного веб-сайту Міністерства фінансів України). URL: <http://www.minfin.gov.ua/> (дата звернення: 27.03.2019).
4. Статистична інформація. Зовнішньоекономічна діяльність. (за даними офіційного веб-сайту Державної служби статистики України). URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 27.03.2019).

ТРУДОВА МІГРАЦІЯ УКРАЇНЦІВ В КОНТЕКСТІ МІГРАЦІЙНИХ НАСТРОЇВ ЄВРОПИ

Дерід Ірина Олександрівна,
доцент кафедри міжнародного бізнесу та економічної теорії,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кандидат економічних наук, доцент,
i.a.derid@karazin.ua

За визначенням Міжнародної організації з міграції (МОМ), мігрантом є будь-яка особа, яка переміщується або вже перемістилася через міжнародний

кордон або усередині держави і покинула місце свого звичайного проживання незалежно від юридичного статусу особи; добровільного або недобровільного характеру переміщення; причин переміщення або тривалості перебування [1].

На 2014 - 2016 роки припав найбільший пік напливу мігрантів до Європи з часів Другої світової війни. За період з 2014 по 2018 рік в Європу прибуло близько 1,8 млн мігрантів, із них більше 1 млн – в 2015 році [2]. У період піку з жовтня 2014 року по жовтень 2015 року більшість мігрантів були вихідцями із Сирії, на другому місці – вихідці із Афганістану, на третьому – із Косово, на четвертому – з Іраку, на п'ятому – з Албанії, на шостому – з Пакистану, на сьомому – з Еритреї, на восьмому – з Нігерії, на дев'ятому – із Сербії, на десятому – з України [3]. Більше 302 тисяч українців за 2014 рік вперше оформили дозволи на перебування в країнах ЄС, за 2015 рік кількість вперше оформлених дозволів сягнула вже 493 тисяч [4]. Усього ж кількість трудових мігрантів з України в ЄС на лютий 2014 року оцінювалась у 1,1 млн осіб [5, с. 165].

Більшість мігрантів прибувають морем, тому першими країнами їх висадки зазвичай стають Іспанія, Греція, Італія. Такий спосіб міграції є доволі небезпечним. Експерти відзначають, що на кожен 1 млн мігрантів морем гине близько 3700 осіб. При тому, що першими країнами прибуття мігрантів стають здебільшого південні країни Європи, лідером із отримання прохань в наданні статусу біженця в 2015 році стала Німеччина (офіційно країна отримала 476000 прохань, та насправді в країну проникло більше мігрантів), лідером же за кількістю заявок біженців на кожного місцевого мешканця стала Угорщина, оскільки багато мігрантів проникають через Грецію та Балканські країни. Напружена ситуація із біженцями в ЄС, що в тому числі проявилася в нерівномірному їх розподілі по країнам, призвела до встановлення в 2015 році країнами ЄС квот на мігрантів, яких вони погодились прийняти з числа тих біженців, що вже перебували в Італії та Греції [3].

В умовах загострення міграційної кризи в ЄС та політичної кризи в Україні відбувалися останні кроки в безвізовому діалозі, що стартував на Паризькому саміті Україна-ЄС 9 вересня 2008 року [6]. Слід зазначити, що впровадженню безвізового режиму для українців із біометричними паспортами, які прямують до шенгенської зони з туристичною, діловою або сімейною метою на термін не більше 90 днів у кожному півріччі, передували цілий ряд проведених аналізів та досліджень, покликаних визначити наслідки скасування візового режиму. У звіті, підготовленому в рамках проекту «Прогноз міграції між ЄС, Вишеградською четвіркою та країнами Східної Європи: наслідки скасування візового режиму», більшість опитаних експертів в країнах Східного партнерства вважали, що основна частина тих, хто зацікавлений в ЄС як у місці призначення, вже емігрували з метою працевлаштування. При цьому фахівці відзначали, що безвізовий режим може призвести до зростання нелегальної трудової міграції. Дослідження, в якому було проаналізовано вплив більш ранніх хвиль припливу мігрантів з Центральної Європи і країн Балтії, Румунії та Болгарії і Балкан після запровадження безвізового режиму, продемонструвало, що лібералізація візового режиму мала тільки незначний або взагалі не мала практично жодного впливу на кількість первинних дозволів на проживання або обсяг імміграційних потоків до країн-членів ЄС [5, с. 167].

Порівняння результатів 2008, 2012 та 2017 років показує, що поступово розподіл мігрантів з України за країнами призначення змінювався: частка Росії скорочувалася, а європейських країн зростала. Саме Польща на сьогодні є основною країною призначення трудових мігрантів з України (табл. 1).

Таблиця 1

Розподіл трудових мігрантів з України за країнами-лідерами призначення у відсотках від загальної кількості трудових мігрантів (за даними обстеження населення) [7, с. 4]

Країни призначення	2008 р.	2012 р.	2017 р.
РФ	48,1	43,2	26,3
Польща	8	14,3	38,9
Італія	13,4	13,2	11,3
Чехія	12,9	11,9	9,4
Угорщина	3,2	1,9	1,3
Португалія	2,6	1,8	1,6

Уподобання Польщі українськими трудовими мігрантами обумовлено потребами ринку праці країни, законодавством, сприятливим для тимчасового (до 6 місяців упродовж року) працевлаштування іноземців, територіальною та культурною близькістю [7, с. 4].

Слід відзначити, що польський уряд робив спробу навіть використати дані про присутніх в Польщі українців в корисливих цілях. 20 січня 2016 року прем'єр-міністр Польщі Б. Шидло під час слухань в Європарламенті відзначила, що Польща не в змозі приймати сирійців, оскільки вже прийняла мільйон українців. На цю заяву українська дипломатія відповіла, що заява не відповідає істині, адже українці в Польщі – це здебільшого трудові мігранти і студенти, а не одержувачі допомоги [8].

В результаті аналізу доводиться визнати, що на практиці безвізовий режим з ЄС таки сприяє трудовій міграції з України, навіть всупереч тому, що безвізове перебування не дає офіційного права на працевлаштування. Українці в'їжджають за безвізовим режимом і влаштовуються на роботу на 3 місяці. На практиці це призвело до того, що десятки тисяч українців, які раніше не замислювалися про заробітчанські поїздки, оформили собі біометричні паспорти та перейшли на режим «три місяці роботи три місяці вдома». Також часто українці в'їжджають до інших країн ЄС за безвізовим режимом, знаходять там роботу, а потім отримують постійну робочу візу [9]. При цьому видається так, що більша частина Європейського Союзу не проти трудових мігрантів, вони проти великих обсягів біженців. Про це свідчить той факт, що в першому півріччі 2018 року кількість поданих до Польщі заяв на працевлаштування українців зменшилася до рівня першого півріччя 2016 року, оскільки Українці щодо працевлаштування почали паралельно із Польщею орієнтуватися на Литву, Естонію, Чехію, Словаччину, Угорщину, Болгарію, Хорватію, Латвію та Данію. Названі країни поступово починають збільшувати квоти прийому робітників з України. Так, в 2016 році квота на працівників з України в Чехії становила лише 3,8 тис. осіб, однак до 2018 року

зросла більш ніж у 10 разів. У 2016 році Литва видала 18 тис. робочих віз, із яких близько 10 тис. отримали українці, а у 2017 році їх було видано вже 20 тис. українців [10]. Як відомо, наприкінці 2018 року уряд ФРН оголосив про новий міграційний закон, який полегшить працевлаштування в країні вихідцям із країн, що не є членами ЄС. Закон ще має бути проголосований в Бундестазі на початку наступного року, не виключено, що з поправками. У разі схвалення закон вступить в силу з 1 січня 2020 року. Закон зорієнтований на залучення саме кваліфікованої робочої сили, кваліфікація має бути підтвердженою в Німеччині, іммігрант має володіти достатнім знанням німецької мови і бути здатним нести витрати зі свого перебування у ФРН. Потреба в робочій силі в країні дійсно висока, а її дефіцит оцінюється вже майже в 1,2 млн. На брак кваліфікованих фахівців скаржаться майже 40 % підприємств. Що стосується біженців до Німеччини, які однак не отримали такого статусу офіційно, але за певних причин не могли бути депортованими, то їм також було надане право на працевлаштування, проте зі значними обмеженнями. Якщо такі особи не приховували даних про себе, зокрема, про місце, звідки прибули, не мають судимостей, протягом останніх 18 місяців мали роботу з 35-годинним робочим тижнем, якщо вони демонструють хорошу інтеграцію, говорять німецькою, їхні діти відвідують школу, то таким претендентам буде надано право для пошуку працевлаштування та проживання на 30 місяців [11].

Відомо, що Україна є одним із світових лідерів за рівнем освіченості. При цьому питання викликає якість української освіти і її придатність до застосування в реаліях іноземних країн. Згідно з дослідженнями Нацбанку Польщі, майже половина українців, які працюють в Польщі на тимчасових і постійних роботах, мають вищу освіту. Україна приєдналася до Лісабонської конвенції і підписала письмову угоду з 20 країнами про взаємне визнання дипломів про освіту. Було підписано угоду, в тому числі й з Польщею. Але, щоб була можливість працювати за фахом в тій же Польщі, потрібно в першу чергу підтвердити диплом і отримати на нього «апостиль». Навіть після підтвердження диплома у багатьох випадках доводиться перекваліфікуватися, пройти спеціальну практику або додаткове навчання. Також медичні спеціальності вимагають здачі повторного іспиту польською мовою, щоб підтвердити диплом [12].

Таким чином, незважаючи на імміграційну кризу в Європі, європейські країни зацікавлені в кваліфікованій робочій силі з-за кордону. Це підтверджується розширенням квот на трудових мігрантів, домовленостями про визнання дипломів, хоча в більшості випадків із вимогою додаткового навчання чи проходження практики за спеціальністю. При цьому, суттєве відставання у середній заробітній платі в Україні від європейських країн призводить до стабільного потоку робочої сили з України до Європи.

Список використаних джерел:

1. Миграция. *Организация Объединённых Наций*. URL: <http://www.un.org/ru/sections/issues-depth/migration/index.html> (дата звернення: 20.03.2019).
2. What is the current state of the migration crisis in Europe? *The Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/world/2018/jun/15/what-current-scale-migration-crisis-europe>

future-outlook (дата звернення: 21.03.2019).

3. Миграционный кризис в Европе в цифрах и графиках. *BBC News. Русская версия*. URL: https://www.bbc.com/russian/international/2016/02/160219_migrant_crisis_charts (дата звернення: 22.03.2019).

4. Міграція в Україні: факти і цифри. *Міжнародна організація з міграції. Представництво в Україні*. URL: http://iom.org.ua/sites/default/files/ff_ukr_21_10_press.pdf (дата звернення: 29.03.2019).

5. Прогноз міграції між ЄС, країнами Вишеградської четвірки та Східною Європою: наслідки скасування візового режиму. URL: https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/migration_report_ukr.pdf (дата звернення: 21.03.2019).

6. 26 років до безвізу. Тернистий шлях від незалежності до позитивного рішення ЄС. *ТСН*. URL: <https://tsn.ua/politika/25-rokiv-do-bezvizu-ternistiy-shlyah-vid-nezalezhnosti-do-ostannogo-samitu-ukrayina-yes-812838.html> (дата звернення: 30.03.2019).

7. Трудова міграція громадян України за кордон: виклики та шляхи реагування. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Malynovska-d28e1.pdf> (дата звернення: 20.03.2019).

8. Біженці чи мігранти? Що в Чехії та Польщі думають про українців, і звідки взявся конфлікт. *Znai.ua*: веб-сайт. URL: <https://znaj.ua/society/174134-bizhenci-chi-migranti-shcho-v-chehiji-ta-polshchi-dumayut-pro-ukrajinciv-i-zvidki-vzyavsya-konflikt> (дата звернення: 22.03.2019).

9. Черненко В. Рік безвізу: куди, як і навіщо їздили українці. *BBS news. Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-44381907> (дата звернення: 20.03.2019).

10. Спальний район Європи? *Тиждень.ua*: веб-сайт. URL: <https://tyzhden.ua/Economics/225178> (дата звернення: 30.03.2019).

11. «Новый Миграционный закон»: Германия открывает двери для рабочих мигрантов. *Ukrinform*: веб-сайт. URL: <https://www.ukrinform.ru/rubric-world/2605023-novyj-migracionnyj-zakon-germania-otkryvaet-dveri-dla-rabocih-migrantov.html> (дата звернення: 20.03.2019).

12. Дипломовані українці можуть працювати в Польщі по спеціальності. *AM Lingvista*: веб-сайт. URL: <https://eurowork.com.ua/ua/novosti/diplomirovannye-ukraincy-mogut-rabotat-v-polse> (дата звернення: 22.03.2019).

ЩОДО ПИТАННЯ СПІЛЬНОЇ ПРОТИДІЇ КІБЕРТЕРОРИЗМУ: УКРАЇНА–ЄС

Доценко Олена Михайлівна,

доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кандидат юридичних наук,
olena.dotsenko@karazin.ua

Зінченко Олександра Ігорівна,

студентка 4 курсу групи УМІ-41 факультету міжнародних
економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
aleksa.98@ukr.net

На сьогоднішній день комп'ютери та Інтернет стали невід'ємною частиною як повсякденного життя кожної людини, так і функціонування держави в цілому, оскільки вони використовуються для зберігання та обробки інформації, комунікації, керування різними аспектами систем життєдіяльності держав (банківської, систем водопостачання, авіації, оборони тощо). З одного боку, глобальна комп'ютеризація є

великою перевагою, адже сьогодні, наприклад, сплатити за комунальні послуги, отримати гроші або купити квиток на потяг чи літак можна не виходячи з дому, маючи лише персональний комп'ютер та Інтернет, що надає можливість економити час. Так само як і глобальні успіхи держав у галузях космонавтики, фізики, біології, медицини, геології, як і інших наук, неможливо уявити без комп'ютерів, оскільки інформаційні технології відіграють важливу роль у розвитку систем протиракетної оборони, масового обслуговування, інформаційно-довідкових та космічних систем тощо. Однак, стрімкий розвиток інформаційних технологій має і негативні наслідки, які виражаються у появі нових видів злочинної діяльності, пов'язаних з використанням інформаційних технологій, які наносять значних збитків, як окремій людині так і державам та міжнародного співтовариству в цілому. Найтяжчим з таких видів діяльності на сьогоднішній день вважається інформаційний чи кібертероризм.

У сучасній науковій літературі, вважається, що найточніше трактування поняття «кібертероризм» було надане співробітником ФБР М. Політом, який визначає його як «заздалегідь спланований мотивований напад на інформаційні, комп'ютерні системи, комп'ютерні програми та дані» [1, с. 285–289]. Небезпека кібертероризму може мати різні прояви та охоплювати різні сфери діяльності окремої людини, суспільства та держави: так, кібертерористи завдяки сучасним можливостям у сфері інформаційних технологій можуть як завдати шкоди окремим особам шляхом, наприклад, використання їхньої приватної інформації, так і знищити економіку країни в цілому, маючи доступ до критичної інфраструктури у великих містах, та можливості безпосереднього впливу на її роботу. Саме тому боротьба з кібертероризмом вимагає зусиль держав на національному, регіональному та міжнародному рівнях.

Виходячи з вищевикладеного, метою даної статті є вироблення рекомендацій щодо регіональної стратегії спільних дій по боротьбі з проявами кібертероризму на прикладі співробітництва України та Європейського Союзу.

Збільшення кількості кібертерористичних атак є актуальною проблемою нашої держави на сьогоднішній день, що вимагає від неї вироблення комплексу засобів та заходів для ефективної протидії ним, в тому числі й на законодавчому рівні. Слід зазначити, що в цьому аспекті було досягнуто позитивних зрушень. Так, питанням кібербезпеки України присвячено ряд нормативно-правових актів, зокрема, Закони України «Про національну безпеку» № 2469-VIII від 21 червня 2018 року, «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» № № 2163-VIII від 5 жовтня 2017 року, «Про інформацію» № 2657-XII від 2 жовтня 1992 року, «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» № 80/94-ВР від 5 липня 1994 року тощо.

Що ж до самого поняття «кібертероризм», то згадування про кібертероризм у законодавстві України можна знайти лише в Законі України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», де зазначено, що «кібертероризм – це терористична діяльність, що здійснюється у кіберпросторі або з його використанням» [2]. Прийняття цього закону та його імплементація стали першим кроком на шляху до вироблення методів протистояння кібератакам. Проте задля успішної боротьби із проявами кібертероризму простого впровадження законодавчих актів недостатньо. Необхідність технічної підтримки та належного виконання прийнятих нормативно

правових актів, а також створення все нових органів, що спеціалізуються конкретно на такому виді злочинів залишається першочерговою потребою.

Одним з основних негативних аспектів, що перешкоджають нормальному функціонуванню системи інформаційної безпеки нашої держави і не дають можливості активно розвивати інформаційну індустрію та на рівноправній основі включитися у Європейське та світове інформаційне суспільство, є, насамперед, відсутність належної державної фінансової підтримки фундаментальних і прикладних вітчизняних досліджень у сфері попередження і боротьби з кібертероризмом, зокрема, розробки конкурентоспроможних вітчизняних засобів інформатизації, зв'язку та захисту інформації. Тож, державна влада, розуміючи, що рівень загрози кібертероризму для України й досі залишається достатньо високим, повинна надавати гідне фінансове забезпечення структур, що мають змогу протистояти кібертероризму, а також окремим науковцям, що можуть кваліфікувати даний вид злочинів більш конкретно ніж зазначено у Законі України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України». Даний закон містить недостатньо повне визначення, що може призвести до проблеми покарання кібертерористів за вчинені діяння, а також визначення не містить правової кваліфікації дій, які можуть бути віднесені до кібертероризму. Цей факт унеможлиблює протидію, а тим паче попередження цього виду злочинів, адже неможливо протистояти явищу, яке не має чіткого роз'яснення. Даний факт є невтішним, адже через це потерпає національна інфраструктура країни, адже збитки від кібератак можуть налічувати мільярди доларів США.

Щодо методів протидії кібертероризму в Україні, перш за все, слід звернути увагу на роль правоохоронних органів у цій сфері. Так, 5 жовтня 2015 року в Україні було створено Кіберполіцію – міжрегіональний територіальний орган Національної поліції України, який входить до структури кримінальної поліції Національної поліції та відповідно до законодавства України забезпечує реалізацію державної політики у сфері боротьби з кіберзлочинністю, організовує та здійснює відповідно до законодавства оперативно-розшукову діяльність. Метою нового органу є забезпечення кібербезпеки України в інформаційному просторі, миттєве реагування та протистояння кіберзагрозам, кіберзлочинам, та їх найтяжчій формі – кібертероризму. Крім того, до завдань підрозділу входить проведення міжнародної співпраці по знешкодженню транснаціональних злочинних угруповань у даній сфері [3]. Так, за результатом роботи нової Кіберполіції України у 2018 році було викрито більше 800 осіб, які були причетні до вчинення злочинів у сфері високих інформаційних технологій [3].

Щодо заходів ЄС у сфері протидії кіберзлочинності, то слід зазначити його ініціативу щодо розробки певних нормативно-правових актів, серед яких – Європейська Конвенція «Про кіберзлочинність» 2001 року, яка була ратифікована Україною у 2005 році. Цей документ спрямований на розвиток національного законодавства країн ЄС, прийняття відповідних норм права, а також активізацію європейського права в галузі захисту суспільства від кіберзлочинності [4].

Також не можна залишити поза увагою той факт, що ЄС працює над створенням єдиної бази даних по кіберзагрозам, а також питанням інформаційної безпеки, розвитку і регулюванню цифрового ринку товарів. Результатом проведеної

роботи, стало створення у 2004 році Європейського агентства з питань мережевої та інформаційної безпеки (ENISA), основною метою якого стало сприяння розвитку безпеки мереж та інформації в Європейському Союзі. Роль ENISA полягає в сприянні загальноєвропейському співробітництву, обміну передовим досвідом, а також здійснення консультування з питань дослідницької програми Європейської Комісії в контексті осмислення ризиків і загроз, що з'являються [5].

Беручи до уваги значний рівень небезпеки та обсяги збитків від кожної кібератаки, країни-члени ЄС намагаються боротися з кібертероризмом. Поле діяльності правоохоронців кожної країни обмежене національними кордонами, тоді як всесвітня мережа кордонів не знає. У зв'язку з цим постала необхідність боротьби проти кібертероризму на загальноєвропейському рівні. Саме з цією метою, в Гаазі в січні 2013 року, під егідою Європейського поліцейського відомства (Європол), було створено Європейський центр боротьби із кіберзлочинністю. Зараз завдання центру полягає в тому щоб присікати дії організованих злочинних мереж, на даний вони обмежені трьома основними напрямками: онлайн-шахрайство; поширення дитячої порнографії, кібератаки на ключові інфраструктури і інформаційні системи [6]. Так, Україна у 2017 році підписала з Європолем угоду про співробітництво. Метою цієї Угоди є встановлення відносин співробітництва між Україною та Європолем з метою підтримки України та держав-членів Європейського Союзу в запобіганні і боротьбі з організованою злочинністю, тероризмом та іншими формами міжнародної злочинності [7].

Варто також зауважити, що у зв'язку з інтеграцією України у Європейський інформаційний простір, а також підписанням асоціації України з ЄС, яка вступила в дію 1 вересня 2017, де зазначається про той факт, що одним з елементів співпраці є забезпечення належного рівня захисту персональних даних, та інформаційної безпеки держави загалом, відповідно до найкращих європейських та міжнародних стандартів, Україна автоматично взяла на себе зобов'язання по виконанню умов асоціації та забезпечення усіх можливих безпекових заходів для захисту інформації та протистояння усім можливим кібератакам [8].

Сьогодні ЄС визнає небезпеку кіберзлочинності та кібертероризму як її найтяжчого прояву, а також його трансграничний характер. На даному етапі ЄС визнає необхідність боротьби з явищем кібертероризму, адже не зважаючи на впроваджені заходи, країни ЄС все ще знаходяться під загрозою кібертерористичних атак. Але навіть якщо враховувати прогрес в реформуванні національних законодавств і координації регіональних зусиль експертами постійно підкреслюється необхідність розвитку усебічних, послідовних національних стратегій, які наслідуватимуть глобальну стратегію боротьби з кібертероризмом. Зусилля, що робляться на регіональному рівні, обов'язково повинні підкріплюватися діями на національному рівні. Що ж стосується нашої держави, то за таких умов стратегічним завданням залишається вдосконалення системи забезпечення кібербезпеки. Крім того, необхідно вироблення більш детального документу для ЄС, де б зазначалося саме про боротьбу із найтяжчим проявом кіберзлочинності – кібертероризмом, адже однієї конвенції для настільки масштабної проблеми не достатньо. Оскільки, сьогодні дане явище набирає катастрофічних масштабів і загрожує як цілісності окремих держав так і регіональній безпеці як такої, Україні в межах співробітництва з

ЄС потрібне створення потужної координаційної групи не тільки з питань правового забезпечення, а й з технічного оснащення безпекових методів протидії кібертероризму на регіональному рівні, можливо це повинен бути так названий Контртерористичний центр, який би зупиняв кібератаки будь-якого рівня складності.

Отже, сьогодні, регіональне співробітництво у сфері інформаційної безпеки зумовлює необхідність співробітництва та вироблення спільних рішень у регіональних межах щодо протидії кібертероризму. У межах співробітництва України з ЄС необхідним залишається вироблення спільної стратегії інформаційної безпеки та кроків її впровадження для протидії та попередження такого виду злочинів як «кібертероризм».

Список використаних джерел:

1. Mark M., Pollitt A. Cyberterrorism Fact or Fancy? Washington, 1997. 347 p.
2. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05.10.2017 р. № 2163-VIII. Дата оновлення: 08.07.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19> (дата звернення 26.03.2019).
3. Про підрозділ. *Офіційний сайт кіберполіції України.* URL: <https://cyberpolice.gov.ua/contacts/> (дата звернення: 26.03.2019).
4. Convention on Cybercrime. *Council of Europe. European Treaty Series.* No. 185. Budapest, 23.XI.2001. URL: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/libe/dv/7_conv_budapest_/7_conv_budapest_en.pdf (Last Accessed: 26.03.2019).
5. About ENISA. *European Union Agency for Cybersecurity.* URL: <https://www.enisa.europa.eu/about-enisa> (Last Accessed: 26.03.2019).
6. European Cybercrime Centre – EC 3. *Europol.* URL: <https://www.europol.europa.eu/about-europol/european-cybercrime-centre-ec3> (Last Accessed: 26.03.2019).
7. Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво: Міжнародний документ від 14.12.2016 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_001-16?find=1&text=%EA%B3%E1%E5%F0 (дата звернення 26.03.2019).
8. Угода про асоціацію між Україною і ЄС. *Міністерство Закордонних справ України.* URL: <https://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/european-integration/ua-eu-association> (дата звернення 26.03.2019).

ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ ЯК ЗАПОРУКА СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ БЕЗПЕЦІ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ВИМІРИ

Дунаєва Тетяна Євгенівна,
науковий співробітник відділу дослідження проблем
кримінального процесу та судоустрою,
Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України,
кандидат юридичних наук,
dunayevate@gmail.com

Європейський Союз є унікальною міжнародною організацією, який поєднує успішне економічне, політичне та правове співробітництво держав-членів. Одним із

завдань цього міждержавного утворення є підтримка економічної й політичної стабільності в Європі, зміцнення безпеки суспільних інститутів та окремих громадян.

Демократичні зміни в суспільстві України на шляху до євроінтеграції у світове співтовариство призводять до того, що кордони стають прозорішими, спрощується порядок їх перетину, збільшуються міграційні процеси тощо. Все це призводить до такого явища, як тероризм та транскордонна злочинність, окремою складовою якої є організована злочинність та корупція. Щоб ефективно їй протидіяти, потрібно враховувати складнощі у взаємодії між правоохоронними органами різних країн, відмінності у кримінальному та кримінальному процесуальному законодавстві [1, с. 99].

Європейський Парламент і Рада можуть встановити мінімальні правила у сфері визначення кримінальних злочинів та санкцій у сфері особливо тяжкої злочинності транснаціонального змісту, що впливає з природи або наслідків таких злочинів або з особливої необхідності спільно боротися проти них. До сфери такої злочинності належать: тероризм, торгівля людьми та сексуальна експлуатація жінок і дітей, незаконна торгівля наркотиками, незаконна торгівля зброєю, відмивання грошей, корупція, підробка платіжних засобів, комп'ютерні злочини та організована злочинність [2, с. 22]. Євроюст, зокрема, є таким ефективним органом з боротьби з транскордонною злочинністю і тероризмом, оскільки використовувані ним методи дають можливість домагатися бажаного ефекту координації та співпраці в будь-якій окремо взятій і у всіх 27 правових системах держав-членів Європейського Союзу [3; 4, с. 111].

Зважаючи на те, що наша держава задекларувала своє бажання приєднатися до системи європейського співтовариства, нам слід продемонструвати конкретні досягнення у зниженні рівня сучасних викликів безпеці, у тому числі й тероризму, оскільки це є однією з важливих вимог відповідності країни-кандидата політичним критеріям вступу до ЄС. На наш погляд, протидії тероризму, зокрема, сприятиме:

1. Підвищення правової освіти правоохоронних органів та ЗМІ щодо питань кваліфікації тероризму та злочинів проти національної безпеки, миру і безпеки людства та їх успішній протидії. Зокрема, до ЄРДР досить часто вносять злочин, передбачений ст. 258 (терористичний акт), а не ст. 437-439 КК України (злочини проти миру і безпеки людства), що суперечить Женевській конвенції.

2. Підвищення ролі громадськості. Доцільно інституціоналізувати роль неурядових організацій та інших притаманних світовій практиці сегментів громадянського суспільства у здійсненні заходів протидії тероризму. Так, висвітлення у ЗМІ проявів тероризму має як загальнопревентивне значення, так і безпосередньо впливає на можливість застосування уповноваженими органами антитерористичних правових норм.

3. У сфері нормотворчої діяльності з метою попередження можливих терористичних ризиків застосування на практиці будь-якого нового закону важливо удосконалити порядок проведення комплексної правової експертизи всіх законопроектів. Також доцільно створити Фонд сприяння відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок терористичного акту або злочинів проти національної безпеки, миру і безпеки людства.

Список використаних джерел:

1. Дунаєва Т. Є. Окремі проблеми протидії транскордонній злочинності в контексті євроінтеграції України. *Кримінальне право в умовах глобалізації* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. м. Одеса, 25 травня 2018 р. Одеса : НУ «Одеська юридична академія», кафедра кримінального права, 2018. С. 99–102.
2. Проблеми адаптації законодавства України у сфері протидії злочинності до законодавства Європейського Союзу: монографія / О. Ю. Шостко, О. В. Сердюк, О. М. Овчаренко та ін.; за заг. ред. О. Ю. Шостко. Київ: Право України; Харків: Право, 2013. 256 с.
3. Ірїнеєва Владислава. Євроюст у системі кримінально-правового співробітництва Європейського Союзу. *Віче*. 2012. № 10. URL: <http://veche.kiev.ua/journal/3124/> (дата звернення: 01.04.2019).
4. Дунаєва Т. Є. Деякі питання побудови та функціонування органів кримінальної юстиції в нових країнах-членах ЄС. *Питання боротьби зі злочинністю*: зб. наук. пр. / ред. кол. В. І. Борисов та ін. Харків: Право, 2013. Вип. 25. С. 105–114.

**ВЗАЄМОДІЯ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМИ ІНОЗЕМНИМИ
ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ ЩОДО ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ,
ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Дяченко Валерій Іванович,
старший викладач відділу підвищення кваліфікації військових прокурорів,
Національна академія прокуратури України,
кандидат юридичних наук, доцент,
e-mail: loto69@ukr.net

Злочинна діяльність із легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом під час здійснення зовнішньоекономічної діяльності, становить велику небезпеку для економіки України. Боротьба з цим суспільно небезпечним явищем є одним із першочергових завдань як для органів прокуратури, так і правоохоронних органів в цілому.

Під легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом під час здійснення зовнішньоекономічної діяльності, слід визнавати вчинення зовнішньоекономічної фінансової операції чи укладення зовнішньоекономічної угоди з коштами або іншим майном, одержаними внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів, а також вчинення дій, спрямованих на приховання чи маскуванню незаконного походження таких коштів або іншого майна чи володіння ними, прав на такі кошти або майно, джерела їх походження, місцезнаходження, переміщення, а так само набуття, володіння або використання коштів чи іншого майна, одержаних внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів.

Фінансування тероризму та легалізація коштів, одержаних злочинним шляхом під час здійснення зовнішньоекономічної діяльності, тісно пов'язані між собою. Головним джерелом фінансування будь-якої терористичної діяльності є

доходи, одержані злочинним шляхом, насамперед у результаті здійснення зовнішньоекономічної діяльності. Великим кроком нашої країни до реальної протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом під час здійснення зовнішньоекономічної діяльності, слід вважати уведення до Кримінального Кодексу України ст. 258-5, якою передбачено відповідальність за фінансування тероризму [1]. Під фінансуванням тероризму, відповідно до цієї статті, розуміються «дії, вчинені з метою фінансового або матеріального забезпечення окремого терориста чи терористичної групи (організації), організації, підготовки або вчинення терористичного акту, втягнення у вчинення терористичного акту, публічних закликів до вчинення терористичного акту, сприяння вчиненню терористичного акту, створення терористичної групи (організації)».

Понятійні характеристики «відмивання» розроблені Спеціальною групою фінансової дії (GAFI) на Конгресі ООН в Гавані в 1990 р. та рекомендовані для включення з урахуванням національних особливостей і традицій права до внутрішнього законодавства відповідних країн. GAFI на Конгресі ООН у Гавані в 1990 р. зазначила, що відмивання коштів, в тому числі під час здійснення зовнішньоекономічної діяльності, зводиться до таких дій: 1) передача власності (зміни її форми), якщо при цьому відомо, що вона виникла в результаті злочинної діяльності з метою приховування її незаконного походження або надання допомоги будь-якій особі, втягнутій у вчинення таких злочинів, з тим, щоб уникнути правових наслідків її дій; 2) приховування або маскуванню справжнього характеру, джерела й місцезнаходження власності або права на неї, якщо відомо, що така власність виникла внаслідок злочинної діяльності; 3) придбання чи використання власності, якщо на момент її одержання відомо, що вона виникла в результаті злочину або участі в такому злочині.

Під час протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом під час здійснення зовнішньоекономічної діяльності, органам прокуратури слід спиратися як на вітчизняне законодавство, так і на міжнародні угоди (як загальносвітові, так і укладені у рамках Європейського Співтовариства). Зокрема, слід враховувати положення таких міжнародних нормативно-правових актів, як Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин [2]; Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, прийнята Радою Європи [3], а також Директива із запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей (Директива № 91\308\CEE, 14.02.91 р.) [4]. Межі предмета злочинного діяння «відмивання» під час здійснення зовнішньоекономічної діяльності окреслюються також Факультативним протоколом до Типового договору про взаємну допомогу в галузі кримінального правосуддя, який стосується злочинно одержаних доходів, прийнятий резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 1990 року.

Основним міжурядовим органом для боротьби з «відмиванням» грошей є FATF (Financial Action Task Force), створений у Парижі (Франція) на саміті країн Великої сімки у 1989 році. У різних країнах почали розгортатися програми для боротьби з «відмиванням» грошей, створюватися спеціалізовані державні органи, які мали можливість швидкого обміну інформацією між різними фінансовими установами, правоохоронними органами та органами прокуратури. Такі

спеціалізовані органи в світовій практиці отримали назву органи фінансової розвідки (FIU від англ. Financial Intelligence Unit) [5]. Нагляд за діяльністю цих органів у країнах ЄС, як правило, здійснюють громадські та судові органи.

Головною проблемою у сфері протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом під час здійснення зовнішньоекономічної діяльності, зараз є незабезпечення Державною службою фінансового моніторингу України реалізації своїх координуючих і контрольних функцій, визначених чинним законодавством, та неможливість органів прокуратури України ефективно впливати на діяльність цього державного інституту через брак законодавчо оформленої компетенції. Це, у свою чергу, негативно позначається на ефективності вітчизняної системи фінансового моніторингу.

Тому для отримання відповідного досвіду делегація України систематично здійснює візити до міста Страсбург (Французька Республіка) з метою проведення попередніх зустрічей із експертами Комітету MONEYVAL (Спеціальний комітет експертів з питань оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму).

Під час зустрічей розглядаються та обговорюються питання щодо існуючого стану функціонування системи протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму в Україні з боку MONEYVAL/FATF.

Прокуратура України брала участь у проекті технічної допомоги MOLI-UA-2, що є продовженням Проекту MOLI-UA, який був реалізований за підтримки Європейської Комісії та Ради Європи.

Проект MOLI-UA-2 фінансувався Європейською Комісією та впроваджувався Радою Європи. Цільовою групою Проекту стала система боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму в Україні та її ключові учасники, включаючи прокуратуру України, Державну службу фінансового моніторингу України, правоохоронні органи, органи кримінального судочинства та органи регулювання і нагляду за фінансовим ринком.

Проект був спрямований на сприяння запобіганню та протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму в Україні, відповідно до європейських та інших міжнародних стандартів та найкращої практики, шляхом приведення законодавства України у відповідність до вимог 3-ї Директиви щодо попередження використання фінансової системи з метою відмивання коштів і фінансування тероризму та Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму, а також підвищення кваліфікації особового складу ключових установ системи боротьби з відмиванням коштів України та розвитку організаційної та технічної інфраструктури цієї системи.

Протягом дії наступного проекту працівники прокуратури брали участь у численних засіданнях Наглядової ради проекту, координаційних комітетів тощо.

Під час засідання Наглядової ради за наступним проектом із боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму в Україні (MOLI-UA-2) було розглянуто кінцевий звіт із діяльності Проекту MOLI-UA-2 та основні досягнення, здобуті в процесі реалізації Проекту. Крім того, були обговорені питання щодо

завершення виконання закупівель у рамках Проекту у відповідності із контрактами на придбання обладнання для Єдиної інформаційної системи.

Бенефіціари Проекту – члени Наглядової ради висловили своє задоволення результатами діяльності Проекту MOLI-UA-2 та сподівання, що співробітництво з експертами, розпочате в рамках цього Проекту, буде продовжено і надалі в рамках інших проектів Ради Європи.

Прокуратура України, прагнучи до пошуку практичних рішень у сфері протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом під час здійснення зовнішньоекономічної діяльності, визначення сфер для майбутнього співробітництва, постійно вживає заходів із підвищення ефективності міжвідомчих контактів із компетентними органами прокуратури іноземних держав.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.
2. Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин. URL: <http://www.narko.gov.ua/subjects/law/conventions/uno-1988.html> (дата звернення: 27.03.2019).
3. Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом. URL: <http://www.coe.kiev.ua/docs/cets/cets141.html> (дата звернення: 27.03.2019).
4. Директива по запобіганню використанню фінансової системи для відмивання грошей. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_148 (дата звернення: 27.03.2019).
5. Колісник М. К. Легалізація доходів, отриманих злочинним шляхом, і методи боротьби з нею на світовому фінансовому ринку. *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України*. 2005. Вип. 15.5. С. 345–352.

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПІВ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В ДЕРЖАВАХ ЄС

Застава Ірина Валентинівна,

доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кандидат політичних наук, доцент,
i.v.zastava@karazin.ua

Лемішко Юрій Миколайович,

ст. викладач кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кандидат юридичних наук,
lemeshko7@ukr.net

Наразі в світі актуальною є проблема захисту інформації та інформаційного простору. Інформаційна безпека становить собою складову інформаційної політики держави, відтак, її розгляд є необхідним для розуміння тих процесів, які

відбуваються в Євросоюзі, прийомів та методів забезпечення інформаційної безпеки, нормативно-правової бази, що регулює суспільні відносини в даній сфері. Питання захисту інформації у ЄС розглядається на найвищому рівні та підлягає постійному оновленню, як законодавчо так і програмно, адже від цього залежить безпека держави, її військові, економічні, соціальні та людські ресурси.

В сучасних умовах необхідно вирішувати не лише такі важливі завдання, як формування власного інформаційного простору та його захисту від загроз, а й переходити від захисних стратегій до наступальних. Активну політику в сфері інформаційної безпеки проводить Європейський Союз. Сьогодні Європейський Союз об'єднує високо розвинуті країни, які здійснюють неабиякий вплив на міжнародні відносини, встановлюючи норми і стандарти поведінки держав в політичній, економічній, соціальній, інформаційній та інших сферах [1, с. 75-83].

Наразі ЄС намагається розвивати програми, які в майбутньому здійнять максимальну безпеку. Існує багато проблем пов'язаних з кібербезпекою, які на превеликий жаль дуже важко вирішити, але ЄС пообіцяв скласти план, який спрямований на безпеку громадян Європейського Союзу, розвиток співробітництва між країнами-членами та ідентифікація нових ризиків у сфері інформаційної безпеки і формування довіри, підвищення здатності європейських електронних мереж протистояти зовнішнім впливам, захист основних прав громадян, свободи вираження думки, персональних даних і приватного життя.

В 2001 р. Європейською Комісією було презентовано початковий документ під назвою «Мережева та інформаційна безпека: європейський політичний підхід». В якому «мережева та інформаційна безпека», трактується як здатність мережі або інформаційної системи чинити опір діям, які становлять загрозу доступності, автентичності, цілісності та конфіденційності даних, що зберігаються або передаються, а також послуг, що надаються через ці мережі і системи.

В документі визначено такі основні напрями європейської політики інформаційної безпеки: 1) підвищення обізнаності користувачів щодо можливих загроз під час користування комунікаційними мережами; 2) створення європейської системи попередження та інформування про нові загрози; 3) забезпечення технологічної підтримки; 4) підтримка ринково орієнтованої стандартизації та сертифікації; 5) правове забезпечення; 6) зміцнення безпеки на державному рівні; 7) розвиток міжнародного співробітництва з питань інформаційної безпеки [2, с. 16-22].

Ще один приклад того як була реалізована інформаційна безпека – це Європейське оборонне агентство, яке підтримує розвиток можливостей, необхідних для реалізації Стратегії. Щодо вдосконалення європейських оборонних спроможностей у сфері врегулювання кризових ситуацій та підтримки європейської політики безпеки та оборони, то вона зараз вже існує та буде розвиватися в майбутньому. В подальшому спільні дії були замінені рішенням Ради, формалізувавши Європейське оборонне агентство як агенцію ЄС. Було поставлено завдання посилення оборонних спроможностей, сприяння оборонним дослідженням та технологіям, заохочення співпраці в галузі озброєнь, створення європейського ринку оборонного обладнання. Європейське оборонне

агентство продовжує вдосконалювати можливості ЄС щодо кіберзахисту, які практично не існували до 2012 р [3, с. 62-63].

З метою формування сталості, ЄС підкреслив важливість загальноєвропейської платформи боротьби з кіберзлочинністю. Застосовуючи принципи, закріплені в Будапештській конвенції, до якої входять лише всі країни-члени ЄС, ЄС заснував ЕСЗ як спеціалізований центр боротьби з кіберзлочинністю. Окрім його слідчої функції, ЕСЗ охоплює низку стратегічних заходів, включаючи комплексний аналіз тенденцій, що розвиваються, поради щодо кіберзлочинів та навчання правоохоронних органів в межах та за межами ЄС.

Євросоюз виокремлює чотири групи комп'ютерних злочинів, а саме: 1) злочини таємності: незаконний доступ, збереження, модифікація, розкриття або поширення анкетних даних; 2) комп'ютерні злочини, пов'язані зі змістом: поширення порнографії, дитячої зокрема, расистської та насильницької інформації; 3) економічні злочини: незаконний доступ до систем (наприклад, комп'ютерне шпигунство, підробка, шахрайство тощо); 4) злочини інтелектуальної власності: порушення юридичного захисту комп'ютерних програм та баз даних, авторського права та суміжних прав. Саме така класифікація комп'ютерних злочинів передбачена Конвенцією Ради Європи «Про кіберзлочинність». З метою підвищення спроможності ЄС забезпечити мережеву та інформаційну безпеку, було створено Європейське агентство мережевої та інформаційної безпеки (ENISA) у 2004 році.

Однією з країн-лідерів ЄС за показниками розвитку інформаційного суспільства є Фінляндія. В рейтингу країн ЄС Фінляндія займає перше місце за рівнем цифрової грамотності (понад 50% населення), друге місце – за показником поширення мережі широкосмужного зв'язку (34% населення).

Наприклад, основними викликами інформаційній безпеці Румунії та Болгарії, як країн ЄС, є некоординовані національні підходи до безпеки інформаційних інфраструктур, що знижує ефективність національних заходів; відсутність на європейському рівні партнерства між державним та приватним секторами; обмежені можливості щодо раннього попередження та реагування на безпекові інциденти, зумовлені нерівномірністю розвитку систем моніторингу і сповіщення про інциденти у країнах-членах, нерозвиненістю міждержавного співробітництва та обміну інформацією щодо цих проблем; відсутність міжнародного консенсусу щодо пріоритетів у реалізації політики захисту критичної інформаційної інфраструктури [4].

Не менш гостро, ніж проблема захисту персональних даних, у Румунії та Болгарії усвідомлюється небезпечність загроз, що виходять з кіберпростору. Отже у 2016 р. Консультативна рада представила Парламенту Болгарії проект Національної стратегії кібербезпеки під назвою «Стійка до кібератак Болгарія 2020», яка передбачає реалізацію наступних заходів: ініціювання законодавчих змін з метою остаточного прийняття й транспонування Директиви ЄС і Європейського Парламенту про заходи щодо забезпечення високого загального рівня мережної й інформаційної безпеки в ЄС, а також для захисту політичних і виборчих прав громадян і в кіберпросторі; забезпечення цільових ресурсів, необхідних для створення належного потенціалу для кібербезпеки та удосконалення ІТ-інфраструктури, а також реалізації мережної моделі обміну інформацією й координації між

організаціями, відповідальними за кібербезпеку у Болгарії; забезпечення Міністерства внутрішніх справ, Агентства національної безпеки, Міністерства оборони, Міністерства транспорту й Державного агентства розвідки необхідними фінансовими ресурсами з поступовим збільшенням числа експертів з питань кібербезпеки для запобігання й боротьби з кіберзагрозами; організація й проведення національних навчань з кіберстійкості з тестуванням ключових елементів Національної стратегії кібербезпеки й ефективності чинних контрзаходів; зміцнення співробітництва з ЄС і НАТО щодо забезпечення кібербезпеки; покладання на державні установи обов'язку щодо вчасного інформування компетентних служб щодо фактів здійснених на них кібератак. Національна стратегія була прийнята Радою міністрів Республіки Болгарії 13 липня 2016 р [5].

Також у Молдові плідно працюють у напрямку зміцнення інформаційної безпеки. Так, у результаті ратифікації Факультативного протоколу до Конвенції ООН про права дитини, що стосується торгівлі дітьми, дитячої проституції й порнографії, Конвенції Ради Європи про кіберзлочинність й Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства, Молдова стала активним учасником процесу застосування загальної кримінальної політики у сфері боротьби з інформаційною злочинністю, у тому числі злочинами, пов'язаними із онлайн-експлуатацією дітей.

З 2010 р. до 2015 р. у країні діяла Постанова Оперативно-аналітичного центру при Президентові Республіки Білорусь і Міністерства зв'язку та інформатизації Республіки Білорусь «Про затвердження Положення про порядок обмеження доступу користувачів Інтернет-послуг до інформації, забороненої до поширення відповідно законодавчих актів» від 29.06.10 р. № 4/11, тобто провайдери мають фільтрувати Інтернет-контент відповідно до двох чорних списків url-адрес, один з яких перебував у публічному доступі, а інший – був доступний тільки провайдерам. Таким чином, у Білорусі нагляд за інформаційним простором та система обмежень наразі є ключовими елементами державної політики забезпечення інформаційної безпеки. Білорусь також подавала заявку на приєднання до Конвенції про кіберзлочинність, що й визначило необхідність дотримуватись відповідних міжнародних стандартів [6].

Наразі країни ЄС вважають вирішення проблеми забезпечення інформаційної безпеки особи, суспільства, держави, їх захисту від внутрішніх та зовнішніх, у тому числі гібридних загроз, одним з найбільш важливих стратегічних пріоритетів забезпечення національної безпеки. Україна має співпрацювати з іншими країнами ЄС у розбудові систем регіональної та міжнародної інформаційної безпеки з метою протидії загрозам стратегічній стабільності, таким, як кібертероризм та кіберзлочинність, орієнтуючись при цьому на визначені стандарти.

Список використаних джерел:

1. Климчук О. О., Ткачук Н. А. Роль і місце спецслужб та правоохоронних органів провідних країн світу в національних системах кібербезпеки *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*. 2015. 3 (19). С. 75–83.
2. Політанський В.С. Інформаційне суспільство в Україні: від зародження до сьогодення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. 42. С. 16–22.

3. Руснак А. К. Молдова и информационная безопасность. *SECURITATEA INFORMATIIONALĂ 2011: Conferința Internațională, ediția a VIII-a*. 2011. 4. P. 62–63.

4. Шатун В.Т., Гладун О.В. Інформаційна безпека – невід’ємна складова національної безпеки України. *Наукові праці. Державне управління*. 2016. 255. С. 174–180.

5. Communication from the Commission: Towards a general policy on the fight against cyber crime. COM(2007) 267. URL: http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2007/com2007_0267en01.pdf (Last Accessed: 31.03.2019).

6. National Cyber Security Strategy: Cyber Resilient Bulgaria 2020 (2016). URL: https://www.itu.int/en/ITU-D/Regional-Presence/Europe/Documents/Events/2016/Cybersecurity%20Forum%20Bulgaria/Bulgaria_sharkov_todorov.pdf (Last Accessed: 31.03.2019).

ЗАГАЛЬНА ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА І ПОЛІТИКА БЕЗПЕКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: СТАНОВЛЕННЯ І ОСОБЛИВОСТІ

Зварич Марія Володимирівна,

студентка 4 курсу групи УМІ-41 факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
zvarich98@icloud.com

Європейський Союз є складним утворенням, яке поєднує в собі ознаки міжнародної міжурядової організації і держави. Зокрема до елементів державності в ЄС відноситься і спільна зовнішня політика та політика безпеки – порівняно новий напрям європейської інтеграції, реалізація якого почалася в 1993 році, коли вступив в дію Договір про Європейський Союз. Головним завданням ОВПБ є Координація діяльності держав – членів ЄС на міжнародній арені, здійснення єдиних цілей. Досвід минулого двадцятиріччя свідчить про те, що ОВПБ посилила позиції ЄС на міжнародній арені, трансформувавши міжнародну міжурядову організацію економічного характеру важливого глобального гравця. Зарубіжні автори підкреслюють значущість і можливості Європейського Союзу саме як актора міжнародних відносин і вказують на те, що ОВПБ є перспективний напрямок європейської інтеграції [5; 6; 8]. Ряд дослідників відзначають, що саме досвід ЄС є свого роду реакцією на «розмивання» Вестфальської системи міжнародних відносин і являє собою розробку «варіантів розвитку державно-центристської політичної системи, її еволюційного переходу на якісно новий рівень [2, с. 250].

Слід зазначити, що в офіційних документах ЄС і науковій літературі існують різні підходи до формулювання терміна «загальна зовнішня політика та політика безпеки», які відображають в тому числі непростий характер формування і реалізації даного напрямку політики ЄС. Так, в офіційних документах Європейського Союзу міститься традиційний термін «Спільна зовнішня політика і політика безпеки» (англ. Common foreign and security policy, Gemeinsame Außen- und Sicherheitspolitik). У науковій літературі, поряд з офіційно прийнятим терміном, застосовуються дефініції «зовнішня політика ЄС», «європейська зовнішня політика», «зовнішні відносини ЄС», «Європейський Союз як глобальний актор» та ін. У зарубіжній науковій літературі

існують також різні теоретичні підходи до розуміння спільної зовнішньої політики ЄС [див. 3; 5; 6; 7; 9]. Наприклад, прихильники «інтеграційної теорії» відзначають, що зовнішня політика ЄС – природний результат розвитку інтеграції. Зовнішня політика наднаціональної структури, яка є визнаним суб'єктом міжнародного права. «Суверенітет-орієнтована теорія» ґрунтується на традиційному «вестфальському» підході і в якості основного тезису виходить з того фактора, що загальна зовнішня політика ЄС «доповнює» зовнішню політику національних держав відповідно до їх інтересів. Прихильники теорії «багаторівневої моделі» підкреслюють, що в сучасному світі національні держави реалізують свою зовнішню політику на кількох «рівнях» міжнародного спілкування (національний, в рамках регіональних організацій, глобальний), і в цьому розумінні ОВПБ ЄС є «другим рівнем» [див. 6, с. 20-25].

У процесі європейської інтеграції становлення і розвиток спільної зовнішньої політики і політики безпеки пройшли ряд етапів. Перші спроби політичної інтеграції в рамках Європейського співтовариства були зроблені відразу після створення в 1952 р. шістьма державами (Німеччиною, Францією, Італією, Бельгією, Нідерландами, Люксембургом) Європейського співтовариства вугілля і сталі. Однак проект створення Європейського політичного співтовариства шести держав 1954 р. був підтриманий Національними зборами Франції. Внаслідок цього європейська інтеграція сконцентрувалася в основному на сфері економіки, зовнішньополітична сфера залишалася в компетенції держав-членів. Питання оборонного і політичного співробітництва країн Західної Європи в період існування біполярної системи міжнародних відносин вирішувалися і реалізовувалися в рамках зовнішньої політики національних держав, певна координація якої здійснювалася на основі участі країн в Організації Північноатлантичного договору (НАТО) і західноєвропейському союзу (ЗЄС).

Другий етап становлення ОВПБ відноситься до кінця 1960-х – початку 1970-х років. У грудні 1969 року глави держав та урядів країн ЄС на конференції в Гаазі ухвалили важливі рішення про посилення інтеграції, в тому числі і про початок політичного співробітництва план Давіньон. На основі прийнятих в 1970 р. був приведений в дію механізм Європейського політичного співробітництва (ЄПС), який передбачав регулярні зустрічі на вищому рівні, обговорення загальних політичних підходів до міжнародних процесів, обмін інформацією представників зовнішньополітичних відомств країн - членів ЄС. Практична реалізація даного напрямку діяльності була покладена на Політичний комітет у складі послів країн-членів. Слід також зазначити, що в цей період в Європейських співтовариствах сформувався два підходу до створення системи безпеки на базі ЄС: «європеїсти» (Франція, ФРН), які виступали за створення в ЄС додаткових оборонних структур; «Атлантисти» (Великої Британія), які орієнтувалися в питаннях безпеки на США і НАТО.

Новий етап європейської інтеграції розпочався у другій половині 1980-х рр. і здійснювався в сприятливих зовнішньополітичних умовах закінчення “холодної війни”, динамічного розвитку і стійких темпів зростання економіки ЄС. Єдиний європейський акт 1986 р. остаточно сформував базу міжурядової співпраці в області зовнішньої політики. Договір про Європейський Союз (підписаний в лютому 1992 року, вступив в силу в листопаді 1993 р. оформив створення

Європейського Союзу, заснованого на трьох «опорах»: 1) Європейські співтовариства; 2) загальна зовнішня політика та політика безпеки; 3) співтовариство в області внутрішніх справ і юстиції. Всі три «опори» були об'єднані єдиною інституційною структурою. Особливістю «другої опори» (спільна зовнішня політика та політика безпеки), як і третьої, було те, що взаємодія держав – членів ЄС здійснювалася виключно на основі міжурядової співпраці. Цілями політики ЄС в даній сфері були визначені: захист спільних цінностей, основних інтересів, незалежності та цілісності Союзу відповідно до принципів ООН; всебічне зміцнення безпеки Європейського Союзу; збереження миру і міжнародної безпеки, сприяння міжнародному співробітництву; розвиток і консолідація демократії та законності, прав людини і основних свобод. Спільна зовнішня політика і політика безпеки включала питання, пов'язані з безпекою Європейського Союзу, в тому числі і поступове формування оборонної політики. Маастрихтський договір передбачив, що в Європейському Союзі ці цілі здійснюються наступними засобами: визначення принципів і основних орієнтирів спільної зовнішньої політики і політики безпеки; схвалення спільних позицій; здійснення спільних дій; посилення систематичної співпраці між державами-членами в проведенні їх політики. Основна роль у прийнятті рішень в області ОВПБ була відведена Раді ЄС.

Договір про заснування Конституції ЄС, підписаний главами держав і урядів 25 держав-членів у жовтні 2004 р., передбачав укріплення правосуб'єктності ЄС, посилення ролі наднаціональних органів і спрощення процедури прийняття рішень за низкою напрямків діяльності ЄС, сферу зовнішньої політики. Важливим кроком, який посилював позиції ЄС на міжнародній арені, було введення поста міністра закордонних справ ЄС, підпорядкованій Європейській Раді та Європейській комісії. Даний пост поєднував функції Високого представника Ради ЄС з питань зовнішньої політики і політики безпеки та члена Європейської комісії із зовнішніх відносин, що існували раніше. Провал ратифікації Конституції ЄС в травні - червні 2005 р. на референдумах у Франції і Нідерландах означав, що плани перетворення ЄС в «наднаціональну державу» мали передчасний характер. Замість Конституції ЄС в грудні 2007 року був підписаний Лісабонський договір про внесення змін до Договору про Європейський Союз та Договору про заснування Європейської спільноти, який вступив в силу в грудні 2009 року. Згідно з угодою, Європейський Союз став єдиною інтеграційною структурою, до якої перейшли повноваження Європейського співтовариства. Лісабонський договір повному сформулював цілі ЄС на міжнародній арені: захист цінностей, основних інтересів, безпеки, незалежності, прав і свобод людини; консолідація і підтримка демократії, верховенства закону і принципів міжнародного права; збереження миру, запобігання конфліктів і зміцнення міжнародної безпеки; сприяння інтеграції всіх країн у світову економіку; підтримка міжнародної системи, заснованої на багатосторонній співпраці та глобальному управлінні.

Список використаних джерел:

1. Зінько З. Ю. Зовнішня політика країн Північної Європи : навч. посіб. / Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2015. 327 с.

2. Мінгазутдінов І. О. Кьольнське засідання Європейської ради. *Українська дипломатична енциклопедія: у 2-х т. / Редкол.: Л. В. Губерський (голова) та ін. К: Знання України, 2004. Т.1. 760 с.*

3. Хауер-Тюкаркіна О. Бренд «Європейський Союз». *Бренд-менеджмент. 2015. № 1. URL: <https://goo.gl/RqB0Qu> (дата звернення: 27.03.2019).*

4. Весела Н., Ріо-де-Жанейро зустріч глав держав та урядів країн Європейського Союзу, Латинської Америки й Карибського басейну. *Українська дипломатична енциклопедія: у 2-х т. / Редкол.: Л. В. Губерський (голова) та ін. К. : Знання України, 2004. Т. 2 812 с.*

5. Східний вектор зовнішньої політики ЄС: здобутки та проблеми: наук. дослідж. / Д. Мільчарек, О. Барбурська; пер.: А. Дідух, Р. Гудь; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, Ін-т європ. інтеграції, Європ. центр Варшав. ун-ту. Львів: Растр-7, 2016. 154 с.

Науковий керівник: Солових Євгенія Миколаївна, кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ ТА РЕФОРМА ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ

Здоровко Сергій Федорович,

доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кандидат юридичних наук,
sfzdorovko@gmail.com

Пошук Україною свого місця в регіональній і глобальній системах відбувається в умовах зростання напруженості в навколишньому секторі безпеки, що характеризується появою нових і загостренням традиційних глобальних викликів, регіональним і геополітичним суперництвом, послабленням загальноєвропейських і світових механізмів забезпечення безпеки. Але Революція гідності (листопад 2013 – лютий 2014 року) проти корумпованої влади відкрила перед Україною можливості для побудови нової системи відносин між суспільством і державою.

Актуальним питанням сьогодення є європейська інтеграція України. Європейський вибір є визначальним напрямком зовнішньої політики України. Про його перспективність ішлося у Постановах Верховної Ради України «Про реалізацію Декларації про державний суверенітет України у сфері зовнішніх зносин» від 25 грудня 1990 року та «Про основні напрямки зовнішньої політики України» від 2 липня 1993 року. Про намір набути членство в ЄС було заявлено Президентом України 14 червня 1994 року в м. Люксембург під час підписання Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС (УПС), що набула чинності 1 березня 1998 року. Європейські пріоритети підтверджує Стратегія інтеграції України до ЄС (14 вересня 2000 року), які стали головним інструментом підготовки нашої держави до інтеграції.

У березні 2014 р. Україна підписала з Європейським Союзом Угоду про асоціацію, яка частково вже була ратифікована у вересні того ж року.

1 вересня 2017 року набула чинності Угода про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами.

Однією із найбільш значущих подій цього періоду для українського суспільства стало реформування правоохоронних органів країни, яке втілилось у прийнятті Закону України «Про Національну поліцію» 2 липня 2015 року та вступу його в дію 7 листопада 2015 року [1].

Питання реформування правоохоронних органів України вперше постало в практичній площині в 2005 році. Здійснюване на основі спільних цінностей, як це передбачалось Угодою про партнерство та співробітництво між Україною та Європейським Союзом та їх державами-членами і Преамбулою до розділу 2.1. Плану дій «Україна – ЄС» 2005 року, воно повинно було відображати баланс між безпекою і юстицією та свободою. Кінцевою метою було зміцнення принципів демократії, верховенства права, прав людини та основних свобод у відповідності до європейських стандартів [2].

Намагаючись дати певну оцінку цієї роботи, автор статті вважає необхідним звернути увагу, що ця реформа була розпочата в дуже складний час для українського суспільства.

На сьогодні в українській науковій літературі майже відсутні фундаментальні дослідження цієї важливої в стратегічному значенні події.

Роль колишньої міліції в подіях, які відбулися в кінці 2013 – на початку 2014 року, а саме виконання останніми злочинних наказів високопоставлених керівників режиму президента В. Януковича щодо учасників Революції Гідності, звели наунівець її авторитет серед громадян нашої країни. В цей же час була скоєна анексія Російською Федерацією території Криму, а також розпочато сепаратистські дії на Сході України (замаскована окупація Російською Федерацією частини Донецької та Луганської областей).

Ці події змусили керівництво країни вжити рішучі дії щодо корінної перебудови системи правоохоронних органів. В коаліційній Угоді, підписаній 21 листопада 2014 року, це питання було одним із центральних та – ним передбачалось перетворення міліції на національну поліцію. В її структурі передбачалось створення поліції громадської безпеки, кримінальної, судової поліції, підрозділів спеціального призначення.

Крім того, підпорядкуванню системі МВС передбачалось прикордонну, міграційну служби, службу надзвичайних ситуацій та Нацгвардію.

Одночасно було прийнято рішення про об'єднання патрульно-постової служби з Державтоінспекцією в єдину патрульну службу. Цей пілотний проект під контролем місії ЄС стартував 26 листопада 2014 року у місті Хмельницькому.

Одночасно з цим громадські організації країни вимагали проведення люстрації серед самих правоохоронців з метою усунення осіб, які своїми діями запламували авторитет цієї силової структури в очах пересічних громадян, та провести новий відбір осіб, які б чесно виконували свій професійний обов'язок.

Рада ЄС 23 червня 2014 року за проханням Уряду України схвалила питання про направлення до України експертів із країн Євросоюзу, які повинні були надати

практичну допомогу під час проведенні українських реформ у секторі громадської безпеки.

За словами представника ЄС із закордонних справ і політики безпеки Кетрін Ештон, ця місія запропонує Україні поради фахівців та експертів, аби допомогти владі поліпшити управління ефективними та чесними правоохоронними органами у рамках демократичного контролю[3].

Консультативна місія Європейського Союзу (КМЄС) розпочала свою роботу в Києві з 1 грудня 2014 року. До її команди входило більше 300 міжнародних та українських фахівців із постійною дислокацією у Києві, а також їх представництвами у Львові, Одесі та Харкові. У своїй роботі місія керувалася трьома принципами: надання стратегічних консультацій щодо реформування та розробки сектору цивільної безпеки; підтримка імплементації реформ шляхом надання практичної допомоги; співпраця та координація із забезпеченню координації реформ [4].

Було визначено п'ять пріоритетів роботи місії: управління персоналом; кримінальні розслідування; громадський порядок; розмежування повноважень та взаємодія поліції з громадою [5].

Ця місія стала мостом, який давав можливість керівництву Національної поліції України взаємодіяти з провідними фахівцями правоохоронних органів Європейського Союзу з метою впровадження в практичну діяльність Національної поліції найбільш ефективних методів боротьби з корупцією, організованою злочинністю, кіберзлочинністю, торгівлею людьми, а також налагодження системи управління та взаємодією з громадськістю.

Протягом чотирьох років своєї діяльності Консультативна місія ЄС майже в усіх обласних центрах країни провела тренінги, які відвідали 5000 співробітників правоохоронних органів. Під час тренінгів розглядалися наступні питання: взаємодія поліції з громадою; забезпечення громадського порядку, у тому числі «поліція діалогу»; кримінальні розслідування; тренінг із лідерства для керівників Національної поліції; «належне врядування», у тому числі для сервісних центрів МВС [6].

Допомога ЄС також існує у форматі безоплатного надання різних видів техніки, яка оптимізує оперативний процес. Так, у 2018 р. Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України отримав 150 комп'ютерів та 20 принтерів, закуплених у контексті проекту «Підтримка реформ у галузі верховенства права в Україні у сферах діяльності поліції, прокуратури та належного врядування», який реалізується за фінансової підтримки ЄС.

За цей час роботи місії в Україні вже започаткована така форма взаємодії, як виїзд до ЄС керівників поліції для обміну досвідом. Так, на запрошення КМЄС та шведської поліції в період з 28 по 30 листопада 2018 року представники Національної поліції України відвідали Стокгольм.

Міністерством внутрішніх справ України у взаємодії з Консультативною місією ЄС проводяться спільні заходи з метою обміну досвідом. У листопаді 2018 р. була запрошена представник Генеральної інспекції Національної поліції Франції пані Монеже-Гійомарк для участі в круглому столі у Києві.

Голова Консультативної місії Європейського Союзу Кястуків Ланчінскас, який брав участь в зазначеній нараді, акцентуючи увагу представників правоохоронних органів України щодо успіху самих реформ, зазначив: «Все залежить від самих людей. Якщо вони вірять в те, що роблять, то на них обов'язково чекає успіх» [7].

І все ж на сьогодні серед суспільства відсутня одностайна думка щодо позитивної роботи працівників поліції. З початку реформування правоохоронних органів пересічні громадяни позитивно оцінювали ці дії керівництва країни, вважаючи, що цей процес у практичній площині буде сприяти зменшенню рівня злочинності. Однак реалії сьогодення змушують нас констатувати дуже неприємні фактори, які певною мірою нівелюють існуючі позитивні результати, адже Україна знаходиться в складних умовах: продовжується конфлікт на сході країни, відмічається велика міграція населення з зони бойових дій, зростає безробіття, значно погіршився життєвий рівень, відсутній належний контроль з боку держави щодо вогнепальної зброї, люди страждають від розгулу злочинності.

Одними із шляхів вирішення питання покращення роботи правоохоронних органів України, на думку автора, може бути наступне: продовження співпраці з Консультативною комісією ЄС; збільшення уваги з боку керівництва Національної поліції України та МВС до аспектів підвищення фахового рівня рядових працівників поліції; запозичення практичного досвіду працівниками поліції у провідних країн ЄС у протидії та розкритті різних категорій злочинів; забезпечення належної оплати праці.

Українське суспільство – його пересічні громадяни – очікують від правоохоронних органів України більш рішучих дій, направлених на боротьбу зі злочинністю.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про національну поліцію». Опис і зразки предметів однострою поліцейських. Харків: Право, 2015. 79 с.
2. План дій «Україна – ЄС» у сфері юстиції, свободи та безпеки. URL: <https://minjust.gov.ua/m/plan-diy-ukraina-es-u-sferi-yustitsii-svob>. (дата звернення: 26.03.2019).
3. Реформа правоохоронної системи: з чого почати експертам ЄС? URL: <http://www.dw.com/uk> (дата звернення: 26.03.2019).
4. Про нас. URL: [http://www.euam-ukraine.eu/ua/our-mission\(about-us\)](http://www.euam-ukraine.eu/ua/our-mission(about-us)) (дата звернення: 26.03.2019).
5. Наші пріоритети. URL: <http://www.euam-ukraine.eu//ua/our-mission/our-priorities/> (дата звернення: 26.03.2019).
6. Тренінги КМЄС відвідали 5000 співробітників Нацполіції та органів системи МВС. URL: <http://www.euam-ukraine.eu/ua/news/infographies/euam-s-5-000> (дата звернення: 25.03.2019).
7. Голова поліцейської інспекції Франції наголосила про важливість дотримання етики та цінностей під час реформ: URL: <http://www.euam-ukraine.eu/ua/news/nead-of-french-police-inspe> (дата звернення: 25.03.2019).

ЮВІЛЕЙНА ДОПОВІДЬ РИМСЬКОГО КЛУБУ (2017/2018 рр.) ЯК ОДНЕ З ДЖЕРЕЛ СЕНСІВ І ЦІННОСТЕЙ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ЄС

Каплін Олександр Дмитрович,

професор кафедри історіографії, джерелознавства та археології,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
доктор історичних наук, професор,
kaplin988@gmail.com

Харченко Ігор Михайлович,

доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації безпеки,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кандидат технічних наук, доцент,
igor_64@ukr.net

Римський клуб – одна з найвпливовіших міжнародних організацій і аналітичних центрів. У 2018 році він відзначив свій півстолітній ювілей. До цієї події була підготовлена 220-сторінкова доповідь, що виражає консолідовану позицію Клубу, яка викликала значний інтерес у всьому світі [1].

Доповідь складається з передмови і трьох частин: в першій – розкривається глибина сучасної кризи, в другій – міститься критика домінуючого світогляду і описуються основи філософії «нового Просвітництва», а третя – присвячена практичним завданням.

У тезах ми зупинимося на нових загальних підходах доповіді та оцінці зовнішньої політики країн ЄС.

В передмові доповіді звертається увага на те, що її головним питанням є «філософські коріння поточного стану світу», який знаходиться в небезпеці, і порятунок лежить у зміні світогляду.

Відправною точкою для авторів служить концепція «повного світу», яка була запропонована американським екологом і економістом Германом Дейлі [2]. Доповідь констатує: планета деградує, авторитаризм і фундаменталізм – на підйомі, спекулятивний капітал – торжествує.

Панування духу матеріалістичного егоїзму є, мабуть, найпотужнішою рушійною силою в світі. І тут автори Доповіді поділяють стурбованність Папи Римського Франциска існуючою глибокою кризою цінностей (Для порівняння: Святитель Микола Сербський перекладав полісемантичне грецьке слово «криза» як «суд Божий» [3, с.17]).

Цю проблему Римський клуб визначив як найбільш серйозну з перших своїх доповідей: «Ми віримо, що прийшов час для нової епохи Просвітництва або будь-якої іншої парадигми, яка прийде на зміну звичній сьогодні короткозорості думок і дій. Ми вітаємо серйозний підхід ООН, який був позначений в підготовленому в 2015 р. Порядку денному в галузі сталого розвитку на період до 2030 р., де позначені 17 цілей <...> Але без приборкання рушійної сили економічного зростання – деструктивного чистого матеріалізму – страх опинитися через 15 років у світі з ще більш гіршими екологічними умовами, ніж сьогодні, аж ніяк не безпідставний».

Розділ 2 «Come On! Або не чіпляйся за застарілу філософію», можна вважати найбільш революційною частиною Доповіді. Тут пропонується детальний аналіз з описом фундаментальної кризи філософської думки. Він починається з обговорення екологічної енцикліки 2015 р. Папи Франциска. «Laudato Sí» (Хвала Тобі) [4], в якій діагностовано проблеми сучасності. Потім автори розбирають витoki і патології сучасного світогляду, після чого описують альтернативну філософію «нового Просвітництва».

Криза наростає. Вона не обмежена навколишньою природою. Існують також кризи соціальна, політична, культурна, моральна, криза демократії та ідеологій. У житті дуже багатьох людей сьогодні панують сум'яття, хаос, невизначенність. Глибока соціальна нерівність, поглиблюється бідність у багатьох країнах, держави, які звалилися, військові конфлікти і громадянські війни, безробіття і масова міграція прирікають сотні мільйонів людей на життя в страху і розпачі.

Політична еліта в усьому світі дуже залежить від інвесторів і могутніх приватних компаній. Це говорить про те, що поточна криза є також кризою капіталістичної системи. Тільки вісім осіб володіє тим же, що й половина людства. Дев'яносто вісім відсотків фінансових операцій мають нині спекулятивний характер. І цифрова економіка має свій темний бік.

Серед інших основних проблем Доповідь виділяє «шосте масове вимирання». Ще однією рисою «безладу» є підйом агресивної активності проти глобалізації і популізм.

Поширенню популізму в Європейському Союзі значно сприяв приплив мільйонів біженців, які приїхали або хотіли б приїхати в Європу з Близького Сходу, з Афганістану, з Африки. Навіть найщедріші європейські країни досягли своїх меж з прийому цих мас біженців. Інститути ЄС були занадто слабкі (або недостатньо потужні, як вважають нові націоналісти), щоб впоратися з цією «кризою біженців», яка переросла в **кризу самовизначення в ЄС** (виділено нами – Авт.). Раніше ЄС був успішним прикладом єдності, яка забезпечила мир і економічне процвітання, сьогодні ж тема єдності стала менш привабливою.

Праві популістські рухи або партії вважають ЄС винним у всіх гріхах. Іронія полягає в тому, що для продовження успішного розвитку ЄС буде потрібно більше влади, а не менше. Союзу буде потрібна охорона кордонів, добре забезпечена фінансова система надання притулку біженцям, щоб впоратися з «кризою біженців» і зберегти переваги Шенгенської угоди. А для стабілізації євро ЄС або, в крайньому випадку, євროзона повинна виробити загальну фіскальну політику, як пропонує президент Франції Еммануель Макрон. Але саме цих заходів найбільше бояться європейські націоналісти-популісти.

Римський клуб констатує: принципи вільного ринку в ЄС стали домінувати при визначенні політики, пригнічуючи інші важливі аспекти, наприклад, екологію. Примітно, це був пріоритет для Великобританії, оскільки вона хотіла бачити ЄС в основному як союз для спільної торгівлі. Багато в чому політика економії перешкоджала здійсненню багатьох корисних інвестиційних проектів і привела до безглузких страждань багатьох мільйонів європейців. Такі епізоди, звичайно, не повинні використовуватися для засудження таких головних цілей ЄС як: мирна

єдність, верховенство закону, права людини, повага до різних культур і сталий розвиток.

Але більш за все Римський клуб лякає плутанина, яка пов'язана з тероризмом. У колишні часи людська жорстокість виливалася в військові конфлікти між країнами. Але останнім часом переважають системні і частково релігійні конфлікти, при яких використовуються терористичні атаки з метою залякати населення.

Протягом більшої частини двадцятого століття релігії залишалися спокійними, не агресивними і дотримувалися своїх географічних кордонів. Тепер все змінилося. Частково через те, що в глобалізованому світі населення активно пересувається або змушене залишати свої рідні краї. Деякі ісламські течії розширили географію своєї присутності і роблять сильний вплив на держави, наприклад, атакуючи такі країни, як Франція.

Римський клуб вважає, що в ЗМІ мало представлена позитивна роль релігій. У християнській Європі ліберальна і толерантна релігія стала частиною європейського самовизначення вже через сто років після дискредитації в епоху Просвітництва попередньої доктринерської, авторитарної і колоніальної маніфестації віри. Протягом Холодної війни християнські цілі соціальної згуртованості сприяли вибудовуванню системи «західних цінностей», які часто визначаються як «держава загального добробуту» або «соціальна ринкова економіка».

Доповідь клубу пропонує поставити під сумнів легітимність абсолютного суверенітету держав з урахуванням глобального масштабу наслідків тих чи інших дій.

І тут ми підходимо до ключової точки доповіді (в кінці Розділу 2) – ідеї «нового Просвітництва», фундаментальної трансформації мислення, результатом якої має стати цілісний світогляд. Гуманістичний, але вільний від антропоцентризму, відкритий для розвитку, але цінуючий стійкість і такий, що піклується про майбутнє.

Автори доповіді бачать синергію – пошук мудрості, через примирення протилежностей. Вони дистанціюються від будь-яких інтерпретацій релігії, які підтримують пригнічення і насильство, і вважають зростання фундаменталізму загрозою. У той же час, Клуб звертає увагу на несправедливість критиків релігії, які не бачили її позитивний внесок в людську цивілізацію.

Доповідь схвально цитує колишнього віце-президента Міжнародного суду Крістофера Вірамантрі, який говорив про необхідність включення базових принципів релігій світу в міжнародне право: «Відкинувши релігію, нинішнє покоління обірвало зв'язок з мудрістю, накопиченою людством з моменту виникнення нашого виду».

Хоча автори більшою мірою симпатизують східним традиціям, вони з натхненням спостерігають за тенденціями в розвитку християнського і мусульманського богослов'я. Особливу підтримку Клуб висловлює Папі Франциску і його енцикліці «Laudato Si», якій присвячено окремий параграф. Також доповідь згадує «духовність здорового глузду» ченця-бенедиктинця Девіда Стайндл-Раста.

Заключна частина доповіді має прикладний характер. У ній узагальнюються експериментальні підходи до управління, економіки, освіти, громадського розвитку і наводяться приклади їхнього успішного втілення в життя.

Зупинимося коротко ще на деяких важливих моментах. Автори вважають неминучою появу глобальних правил, обов'язкових для всіх країн. Окремі держави не мають права робити все, що їм заманеться, тим більше, коли мова йде про наслідки, які зачіпають цілу планету.

Поточні формати міжнародного співробітництва та глобального управління не ефективні, але ті, які прийдуть їм на зміну, можуть бути набагато кращими. У тексті Доповіді розглядаються два перспективні підходи – «Всесвітня рада майбутнього» (World Future Council) Якоба фон Іксулля і «Великий перехід» (Great Transition) Пола Раскіна. Другий з них більш амбітний і має кінцевою метою формування «єдиного людства». На локальному рівні в Доповіді високо оцінюється потенціал прямої демократії та інститутів, на зразок ірландської «Асамблеї громадян».

Таким чином, Ювілейна доповідь Римського клубу не тільки констатує та осмислює глибину і особливості загальної кризи, але і пропонує шляхи виходу з неї, в тому числі і для ЄС.

Список використаних джерел:

1. Von Weizsaecker E., Wijkman A. Come On! Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet. Springer, 2018. 220 p.
2. Дэйли Г., Кобб Дж. На общее благо. Переориентация экономики к людям, окружающей среде и устойчивому будущему. BeaconPress, Бостон, 1989. Пер. на рус. яз. М., 1994. 323 с.
3. Святитель Николай Сербский. Миссионерские письма. М., 2003. 490 с.
4. Папа Римский Франциск. Энциклика LAUDATO SI. О заботе об общем доме. Libreria Editrice Vaticana, 2015. Пер. на рус. яз. М.: Изд-во францисканцев, 2015. 191 с.

ВИКЛИКИ ДЛЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ЄС КРІЗЬ ПРИЗМУ СВІТ-СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ

Кліпкова Ганна Олексіївна,
радник Харківського міського голови,
Харківська міська рада,
кандидат політичних наук,
mir.kharkov@gmail.com

У XXI сторіччі відбуваються швидкі та глибинні трансформації державного суверенітету. І якщо в кінці XX сторіччя його занепад в епоху глобалізації видавався логічним та неминучим, то сьогодні вже очевидно, що держава повертається на центральне місце як актор міжнародної політики [1]. Дискусії щодо розмивання державного суверенітету в епоху глобалізації, про посилення ролі наднаціональних акторів представляють як належне та неминуче ослаблення та поступове згасання державного суверенітету як феномену верховенства державних інститутів у внутрішній політиці, їх монопольного права на прийняття законів та рішень, а також незалежності держави у зовнішній політиці. Саме останній аспект ми пропонуємо проаналізувати у світлі останніх світових тенденцій.

Сьогодні європейська спільнота інтегрована на такому рівні, який дозволяє розглядати її як консолідованого наднаціонального актора на міжнародній арені. Спільна зовнішня політика та політика безпеки як основа її діяльності запроваджує ряд інструментів та механізмів вироблення єдиної погодженої позиції та реалізації спільних інтересів на міжнародній арені.

Але останні тенденції у системі міжнародних відносин демонструють: те, що було сприйняте як фінішна пряма до остаточної інтеграції, як черговий «кінець історії», було лише сприятливим періодом перед новим складним етапом. Сьогодні вже очевидно, що світ-система увійшла в новий період турбулентності.

Зокрема, зовнішньополітичні та внутрішні зміни зумовили новий контекст для вироблення зовнішньої політики Європейського Союзу. По-перше, це серія системних економічних, політичних та соціальних криз у самому Європейському Союзі, до яких належать економічні кризи у Греції та у Італії, політична криза у Великобританії стосовно Брекзиту, міграційна криза та протистояння між країнами-засновницями та «молодими» членами ЄС щодо права голосу та ін.

По-друге, це зміни у зовнішній політиці США за часів президенства Д. Трампа, його курс на ослаблення впливу міжнародних організацій та системи міжнародного права в цілому. Так, 23 січня 2017 року Д. Трамп підписав указ про вихід США з Транстихоокеанського партнерства, 1 червня 2017 року Вашингтон вийшов з Паризької угоди з клімату, 12 жовтня 2017 року США заявили про свій вихід з Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури (ЮНЕСКО), у січні 2018 року Трамп ініціював процедуру змінення умов Північноамериканської угоди з вільної торгівлі (НАФТА), 8 травня 2018 року він проанонсував вихід США зі Спільного всеохоплюючого плану дій з іранської ядерної програми, 19 червня 2018 року США вийшли з Ради з прав людини ООН; крім того, у вересні 2017 року США ініціювали скорочення бюджету ООН на 2018–2019 роки [2].

По-третє, нова серія конфліктів на Близькому Сході, що почалася з Лівії та не отримала належної скоординованої уваги боку ЄС через внутрішні економічні проблеми [3; 124]. На меті розбудови ЄС є створення об'єднання, що значно більше за державу і що має у своєму розпорядженні унікальні інструменти на міжнародній арені. Але наразі, окрім складностей з вироблення єдиної позиції з тих чи інших питань, європейській спільноті бракує такого важливого для міжнародних відносин інструменту, як єдина військова структура. Децентралізована політична структура залишає простір для маневрів, і коли відбуваються дійсно серйозні кризи, що вимагають швидкої та чіткої військової реакції, на кшталт лівійської та сирійської, ЄС демонструє або пасивність, або непогодженість дій. Тобто у військових питаннях наразі немає єдиного європейського фронту, і коли постають питання військових дій, проявляється примат національного суверенітету над наднаціональним регулюванням.

По-четверте, докорінно змінилася матриця відносин з такими крупними регіональними гравцями, як РФ та Турція. Політика відносин з РФ тепер будується навколо необхідності врегулювання військового конфлікту з Україною та протидії анексії Криму. Основний обраний Європейським Союзом механізм – це економічні санкції, застосування яких теж внесло доволі серйозний розкол між

членами ЄС. Що стосується Турції, то з потенційного члена ЄС вона перетворилася на країну, що відмовилася від європейського вектора та швидко ісламізується.

Все це виклики нового рівня, з якими європейська спільнота ще не стикалася, і вони поставили нові питання у сфері побудови єдиної зовнішньополітичної стратегії для країн-членів. Прибічники світ-системного аналізу говорять про наростання ентропії у міжнародній системі через стагнацію та хаотизацію у світовій політико-економічній системі [4]. Основне завдання для європейської спільноти – подолати ці та інші виклики та зберегти безпрецедентне за своєю ефективністю наднаціональне утворення в нових умовах. Переваги, які отримали країни-члени ЄС, все ж перевищують витрати, тому подолання проблем турбулентності міжнародної системи є надзвичайно важливим завданням для сьогоденного Європейського Союзу. Вочевидь, зараз система міжнародних відносин проходить крізь фазу деконцентрації, і ЄС зацікавлений зберегти єдність та подолати труднощі, що виникають.

Сьогодні зовнішня політика ЄС потребує суттєвої оптимізації та переходу на вищий рівень узгодженості між країнами-членами. Більшість експертів доходять висновку, що основними акторами з реалізації зовнішньої політики мають бути Європейська служба зовнішніх справ та Верховний представник ЄС у закордонних справах та з питань політики безпеки. Крім того, на практиці багато повноважень у реалізації зовнішньої політики Європейського Союзу належать не ЄСЗС, а Єврокомісії, тому експерти наголошують на необхідності визнати Європейську Комісію повноцінним суб'єктом реалізації зовнішньої політики ЄС [5].

Коли ж виникають протиріччя між інтересами ЄС як спільноти та інтересами країн-членів, то виникає розуміння, що спільна зовнішня політика має бути прописана в національних конституціях, щоб забезпечити спільний міжурядовий підхід до реалізації міжнародної політики.

Існуюча інституційна система європейської бюрократії має продемонструвати гнучкість та прилаштуватися до нових умов в міжнародній системі, має бути готовою до змін, до необхідності швидко реагувати на тектонічні зсуви у ландшафті системи міжнародного права, оскільки багато впливових гравців демонструють рішучі наміри трансформувати її найближчим часом згідно зі своїми стратегіями. Незважаючи на те, що ЄС чи не більше за всіх інших зацікавлений у збереженні існуючої системи міжнародного права, він має готуватись до серйозних змін. А для цього від країн-членів як ніколи потрібна консолідація та готовність делегувати свій суверенітет у сфері міжнародних відносин на вищий рівень. ЄС має виступити єдиним фронтом, щоб стати визначальною силою у формуванні нових правил гри на міжнародній арені, або щоб боротися за збереження існуючих контурів системи міжнародного права. США, Китай, РФ та інші зацікавлені сторони все частіше зазіхають на переформулювання цих правил, переслідуючі кожен свої інтереси, тому ЄС як ніколи має бути єдиним та зберегти сталі та цивілізовані підвалини міжнародної системи.

Список використаних джерел:

1. Evans P. B., Rueschmeyer D., Skocpol T. On the Road toward a More Adequate Understanding of the State Bringing the State Back in. Cambridge University Press, 1985. P. 347–367.

2. Bump P. Where the U.S. has considered leaving or left international agreements under Trump. *Washington Post*. June 29, 2018. URL: https://www.washingtonpost.com/news/politics/wp/2018/06/29/where-the-u-s-has-considered-leaving-or-left-international-agreements-under-trump/?noredirect=on&utm_term=.71ff4323315d (Last Accessed: 30.03.2019).
3. Стрежнева М. В., Руденкова Д. Э. Европейский союз: архитектура внешней политики. Москва: ИМЭМО РАН, 2016. 135 с.
4. Дерлугьян Г. Адепт Бурдые на Кавказе: эскизы к биографии в миросистемной перспективе. Москва: Территория будущего, 2010. 560 с.
5. Александров О. С. Щодо перспектив реформування системи реалізації зовнішньої політики Європейського Союзу. Аналітична записка. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 2014. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1470/> (дата звернення: 30.03.2019).

СХІДНЕ ПАРТНЕРСТВО ТА УКРАЇНА: СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Ковальчук Станіслав Євгенович,
студент 2 курсу факультету міжнародних
економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
stanislav.kovalchuk01@gmail.com

Після розширення 2004–2007 років Європейський Союз отримав спільний кордон з пострадянськими країнами східної Європи, в тому числі й з Україною. Перед керівництвом ЄС постало нове запитання: яким чином взаємодіяти з новими сусідами і яке майбутнє у стосунків цих країн і Євросоюзу.

26 травня 2008 року на Раді ЄС із загальних питань та зовнішніх зв'язків міністрами закордонних справ Польщі Радославом Сікорським і Швеції Карлом Більдтом була представлена ідея створення проекту на основі Європейської політики сусідства організації «Східного партнерства», як платформи для взаємозв'язку ЄС і таких пострадянських країн, як Україна, Білорусь, Молдова, Грузія, Азербайджан та Вірменія.

7 травня 2009 року проведено перший спеціальний саміт Євросоюзу в Празі, на якому прийнята Спільна заява Саміту Східного партнерства, яка поставила головною метою створення необхідних умов для прискорення політичної асоціації та подальшої економічної інтеграції між Європейським Союзом і зацікавленими країнами-партнерами [1].

Найвищими форматами обговорення політики Східного Партнерства є саміти на рівні глав держав і урядів, а також зустрічі на рівні міністрів закордонних справ і секторальні міністерські зустрічі. Країни-члени Східного партнерства беруть участь у роботі так званих «тематичних платформ», а також в різних форумах в рамках СхП з метою обміну досвідом, вироблення спільних позицій і реалізації спільних проектів. Передбачаються «тематичні платформи», кожна з яких збирається не рідше, ніж двічі на рік, за участю посадових осіб найвищого рівня країн-учасників Східного партнерства. Наразі діють такі тематичні платформи:

1. «Демократія, належне врядування та стабільність»: розглядає питання демократії та прав людини; юстиції та внутрішніх справ; безпеки та стабільності.

2. «Економічна інтеграція та зближення з політиками ЄС»: розглядає питання торговельного та регуляторного наближення; соціально-економічного розвитку; довкілля та зміни клімату.

3. «Енергетична безпека»: розглядає питання зміцнення солідарності; підтримки розвитку інфраструктури, взаємозв'язків та диверсифікації постачань; гармонізації політик у сфері енергетики.

4. «Міжлюдські контакти»: розглядає питання культури; освіти та науки; інформаційного суспільства та медіа [2].

До того ж до програми були ініційовані Парламентська асамблея Європест, Форум громадянського суспільства Східного партнерства, низка ініціатив-флагманів та робочих груп (експертних панелей).

Україна є важливим партнером для Європейського Союзу. Угода про асоціацію, включаючи глибоку та всеохоплюючу зону вільної торгівлі, є основним інструментом для зближення України та ЄС, сприяючи поглибленню політичних зв'язків, посиленню економічних зв'язків та повазі до спільних цінностей.

Оцінюючи сучасний рівень зближення України та ЄС, хочеться зазначити наступне:

- Україна підписала з ЄС Угоду про асоціацію, яка замінила собою Угоду про партнерство та співробітництво між Європейськими співтовариствами та Україною. Угода визначає якісно новий формат відносин між Україною та ЄС на принципах «політичної асоціації та економічної інтеграції» і слугує стратегічним орієнтиром системних соціально-економічних реформ в Україні. Передбачена Угодою поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі між Україною та ЄС визначатиме правову базу для вільного переміщення товарів, послуг, капіталів, частково робочої сили між Україною та ЄС, а також регуляторного наближення, спрямованого на поступове входження економіки України до спільного ринку ЄС [3].

- Торговельно-інвестиційна співпраця знаходиться на досить високому рівні. Європейський Союз залишається ключовим торговельним партнером України з питомою вагою торгівлі товарами та послугами 41,2 % від загального обсягу торгівлі України. Хоча при цьому сальдо торгівлі з ЄС залишається негативним (-2 318,7 млн дол. США). Загальний обсяг інвестицій з країн ЄС в економіку України склав 35 014,3 млн дол. США, що складає 73,3% від загального обсягу інвестицій в економіку нашої держави. [4].

- ЄС являється головним лобістом та спонсором реформ в Україні. Починаючи з 2014 року, ЄС взяв на себе зобов'язання щодо надання пакету в розмірі 13,8 млрд євро для підтримки процесу реформування [5]. Пріоритетні реформи включають боротьбу з корупцією, реформування судової системи, конституційні та виборчі реформи, поліпшення бізнес-клімату та енергоефективності, а також реформування державного управління, включаючи децентралізацію.

- Між громадянами ЄС та України побудована значна кількість міжособистісних контактів. Особливо це пожвавилось з 11 червня 2017 року, після

набуття чинності безвізового режиму для українських громадян. Відтоді українці здійснили близько 1,9 мільйона візитів до ЄС. Понад 7000 українських студентів та працівників освіти користуються перевагами програми обміну Erasmus.

- На території України реалізуються більше ніж 250 різних проектів ЄС. ЄС надає підтримку бюджету, грантів, прикордонного співробітництва та кредитів, а також програм підтримки освіти та громад.

Багато з того, що зазначено вище, було досягнуто в рамках Східного партнерства. Водночас сама програма часто стикається зі значною критикою. Зараз країни-учасниці програми працюють над досягненням цілей, прописаних в «Плані дій до 2020 року», але як будуть розвиватись після цього відносини країн та ЄС, досі невідомо. Це пов'язано з тим, що існують значні розбіжності серед країн-учасниць Східного Партнерства у баченні майбутніх відносин із Брюсселем. Ті три країни партнери ЄС, котрі підписали Угоди про асоціацію з ЄС, а саме Грузія, Україна та Молдова, виявили бажання посилити інтеграцію та мають за стратегічну ціль членство в ЄС. В той самий час формат СхП в значній мірі задовольняє Вірменію, Азербайджан та Білорусь, котрі не надто прагнуть його змінювати. Такий розклад справ змушує керівництво ЄС та країн-учасниць Партнерства шукати шляхи реформування нинішніх або створювати нові формати співпраці.

З можливих сценаріїв розвитку СхП хочеться виділити наступні:

1. Поступове створення формату «EU+3» («Східне партнерство+»), який виділив би країни, що бажають вступити до ЄС в окреме об'єднання на зразок Вишеградської четвірки. Це б розв'язало проблему різниці апетитів сусідів ЄС та дозволило б цим країнам ще більше поглиблювати свою інтеграцію, не озираючись на інших членів СхП. Оскільки така стратегія є раціональною, скоріш за все, вона і буде лежати в основі різних проектів.

2. Продовження теперішнього формату. Цей сценарій передбачає більш-менш рівномірне фінансування всіх країн-учасниць та відсутність чітких планів щодо їх членства в ЄС. З урахуванням того, що ця стратегія несе серйозні витрати й не гарантує значного результату, від неї поступово будуть відмовлятися.

Проблемою будь-якої трансформації є слабка політична воля всередині ЄС, невизначеність у баченні майбутніх відносин між Україною та ЄС і майже повна відсутність постійного лобіювання модернізації формату з боку України.

Підводячи підсумок, зазначимо: Східне Партнерство мало на меті часткову інтеграцію пострадянських країн Східної Європи та Кавказу з ЄС й, розглядаючи приклад України, можна стверджувати, що значною мірою це було досягнуто. В той же час країни-учасниці програми не єдині в своєму баченні майбутніх взаємовідносин з ЄС: Україна, Молдова та Грузія виступають за повну інтеграцію до Євросоюзу, а Вірменія, Азербайджан та Білорусь виступають лиш за налагодження більш тісних торговельно-економічних зв'язків з Європою. Це породжує проблему поділу Східного партнерства за інтересами, і тому заходять розмови щодо реформування та модернізації цієї ініціативи. В роботі було розглянуто лише два можливих шляхи як найбільш вірогідні, а саме: створення формату «Східне партнерство+» та продовження нинішнього вектору розвитку СхП.

Список використаних джерел:

1. Спільна заява Саміту Східного партнерства у Празі: Документ 998_437, поточна редакція. Підписання від 07.05.2009. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_437 (дата звернення: 30.03.2019).
2. Східне партнерство. Стисла характеристика. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/eu-policy/east-partnership> (дата звернення: 30.03.2019).
3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Угоду ратифіковано із заявою Законом № 1678-VII від 16.09.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 30.03.2019).
4. Торговельно-економічне співробітництво Україна-ЄС. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/trade-and-economic/ukraine-eu-trade> (дата звернення: 30.03.2019).
5. Facts and Figures about EU-Ukraine Relations. URL: <https://www.euneighbours.eu/en/east/stay-informed/publications/facts-and-figures-about-eu-ukraine-relations-0> (Last Accessed: 30.03.2019).

Науковий керівник: Червяцова Аліна Олегівна, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

**ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ
БЕЗПЕЦІ: МІГРАЦІЙНІ ПРОБЛЕМИ**

Котелевець Каріна Сергіївна,

студентка факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
karina10398@gmail.com

За останні десятиліття у Європі тривають процеси, які можна охарактеризувати як «фрагментація» безпекового простору. Ці процеси не є однією значимими, часто суперечливими. Фрагментацію безпекового простору можна охарактеризувати як наявність різнотипних (для різних учасників системи) загроз і викликів у сфері безпеки; відсутність єдиних і чітко визначених принципів і правил, які визначають і забезпечують безпеку різних учасників міжнародної системи (світової, регіональної, субрегіональної), а також відсутність єдиних прийнятих інструментів та методів попередження безпекових загроз та реагування на них, різні безпекові пріоритети для різних учасників системи. Як наслідок – неможливість створити ефективну систему кооперативної безпеки у регіоні.

У зв'язку з військовими конфліктами, відсутністю реальних перспектив політичної, військової та економічної стабілізації, громадяни деяких країн Азії та північної Африки в пошуках кращого життя відправляються в благополучні країни Європи. Крім того, трудова міграція в держави-члени ЄС стала очевидною реальністю для громадян держав, які переживають економічні проблеми. Це пов'язано з відсутністю роботи і, відповідно, низьким рівнем життя.

Перший етап масової імміграції до країн Західної Європи був пов'язаний з завершенням Другої світової війни, і основними мігрантами були біженці і вимушені переселенці, які постраждали під час війни. При цьому перетік населення в основному відбувався між Європейськими країнами.

Головним чинником другої хвилі масової міграції (1960–1973 роки) на Європейському континенті став попит на робочу силу під час довготермінового економічного зростання в багатьох країнах – Німеччині, Великій Британії, Франції, Данії, Бельгії, Швейцарії, Люксембурзі, Нідерландах. І якщо протягом 15 років після закінчення Другої світової війни економічне зростання у перелічених країнах відбувалось за рахунок внутрішніх трудових ресурсів та мігрантів першого етапу, з початку 60-х років виникла необхідність у залученні зовнішніх ресурсів

При цьому протягом 1960-х років міграційна політика країн Західної Європи зазнала змін. Так, для залучення більшої кількості мігрантів візовий режим був спрощений, було дозволено перебування членів родин трудових мігрантів на території приймаючих країн [1, с. 38].

Третій етап масової міграції (середина 1970-х – кінець 1980-х років – до падіння «залізної завіси» в країнах Центральної та Східної Європи) у країнах Західної Європи, перш за все, був пов'язаний з технологічною революцією, яка була простимульована енергетичною кризою. Технологічна революція сприяла інтенсифікації економічного розвитку та призвела до зниження попиту на низькокваліфіковану робочу силу [2, с. 70].

За таких умов уряди західноєвропейських країн значно посилили вимоги до нових мігрантів та навіть зробили спробу повернути на батьківщину частину мігрантів, які перебували на їхніх територіях. Однак завдяки в цілому гуманістичному Європейському законодавству повернення мігрантів було загальмовано, а цілком легальний процес возз'єднання сімей лише збільшив кількість мігрантів.

Правове забезпечення міграційної політики ЄС здійснюється установчими договорами, регламентами, директивами, рішеннями, а також м'яким правом ЄС, як, наприклад, рекомендаціями і повістками, і імплементаційними нормами права для гармонізації законодавства в державах-членах ЄС.

Міграційна політика ЄС по відношенню до громадян третіх країн отримала правове регулювання після підписання Амстердамського договору 1997 року, в який був включений розділ IV «Візи, притулок, імміграція та інші напрямки політики, пов'язані з вільним переміщенням осіб» [2, с. 82]. Дана сфера також регулюється Шенгенською угодою, прийнятою 1990 року, яка набрала чинності в 1995 році.

Важливим кроком на шляху подальшого регулювання Міграційної політики ЄС стало прийняття Директиви Ради 2003/109 / ЄС від 25 листопада 2003 року про статус громадян третіх країн, які проживають в ЄС на довгостроковій основі. Договір про функціонування ЄС закріплює, що Союз розвиває спільну політику з питань надання притулку, додаткового захисту і тимчасового захисту, яка прагне надати адекватний статус будь-якому громадянину третьої країни, що потребує міжнародного захисту, і забезпечити дотримання принципу невислання. Ця політика повинна відповідати Женевській конвенції від 28 липня 1951 року та

Протоколу від 31 січня 1967 року про статус біженців, а також іншим доречним міжнародним договорам (ст. 78). Союз розвиває спільну імміграційну політику, яка прагне забезпечити на всіх стадіях ефективного управління міграційними потоками, справедливе поводження з громадянами третіх країн, які законно проживають у державах-членах, а також запобігання нелегальній імміграції, торгівлі людьми і посилену боротьбу з ними (ст. 79) [1, с. 57].

Четвертий етап міграції на Європейському континенті, який розпочався наприкінці 1990-х років, був, по-перше, пов'язаний з кардинальними політичними і економічними змінами в країнах Центральної і Східної Європи, що призвели до посилення інтеграційних процесів, а по-друге, з військовими та етнічними конфліктами всередині колишніх Югославії та Радянського Союзу.

Однією з особливостей ринків праці країн ЄС у 1990-х роках був дисбаланс попиту і пропозиції робочої сили: з одного боку, на ринках існувало безробіття, а з іншого, спостерігався дефіцит робочої сили в галузі послуг, готельного бізнесу, торгівлі, банківської сфери тощо. Задля використання трудових ресурсів з держав Центральної та Східної Європи і СНД країнами ЄС були запроваджені сприятливі умови для залучення і перебування необхідних категорій іммігрантів [2, с. 71-74]. Для підвищення мобільності робочої сили у межах ЄС з середини 1990-х років в Європі почала функціонувати Шенгенська зона, яка на теперішній час охоплює 26 держав.

При цьому країни ЄС у повній мірі скористались позитивними наслідками припливу мігрантів – дешева робоча сила для низькокваліфікованих професій – будівництво, готельний бізнес та інші низькокваліфіковані послуги.

Таким чином, можна констатувати, що протягом другої половини ХХ століття та на початку ХХІ міграційна політика ЄС була ефективною, повністю досягла поставленої мети, сприяла підвищенню рівня добробуту як у межах Європи, так і за її кордонами.

Найважливішою частиною сучасної міграційної політики ЄС є інтенсифікація боротьби з нелегальною міграцією; підтримка і стимулювання легальної міграції; позиціонування міграції як важливого елемента відносин ЄС з країнами походження і транзиту мігрантів. Саміт ЄС, що відбувся 17 грудня 2015 року про міграцію концентрував зусилля на порятунок безпаспортного режиму шенгенської зони. Разом з тим, відбувається «боротьба» між «прифронтовими» державами на півдні, які борються за захист зовнішніх кордонів між північними державами, які хочуть зупинити потік мігрантів їх держави.

Соціальна нерівність породжує депривацію та етнічне невдоволення, адже у всіх своїх проблемах мігранти схильні звинувачувати несправедливу політику уряду. Не випадково організаторами та виконавцями більшості терористичних атак у Франції були вихідці з мігрантського середовища. Це свідчить про те, що європейська країна так і не стала батьківщиною для цих мігрантів другого покоління, яке народилося у Франції, проваливши політику їх інтеграції в суспільство.

Таким чином, терористичні атаки в Парижі 2015 року свідчать про крах міграційної політики мультикультурності, її невідповідність етнополітичним реаліям і вказують на необхідність переходу ЄС до м'якої асиміляції мігрантів

неєвропейського походження. Адже їх зростаюча кількість, небажання інтегруватися та жити з дотриманням європейських цінностей є серйозною загрозою етнополітичній безпеці об'єднаної Європи. Ціною питання є вже не тільки збереження європейського етнокультурного середовища ЄС, яке дедалі більше набуває мусульманських, східних ознак, а й безпека Євросоюзу, його збереження як успішного інтеграційного проекту.

Слід усвідомлювати, що сьогодні безпека і протидія загрозам є спільною відповідальністю всіх держав регіону. Неподільність безпеки, а головне, неподільність негативних наслідків, які виникають через дестабілізацію безпекової ситуації, чітко продемонстрував конфлікт в Сирії і міграційна криза, викликана цим конфліктом. А отже, і протидіяти викликам і загрозам буде можливо лише спільними скоординованими зусиллями, незважаючи на формальну приналежність чи ні держав до тих чи інших безпекових структур (одним із зразків подібної практики може слугувати тісна співпраця між НАТО і нейтральною Швецією чи діяльність в рамках Північноєвропейської оборонної співпраці).

На даний момент Європейський Союз проходить чергове випробування на міцність як успішний інтеграційний проект. Міграційна криза, спровокована напливом біженців із зон військових дій та збройних конфліктів (їх кількість у 2015 році за прогнозами сягне 1 млн осіб), стала викликом етнополітичній безпеці та вказала на неефективність міграційної політики ЄС. Терористичні акти 2015 року, організовані вихідцями з мігрантського середовища, підтверджують необхідність перегляду ліберальної міграційної політики Євросоюзу [3, с. 22]. Ситуацію загострює також етнополітична нестабільність і конфлікти безпосередньо біля кордонів ЄС.

Без перебільшення можна стверджувати, що потужний тиск мігрантів зсередини ЄС і ззовні загрожує цілісності об'єднаної Європи. Від того, чи зможе впоратися із цим викликом Євросоюз, залежить майбутнє євроінтеграції.

Загрози глобального екстремізму та тероризму будуть розширювати свою географію та збільшувати частотність, повторюваність у загострених формах жорстокості. Необхідно усвідомлювати, що небезпека йде не тільки від бойовиків, які приїхали у Європу серед числа мігрантів. Події останніх років свідчать про те, що ми маємо справу з терористами – громадянами країн ЄС. Цей факт робить загрозу ще більш небезпечною і непередбачуваною, а також свідчить про те, що криза усталених принципів співіснування представників різних цивілізацій на засадах ліберально-демократичного тренду набирає обертів. Імовірно, події будуть розгортатись у межах концепції «зіткнення цивілізацій» або «асиметричної війни за виживання».

Для запобігання нових неконтрольованих хвиль мігрантів ЄС має також переосмислити цілі та засоби своєї зовнішньої політики, залишити у минулому спроби втручання у внутрішні справи інших країн, усвідомити рівноправність усіх країн у міжнародних відносинах незважаючи на їх політичний устрій, культурні та релігійні цінності, економічні системи.

Список використаних джерел:

1. Курунова Ю. О., Якубовський С. О. Сучасна міграція як форма і чинник розвитку міжнародних економічних відносин в мовах глобальних трансформацій. *Економіка*

управління в умовах глобальних трансформацій: колективна монографія / за заг. Ред. О. В. Горняк. Одеса: ОНУ імені І. І. Мечникова, 2013. С. 335–348.

2. Нгуэн Д.-К., Зуммерматтер Ш. Миграція и беженцы в Европе: цифры и факты: интерактив. 11.07.2017. *SWI*. URL: http://www.swissinfo.ch/rus/интерактив_миграция-и-беженцы-в-европе-цифры-и-факты/41557352 (дата звернення: 24.03.2019).

3. Treaty on the functioning of the European Union. 2007. URL: <http://eur-lex.europa.eu/homepage.html> (дата звернення: 24.03.2019).

Науковий керівник: Солових Євгенія Миколаївна, кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

ПЕРСПЕКТИВИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН МІЖ КИТАЄМ ТА ЄС

Кравченко Дар'я Володимирівна,
студентка 2 курсу факультету міжнародних
економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
e-mail: darya1888kr@gmail.com

Сучасна геополітична ситуація між Китаєм і Європою складається досить неоднозначно і суперечливо. Європа, маючи свій історично сформований світогляд, розглядає Китай як глобальний виклик існуючому світовому порядку. Китайська альтернативна модель розвитку для країн, що розвиваються, може перевершити західну модель, засновану на ліберальній демократії і ринковій економіці. Що ж стосується самого Китаю, то на сьогоднішній день існують дві головні перешкоди на шляху встановлення в Європі його «м'якої сили»:

- європейці розглядають розвиток своїх торгових зв'язків з Китаєм як загрозу міжнародного статусу Європи;
- вони бачать в китайській моделі розвитку виклик своїй власній моделі розвитку.

Директор Центру стратегічних досліджень Інституту міжнародних відносин Пекінського університету професор Е Цзичен у своїй теорії про три етапи розвитку сили Суші особливий акцент робить на тезі про Євразію. Він вважає, що Китай як держава східної частини Євразії повинен розвивати стратегічні партнерські відносини з державами простору суші саме цього континенту. Китай може мати всебічне співробітництво тільки з такими трьома центрами сили Євразії, як Європа, Росія та Індія. У співпраці з ними китайці бачать своє майбутнє [1].

Що ж стосується економічної складової інтересів Китаю в Європі, то слід згадати про те, що в листопаді 2017 р. Естонія, Литва та Словенія погодилися приєднатися до китайської економічної ініціативи «Один пояс, один шлях». Таким чином, 16 країн Центральної та Східної Європи – Албанія, Болгарія, Боснія і Герцеговина, Угорщина, Латвія, Литва, Македонія, Польща, Румунія, Сербія, Словаччина, Словенія, Хорватія, Чорногорія, Чехія та Естонія приєдналися до проектів «Новий економічний Шовковий шлях» і «Морський шовковий шлях XXI

ст.». Це свідчить про те, що європейські країни все більше починають виявляти цікавість до Китаю як світового економічного лідера. Також вони зацікавлені у відкритті нових ринків збуту європейських товарів і послуг в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні [2].

Планується, що основними напрямками нового шовкового шляху стануть: Китай – Центральна Азія – Росія – Європа (до Балтійського моря), Китай – Центральна і Західна Азія – Перська затока і Середземне море; Китай – Південно-Східна Азія – Південна Азія – Індійський океан. Європа є однією з цілей і в межах Морського шовкового шляху: Південно-Китайське море – Індійський океан – Європа; інший напрямок пролягає через Південно-Китайське море в Тихоокеанський регіон. Таким чином «Один пояс, один шлях» охопить 60 країн світу, на території яких проживає 63 % населення всієї планети [3].

У розрізі економічних відносин Китаю з Європою слід відмітити той факт, що Казахстан розраховує на збільшення обсягу транзитного вантажопотоку до 8 % від товарообігу між Китаєм і Європою. На думку експертів, обсяг зовнішньої торгівлі між Китаєм і Європейським Союзом до 2020 року може збільшитися з 500 до 800 млрд доларів. При цьому частка вантажоперевезень між Китаєм і Європою збільшиться до 170 млн тонн.

Звичайно у цих відносинах кожна сторона переслідує особисті інтереси. Якщо говорити про пріоритети Китаю та їх наслідки в ЄС, науково-дослідні заклади країни активно скуповують основні європейські розробки, вибудовують наукову платформу, спираючись на план стратегічних цілей до 2025 р., спрямований на лідерство в четвертій промисловій революції.

Представники владної верхівки Європи націлені на прийняття кількох двосторонніх проектів вже у найближчий час. Остання підготовка зустріч представників ЄС та КНР відбулася 26 березня 2019 року. Сторони домовилися про розгляд гарантій для іноземних капіталовкладень та відкриття китайського ринку європейським компаніям на саміті ЄС-КНР, що має відбуватися вже 9 квітня поточного року.

На сьогоднішній день Китай намагається ставити нарівні зі своїми першочергово економічними поглядами, що вигідні лише йому, торгово-партнерські угоди та кампанії, для розвитку і європейського простору, і піднебесної. Саме тому вже найближчим часом Китай збирається вкласти мільярди євро у розвиток та удосконалення транспортної та телекомунікаційної інфраструктури по всьому світу, у тому числі й у Європі [1].

Китай та ЄС стають найбільшими партнерами сьогодення. Їх вплив на азіатському регіоні з боку КНР та європейському з боку ЄС тільки росте. Тому в майбутньому вони можуть стати на противагу США. Китайсько-європейський Союз має на меті реформувати міжнародні інститути, такі як Всесвітня торгова Організація та механізми в рамках Паризької кліматичної угоди.

Виходячи з вищенаведених фактів, можна зробити висновок про те, що розвиток торговельних і економічних відносин між Китаєм і Європою має досить великі перспективи. З огляду на той факт, що європейські країни і Китай взаємно зацікавлені в розвитку торговельних відносин, існує припущення про те, що подальший розвиток таких проектів, як «Новий економічний Шовковий шлях» і

«Морський шовковий шлях XXI ст.», позитивно позначиться на збільшенні товарообігу. Надалі розвиток зовнішньоекономічних відносин може призвести до збільшення обсягів взаємних інвестицій в різні галузі. Обидві сторони шукають шляхи взаємовигідних двосторонніх відносин, незважаючи на різні цілі в перспективі. Цей сформований блок є лише початком для ще більш масштабних торгово-економічних партнерських угод та може стати початком для зміни сучасного світового ладу.

Список використаних джерел:

1. Ornat M. R. New policy and new challenges for China. *European Applied Sciences*. 2013. № 7. Р. 63-67.
2. Вікно в Європу: як Китай виходить на ринок ЄС. *УКРІНФОРМ*: веб-сайт. URL: <https://ukrinform.net/rubric-economy/2360817-vikno-v-evropu-ak-kitaj-vihodit-na-rinok-es.html> (дата звернення: 27.03.2019).
3. Новий шовковий шлях для Китайських товарів. *FINANCE.UA*: <https://news.finance.ua/ua/news/-/416478/vikno-v-yevropu-yak-kytaj-vyhodyt-na-rynok-yes> (дата звернення: 28.03.2019)

Науковий керівник: **Гапоненко Ганна Ігорівна**, кандидат економічних наук, доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

СТАЛИЙ РОЗВИТОК НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА – ОДИН ІЗ СТРАТЕГІЧНИХ ПРІОРИТЕТІВ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ ЯК ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Красюк В'ячеслав Володимирович
студент 3-го курсу,
Університет «Україна»,
krasiuk@email.ua

Сталий розвиток навколишнього середовища – одна із основних цілей розвитку тисячоліття для України як європейської держави протягом 2005–2020 років. Реалізація цієї мети передбачає виконання трьох завдань:

- 1) збільшити частку населення, що має доступ до чистої питної води, на 12 % до 2020 р.;
- 2) стабілізувати забруднення повітря від стаціонарних джерел;
- 3) розширити мережу природних та біосферних заповідників і національних парків до 10,4 % від загальної території України [1].

За радянської доби декілька чинників причинили те, що довкілля в Україні було завдано серйозної шкоди. До них належать прискорена індустріалізація, інтенсивне сільське господарство та брак ефективного контролю за забрудненням. Нинішній стан навколишнього природного середовища безпосередньо впливає на якість життя населення. За даними Українського центру соціальних реформ, лише 15 % території країни можна вважати «екологічно або умовно» чистими, ще 15 % – „трохи забруднені», а 70 %

характеризуються як «забруднені». Екологічні проблеми в Україні здебільшого зумовлені діяльністю людини та неефективним використанням ресурсів, а в кінцевому підсумку є результатом поганого управління. Чорнобильська ядерна катастрофа 1986 р. являє собою найбільш відомий приклад такого управління. Відсутність належного екологічного регулювання також породила такі проблеми, як ерозія землі, і спричинила неефективне використання енергії, одне з найгірших у світі. Інші серйозні екологічні проблеми, в основному, зумовлені забрудненням повітря (86 %), небезпечною питною водою (83 %), утилізацією твердих відходів (81 %) та вирубуванням лісів [2].

Уряд України заявив про своє зобов'язання досягати мети Декларації тисячоліття, а саме: забезпечити довготривалу екологічну рівновагу. У своїй доповіді про поступ, досягнутий у виконанні завдань, передбачених Цілями розвитку тисячоліття, уряд визнав, що «екологічну ситуацію в Україні можна охарактеризувати як приховану кризу, що розвивалася роками, бо закони про безпечне використання природних ресурсів значною мірою ігнорувалися». Тому уряд вирішив прийняти нову етику збереження довкілля, якою він керуватиметься у своїй діяльності в процесі вирішення екологічних проблем, що мають «найбільш негативний вплив на здоров'я людей та на умови життя найбідніших прошарків українського суспільства». Серед напрямків, які уряд визначив для вирішення згаданих проблем у світлі їх впливу на бідні верстви населення, такі: поліпшення доступу до безпечної питної води, очищення довкілля та забезпечення належного використання природних ресурсів. Серед інших першочергових завдань – раціональне використання енергії та дотримання міжнародних зобов'язань України щодо охорони навколишнього природного середовища. Досягнення екологічної рівноваги визначено як одне з довгострокових завдань, якому уряд надає особливе значення в рамках програми «Європейський вибір» [2].

Розглянемо декілька екологічних питань, що були визначені різними зацікавленими учасниками, в тому числі урядом України, Світовим банком та агентствами ООН в Україні (UNCT) як такі, що становлять серйозні проблеми для України і є першочерговими напрямками для стану оцінки охорони навколишнього природного середовища країни: чиста питна вода; деградація ґрунтів; енергетика; біологічне розмаїття.

Чиста питна вода. Відсутність в Україні постійного доступу до чистої питної води є важливою екологічною проблемою, пов'язаною також із проблемами здоров'я. Басейн річки Дніпро охарактеризовано як класичний приклад незбалансованого розвитку, спричиненого свого часу намаганнями за декілька десятиліть перетворити сільськогосподарський регіон у важливий промисловий регіон. Більш як десять років тому декілька забруднюючих речовин зробили воду непридатною для пиття у багатьох районах. Ці забруднюючі речовини з'явилися в результаті неналежного очищення стічних вод у каналізаційних системах, безпосередніх викидів промислових відходів, надмірного використання мінеральних добрив та необроблення відходів тваринництва [2]. Дніпро був також забруднений стоками з районів, уражених Чорнобильською катастрофою. За роки незалежності зроблено істотний поступ в очищенні річки, але далеко не все. Однією з перешкод, що заважає правильно оцінити становище, є значні

розбіжності даних. Згідно з одним обстеженням, проведеним у 2006 р. UNICEF та Державним комітетом статистики України, 98 % населення країни має постійний доступ до безпечної питної води. Однак проби води, аналіз яких було здійснено того ж року, показали, що вона не відповідає встановленим урядом нормам для безпечної питної води. На підставі результатів подальшого обстеження, проведеного в рамках Програми розвитку ООН, було зроблено висновок, що лише 64 % респондентів користуються проточною водою у себе вдома.

Деградація ґрунтів. Хоча ґрунти України широко відомі своєю родючістю та сільськогосподарськими якостями, деградація їх, спричинена, в основному, інтенсифікацією та розширенням виробництва за радянської доби, стала серйозною проблемою. У 2006 р. відбулися зміни у структурі земельних ресурсів, і площа орних земель зменшилась на 27800 га, при цьому площа оброблюваної землі скоротилась на 223400 га. Більшість змін сталися внаслідок запровадження різних форм власності та виключення раніше інтенсивно оброблюваних сільськогосподарських земель. Перерозподіл землі сприяв значному зменшенню протягом минулого десятиліття обсягів діяльності, пов'язаної з відновленням та збереженням земель. Інший чинник, що спричинив деградацію ґрунтів, – це недолуга й нераціональна практика лісівництва, що призвела до знищення лісів, особливо в регіоні Карпатських гір, де найвищий у країні рівень бідності і який найчастіше потерпає від стихійних лих, зокрема повеней та зсувів. Ліси в Україні були джерелом доходу для певного кола людей, але через їхнє нераціональне господарювання сьогодні залишилися лише обмежені площі лісів. Наприклад, були посаджені швидкоростучі дерева з неглибоким корінням, в результаті чого тисячі дерев було повалено бурею, що призвело до затоплення 100000 гектарів орної землі і завдало значної економічної шкоди. Деякі ліси забруднені також внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Аналіз корінних причин охорони довкілля показав, що основними причинами деградації ґрунтів є збільшення впливу людської діяльності на землю та відсутність належного землекористування. Перша причина пов'язана із такими обставинами: збільшення сільськогосподарського тиску на землю; збільшення тиску на природне середовище; збільшення промислового тиску на землю. Є й такі обставини: нехтування важливої з екологічної точки зору збалансованості між орними землями, пасовищами та лісами; відсутність захисних смуг лісонасаджень та терасованих схилів; меліорація земель із низьким продуктивним потенціалом для рослинництва без належного господарювання; зменшення консервації земель та заходи щодо їх відновлення; зменшення площі зрошуваних земель.

Ускладнює зазначені вище обставини нерозуміння довготривалого сталого розвитку – перевага віддається короткостроковому ефекту, а не довгостроковій економічній вигоді; слабкі механізми загальнодержавного управління і контролю; бідність; зміна форми власності.

Енергетика. Україна є однією з найбільш енерговитратних країн у світі. Пояснюється це декількома факторами. По-перше, неефективна практика використання енергії в таких ключових економічних секторах, як енергетика і важка промисловість. По-друге, це зумовлюється втратами в секторі опалювання, в якому від 25 до 40 % енергії, як правило, втрачається в процесі її передачі та

розподілення. В Україні найвищий рівень викидів на одиницю ВВП серед країн СНД. Згідно з даними останнього обстеження, загальний обсяг викидів у 2006 р. становив 246 млн т вуглецевого еквівалента, що поставило Україну за цим показником на одне за найвищих – шосте – місце у світі. Викиди CO₂ на душу населення орієнтовано оцінюється на рівні 4,75 вуглецю на рік. Цей показник значною мірою перевищує рівні забруднення у більшості європейських країн і є також одним із найвищих у світі.

Проблеми централізованого теплопостачання в Україні подібні до проблем, з якими стикаються інші країни колишнього Радянського Союзу. Недавнє підвищення цін на паливо, в результаті чого вони досягли світового рівня за відставання тарифів на теплопостачання значно погіршило фінансове становище всіх теплопостачальних компаній країни. Значною мірою погіршився рівень послуг через брак коштів, необхідних для модернізації технологій: це стало наслідком підвищення цін на паливо, а отже, й зменшення спроможності споживачів оплачувати свої рахунки за опалення. Великі витрати на наявну інфраструктуру теплопостачання також обмежують здатність компаній задовольняти існуючий попит на теплопостачання.

Зменшення забруднення повітря навколишнього середовища є першочерговим завданням значною мірою урбанізованих районів країни з важкою промисловістю. У зв'язку зі спадом промислової діяльності протягом останнього десятиліття забруднення повітря зменшилося в Україні приблизно на 52 %. Основною його причиною є продукти промислових викидів інтенсивної індустрії. Для зменшення забруднення повітря уряд намагається встановити вищі збори для промисловості як один з способів сприяння осучасненню промислових технологій. Зменшення забруднюючих викидів з автомобільного транспорту є ще одним завданням, проголошеним урядом, яке передбачає покращення якості палива, заборону імпорту та продажу етилованого бензину і впровадження екологічно нешкідливих альтернативних технологій.

В Україні немає спеціального закону або прозорої системи, що регулює використання біотехнологічних продуктів з точки зору їх реєстрації та надання дозволу на тестування і використання. Відсутні також процедура тестування біотехнологічних продуктів, особливо генетично модифікованих організмів (ГМО), а також методика визначення можливих шкідливих впливів на здоров'я людини та довкілля.

Список використаних джерел:

1. Загальна оцінка країни Україна. Представництво ООН в Україні, 2004. 136 с.
2. Звіт про людський розвиток України. 2001. 120 с.

Науковий керівник: Лукашенко Тетяна Федорівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри сучасної інженерії та нанотехнологій Університету «Україна».

ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ ЯК ГЕОЕКОНОМІЧНИЙ ВЕКТОР ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ СТРАТЕГІЇ

Либа Василь Олексійович,

Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського «ХАІ»,
кандидат економічних наук, доцент,
v.lyba@khai.edu

Ревенко Данііл Сергійович,

Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського «ХАІ»,
кандидат економічних наук, доцент,
d.revenko@khai.edu

Комар Богдан Ігорович,

здобувач,
Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського «ХАІ»,
bllb@ukr.net

Сьогодні в умовах глобалізації набувають важливості питання стійкого розвитку національних економічних систем, що передбачає наявність механізмів для адаптації та виходу системи на новий рівень що постійно змінюються в умовах. Саме тому дослідження в цьому напрямку не втрачають своєї актуальності та мають важливе значення для розвитку економіки.

Враховуючи той факт, що Україна і Польща є державами сусідами, вони мають деякі схожості: по-перше, це постсоціалістичний спадок, який Польща змогла подолати та вийти на новий рівень розвитку економіки. В 2004 р. змогла вступити до Європейського союзу і попри побоювання експертів збільшила приріст ВВП втриє з моменту підписання домовленості з членства в ЄС. Україна після відходу від радянського устрою пройшла довгий і складний шлях до становлення економіки та визнання на світовій арені. Нестабільність політичної обстановки, світова криза відкинули її до рівня 90-х років.

По-друге, дві країни мають схоже географічне та геополітичне положення. Вони розміщені на основному транспортному коридорі, який поєднує схід із заходом та північ із півднем, мають вихід до Чорного та Балтійського морів, що дає необмежені можливості для розвитку. Також важливу роль відіграють плодovitі землі та ,відповідно, розвиток сільського господарства. Так, у Польщі на розвиток сільського господарства припадає близько 4 % ВВП країни, приблизна зайнятість населення в секторі майже 17 %, в Україні ,відповідно, майже 8 % ВВП та приблизна зайнятість 5 %. Ці показники відображають аграрний напрям розвитку країн та їх першість у ЄС.

По-третє, схожість у демографічних характеристиках. Обидві країни мають багато спільного в культурі, соціально-побутових звичаях.

По-четверте, – структура економіки. Як вже було зазначено, обидві країни, враховуючи їх історичну приналежність, відійшли від державного регулювання економіки та перейшли до ринкових відносин. Країни нарощують свою значимість у напрямку співпраці з ЄС. Реформація економіки у західному векторі розвитку дає змогу залучати інвестиції з більш розвинених держав.

Початок становлення україно-польського партнерства починається з кінця 80-х рр., чому послугувало припинення дії Варшавського договору, прагнення виходу України з Радянського Союзу та перехід до плюралістичної системи обох держав. Важливу роль у формуванні стратегічних відносин відіграють географічне положення, історичні та культурні зв'язки, прагнення до взаємної та співпраці держав, до співпраці з західними країнами та об'єднаннями. Становлення та розвиток двосторонніх відносин між державами можна поділити на такі етапи:

- 1 етап – кінець 80-х – 1991 рік. Цей етап характеризується проголошенням незалежності України та формуванням її зовнішньо політичної спрямованості. Починаючи з 24 серпня 1991 року Україна стає рівноправним гравцем на міжнародній арені. Польща є першою країною, яка визнала незалежність України, та в 1990 р. ініціює прийняття двосторонніх угод, які стали необхідною умовою визнання українського суверенітету;

- 2 етап – 1991–1993 роки. Період становлення дипломатичних відносин між державами та визнання україно-польських відносин на державному рівні, прийняття угоди про добросусідство, дружні відносини та співробітництво. Цей період також характеризується активними спробами української влади встановлення зв'язків з іншими європейськими державами;

- 3 етап – 1993–1995 роки. Починаючи з початку 1993 р. двосторонні відносини між Польщею та Україною погіршуються. По-перше, це характеризується кризою в економіці України, знеціненням її валюти. Польща не була впевнена ні в можливостях України, ні в її керівництві, що вона зможе зберегти незалежність. По-друге, в цей час формувались вимоги до безпеки держав світу і західної Європи зокрема та вступу країн до міжнародних асоціацій і НАТО. Український уряд, у свою чергу, мав внутрішні розбіжності поглядів з точки зору розширення НАТО і відмови від ядерної зброї, адже це значно знижувало рівень її захищеності та могло вплинути на імідж держави на міжнародній арені;

- 4 етап – 1996–1999 роки. Цей період для обох країн став періодом покращення двосторонніх відносин та характеризувався всебічною підтримкою з польської сторони до інтегрування України до європейських організацій. Вихід на новий стратегічний рівень партнерства дозволив Україні заручитися підтримкою Польщі в налагодженні відносин із країнами Заходу;

- 5 етап – 1999–2005 роки. У цей час україно-польські відносини активізуються у стратегічних сферах співробітництва – політичній, економічній і соціальній. Польща завершує інтеграцію до НАТО та Європейського союзу і, враховуючи домовленість з Україною, стає на поміч у питаннях її інтеграції та підтримує політичні зміни 2004 року;

- 6 етап – 2005–2012 роки. Стабілізація та динамічне посилення двосторонніх відносин, яке передбачає проведення конференцій, форумів, засідань, розгляд та підписання домовленостей у сфері економічного співробітництва: розробка механізмів міжнародних розрахунків, інвестиційного стимулювання, інфраструктурний розвиток, підтримка бізнесу; сільськогосподарського співробітництва: розвиток торгівлі та фаховий обмін; з питань енергетичної безпеки: обмін досвідом в сфері вугільно-добувної

промисловості, ядерної енергетики; співпраця у сфері оборони і безпеки, культури та освіти, прикордонний та міждержавний розвиток, євроінтеграція;

● 7 етап – 2012 – наш час. Відносини між Україною і Польщею втрачають оберти та перебувають в напруженому стані, що більшою мірою пов'язано з історичними подіями розвитку держав. Хоча Польща і демонструвала позитивну тенденцію приросту ВВП в післякризовий період, приплив інвестицій в українську економіку значно знизився. У зв'язку з ескалацією конфлікту в Україні Польща надає безпосередню підтримку, ініціює своє включення в Нормандський формат із питання врегулювання конфлікту на Донбасі. Для України Польща залишається однією з пріоритетних держав світу для ведення зовнішньої торгівлі.

Аналіз розглянутих етапів розвитку двосторонніх україно-польських відносин дозволив визначити, що між державами протягом значного періоду часу формувалися дієві та тісні стосунки. Важливу роль у формуванні та набутті стабільності стосунків відіграє Польща, адже вона виступає головним агентом для України в сфері реформування та удосконалення в рамках міжнародної співпраці та євроінтеграції.

У процесі формування двосторонніх відносин між країнами світу велике значення має імідж та позиціонування держави на міжнародній арені. Імідж країни дає змогу охарактеризувати та визначити репутацію країни, її можливості, соціально-економічний рівень розвитку, що є запорукою набуття стабільних глобальних стосунків. Імідж будь-якої країни формується на основі трьох груп факторів, а саме: природно-ресурсний потенціал, стабільність економіки та соціально-психологічні настрої.

На етапі підготовки до вступу до Європейського Союзу Польща зосередила значну увагу на своєму іміджі та позитивному сприйманні себе у світі. Керівництво держави обрало стратегію розвитку в напрямі збільшення темпів приросту валового внутрішнього продукту, що, в свою чергу, дозволило позиціонувати країну як надійного і стабільного партнера на міжнародній арені. Значна увага приділялася формуванню позитивної репутації серед країн сусідів – так, для України, незважаючи на деякі історичні розбіжності, вона стала прикладом розвитку економіки та євроінтеграції.

Список використаних джерел:

1. Чорна Н. Українсько-польське економічне співробітництво. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2016. № 2. С. 31–41.
2. Павліха Н. В., Марчук Ю. В. Українсько-польське економічне співробітництво: сучасний стан та перспективи розвитку. *Наукові праці НДФІ*. 2012. Вип. 4. С. 111–119.
3. Рабошук А., Шиманська К. Стан і перспективи зовнішньої торгівлі між Республікою Польща та Україною. *Zeszyty Naukowe Uczelni Vistula*. 2016. № 47(2). 254–268.

НЕРІВНІ КЛІТИНИ ШАХІВНИЦІ: ЧОМУ УСПІХИ ТУРИЗМУ В ХОРВАТІЇ МОЖУТЬ НАБЛИЗИТИ НОВИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ КОНФЛІКТ?

Лиман Сергій Іванович,

завідувач кафедри туристичного бізнесу,
Харківська державна академія культури,
доктор історичних наук, професор,
limans@ukr.net

Парфіненко Анатолій Юрійович,

завідувач кафедри туристичного бізнесу і країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кандидат історичних наук, доцент,
parfinenko@karazin.ua

Хорватська «шаховниця» – один з найстаріших гербів Європи. За переказами, ще на початку XI ст. хорватський король Светослав Суруно виграв в шахи у венеціанського дожа П'єтро II право управляти приморськими містами Далмації [7]. Цей виграш, описаний у XI ст. в літописі ченця Фрумуна фон Тегермсе, був першою писемною згадкою про гру в шахи у середньовічній Європі, а шалений азарт, який охоплював у той час гравців, окремих з яких було навіть відлучено від церкви, цілком пояснює, чому настільки великий успіх назавжди увічнив шахівницю на гербі Хорватського королівства.

З тих пір Хорватія, немов шахівниця з її герба, не раз ставала полем найскладніших геополітичних ігор, у яких умілі grosмейстери від влади з різних країн з легкістю жертвували її фігурами. Досить згадати, як шматували сусіди її територію, як багато хорватських найманців боролось і вмирало за чужі інтереси у війнах XVI, XVII і наступних століть. Навіть Фрідріх Шиллер у своїй об'єктивній історичній праці «Тридцятилітня війна» не шкодував чорних фарб для опису звірств католиків при захопленні протестантського Магдебурга, де усіх перевершили своєю жорстокістю «страшні банди хорватів», які «бавилися тим, що кидали дітей у вогонь» [12]. Австрійська влада використовувала хорватів та їх бана Й. Єлачича проти Угорської революції 1848–1849 рр., а нацисти – хорватських усташів проти сербів і усіх антифашистів зруйнованого ними Югославського королівства. Саме хорвати, на відміну від мирно залишивших СФРЮ словенців, зі зброєю у руках боролися проти Югославської народної армії на початку 1990-х рр. і ліквідували Сербську Країну, яка знаходилася тоді (1991–1995) у межах нинішньої Хорватії.

Нині Хорватія – член ЄС та НАТО, країна з високим рівнем життя, віце-чемпіон світу з футболу, один з лідерів туристичного бізнесу в Європі. Однак клітини на її «шаховниці» здаються геометрично рівними тільки на перший погляд.

Погодимось з автором «Історії Хорватії» В. І. Фрейдзоном, який охарактеризував незвичайне географічне розташування країни так: «Своєрідне розташування хорватських земель надає республіці на мапі вигляд птиці, що простягнула крила на сотні кілометрів» [11]. Посилимо цей вислів твердженням:

розмах цих крил занадто асиметричний і широкий для тривалого польоту, оскільки ліве (південне крило) креслить простір в дуже небезпечному віддаленні від правого.

У межах цієї публікації її автори пропонують наступну модель одного з можливих варіантів політичного розвитку Хорватії в найближчі десятиліття.

1. Хорватія – один з лідерів у туристичній сфері Балканського регіону, країна, що має у своєму розпорядженні велику кількість історико-культурних і природних пам'яток [9, с. 264–265].

2. Туризм у Хорватії розвивається вкрай нерівномірно. Іноземних і багатьох вітчизняних туристів в основному цікавить смуга Адріатичного узбережжя. Це узбережжя й численні острови – головна туристична зона країни [9, с. 264–265]. Як відверто сказав в інтерв'ю 2017 року міністр туризму Хорватії Гаррі Капеллі, «Основою туризму в Хорватії є курорти Адріатики» [1]. Саме сюди спрямовуються величезні інвестиції, і саме тут залишається лівова частка туристичних витрат.

3. Від цих фінансових вливань найбільшою мірою виграє регіон Далмація з всесвітньо відомими туристичними курортами Задар, Спліт, Дубровник, Макарська Рив'єра. При цьому Далмація протягом багатьох століть зазнавала культурного впливу різних народів, у т. ч. греків, римлян, італійців. Це позначилося й на менталітеті її жителів. До кінця ХІХ ст. тут зберігалася (нині мертва) далматинська мова, і лише у ХХ ст. в Далмації остаточно заборонили місцеве глаголичне богослужіння.

4. Історія Далмації давніша за історію власне Хорватії, або інакше – держави, відомої під нинішньою назвою (Hrvatska). Саме римляни дали Адріатичному узбережжю назву Далмація (від іллірійського «delmat», тобто горда, відважна людина) [8]. Вже один цей переклад з іллірійської повинен був лестити національному марнославству його носіїв – Далматів (далматинців) – як давніх, так і нових, тих, які пішли і відродилися/згорділих.

5. Цю етнічну гордість за давню територію неважко відродити у будь-який момент. Досить звернутися до середньовічних праць. У «Літописі попа Дуклянина» описуються не тільки «далматинці», а й «король далматинців», як творці балканської геополітики V–VI ст. [4, розд. II]. А, наприклад, візантійський імператор Костянтин Багрянородний у своєму знаменитому трактаті «Про управління імперією» пише і про те, що земля «далматинців» – фема Далмація – «була захоплена народами слов'ян» у VI–VII століттях, і з «тих пір ця країна перебуває під владою хорватів» [2, розд. 30]. При цьому «З давніх-давен Далмація брала початок від меж Диррахія (суч. албанський Дуррес – С. Л., А. П.), а саме – від Антибарі (суч. Бар – С. Л., А. П.), і простиралася до гір Істрії, а в ширину сягала річки Дунаю» [2, гл. 30]. Висловимося чіткіше – великі землі автохтонів-Далматів захопили прибульці. Усе як у «Літопису попа Дуклянина»: хорватський князь Остроіло «після кривавих воєн здобув всю Далмацію і приморські міста» [4, розд. II]. Такі перли хроніста гостріше мечів загарбників і можуть принести великі дивіденди фантазерам-відновлювачам «далматинського народу». Народу, чий міста згодом виграли у шахи, а отже саме далматинці, а не хорвати мають історичне право на герб-шахівницю.

6. Історичні дослідження епохи зародження медієвістики як особливої галузі історичної науки (XIX ст.) відображають величезний інтерес авторів праць з історії хорватського Середньовіччя саме до території Далмації. Історія її середньовічних міст-комун була предметом ґрунтовних праць медієвістів, у тому числі, з університетів дореволюційної України [3; порівн.: 5; 6, с. 403–409].

6. Тривале перебування Далмації у складі Хорватії і середньовічного Угорського королівства, з XV ст. – у Венеціанській республіці, а потім і у Австрійській імперії не минуло для її населення безслідно навіть в епоху південнослов'янського національного Відродження XIX ст. Незважаючи на зростання хорватської національної самосвідомості, у 1865 р. в Далмації виник перший у Центральній Європі регіоналістський рух у сучасному розумінні цього слова. Її Партія автономістів виступила проти об'єднання королівства Далмації з Королівством Хорватії і Славонії [10]. Мета – збереження особливого статусу Далмації в Австрійській імперії. Зусиллями депутатів Далмації в австрійському парламенті цей статус було збережено – з 1815 по 1918 рр. Далмація залишалася окремим королівством в імперії Габсбургів. При цьому, коли у 1867 р. Австрійську імперію було перетворено на дуалістичну Австро-Угорщину, королівство Далмація увійшло до австрійської частини держави, а королівство Хорватія і Славонія – до Угорської. Ці реалії зберігалися до розпаду імперії у 1918 р. і утворення Королівства сербів, хорватів і словенців (Югославії).

7. У 1945 р., після визволення Югославії, Далмація увійшла до складу двох її республік – Хорватії та Чорногорії, де територіально залишається й донині. Це означає, що будь-яка дискусія щодо минулого, сьогодення і майбутнього Далмації може торкнутися не тільки Хорватії, але й усього регіону.

8. Зазначені успіхи туризму, подальше зростання економічної й фінансової могутності Далмації неминуче спричинять зростання у ній сепаратистських настроїв, подібних до сепаратистської реакції багатої італійської Півночі на дотаційні Центр та Південь Апеннін. При цьому ми змушені визнати: сепаратизм в ЄС – це неадекватна, але неминуча відповідь на розмивання державних кордонів, наслідок європейської регіоналізації. Вже зараз у Хорватії помітна діяльність партії регіоналістів Далмації – *Dalmatinska akcija* [10]. Активність сепаратистів Каталонії, Валлонії, Корсики, Сілезії, Паданії посилить відцентрову риторику й практику дій цієї та інших далматинських організацій.

9. Хорватія, ослаблена виснажливим для неї сепаратизмом Далмації, ані політичним, ані військовим, ані економічним шляхом не зможе утримати далматинців під своєю владою.

10. Зростанням сепаратистських настроїв у Далмації неминуче скористаються зовнішні сили, які не зацікавлені у посиленні Хорватії як прогресуючого економічного і політичного конкурента й фактичного гегемона постюгославського простору.

11. Крім традиційного регіонального антагоніста Хорватії – Сербії, ослабленої і відрізаної від моря після проголошення незалежності Чорногорії й розпаду двоєдиної союзної держави (2006), найбільш послідовними противниками збереження єдності сильної Хорватії можуть стати боснійські мусульмани.

12. Саме у прикордонних з Далмацією районах БіГ проживає основна маса боснійських хорватів.

13. Поступове демографічне зростання у мусульманських районах Боснії і Герцеговини на тлі ослаблення доцентрових політичних імпульсів Сербії викличе неминуче бажання боснійських мусульман спочатку видавити зі своєї території боснійських хорватів за албансько-косовським сценарієм, а потім через розірвану Далмацію отримати вихід до моря. Вкрай вузька і дуже довга смуга далматинського узбережжя, що відмежовує БіГ від Адріатики, буде народжувати спокуси у багатьох поколінь боснійських мусульман покінчити зі своїм континентальним статусом.

14. План боснійських мусульман «Боснія до моря» буде приведений у дію незабаром після реалізації можливого сценарію суверенізації Далмації.

15. Цей план буде повністю підтриманий фінансовими вливаннями з боку Туреччини, Саудівської Аравії, Катару, можливо – Росії, а також Сербії, яка розраховуватиме в обмін на свою підтримку приєднати до сербської території райони із сербським населенням БіГ.

16. Статус членів НАТО (нинішній – Хорватії та перспективний – БіГ) мінімізує, але не скасовує можливого загострення відносин між ними. Приклад внутрінатівського турецько-грецького антагонізму через Кіпр – тому підтвердження.

17. У суверенізації Далмації і загостренні відносин між боснійськими мусульманами і хорватами можуть з часом бути зацікавлені також Сполучені Штати і Китай. Для США новий регіональний конфлікт стане черговим аргументом для критики європеїзації військово-політичних структур з метою посилення свого контролю над Європою. Адже заклики до посилення самостійності Європи у військових, політичних, економічних питаннях звучать регулярно, а французький прононс і німецький акцент подібних заяв завжди однаково ріжуть слух чиновників Держдепу і Пентагону.

Для Китаю такий конфлікт – привід залучити до нього і послабити усіх ключових акторів сучасної постбіполярної системи міжнародних відносин. Новий Балканський конфлікт приречений на перевищення ліміту їх дипломатичних зусиль. У всякому разі, було б наївно вважати, що боснійсько-мусульманський «прорив до моря» через суверенну, відокремлену від Хорватії Далмацію поставить крапку, а не кому в традиційно складній геополітичній балканської грі на ВЖЕ нерівних клітинах шахівниці.

Список використаних джерел:

1. Інтерв'ю Гаррі Капелли, міністра туризму Республіки Хорватії. 2 серпня 2017 р. URL: <https://www.adriaticnews.info/ru/novosti/intervyu/gari-cappelli> (дата звернення: 27.03.2019).
2. Константин Багрянородный. Об управлении империей. М.: Наука, 1991. URL: www.vostlit.info/Texts/rus11/Konst_Bagr_2/index.phtml (дата звернення: 27.03.2019).
3. Леонтович Ф. И. Древнее хорвато-далматинское законодательство. Одесса, 1868. 155 с.
4. Летопись попа Дуклянина. URL: <http://www.vostlit.info/Texts/rus6/Dukljanin/frametext.htm> (дата звернення: 27.03.2019).

5. Лиман С. І. Середньовічна історія Хорватії в працях учених українських земель Російської імперії (1804 – перша половина 1880-х рр.). *Науковий вісник Харківського державного педагогічного університету*. Сер.: Історія та географія. Х., 2006. Вип. 24. С. 45–54.
6. Лиман С. І. Идеи в латах: Запад или Восток? Средневековье в оценках медиевистов Украины (1804 – первая половина 1880-х гг.). Х. : ХГАК, 2009. 688 с.
7. О гербе Хорватии. URL: https://pikabu.ru/story/o_gerbe_khorvatii_6031535 (дата звернення: 27.03.2019).
8. Область Далмация в Хорватии (Мировой туризм). URL: <https://turizm.world/oblast-dalmacija-v-horvatii.html> (дата звернення: 27.03.2019).
9. Парфіненко А. Ю., Сідоров В. І., Любіцева О. О. Туристичне країнознавство: Підручник. К.: Знання, 2015. 551 с.
10. Регионалистские движения в Центральной Европе. URL: <http://afterempire.info/2017/03/29/regionalism-central-europe/> (дата звернення: 27.03.2019).
11. Фрейдзон В. И. История Хорватии. Краткий очерк с древнейших времен до образования республики (1991 г.). СПб.: Алетейя, 2001. 318 с. URL: <https://knigogid.ru/books/456869-istoriya-horvatii-2001/toread> (дата звернення: 27.03.2019).
12. Шиллер Ф. Тридцатилетняя война. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=xiVFDwAAQBAJ> (дата звернення: 27.03.2019).

ПУБЛІЧНА ДИПЛОМАТІЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ

Лисенко Юлія Віталіївна,

Київський національний економічний університет імені В. Гетьмана,
кандидат політичних наук, доцент,
lyuv2@ukr.net

Створення позитивного іміджу для успішного позиціонування на міжнародній арені є однією з найважливіших складових зовнішньої політики будь-якої держави. Глобалізація формує нові виклики для України в контексті її успішної інтеграції у світовий політичний простір і формування позитивного іміджу як сучасної демократичної країни. Позитивний образ держави в масовій свідомості необхідний насамперед для успішного просування та реалізації національних інтересів. Одним із ключових напрямів такої політики є формування сприятливого образу держави, її громадян, зовнішньої та внутрішньої політики, культурних цінностей та способу життя громадян. Значення публічної дипломатії як практичного інструменту реалізації політики невпинно зростає в умовах глобалізації, а тому, на нашу думку, потребує більш глибокого вивчення і узагальнення.

Підходи до визначення сутності «публічної дипломатії» еволюціонують і цьому сприяє розвиток міжнародних відносин, поява таких загальносвітових процесів як глобалізація та інформатизація суспільства. Дипломатія в контексті розвитку громадянського суспільства сприяє зростанню участі безпосередньо самого суспільства у формуванні та реалізації зовнішньої політики держави, тому поруч з офіційною дипломатією стрімко розвивається публічна дипломатія [1]. Публічна дипломатія просуває національні інтереси і забезпечує національну

безпеку шляхом вивчення настроїв іноземної громадської думки, інформування і його впливу на тих, хто цю думку формує. Будь-який вид публічної дипломатії направлений на конкретну аудиторію, а тому використовує відповідні цій аудиторії мову і образи, що дозволяє досягти поставлених політичних цілей.

Серед дослідників публічної дипломатії можна виокремити таких зарубіжних вчених, як Е. Гулліон, К. Л. Адельман, Дж. Най, Х. Тач, М. Леонард, Б. Хокін, Е. Пламрідж та ін. Проблематику публічної політики висвітлено у працях вітчизняних науковців: Н. Карпчук, С. Гуцал, Є. Макаренка, О. Тищенко-Тишковець, О. Кучмій, І. Гавриленка, та ін.

Вперше термін «публічна дипломатія» використав у 1965 р. Е. Гулліон у зв'язку із заснуванням при Школі права та дипломатії ім. Флетчера при Університеті Тафтс Центру публічної дипломатії ім. Едварда Р. Мерроу (Edward R. Murrow) [2]. Поняття громадської дипломатії тісно пов'язане з розробленою американським політологом Дж. Найем-молодшим концепцією «м'якої сили» (soft power) – здатності добиватися бажаного на основі добровільної участі союзників, а не за допомогою примусу. «М'яка сила» проявляється у спонуканні осіб до прийняття певних установок, при цьому, на відміну від «жорсткої сили», «м'яка» здатна досягнути тієї ж мети за значно менші кошти. Джозеф Най вказує три джерела «м'якої сили» держави: політичні дії, культура і цінності. А громадська дипломатія – це засіб, за допомогою якого держава може розповісти світу про себе [3].

Науковці виділяють такі три виміри публічної дипломатії [1]: публічна дипломатія як лобістська діяльність, публічна дипломатія як міжнародні зв'язки з громадськістю, публічна дипломатія як процес просування національного іміджу або бренду. Для досягнення цих цілей публічна дипломатія має охоплювати три виміри: 1) комунікація зі щоденних проблем, тобто пояснення внутрішньо- та зовнішньополітичних дій і рішень уряду; 2) стратегічна комунікація, яка за своєю сутністю нагадує політичну кампанію: поширення сукупності тематичних повідомлень і планування серії символічних подій з їх подальшою візуалізацією для посилення ефекту; 3) розвиток тривалих взаємовідносин на індивідуальному рівні з політиками, журналістами, вченими, бізнесменами та іншими лідерами думки через програми обміну, організацію семінарів, конференцій та забезпечення доступу до іншомовних мас-медіа.

Публічна дипломатія може бути *традиційною* (інформаційна пропаганда через радіо, телебачення, кіно; навчання окремих соціально-професійних груп населення з метою формування лояльної еліти, поширення політичної культури за допомогою виставкової діяльності, кіно тощо) та *цифровою* (розміщення радіо- та телепередач у мережі Інтернет, розповсюдження літератури у цифровому форматі, моніторинг дискусій у блог-просторі зарубіжних країн; створення сторінок державних установ, посольств, інших організацій, а також персоніфікованих сторінок членів уряду, постів у соціальних мережах; розсилка інформації через мобільні телефони тощо). Цифрова дипломатія має здебільшого прикладний характер і особливо корисна в роботі із зарубіжною аудиторією, в питаннях трансляції офіційної позиції та формування іміджу держави. Цифрова дипломатія покликана оперативно надавати адекватну інформацію,

спростовувати некоректні відомості, підтверджувати відомості з офіційних джерел [1], а також пояснювати, чому прийнято те чи інше рішення, яких результатів воно досягне, як вплине на зовнішньополітичний процес, тобто відкрити доступ широкій громадськості до результатів діяльності традиційної дипломатії.

Публічна дипломатія є відкритою, прозорою для широкого кола громадськості, у той час як розголошення інформації про «офіційну» дипломатичну діяльність є дуже обмеженим. Частина дослідників розуміє публічну дипломатію як своєрідну програму популяризації, яка має за мету зацікавити та спонукати людей мислити певним чином, вигідним для країни, що веде публічну дипломатію.

Ще один підхід до розуміння сутності публічної дипломатії дозволяє розглядати її як засіб здійснення зовнішньої політики держав шляхом знаходження оптимального варіанту впливу на громадську думку, яка сьогодні значно впливає на вироблення та реалізацію зовнішньої політики держав. Сфера публічної дипломатії охоплює внутрішню і зовнішню аудиторію, вона реалізується як урядами, міжурядовими міжнародними організаціями, так і неурядовими акторами. Ще публічна дипломатія – це спілкування з широкою аудиторією. Сучасні дипломати є активними учасниками публічної дипломатії. Вони виступають перед громадянами інших держав, дають інтерв'ю ЗМІ, організують прес-конференції та міжнародні брифінги. Таким чином, публічна дипломатія створює транснаціональне комунікативне поле [1].

З часу здобуття Україною незалежності іноземні держави активно намагаються вплинути на хід внутрішньополітичних процесів у нашій державі, а також на її позицію у міжнародних відносинах. Такий вплив охоплює й інформаційну діяльність, включаючи пропагандистські методи, що часто не відповідає національним інтересам України. Особливо помітно це сьогодні, коли Україна намагається забезпечити територіальний суверенітет і прагне укріпитись на міжнародній арені як самостійний актор. Тому необхідно переконати світову аудиторію підтримувати нашу країну сьогодні, у тому числі й шляхом формування позитивного іміджу України, її влади і населення та продемонструвати готовність українського суспільства категорично відмовитись від рудиментів тоталітарного радянського минулого. Одним із способів досягнення такої мети є використання заходів публічної дипломатії у зовнішньополітичній діяльності.

Актуальним у вирішенні окреслених завдань для України може бути світовий досвід [4, 5]. Вітчизняні науковці, зокрема Н. Карпчук зазначає, що публічна дипломатія була зорієнтована на формування й просування позитивного іміджу Польщі в країнах-членах ЄС й подолання негативних стереотипів. З цією метою розробляли спеціальні заходи й таргетовані меседжі на основі вивчення громадської думки країн ЄС про Польщу. Вся зовнішньополітична комунікація підкріплювалася комунікаційними заходами на національному рівні. Отже, досвід Польщі є показовим для України, яка проголосила курс на європейську інтеграцію, одночасно маючи не надто привабливий образ для ЄС. Результати опитувань і контент-аналізу преси, які проводилися в найвпливовіших державах ЄС, засвідчили, що Польща – країна невідома й здебільшого має негативний імідж.

Основні асоціації: бідність, релігійність, концентраційні табори й Голокост Другої світової війни, Солідарність та зміни 1989 р. Зважаючи на це, вирішено було подавати якомога більше інформації про країну, щоб сформувати раціональне підґрунтя для формування іміджу і подальшого брендингу Польщі [4]. Україні варто розробити власну концепцію спілкування із закордонними аудиторіями в межах єдиної системи громадської дипломатії. Важливо користуватися перевагами, які надають інтернет-технології, однак слід враховувати, що недостатньо лише створити і підтримувати аккаунти дипломатів та державних установ у соціальних мережах. Потрібно слідкувати за тенденціями, якістю змістового наповнення та працювати над розширенням аудиторій. Для подолання існуючої кризи Україна змушена вести боротьбу із Російською Федерацією за іноземну аудиторію. Москва спромоглася створити широкомасштабну систему державної пропаганди, що охоплює не тільки власне населення, а й населення багатьох інших країн. На підтримку ЗМІ РФ витрачає більше коштів, ніж будь-яка інша держава світу (у 2012 році – \$1.6 млрд) [6, с. 20 – 21]. Велика частина цих ЗМІ здійснює діяльність, спрямовану на закордонну аудиторію, яка користується значним попитом, у тому числі й у країнах Заходу [7].

Російські ЗМІ іноземними мовами (наприклад, телевізійна компанія Russia Today здійснює мовлення англійською, іспанською та арабською мовами) в умовах щедрого фінансування завойовують все більші аудиторії, а їхні передачі є достатньо рейтинговими у Європі та США. Зважаючи на цей факт та на недоступність українських ЗМІ для західного глядача, російські інформаційні ресурси стають основним джерелом інформації в регіоні не лише для широких мас, але й для професіоналів. Крім телеканалів, російська пропагандистська машина видає друковані ЗМІ, додатки про Росію до західних газет, розміщує у газетах публікації, підтримує мережу власних аналітичних та інформаційних структур, а також є дуже активною в соціальних мережах, на форумах і у блогах. Умови, в яких діють російські та українські державні ЗМІ чи відомства закордонних справ, є принципово відмінними. Постійно зростаючі витрати РФ лише на один телеканал RT у 2014 році є майже в три рази більші, ніж усе фінансування в межах МЗС України, не говорячи вже про обсяги фінансування Україною телемовлення чи програм з метою підтримки іміджу.

Сучасний стан вкотре надає Україні безпрецедентні можливості, оскільки події в країні продовжують залишатись однією з топових тем світових інформаційних ресурсів. Тому слід підкреслювати в межах різноманітних заходів демократичні здобутки українського народу, його внесок у боротьбу за загальнолюдські цінності, водночас продовжуючи та розширюючи вже започатковані проекти у цьому напрямку.

Цільовою аудиторією публічної дипломатії є як уряди зарубіжних країн і еліта, так і широке коло громадськості, представники ЗМІ, культури, мистецтва і академічне середовище. Помилковим сьогодні визнається ставлення до публічної дипломатії як до засобу розв'язання проблем, що вже з'явилися. Публічна дипломатія є превентивним механізмом у зовнішній політиці держави. У сучасному глобалізованому світі публічною дипломатією займаються не тільки держава, а й всі інші актори суспільно-політичного життя: громадські організації,

НКО, індивіди і багато інших. Зовнішня політика – сфера дії держави, один з найбільш важливих напрямів діяльності. Публічна дипломатія є важливим інструментом для формування позитивного іміджу сучасної демократичної країни в умовах глобалізованого світу. Проте в Україні публічна дипломатія як ефективний механізм впливу на міжнародні відносини лише формується, і тому публічна дипломатія України потребує ретельного дослідження.

Список використаних джерел:

1. Гапонова Я. М. Публічна дипломатія: спроби визначення. *Гілея: науковий вісник*. 2015. Вип. 102. С. 380–383.
2. United States Information Agency Alumni Association, «What Is Public Diplomacy?» Washington, D.C., updated September 1, 2002. URL: <http://www.publicdiplomacy.org/1.htm> (Last Accessed: 27.03.2019).
3. Сухорольський П. М., Місюк І. Ю. Поняття та сутність громадської дипломатії. *Грані: науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах*. 2011. №1 (75). С.178–180.
4. Карпчук Н. Публічна дипломатія Польщі як чинник Європейської інтеграції. *Міжнародні відносини*. Сер. Політичні науки. 2017. №15. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/3129/2810 (дата звернення: 27.03.2019).
5. Гавриленко І. Геополітичний вимір публічної дипломатії США. *Міжнародні відносини*. Сер. Політичні науки. 2014. № 3. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2240/1999 (дата звернення: 27.03.2019).
6. Казанський Д. Radio Silence. Чому Україна поступається Росії на закордонному інформаційному фронті Тиждень. 2014. №33 (353). С. 20–21.
7. USA und EU fürchten Erfolg von «Russia Today» Die Freie Welt. 01.08.2014. URL: <https://www.freiewelt.net/reportage/usa-und-eu-fuerchten-erfolg-von-russia-today-10038286/> (Last Accessed: 27.03.2019).

РОЛЬ ЄС В ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Лінива Ірина Сергіївна,

студентка 2-го курсу факультету менеджменту та маркетингу,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,
linyva089@gmail.com

Асламович Карина Геннадіївна,

студентка 2-го курсу акультет менеджменту та маркетингу,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,
aslamovych.k@gmail.com

Європейський Союз і Україна наразі мають ефективні відносини як результат тривалих еволюційних процесів взаємодії. Головним наслідком зближення України та ЄС є підписані та ратифіковані Угода про асоціацію й Поглиблена та всеосяжна зона вільної торгівлі (ПВЗВТ), що породжує тісні політичні відносини, економічні взаємозв'язки та спільні інтереси.

Відтоді, як почалося впровадження деяких пунктів Угоди про асоціацію, помітно покращилася співпраця України та ЄС, а саме у таких сферах: людські права і обов'язки; реформи; громадянські свободи; пересування осіб. Також покращилося співробітництво у галузях, таких як: енергетика; навколишнє середовище; транспорт; фінансові послуги (протидія корупції та шахрайству), сільське господарство та ін. Крім політичної підтримки, ЄС надає Україні і фінансову, яка складає суму в розмірі 13,8 млрд євро, задля підтримки процесу реформ. Ці кошти були надані, щоб допомогти Україні розвивати сільське господарство, інфраструктуру, освіту, малі та середні підприємства тощо.

Поглиблена та всеосяжна зона вільної торгівлі між Європейським Союзом і Україною відкриває великий спектр економічних можливостей. Україна, в першу чергу, отримала стабільний та пільговий режим у найбільший ринок у світі, а ЄС отримала простіший шлях до ринку України та може налагоджувати нові відносини з українськими партнерами [2, с. 6].

Зараз ЄС для України є найбільшим торговельним партнером, адже експорт з України до Євросоюзу станом на 2018 р. зріс на 28 %, а імпорт з ЄС до України на 23 %.

Також ЄС сприяє зниженню рівня корупції в Україні. У юридичному словнику Генрі Блека корупція визначається як «діяння, яке вчиняється з наміром надати деякі переваги, що несумісні з офіційними обов'язками посадової особи і правами інших осіб; діяння посадової особи, яка неправомірно використовує своє становище чи статус для одержання будь-якої переваги для себе або іншої особи в цілях, які суперечать обов'язкам і правам інших осіб [1, р. 14]. Саме політична корупція та корупція в державних органах, що призводять до зневіри людей у надіях на фінансову порядність політиків, непрозорий бюджетний менеджмент, абсолютна корумпованість системи державних закупівель та хабарництво у податковій інспекції вважаються проблемами, що досягли критичного рівня. Отже, реформи ПВЗВТ покращать загальний стан бізнесу в Україні, що характеризуватиметься боротьбою з корупцією, що в подальшому допоможе зміцнити відносини з інвесторами.

Наразі Україна, прагнучи брати активну участь в універсалізації регіональної, європейської та глобальної систем безпеки, починаючи розробкою концепції і закінчуючи участю в певних спільних діях, створює систему національної безпеки, яка буде відповідати міжнародним вимогам. Вчені, провівши дослідження, дійшли висновку, що ситуація, в якій опинилася Україна, є типовою для посткомуністичних країн. Адже в нашій країні внутрішні економічні загрози переважають над зовнішніми, і саме це відчутно впливає на стан економічної безпеки держави.

ЄС відіграє важливу роль у забезпеченні економічної безпеки України через інструментарій міжнародної технічної допомоги, широкого кола консалтингових послуг тощо. Щодо технічної допомоги, на сьогодні в Україні реалізується майже 200 проектів на загальну суму близько 262,7 млн євро через національні та регіональні програми допомоги ЄС, програми прикордонного співробітництва, механізм Twinning, освітню програму Tempus, програму Всеохоплюючої інституційної розбудови та Інструмент співробітництва з ядерної безпеки. Також в

Україні впроваджено п'ять програм секторальної бюджетної підтримки від ЄС загалом на 244 млн євро (включаючи 12 млн євро– компоненти технічної допомоги).

У рамках впровадження пакету розширеної економічної та фінансової допомоги Україні 13 травня 2014 року у Брюсселі було підписано Угоду про фінансування Контракту для України з розбудови держави (State Building Contract). Сума грантових надходжень в рамках програми складає 355 млн євро. Зазначена програма стала першим випадком застосування Євросоюзом механізму загальної бюджетної підтримки третьої країни (принцип «спеціального підходу»). Пакет допомоги було сформовано шляхом перерозподілу фінансових ресурсів щорічної програми дій ЄСП на 2013 р. та програми дій в рамках Європейського інструменту сусідства на 2014 рік.

Європейський Союз також надає нашій державі і макрофінансову допомогу (МФД). Кошти в рамках МФД виділяються для прямої бюджетної підтримки (покриття поточного дефіциту консолідованого бюджету), поповнення золотовалютних резервів Національного банку України. Загалом Україні було виділено кошти в рамках трьох програм МФД ЄС. Перша програма, загальним обсягом 610 млн євро (МФД I) була укладена у квітні 2013 р., друга програма (МФД II) на суму 1 млрд євро – у травні 2014 р., третя програма загальним обсягом 1,8 млрд євро – у травні 2015 року.

Тож Україна, як потенційний член ЄС зможе впливати на вироблення відповідних рішень і, таким чином, на процеси, що відбуваються у європейській спільноті. А перебуваючи осторонь, Україна не матиме ані економічних, ані політичних ресурсів для такого впливу і може перетворитися радше на слабкий об'єкт, ніж активний суб'єкт європейської політики. Отже, приєднання України до ЄС характеризуватиметься стабільністю держави, що матиме перспективи у подальшому розвитку і розвиненою ринковою економікою. Тому Україна як частина європейського простору є суб'єктом економічної безпеки ЄС. І забезпечення економічної безпеки України є запорукою стабільності та безпечності ЄС як найуспішнішого інтеграційного утворення світу.

Список використаних джерел:

1. Black H. Black Law Dictionary. New York, 1998. 460 p.
2. Філіпчук В., Поворозник В., Бочі А., Ярошенко Є. Зона вільної торгівлі з ЄС: унікальний шанс чи втрачені можливості? 2015. 36 с. URL: http://icps.com.ua/assets/uploads/images/files/zona_vilnoi_torgivli_ (дата звернення: 30.03.2019).

ФАКТОРИ ГЛОБАЛЬНОГО ЛІДЕРСТВА ЄС У СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Андросюк Ольга Костянтинівна,

студентка,

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,

olga08082000@gmail.com

Манаєнко Ірина Миколаївна,

доцент кафедри менеджменту,

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,

кандидат економічних наук,

verholyad@ukr.net

У нинішньому глобальному геополітичному та економічному ландшафті важко вказати чітко визначеного лідера. Європа, як і ряд інших країн, формує свою майбутню роль у світовому сценарії. Сьогодні ніхто не заперечує роль Євросоюзу в якості одного з вагомих світових центрів сили. Європейський Союз посідає друге місце в світі за обсягом ВВП (17277,7 млрд дол.), у порівнянні ВВП Китаю (12237,7 млрд дол.) та США (19390,6 млрд дол.). Навесні 2017 року було проведено опитування серед деяких країн світу щодо світового лідерства ЄС. В опитуванні взяло участь 38 країн. У 38 країнах, що опинилися в опитуванні, середня цифра лише 9 % вважає ЄС провідною економічною державою. Для порівняння, 42 % називають США, а 32 % — Китай, а ще 7 % — Японію. Навіть у 10 країнах ЄС, включених до опитування, середній показник лише 9 % розглядає ЄС як провідну економіку світу.

Порівняно високий міжнародний рейтинг економіки ЄС вказує на рівень його економічної сили — принаймні як вимірюється валовим внутрішнім продуктом у паритетах купівельної спроможності (тобто курси валют, скориговані для різниці цін на товари та послуги в різних країнах). За цим показником країни-члени ЄС спільно генерували 20,3 трлн дол. ЄС відстає лише від Китаю і попереду США і Японії. У 2014 році ЄС випередив всі інші країни за рівнем ВВП, але навіть тоді мало хто в усьому світі називав його найбільшою економікою світу, за даними попередніх досліджень [3]. Показники розвитку всіх країн, що входять до ЄС, детальніше наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Показники розвитку країн ЄС

Країна	ВВП за паритетом купівельної спроможності, млн дол., 2017	ВВП на душу населення, тис. дол., 2017	Чисельність населення, млн чол., 2017	Місце країн у рейтингу глобальної конкурентоспроможності (2017—2018 рр.), у рейтингу 137 країн
Австрія	434	49,2	8,7	18
Бельгія	526	46,3	11,4	20
Болгарія	152	21,6	7,1	49

Велика Британія	2 880	42,3	64,7	8
Греція	299	27,8	10,7	87
Данія	285	49,6	5,6	12
Естонія	41	31,5	1,2	29
Ірландія	344	72,6	5,0	24
Іспанія	1 769	38,2	48,9	34
Італія	2 307	38,0	62,1	43
Кіпр	31	36,6	1,2	64
Латвія	53	27,3	1,9	54
Литва	90	31,9	2,8	41
Люксембург	64	109,1	0,6	19
Мальта	18	42,5	0,4	37
Нідерланди	915	53,6	17,0	4
Німеччина	4 150	50,2	80,6	5
Польща	1 111	29,3	38,5	39
Португалія	311	30,3	10,8	42
Румунія	474	24,0	21,5	68
Словацьчина	178	32,9	5,4	59
Словенія	70	34,1	1,9	48
Угорщина	283	28,9	9,8	60
Фінляндія	242	44,0	5,5	10
Франція	2 826	43,6	67,1	22
Хорватія	100	24,1	4,2	74
Чехія	372	35,2	10,6	31
Швеція	521	51,3	9,6	7

Складено авторами на основі джерела [2].

Але, насправді, Європейський Союз має багато передумов, щоб вважатися глобальним лідером у світовій економіці. Європейський Союз створив свій унікальний стиль лідерства в світовій політиці — більш стриманий і в перспективі здатний не поступатися американському лідерству. До нього входять 28 держав з населенням більше ніж 500 млн осіб, які виробляють чверть світового ВВП, і маючи широкий набір інструментів, ЄС може бути зарахований до кола глобальних гравців [1]. Для підтвердження цього нижче наведені фактори глобального лідерства ЄС у світовій економіці.

1. *Найбільший світовий торговельний гравець.* ЄС завжди пропагував торгівлю: не тільки усуваючи бар'єри для торгівлі між країнами ЄС, але й заохочуючи інші країни до торгівлі з ЄС. У 2016 році експорт ЄС становив 15,6 % світового експорту, а імпорт ЄС — 14,8 %, що робить його одним з найбільших світових торговельних гравців поряд із США та Китаєм [5]. Важливим фактом є те, що імпорт товарів та послуг поза межі ЄС змусив європейські компанії бути більш конкурентоспроможними, пропонуючи споживачам більше вибору та нижчих цін.

2. *ЄС – одна з найпотужніших інтеграційних зон світу.* ЄС об'єднує країни з населенням 512 млн чол. Його економічний потенціал майже такий же, а за окремими напрямками перевищує економічний потенціал США. Він визначається наступними параметрами: ВВП — близько 17 трлн дол. (у 2017 році), 22 % світового промислового виробництва. ЄС невинно прогресує. Це стосується перш за все соціальної політики, де не тільки зберігаються, а й поглиблюються принципи соціально-ринкової економічної політики.

3. *ЄС відстоює справедливе оподаткування.* Податкове шахрайство та ухилення від сплати податків – те, з чим бореться ЄС, оскільки багато компаній дуже спритні, коли йдеться про економію коштів, ухиляючись від оподаткування. За оцінками, країни-члени ЄС втрачають близько 1 трильйона євро щороку через легальні та нелегальні ухилення від сплати податків. ЄС пропонує державам-членам інструменти, які допоможуть їм ефективніше боротися з ухиленням від сплати податків. Використовуючи закон про державну допомогу, Європейська Комісія веде ретельну перевірку багатьох податкових угод, які мають держави-члени ЄС з великими компаніями. Спільна консолідована корпоративна податкова база повинна забезпечити, щоб компанії штучно не занижували свої прибутки або переводили їх в інші країни ЄС, щоб зменшити свій податковий тягар.

4. *ЄС створює європейську наукову хмару.* Щоб дати можливість вченим обмінюватися та використовувати цю інформацію через кордони, Комісія хоче створити Європейську наукову хмару до 2020 року. До 2020 року близько 1,7 млн дослідників і 70 млн фахівців з науки і техніки в Європі матимуть змогу поділитися віртуальним середовищем. Комісія виділяє 2 млрд євро на хмару, а ще 4,7 млрд євро надходить з державних і приватних джерел. Мета полягає в тому, щоб Європа зміцнила свою глобальну конкурентоспроможність у сфері аналізу великих даних. Дослідники з університетів і науково-дослідних інститутів у Європі та їхні колеги-вчені з усього світу можуть з'єднатися через хмару, щоб поділитися та оцінити величезну кількість доступних наукових даних і наукових знань.

5. *ЄС є провідним у сфері соціального розвитку.* ЄС відіграє активну роль у боротьбі з бідністю в усьому світі: ЄС та його держави-члени надають допомогу у сфері розвитку. Разом вони жертвують більше, ніж США. Більше половини всієї допомоги на розвиток надходить з Європи. У 2015 році ЄС та його держави-члени забезпечили рекордну суму 68 млрд євро на допомогу. Цілі включають захист прав людини та демократії, сприяння рівності між жінками та чоловіками та подолання наслідків зміни клімату та екологічних проблем. ЄС підтримує реалізацію цих цілей у 160 країнах-партнерах через свої програми розвитку. Як найбільший торговий партнер країн, що розвиваються, ЄС надає їм безмитний

доступ до європейського ринку. Такі стимули повинні заохочувати свої національні уряди прийняти міжнародні стандарти, засновані на європейській моделі, такі як основні права або права працівників. Для успішного впровадження проектів і програм ЄС тісно співпрацює з міжнародними партнерами, такими як ЮНІСЕФ, ОЕСР та ООН.

6. Тісна співпраця з іншими країнами. ЄС відкритий для світу: для торгівлі, інвестицій та співпраці з іншими країнами. ЄВС та євро створюють нові можливості для міжнародних партнерств, пропонуючи стабільність, необхідну для міжнародної торгівлі, щоб розвиватися, і спираючись на переваги єдиного ринку. Єдиний ринок вже дуже привабливий для торгових партнерів через його величезний масштаб. Стабільність євро робить його ще більш привабливим, знижує ризики міжнародної торгівлі і робить платежі більш ефективними для всіх партнерів.

7. Сприяння глобальній безпеці. У рамках спільної політики безпеки та оборони ЄС здійснює цивільні та військові місії по всьому світу. Ці місії виконують різні завдання, починаючи від управління кордонами до підготовки місцевої поліції. Військово-морська операція «Атланта» біля берегів Сомалі, наприклад, займається боротьбою з піратством і захищає гуманітарні поставки Всесвітньої продовольчої програми. У Середземномор'ї ЄС розпочав операцію «Софія» як частину ширших зусиль ЄС з метою зриву бізнес-моделі мереж контрабанди людей і торгівлі людьми в Південному і Центральному Середземномор'ї.

8. Розширення союзу. ЄС нараховує 28 членів. Починаючи з 1957 року, коли попередник ЄС сформувався з шістьма країнами, ЄС значно розширився, причому найбільше зростання відбулося після падіння комунізму в Центральній та Східній Європі. Привабливість членства в ЄС і політична та економічна стабільність, які вона приносить, означають, що багато країн прагнуть приєднатися – хоча вони повинні спочатку пройти жорсткі тести на членство в ЄС, включаючи демократію та верховенство права [4].

Отже, з огляду на наведені фактори можна дійти висновку, що ЄС можна вважати глобальним лідером. Європейський Союз відіграє важливу роль у дипломатії, просуванні прав людини, торгівлі, розвитку та гуманітарної допомоги і роботі з багатосторонніми організаціями.

Список використаних джерел:

1. Троицкий М. Европейский союз в мировой политике URL: <http://www.intertrends.ru/five/004> (дата звернення: 24.03.2019).
2. European Union. URL: <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/ee.html> (Last Accessed: 24.03.2019).
3. Few see EU as world's top economic power despite its relative might. URL: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2017/08/09/few-see-eu-as-worlds-top-economic-power-despite-its-relative-might/> (Last Accessed: 24.03.2019).
4. The EU's international roles. URL: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-Homepage/3637/eus-international-roles_en (Last Accessed: 24.03.2019).
5. The EU's position in world trade in figures. URL: <http://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/economy/20180703STO07132/the-eu-s-position-in-world-trade-in-figures-infographic> (Last Accessed: 24.03.2019).

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА ЄС В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ РИЗИКІВ

Меленцова Ольга Володимирівна,

доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кандидат економічних наук,
omelentsova@karazin.ua

Процеси перетворення світового господарства, інтенсивність яких наростає під впливом розвитку цифрового устрою, обумовлює необхідність і задає фрейми трансформації економічної політики акторів усіх рівнів.

Методологічною основою дослідження є сучасний системний аналіз, що передбачає як вивчення внутрішніх закономірностей системи, так і всебічне дослідження зовнішніх взаємозв'язків системи із системами, що знаходяться на одному рівні, а також із вище- та нижче – підпорядкованими системами. Відповідно розглядається ціла ієрархія систем: кожна система виступає і як підсистема по відношенню до систем вищого рівня й одночасно як якісно складніша, об'єднуюча та організуюча ланка для власних підсистем.

ЄС може розглядатися як ланка в складній багаторівневій ієрархії взаємодіючих систем. Разом з тим ЄС як система відрізняється величезною складністю, переплетенням різноманітних взаємозв'язків. Для неї характерна наявність безлічі всіляких утворень, найрізноманітніших системних рівнів. Усі її компоненти самі по собі – самостійні системи, зі своїми закономірностями будови, розвитку й функціонування. В той же час вони перебувають у надзвичайно складних взаємозв'язках і взаємодії один з одним.

На офіційному сайті Європейського Союзу зазначається: «ЄС є великою глобальною економічною системою і глибоко інтегрований у світові ринки. ЄС інвестує у зв'язки, інновації та відкриту міжнародну торговельну систему, засновану на справедливих правилах для підвищення глобального зростання та сталого розвитку» [1]. Відповідно глобальні процеси, що відбуваються або ймовірно можуть відбутися, мають братися до уваги при розробці зовнішньої політики в цілому та зовнішньоекономічної, в першу чергу.

Експерти всесвітнього економічного форуму вже понад десять років тому запропонували аналізувати фундаментальну структуру ризикопороджуючих чинників і її зміни, виокремлюючи щорічно найбільш ймовірні і впливові (рис. 1), згрупувавши їх таким чином:

- економічні;
- оточуючого середовища;
- соціальні;
- геополітичні;
- технологічні.

Відзначається суттєвий зсув ризиків до екологічних, геополітичних і кіберризиків (рис.1, 2), а похідними від них стають економічні.

Вони трансформують усі господарські відносини, створюють нову реальність, яка певним чином зводить нанівець напрацьовані впродовж попереднього століття господарські інститути, потребуючи їх суттєвого удосконалення або створення нових.

Неможливо не враховувати, що ЄС, функціонуючи в глобальному середовищі, являє собою складну систему відносин (національних, суспільних, галузевих і т. ін.). Кожна ланка системи має свою внутрішню логіку розвитку, при цьому її розвиток значною мірою залежить як від середовища, так і від взаємодії з іншими компонентами системи. За такої умови, необхідно розрізнити взаємодії:

- 1) з компонентами одного й того самого рівня;
- 2) з вище розташованими (макро- і мета-) системами;
- 3) зі своїми підсистемами.

Не всі компоненти системи розвиваються однаково й односпрямовано. Стабільність та упорядкованість в одних підсистемах може співпадати і співіснувати з нестабільністю й хаосом в інших.

Під час розвитку взаємозалежних явищ і процесів відбувається постійний процес взаємного коригування й адаптації – коеволюція. Без тривалої коеволюції, без постійної взаємо адаптації компонентів системи теперішній рівень розвитку будь-якого компонента був би неможливим.

В «Глобальній стратегії Європейського Союзу з зовнішньої політики та політики безпеки «Загальне бачення, єдиний підхід»» підкреслюється: «...відкриті до співпраці регіональні системи ... являють собою поєднання двосторонніх, субрегіональних, регіональних і міжрегіональних відносин» [3].

Імперативом розвитку регіонального об'єднання є погодження інтересів:

- загальнорегіонального і національних державних суб'єктів, що входять до об'єднання;
- загальнонаціональних інтересів різних держав, що склали об'єднання;
- загальнорегіонального інтересу ЄС і інших регіональних та трансрегіональних утворень.

Ключовим при цьому є загальнорегіональний інтерес, який втілюється в триаді базових інтересів:

- захист від загроз ззовні;
- забезпечення стабільності господарської системи;
- досягнення матеріального благополуччя населення завдяки експансії на зовнішніх ринках.

Виконання цих функцій приводить до формування регіональної підсистеми зовнішньоекономічних інститутів:

- інститутів – фільтрів зовнішньоекономічних загроз;
- інститутів – гарантів конкурентостійкості економіки ЄС;
- інститутів – стимулів конкурентоспроможності господарських суб'єктів, що утворюють ЄС [4].

Результативність цих інститутів, що реалізується в формі зовнішньоекономічної політики, проявляється в торговому балансі.

Динаміка торговельного балансу ЄС свідчить про загальну тенденцію зменшення темпів приросту, що пов'язано з турбулентністю глобального господарського середовища та їх впливу на складну багаторівневу систему ЄС.

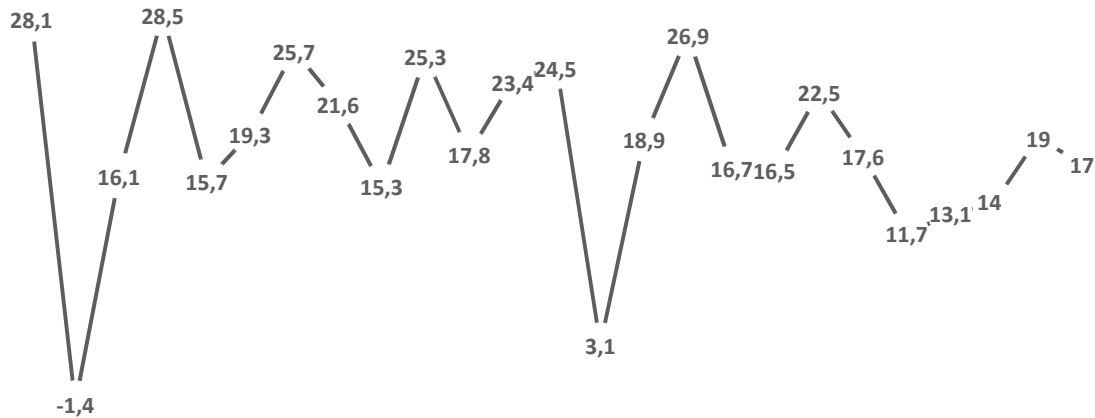

Рис. 3. Зміни торговельного балансу ЄС з 12.2016 по 12.2018 [5].

Зовнішньоекономічна політика ЄС детермінована складною системою різнорівневих чинників. Посилення протекціонізму, що називають «економічним націоналізмом», відбувається в умовах дії глобальних довгострокових трендів і ризикопороджуючих чинників, які задають певні фрейми зовнішньоекономічної політики і від їх врахування залежить ефективність політики.

Список використаних джерел:

1. Economic relations, connectivity and innovation. 4 April, 2018. URL: https://eeas.europa.eu/topics/economic-relations-connectivity-innovation/42466/economic-relations-connectivity-and-innovation_en (Last Accessed: 24.03.2019).
2. Глобальні ризики. Доповідь 2019 р. (14 видання published by the World Economic Forum) URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Global_Risks_Report_2019.pdf (дата звернення: 24.03.2019).
3. The EU Global Strategy. 10/01/2017. URL: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/49750/eu-global-strategy---year-1_en (Last Accessed: 24.03.2019).
4. Меленцова О. В. Ризики зовнішньоекономічних відносин і їх інституційних трансформацій. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 22. С. 101–104
5. Database – Eurostat. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database> (Last Accessed: 24.03.2019).

РОЗВИТОК МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ПІСЛЯ КРИЗИ 2015 РОКУ

Моїсеєва Яна Юріївна,
студентка 2 курсу групи УМІ-21 факультету міжнародних економічних відносин і туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
yinyangyenny@gmail.com

Європа, що протягом довгого часу боролася з проблемами міграції, пережила одну з найбільш значущих міграційних криз у своїй історії, з умовним

піком у 2015 році, коли загальна кількість людей, що прибули в Європу морем чи сушею, перетнула відмітку в 1 мільйон осіб [1]. Швидка ескалація ситуації і неспроможність Європейського Союзу знайти прийнятне рішення даної проблеми показали неефективність існуючої міграційної політики, яка з того часу зазнала чисельних змін. На сьогоднішній день ЄС та його держави-члени активізують зусилля зі створення ефективної, гуманної і безпечної європейської міграційної політики. Тож мета дослідження полягає у тому, щоб визначити тенденції розвитку міграційної політики країн ЄС та її сучасний стан.

Одним з найважливіших документів в світлі міграційної кризи в ЄС був введений в дію в 2013 р. регламент «Дублін III». Згідно з ним, мігрант може запросити статус біженця лише в одній країні – країні в'їзду в ЄС [2]. Таким чином, відповідальність за надання статусу біженця лежить повністю на країні в'їзду. На практиці багато прикордонних країн припинили у себе дію Дублінського регламенту і дозволили мігрантам виїхати в інші країни на півночі або заході Європи. У серпні 2015 р. Німеччина оголосила про його скасування для потенційних сирійських біженців, тим самим зупинивши їх депортацію до країн перетину кордону ЄС [3].

Крім того міграцію в Європі регулюють Шенгенські угоди. Незважаючи на їх роль в європейській інтеграції в розпал міграційної кризи, деякі положення угод були скасовані окремими країнами. Так Німеччина відновила прикордонний контроль на кордоні з Австрією у вересні 2015 року після того, як прийняла 40 тисяч мігрантів протягом тижня [3]. Незабаром її приклад наслідували Австрія, Нідерланди та Словаччина. Хоча Шенгенські правила дозволяють країнам-членам тимчасово відновлювати прикордонний контроль для забезпечення національної безпеки, існує загроза, що інші країни теж скасують прозорі кордони і на більш тривалий термін, що призведе до втрати зони Шенгену як такої.

Спочатку основні пропозиції Європейської комісії щодо регулювання міграційної кризи зводилися до розподілу мігрантів по всіх країнах Євросоюзу – так зване «квотування». Однак наявність прозорих кордонів в ЄС зводить до нуля ефективність такого підходу. Інший варіант полягає в наданні допомоги з боку ЄС і інших глобальних гравців країнам Близького Сходу, наприклад, Лівану, Йорданії, а також Туреччини, які приймають найбільшу кількість сирійських біженців. Тим не менш скупчення великої кількості заявників у таких центрах може ще більше дестабілізувати і без того слабкі країни. Однією з ініціатив в цьому питанні також була ідея створення загального списку безпечних країн, який би дозволив прискорити процес розгляду клопотання про притулок і депортацію. До «небезпечних» країн зараховували б ті, в яких ведуться безпосередні бойові дії. Проте подібні списки порушують права біженців, і виникають питання про критерії, за якими буде обчислюватися безпека. Таким чином, існуючі загальні норми щодо міграції в ЄС виявилися недовірними в умовах кризи, виникла тупикова ситуація, з якої кожна країна ЄС намагається знайти вихід самостійно [4].

Проте, починаючи з 2015 року, Європейський Союз прийняв ряд заходів для кращого контролю зовнішніх кордонів і міграційних потоків. У результаті цих дій число випадків нелегального в'їзду в ЄС знизилося більше ніж на 90 % [5]. Виходячи з установлених стратегічних пріоритетів, Рада ЄС визначає напрямки дій

і надає мандат для переговорів з третіми країнами. Вона також приймає відповідне законодавство і визначає конкретні програми.

Наприклад, на Спільному Валлеттському плані дій, прийнятому лідерами європейських і африканських країн під час Саміту з питань міграції в 2015 році, було винесено рішення зі спільного реагування на міграцію в п'яти пріоритетних областях. З того часу завдяки спільним зусиллям було виділено понад 11,7 мільярдів євро на реалізацію понад 1200 проектів і політичних заходів. Основні області, які зачіпає план, – це легальні канали міграції і мобільності всередині і між європейськими та африканськими країнами, боротьба з нелегальною міграцією, незаконним ввезенням мігрантів і торгівлею людьми, сприяння поверненню нелегальних мігрантів і відновленню громадянства [6]. Партнерські відносини між африканськими і європейськими країнами приносять результати у вигляді максимізації користі від процесу міграції для розвитку і усунення початкових причин нелегальної міграції. Спільна робота створила механізм співпраці між континентами, систему, у якій визначаються загальні інтереси і розробляються конкретні безпрограшні рішення.

Більше того, у вересні 2016 року вперше Генеральна Асамблея провела саміт на рівні глав держав та урядів щодо великих рухів біженців і мігрантів. Саміт став переломним моментом для посилення управління міжнародною міграцією та унікальною можливістю для створення більш відповідальної, передбачуваної системи реагування на великі рухи біженців та мігрантів. На ній світові лідери висловили одностайну підтримку нью-йоркській декларації для біженців і мігрантів. Нью-йоркська декларація містить наступні зобов'язання: захищати права людини всіх біженців та мігрантів, незалежно від їхнього статусу; рішуче засуджувати ксенофобію щодо біженців та мігрантів та підтримувати глобальну кампанію з протидії цьому; забезпечувати отримання всіма дітьми-біженцями та мігрантами освіти протягом кількох місяців після прибуття; підтримувати ті країни, які приймають велику кількість мігрантів; працювати над припиненням практики затримання дітей з метою визначення їх міграційного статусу; посилити позитивний внесок мігрантів у економічний та соціальний розвиток країн, що їх приймають; поліпшити надання гуманітарної допомоги тим країнам, які найбільше постраждали; знайти нові будинки для всіх біженців, визначені ООН як необхідні для переселення; посилити глобальне управління міграцією шляхом приведення Міжнародної організації з міграції до системи ООН [7].

Тобто простежується співвідношення між загальними європейськими цінностями, такими як повага до честі та гідності людини, її прав, толерантність, інклюзивність та взаємодопомога, і положеннями, зазначеними в декларації. А отже, підтримка декларації лідерами держав є цілком органічною.

Нью-йоркська декларація також містила плани щодо розбудови цих зобов'язань за допомогою міжнародної конференції та прийняття глобального договору для безпечної, упорядкованої та регулярної міграції у 2018 році, що являє собою новий міжнародний механізм співробітництва за питаннями міграції, який не має обов'язкової юридичної сили.

Глобальний договір про міграцію був прийнятий на Міжурядовій конференції в Марракеші, Марокко, яка відбулася в грудні 2018 року, його

підтримали більше 160 держав [8]. Він спрямований на сприяння міжнародному співробітництву шляхом визначення керівних принципів і забезпечення багатосторонніх політичних механізмів. Особлива увага в ньому приділяється складному характеру міжнародної міграції. Договір охоплює широкий спектр проблем, пов'язаних з міграцією, таких як прикордонний контроль, незаконне ввезення і торгівля людьми, оформлення документів мігрантам, повернення і реадмісія мігрантів, а також питання, пов'язані з діаспорами і грошовими переказами.

Важливо зазначити, що глобальний договір про міграцію заснований на принципі повної поваги державного суверенітету. Він підтверджує суверенне право держав визначати свою національну міграційну політику і їх виключне право регулювати міграцію в межах своєї юрисдикції відповідно до міжнародного права. Глобальний договір про міграцію не тягне за собою передачі або обмеження національних суверенних прав або повноважень [9].

Мета глобального договору про міграцію – сприяти тому, щоб вона відбувалася з дотриманням належного порядку, в умовах забезпечення безпеки. Він включає конкретні дії, які допоможуть державам зменшити нелегальний міграційний потік, наприклад, шляхом розширення співробітництва щодо усунення чинників, що сприяють міграції, боротьби з торгівлею людьми та незаконним ввезенням мігрантів, посилення прикордонного контролю і сприяння процесу повернення біженців. Він також допоможе сфокусуватися на каналах легальної міграції. Договір як механізм міжнародного співробітництва також буде слугувати основою для взаємодії ЄС з третіми країнами і міжнародними організаціями [9].

Отже, проаналізувавши документи, що регулювали міграційні питання до кризи 2015 року, зміни, яких вони зазнавали, та ті документи, що існують на сучасному етапі, можна відстежити тяжіння саме до колективного вирішення існуючих проблем, проте з прагненням кожної держави захистити свої національні інтереси. Міграція – глобальна проблема, яку жодна з країн не зможе вирішити самостійно, це підтверджується досвідом країн ЄС і знайшло відображення в змінах у міграційній політиці держав. А значить, для вирішення цієї проблеми необхідні глобальні рішення і розподіл відповідальності на основі міжнародного співробітництва, перші успішні кроки до якого вже робляться. Угоди про перехід до всеохоплюючої структури є вельми важливими, адже міграція, як і інші сфери міжнародних відносин, повинна керуватися набором спільних принципів і підходів. Тільки таким чином можна подолати основні виклики, що несуть міграційні процеси.

Список використаних джерел:

1. Irregular Migrant, Refugee Arrivals in Europe Top One Million in 2015 *International Organization for Migration*: веб-сайт. URL: <http://www.iom.int/news/irregular-migrant-refugee-arrivals-europe-top-one-million-2015-iom> (дата звернення: 25.03.2019)
2. EU Dublin III Regulation (Regulation (EU) No 604/2013) *Office of the Refugee Applications Commissioner*: веб-сайт. URL: <http://www.orac.ie/website/orac/oracwebsite.nsf/page/eudublinIIIregulation-main-en> (дата

звернення: 25.03.2019).

3. Europe's Migration Crisis *Council on Foreign Relations*: веб-сайт. URL: <http://www.cfr.org/migration/europes-migration-crisis/p32874> (дата звернення: 25.03.2019).

4. Бугакова Е. А. Миграционный кризис в Европе и попытки ЕС найти его разрешение *Молодой ученый* : веб-сайт. URL <https://moluch.ru/archive/109/26508/> (дата звернення: 25.03.2019).

5. EU migration policy *Council of the European Union*: веб-сайт. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/migratory-pressures/#> (дата звернення: 25.03.2019)

6. Валлеттские Приоритеты: Партнерство ЕС и Африки помогает мигрантам и беженцам *Европейская служба внешних связей*: веб-сайт. URL: <https://eeas.europa.eu/ru/eu-information-russian/54451> (дата звернення: 25.03.2019)

7. New York Declaration *Refugees and migrants*: веб-сайт. URL: <https://refugeesmigrants.un.org/declaration> (дата звернення: 25.03.2019)

8. В Марракеше завершилась конференция по миграции: более 160 стран поддержали Договор *Новости ООН*: веб-сайт. URL: <https://news.un.org/ru/story/2018/12/1344861> (дата звернення: 25.03.2019)

9. Глобальный договор о безопасной, упорядоченной и легальной миграции *Европейская служба внешних связей* : веб-сайт. URL: <https://eeas.europa.eu/ru/eu-information-russian/54597/> (дата звернення: 25.03.2019)

Науковий керівник: Доценко Олена Михайлівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

ІНТЕРНЕТ-МОНІТОРИНГ ЯК ЗАСІБ ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ: МОДЕРНІ МЕТОДИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Момот Данило Степанович,

студент 1-го курсу факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
danielmmt0805@gmail.com

Інтернет-пропаганда тероризму вже давно вийшла за межі країн Європейського Союзу та поширилася на Східну Європу. Про це свідчать, наприклад, два, схожі за метою з європейським, законопроекти Російської Федерації, що отримали назву «пакет Ярової». Дані законопроекти мають на меті контроль профілів, листувань та інших видів активності користувачів мереж інтернету. Проблема рекрутування за допомогою соціальних мереж – Twitter, Facebook, YouTube – є надто серйозною та значущою, адже швидкість поширення інформації дозволяє екстремістському контенту охопити не лише регіональні, а й глобальні масштаби, що безпосередньо становить неабияку небезпеку для суспільства на всіх його рівнях.

21 січня 2019 року на веб-сайті Європейського Парламенту було опубліковано варіант законопроекту Комітету з громадянських свобод, юрисдикції та внутрішніх справ, який ґрунтується на принципі «що нелегально

офф-лайн, то й нелегально он-лайн». Згідно з ним, кожна публікація в інтернеті має бути перевірена за критеріями інтернет-фільтра; та, якщо є збіг з ознаками екстремізму, публікація буде позначена правоохоронними органами як небезпечна та блокована або матиме обмежений доступ. Подібні інтернет-фільтри вже існують та використовуються на великих платформах, співпраця з якими значно покращить стратегії пошуку та ідентифікування записів, що загрожують національній безпеці. Проект закону визначає відповідні межі часу видалення відповідного вмісту – одна година. Ця вимога буде поширена на всі інтернет-платформи, на які він спрямований. Ліміт часу пояснюється тим, що так буде запобігатися швидке поширення інформації, адже її перебування в інтернеті більше однієї години означає збільшення «радіуса» її поширення у десятки разів; тобто, як було зазначено раніше, буде ліквідована загроза масового вербування за допомогою інтернету. Порівняно з російським аналогом, європейський варіант є легітимним, адже запропонований Європарламентом інтернет-фільтр не має на меті вторгнення до приватної сфери життя індивідів та відстеження виключно зовнішніх проявів щодо загрози безпеці суспільства. Проблема стратегії терористичного рекрутування через поширення відповідної інформації в інтернеті полягає в тому, що вона через деякий час після видалення може з'явитися знову – і це процес постійно повторюваний. Зупинення даної тенденції є однією з основних цілей вищенаведеного законопроекту [1, 2, 3, 4, 6].

Остаточне рішення стосовно даного проекту буде відомим вже після виборів Європейського Парламенту. На даному етапі, станом на 28 березня 2019 року, існує лише відносно неповноцінна версія тексту, адже можуть бути внесені нові зміни щодо його положень. Про його впровадження в дійсність буде відомо лише в кінці 2019 року. Це пов'язане, по-перше, з довготривалою системою затвердження нормативно-правових актів в ЄС, по-друге – з виборами парламенту – існуючий склад Європарламенту існуватиме до кінця квітня 2019 року [3, 4].

За повідомленням Europol, «У 2017 році більше 150 платформ соціальних мереж були наражені розповсюдженню терористичної пропаганди». Іншим вагомим приводом до прийняття відповідних заходів слугує сказане дипломатом з Великої Британії та членом Європейської комісії з безпеки: «Кожна атака приблизно більше, ніж за останні 18 місяців чи 2 роки, містить онлайн-фактор». Таким чином, можна прослідкувати очевидну тенденцію розвитку терористичних стратегій та, знайшовши певні закономірності, спрогнозувати подальші атаки чи взагалі їх запобігати [3].

Основну терористичну загрозу країнам, що входять до складу Європейського Союзу, а особливо – Франції, Бельгії, Об'єднаного Королівства, представляє Ісламська держава Іраку та Леванту (ІДІЛ). Дана організація проводить серйозну пропаганду в міжнародній мережі, в результаті якої рекрути залучаються до самої терористичної організації чи проводять атаки на території своєї батьківщини. Пропаганда має вигляд репрезентації держав-ворогів, в яких планується терористичний акт, як «зла у його істинній сутності, та відстоювання ідеї виконання шляхом скоєння злочинів волі Божої». Статистичні дослідження показують, що основна аудиторія таких звернень – переважно молоді чоловіки, що не бачать в своєму житті ніякого сенсу. Інші – представники держав з високим

рівнем безробіття серед молоді, наприклад таких, як Туніс та Марокко, – тобто значний вплив має і економічний фактор. Значну роль відіграє той факт, що Ісламська держава, будучи державою лише *de facto*, позиціонується як утопія, у той час як насправді вона не є легітимною, та навіть не має ознак державності [3, 4, 5, 7].

1. Вербування зазвичай відбувалося за одним і тим же принципом, тому було встановлено певний алгоритм онлайн-рекрутування ІДІЛ;

2. Перший контакт/виявлення – ІДІЛ виявляє потенційного рекрута, або потенційний рекрут виявляє ІДІЛ;

3. Створення мікро-суспільства – послідовники ІДІЛу оточують рекрута для глибшого впливу на нього;

4. Ізоляція – рекрутів змушують перервати зв'язки з близьким оточенням; орієнтація на приватну комунікацію з рекрутом – перехід на приватні чи інкогніто платформи для приватних та прямих переговорів з метою поглиблення в ідеологію Ісламської держави;

5. Ідентифікація індивідів як рекрутованих та призов їх до дій – вчинення терористичних атак на батьківщині або приєднання до терористичної організації.

Даний алгоритм склав аналітик та автор робіт з галузі екстремізму та аналізу соціальних мереж Дж. М. Бергер, аналізуючи закономірності процесу інтернет-вербування індивідів Ісламською державою у минулому. Він також зазначив, що людські дії – це відносно пряма структура, тобто відхилення від ходу дій, що переважно повторюються, є досить рідкісними; та основне завдання у відстеженні та запобіганні пропаганди терористичних актів, а в подальшому – атак є використання механізму дій послідовників певної терористичної організації для її ідентифікування в інтернет-просторі [7].

Підбиваючи підсумки, варто зауважити на вагомості рішень, що приймаються у даний момент у Європейському Парламенті: довготривала процедура їх прийняття та опрацювання дозволяє удосконалити їх кінцеву якість та вплив, який вони згодом матимуть. Тероризм – це не лише загроза життю мирних громадян, а й загроза як внутрішній, так і зовнішній політиці держави, а також – і всьому світовому суспільству в цілому. Отже, варто зазначити, що удосконалення методів діяльності екстремістських організацій повинно стати для законодавчих органів кожної держави своєрідним поштовхом для створення нових законопроектів, а не просто загрозою їх порядку.

Список використаних джерел:

1. European Parliament, Committee on Civil Liberties, Justice and Home Affairs DRAFT EUROPEAN PARLIAMENT LEGISLATIVE RESOLUTION on the proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council on preventing the dissemination of terrorist content online (COM(2018)0640 – C8-0405/2018 – 2018/0331(COD)), January 21, 2019. URL: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+COMPARL+PE-633.042+01+DOC+PDF+V0//EN&language=EN> (Last Accessed: 29.03.2019).

2. Théron F. PREVENTING THE DISSEMINATION OF TERRORIST CONTENT ONLINE. September 2018. URL: <http://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-area-of-justice-and-fundamental-rights/file-preventing-the-dissemination-of-terrorist-content-online> (Last Accessed: 29.03.2019)

3. Porter J. UPLOAD FILTERS AND ONE-HOUR TAKEDOWNS: THE EU'S LATEST FIGHT AGAINST TERRORISM ONLINE, EXPLAINED. March 21, 2019. URL: <https://www.theverge.com/2019/3/21/18274201/european-terrorist-contentregulation-extremist-terreg-upload-filter-one-hour-takedown-eu> (Last Accessed: 29.03.2019).
4. Boffey D. Remove terror content or be fined millions, EU tells social media firms. September 13, 2018. URL: <https://www.theguardian.com/media/2018/sep/13/social-media-firms-could-face-huge-fines-over-terrorist-content> (Last Accessed: 29.03.2019).
5. Harris J., Beauchamp Z. ISIS videos are sickening. They're also really effective. July 6, 2015. URL: <https://www.vox.com/videos/2015/7/6/8886461/isis-videos-burning> (Last Accessed: 29.03.2019).
6. Julia Reda Terrorist Content Online: The Return of the Upload Filter. February 2, 2019. URL: <https://juliareda.eu/2019/02/terrorist-upload-filters/> (Last Accessed: 29.03.2019).
7. Berger J.M. Tailored Online Interventions: The Islamic State's Recruitment Strategy. October, 2015. URL: <https://ctc.usma.edu/tailored-online-interventions-the-islamic-states-recruitment-strategy/> (Last Accessed: 29.03.2019).

Науковий керівник: Солових Євгенія Миколаївна, кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

ПУБЛІЧНА ДИПЛОМАТІЯ ЯК СТРАТЕГІЯ ПРОСУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Мудра Карина Ігорівна,
студентка 4 курсу групи УМІ-41 факультету міжнародних
економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
eiskalty@gmail.com

За вікном 2019 рік XXI сторіччя – сторіччя інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), глобалізації, інтернаціоналізації та гуманності. Звичні межі та кордони розчиняються, вони просто становляться непомітними. Люди створюють організації, альянси – які об'єднують не просто інших людей в якісь маленькі групи, вони об'єднуються в організації, що з'єднують не тільки країни, а й цілі материки.

Однією з таких організацій є Європейський Союз (ЄС). ЄС офіційно існує з 1992 року, хоча корені цієї організації сягають дещо глибше – до 50-х років ХХ сторіччя. Зараз ЄС – одна із найбільших, наймасштабніших та найвпливовіших організацій. До її складу входять 28 країн, територія займає сьоме місце у світі, а ВВП досягає 21,7 трлн долл. Проте ЄС має свої недоліки, свої проблеми, з якими ця організація повинна справлятися. І в наш час, в час комп'ютеризації, розвитку ІКТ та глобальної інтеграції, найпривабливішим та найбільш рентабельним шляхом для удосконалення суспільних відносин, а також для підтримки власного «бренду» є публічна дипломатія.

Публічна дипломатія – це відносно новий вид дипломатії, який зародився наприкінці 70-х років у США. Публічна дипломатія – це цілеспрямована

міжнародна та іноземна діяльність держави через підконтрольні або фінансовані нею установи та організації щодо здійснення інформаційного впливу на думку і поведінку населення зарубіжних країн у контексті її зовнішньополітичних національних інтересів [3].

Простежувалась така тенденція: чим більш розвивалися ІКТ (та з появою соціальних мереж), тим більшої популярності набувала публічна дипломатія. Сьогодні будь-яка організація, інститут чи національні структури почали дуже активно використовувати публічну дипломатію у своїй діяльності, для чого навіть створюють спеціальні підрозділи у своїх структурах.

Важливе місце публічна дипломатія займає у зовнішній політиці ЄС. Так, у грудні 2012 року Європейська служба зовнішньополітичної діяльності (ЄСЗД) видала Посібник для делегацій ЄС з питань інформації та зв'язку. У цьому документі було наголошено на важливості спільного просування позицій ЄС через зовнішню діяльність Союзу. У ньому делегаціям пропонується зосередити свій «обмін повідомленнями і діяльність» навколо п'яти пріоритетних напрямків. До них належать:

- просування ЄС як головного партнера в демократичних трансформаціях (зокрема, в сусідніх країнах ЄС);
- просування ЄС як світової економічної влади;
- просування ЄС як найбільшого в світі гаранта співпраці і розвитку;
- просування прав людини за рахунок політичного діалогу на високому рівні з партнерами і програмам стратегічного співробітництва;
- просування ЄС як гаранта безпеки, що реагує на загрози глобальної безпеки.

Здатність різних делегацій ЄС брати участь у діяльності в сфері публічної дипломатії дещо відрізняється. Наприклад, на сайті делегації ЄС у Вашингтоні сказано про те, що «місія публічної дипломатії делегації є ключовим пріоритетом через стратегічну важливість партнерства ЄС та США. Щоб підтримати ці фундаментальні відносини і зробити співпрацю ще більш продуктивною, нам важливо взаємодіяти один з одним на всіх рівнях наших суспільств. Важливо, що ми продовжуємо дізнаватися один про одного: як функціонують наші політичні, економічні та соціальні системи, як ми приймаємо рішення, що в подальшому сприяють досягненню цілей».

Іншим делегаціям також пропонується залучати ЗМІ для пропагування «цінностей ЄС, політики і результатів її проектів зацікавленим сторонам третіх країн». Європейський парламент був особливо активним у просуванні інших аспектів публічної дипломатії, особливо ролі культурної дипломатії в просуванні інтересів і цінностей ЄС у світі, в контексті розвитку «цифрової дипломатії». Комітет парламенту з культури та освіти зобов'язав кожне представництво ЄС за кордоном виділити по одній людині, яка має здійснювати координування взаємодії між ЄС і третіми країнами з культурних відносин.

Публічна дипломатія ЄС в цій сфері головним чином зосереджена навколо делегацій, але щоб залучити більш широку аудиторію за межами ЄС, можна зробити набагато більше, використовуючи радіо, як засіб поширення інформації. З точки зору ЄС, радіо зараз не дуже популярний засіб зв'язку, але воно може

поширитися на більшу кількість людей, ніж Інтернет. Для багатьох в Африці на південь від Сахари і за її межами, радіо, як і раніше, залишається найважливішим каналом отримання новин. Середовище використання радіозв'язку зростає особливо швидко саме в Африці. Незважаючи на те, що створення радіопрограм потребує людських ресурсів, виробництво програм місцевими мовами за допомогою локально найнятого персоналу, які потім пропонують ключовим регіональним або національним радіостанціям, може мати істотний вплив на підвищення ефективності публічної дипломатії ЄС без великих витрат. Залучення всієї гами зовнішніх інтересів ЄС у складі делегацій також вимагає більш тісної координації з дипломатичними службами держав-членів, з тим, щоб діяльність і повідомлення були узгоджені. Інтеграція позицій і пріоритетів ЄС в національну публічну дипломатію тільки підсилює політику ЄС.

Важливу роль у дипломатичній діяльності починає грати так звана «цифрова дипломатія», яка у сучасному інформаційному світі стає невід'ємною складовою публічної дипломатії. Зростає численність молодих людей, пов'язаних з соціальними мережами, підкастами, медіа-подіями, блогами та іншими електронними інформаційними стратегіями. Так, Європейська служба зовнішніх справ визнала зростаюче значення цифрової дипломатії та створила сторінку в соціальних мережах та інформаційних інтернет-порталах, таких як Facebook і Twitter.

Одним із напрямків такої діяльності може бути більш широка взаємодія з місцевими громадами через соціальні мережі, чим створиться корисний зворотний зв'язок з цими громадами. Інший напрямок цієї діяльності пов'язаний з розміщенням на сайтах соціальних мереж матеріалів щодо офіційної політики або ж різноманітних документів. Отже, використання соціальних мереж може доповнювати інші форми публічної дипломатії та більш широкі стратегічні цілі ЄС. Соціальні мережі можуть стати важливим інструментом в боротьбі за «права і свободи» та доповнювати відповідні галузеві діалоги на офіційному рівні. Таким чином, необхідно відзначити наступне.

По-перше, ЄС є найбільш розвиненим інтеграційним об'єднанням із усіх тих, що існували раніше, яке включає в себе велику кількість країн.

По-друге, з прийняттям Лісабонської угоди ЄС посилив інтеграцію в міжнародних відносинах і дипломатії.

По-третє, делегації ЄС після Лісабонських угод сформувалися і перетворилися на повноцінні посольства ЄС, хоча, що існує проблема незначного фінансування їх штату та діяльності.

По-четверте, в країнах-членах та інститутах ЄС все більше зростає переконаність у необхідності зміцнення загальної публічної дипломатії Союзу, основною метою якої є донесення ідеалів «об'єднаної Європи» до спільнот зарубіжних країн, розширення зони демократичних і економічно сильних країн-сусідів ЄС.

Список використаних джерел:

1. Duke S. The European External Action Service and Public Diplomacy. Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael', 2013. URL: <https://www.eipa.eu/wp->

content/uploads/2017/11/20131009144127_TheEuropeanExternalActionService-1.pdf (Last Accessed: 30.03.2019)

2. Valentini C. Public Communication in the European Union: History, Perspectives and Challenges. Cambridge Scholars Publishing, 2010. URL: https://www.academia.edu/197988/PUBLIC_COMMUNICATION_IN_THE_EUROPEAN_UNION._HIStory_PERSPECTIVES_AND_CHALLENGES (Last Accessed: 30.03.2019)

3. Нестерович В. Ф. Іноземне мовлення США в системі американської публічної дипломатії. Віче, 2016. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/viche_2016_7-8_14 (дата звернення: 30.03.2019).

4. Кубышкин А. И. Публичная дипломатия США: учебное пособие для вузов. Москва: Аспект Пресс, 2013. 271 с.

Науковий керівник: Солових Євгенія Миколаївна, кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ ЯК СКЛАДОВА ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ: УКРАЇНИ ТА ЄС

Новікова Людмила Вікторівна,
завідувач кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки,
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
кандидат юридичних наук, доцент,
lvnov@ukr.net

Солових Євгенія Миколаївна,
доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки,
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
кандидат політичних наук,
j.m.solovikh@karazin.ua

Національні інтереси виступають центральною категорією політичних наук, особливо коли мова йде про зовнішню політику. Ще у далекому 1858 р. відомий англійський політик Г. Пальремапона під час обговорення англійської зовнішньої політики у Палаті громад сформулював на сьогодні класичне співвідношення між змістом зовнішньої політики та національними інтересами, а саме: «У нас немає постійних союзників та постійних ворогів, одвічні і постійні лише наші інтереси. Наш обов'язок їх захищати». Саме національні інтереси визначають стратегію й тактику зовнішньої політики держави, характер міжнародних відносин і особливості внутрішньої політики. Практичній реалізації національних інтересів повинне передувати теоретичне обґрунтування різних концепцій. Більше того, вивчення й аналіз існуючих теорій національних інтересів є необхідною умовою створення нової власної концепції, що відповідатиме ефективному розвитку держави, міжнародним і внутрішнім умовам. У цьому полягає актуальність даного дослідження.

Національний інтерес – це, по суті, інтегральне вираження інтересів усіх членів суспільства, що реалізується через політичну систему та поєднує інтереси кожної людини, а також національних, соціальних, політичних груп з інтересами

держави. Доволі цікавим є розуміння сутності національних інтересів американськими дослідниками Ч. Лерчем і А. Саїдом, які вважають, що їх ціннісне наповнення ґрунтується на п'яти видах «добра»:

- добро окремих громадян;
- добро суспільства в цілому;
- добро держави;
- добро соціально зацікавлених груп у державі;
- добро уряду і його членів [4, р. 11].

Національний інтерес – визначальне джерело формування стратегічної мети, стратегічних завдань, об'єкта спрямувань і напрямів розвитку нації, механізму, методів і форм їх реалізації. Невизначеність і ментальна розбіжність щодо основних критеріїв дефініції національного інтересу – ознака розколотості суспільства за інтересами, політичної незрілості пересічних носіїв суспільної думки і представників, які претендують на визнання їх елітарним прошарком нації, у підсумку – несформованості нації. За своєю спрямованістю національні інтереси зорієнтовані на забезпечення виживання та прогресивний розвиток і певною мірою лідерства особи, суспільства, держави. Тільки крізь призму їх реалізації та захисту можуть і повинні розглядатися проблеми створення системи національної безпеки, а також її головна мета, цілі, завдання, принципи функціонування та всі внутрішні параметри.

Сучасні теоретичні розробки теорії національних інтересів датують 60-ми рр. ХХ ст. Серед них дослідники окреслюють такі концепції, як доктрина «залякування», «стратегія швидкого реагування», концепція «взаємно гарантованого знищення», «східна політика», «залізна завіса», доктрина «масованої відплати», політика «блискучої ізоляції», програма «нових кордонів», «холодна війна», «гібридна війна» тощо [1]. Найбільш актуальним підходом з точки зору сучасних проблем України є саме «гібридна війна».

Останнім часом активізувалися наукові дискусії навколо поняття гібридної війни. Певні дослідники стверджують, що будь-яка війна за своєю суттю є гібридною, бо поєднує в собі різні механізми ведення воєнних дій. Інші сучасні вчені наголошують на тому, що гібридні війни – це окремий специфічний вид війни. Так, гібридна війна – війна, основним інструментом якої є створення державою-агресором у державі, обраній для агресії, внутрішніх протиріч та конфліктів із подальшим їх використанням для звершення політичних цілей агресії, які зазвичай досягаються війною.

Термін «гібридна війна» з'явився ще у 2005 р. й застосовувався для опису стратегії Хезболли в Ліванській війні 2006 року. З того часу термін «гібридна» є домінуючим під час обговорення сучасних і майбутніх воєнних дій до такого ступеня, що вище військове керівництво взяло його на озброєння і використовує як основу сучасних воєнних стратегій.

Суть дискусії полягає в тому, що сучасні супротивники використовують звичайні/незвичайні, регулярні/нерегулярні, відверті/приховані засоби і застосовують усі виміри війни для подолання західної переваги в звичайній війні. Гібридні загрози передбачають застосування «всього спектру» сучасної війни, вони не обмежуються лише звичайними засобами.

Експерти називають гібридну війну таким типом конфлікту, який все частіше буде застосовуватися у XXI ст. [2].

Гібридна війна поєднує принципово різні типи і способи ведення війни, які скоординовано застосовуються задля досягнення основних цілей. Типовими компонентами гібридної війни є використання методів, що сприяють виникненню та поглибленню в державі, обраній для агресії, внутрішніх конфліктів:

- створення внутрішніх суспільних протиріч через пропаганду з її переходом у інформаційну війну;

- створення економічних проблем через економічне протистояння з переходом в економічну війну та протидію зв'язкам країни-жертви з сусідніми країнами;

- підтримка сепаратизму та тероризму аж до актів державного тероризму;

- сприяння створенню нерегулярних збройних формувань (повстанців, партизан та ін.) та їх оснащення.

При цьому сторона-агресор намагається та може залишатися публічно непричетною до розв'язаного конфлікту.

Якщо ці методи війни виявляються дієвими, держава-агресор може досягти своїх агресивних цілей та закріпити успіх, виступили в ролі миротворця у внутрішньому конфлікті. У випадку, якщо ці методи виявляються малодієвими, агресор може застосувати:

- інші методи ведення війни з залученням у конфлікт на своєму боці третіх країн;

- класичні прийоми ведення війни з прихованим локальним обмеженням застосуванням власних збройних сил або через неприховану агресію [3].

Під час визначення системи національних інтересів України слід урахувати як історичний досвід національного і державного розвитку, так і всі аспекти сучасної геополітичної, історико-культурної, цивілізаційної ситуації. З урахуванням цього Українська держава має розробляти власну модель орієнтації у світовому просторі, повинна мати власний погляд на події, які відбуваються у світі, на близьке і віддалене оточення, з яким вона взаємодіє як самостійний суб'єкт міжнародних відносин.

Отже, національний інтерес – це життєво важлива потреба, яка забезпечує необхідні ресурси й умови життєдіяльності та розвитку нації, суспільства, держави, громадянина та людини; це певне сукупне вираження потреби, яке найповніше задовольняє кожного із представників нації чи народу, незалежно від його політичних та ідеологічних уподобань, релігійних, етнічних чи расових відмінностей [5]. При цьому слід мати на увазі, що взаємодія країн і народів визначається дією кількох геополітичних рівнів безпеки – глобальної, універсальної, міжнародної, регіональної та безпеки окремо взятої держави. І тому в просторово-географічному плані сфера національних інтересів не може обмежуватися лише суто національною територією.

Список використаних джерел:

1. Кэрбуне Р. Концепция национального интереса в теории международных отношений. URL: <https://radjcarbune.wordpress.com/2015/09/03> (дата звернення: 24.03.2019).

2. Пуйвелде ван Д. Гібридна війна – чи вона взагалі існує? *НатоРевю. Інформаційний вісник*. URL: <https://www.nato.int/docu/review/2015/Also-in-2015/hybrid-modern-future-warfare-russia-ukraine/UK/index.htm> (дата звернення: 24.03.2019).

3. Требін М. П. Війна «гібридна». *Політологічний енциклопедичний словник / уклад.: Л. Герасіна, В. Погрібна та ін.; за ред. проф. М. П. Требіна. Х. : «Право», 2015. С. 98.*

4. Lerche Ch. *Politics Concepts of International in Global Persptctive. USA, 1979. 263 с.*

5. Гелей С. Д., Рутар С. М. *Основи політології: навч. посіб. 3-тє вид., перероб. і доп. К. :Знання, КОО, 1999. 427 с. (Вища освіта ХХІ століття).*

ЛОБІЗМ ЯК СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНЕ ЯВИЩЕ У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ: ДОСВІД ЄС ДЛЯ УКРАЇНИ

Однопозова Альона Юріївна,

студентка 4 курсу групи УМІ-41 факультету міжнародних
економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна,
aodnopozova@mail.ua

Тема лобізму з кожним роком стає все більш актуальною. На цьому феномені сфокусована увага як законодавчої, так і виконавчої влади, він є предметом обговорення та дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців. У сучасних концепціях не існує єдиного визначення поняття «лобізм», адже кожен вчений розглядає його зі своєї точки зору, таким чином сприяє появі нової дефініції (або формує суб'єктивну думку). Більшість людей, які не пов'язані з політикою, не уявляють собі сутність лобізму та його вплив на політичну діяльність. Досить часто лобізм і корупцію асоціюють між собою, іноді навіть ототожнюють, але для того щоб визначити їх взаємозв'язок, необхідно мати чітке уявлення про те, що ж таке лобізм.

Всебічне вивчення наукової літератури щодо цього феномену дає змогу надати таке досить широке визначення: зокрема, «Лобізм – це система прийомів та цілеспрямований вплив певних соціальних сил на структури влади, а саме на законодавчі та виконавчі, з метою задоволення своїх інтересів. В системі лобізму переслідуються різні цілі та інтереси: політичні, економічні, правові, соціальні, та багато інших» [1].

Що стосується поняття «лобізм», то воно походить від англійського слова *lobby*, що в перекладі означає «кулуар», «фойє».

Дослідники вважають, що лобізм існував в Англії вже у XVII столітті. У ті часи члени парламенту виходили після засідання у коридор, де їх зустрічали зацікавлені сторони. У більш сучасному політичному сенсі лобізм з'явився в Америці у кінці 20-х років XIX століття. У ці роки при владі перебував президент Улісс Грант, який любляв відпочивати зі своєю командою помічників у фойє (лобі), у готелі Willard. Про це дуже швидко дізналися бізнесмени та всілякі прохачі, що почали приходити у готель, щоб у спокійній атмосфері спілкуватися з правлячою елітою. Підприємці намагалися заручитися законодавчою підтримкою державних службовців, розповідаючи про проблеми у своїй діяльності та

пропонуючи власні шляхи щодо їх вирішення. Звичайно, така підтримка здійснювалася за певної фінансової підтримки з боку бізнесменів [2].

Від самого початку подібна американська практика «купівлі» законів засуджувалася іншими країнами, але в ХХ столітті термін «лобізм» запозичила більшість розвинених країн світу. Поступово подібних прохачів (лобістів) ставало все більше, тому вони почали об'єднуватися в групи, в залежності від своїх інтересів. У 1946 р. в Сполучених Штатах був прийнятий закон, згідно з яким лобізм був визнаний родом діяльності та вимагав певної процедури реєстрації професійних лобістів у секретаря сенату [3, с. 17].

У 1979 р. лобізм в Америці, нарешті, формується як політичний інститут. Також у 1979 р. лобізм неофіційно з'явився в ЄЕС – Європейському економічному співтоваристві, що з 1994 року має назву Європейський Союз.

Лобізму у Європейському Союзі – це діяльність, метою якої є схвалення органів влади ЄС (насамперед Єврокомісії і Європарламенту) до прийняття певних рішень. Довгий час вважалося, що головним світовим центром лобізму є Вашингтон. Проте, з моменту створення Європейського Союзу, Брюссель почав складати американській столиці помітну конкуренцію, ставши значущим центром ухвалення рішень. Зараз вже ніхто не сумнівається, що другим найбільшим центром лобізму є Брюссель. Так, станом на 2016 р. зареєстровано понад 8,3 тис. лобістських організацій в столиці ЄС. За 2013 р., наприклад, зростання було більше ніж на 10 %, а за 20 років – починаючи з 1992 р., їх кількість збільшилась в два рази. У Брюсселі постійно є 1400 акредитованих журналістів, окрім спеціальних репортерів, які виїжджають на найбільш значущі заходи.

Причиною інтересу лобістів до діяльності єврочиновників є та обставина, що близько 80 % національних законів зароджуються в стінах державних установ Брюсселя [4, с.124 -125].

Існують різні види лобізму. Наприклад, розрізняють прямий, непрямий та внутрішній лобізм.

Прямий лобізм – це прямий вплив на представників відповідного державного органу для того, щоб досягти прийняття рішень, задоволення конкретних інтересів.

Непрямий лобізм – організація кампаній для того, щоб забезпечити тиск, який проходить за межами державної влади, часто без певного призначення. Наприклад, шляхом формування громадської думки за допомогою засобів масової інформації, масових акцій або навіть судових процесів.

Внутрішній лобізм – діяльність будь-якого угруповання всередині будь-якого органу для того, щоб досягти прийняття певного рішення різноманітними способами [1].

Види діяльності в залежності від гілки влади:

- законодавчий;
- виконавчий;
- судовий.

В залежності від застосовуваних методів:

- законний – не передбачає порушення законодавства;
- незаконний – з порушенням закону (найчастіше мова йде про корупції).

За об'єктами впливу:

- урядовий - розробка органами виконавчої влади законопроектів, що надходять на розгляд до законодавчих органів;
- парламентський - прийняття законів, які задовольняють інтереси певної групи людей.

За програмними цілями впливу:

- економічний – здійснення тиску на органи влади з метою прийняття певних законодавчих актів та економічних заходів;
- соціальний – здійснення тиску на процес прийняття рішення посадовими особами для задоволення соціальних інтересів певних груп людей;
- соціокультурний – здійснення тиску на посадових осіб з метою прийняття законодавчих актів, які відповідають за соціальні та культурні потреби окремих груп людей.

Залежно від рівня влади:

- федеральний – лобізм здійснюється в системі вищих органів державної влади;
- місцевий – лобізм здійснюється в органах влади суб'єктів країни [1].

Щодо застосування лобізму в Україні, то, як зазначають експерти [5], українському бізнесу необхідно посилити свої позиції лобізму в ЄС і взагалі на світовій арені через конфлікт і економічний спад у державі. Українські олігархи активізували свої зусилля з формування позитивного іміджу країни. Великою перевагою цих процесів є зміцнення іміджу України за кордоном: позитивні результати лобізму на користь українського бізнесмена приносять свої дивіденди країні. Лобізм в ЄС, до якого вдається українська сторона, можна умовно розділити на два підвиди – за його цілям. Перший спрямований на допомогу і супровід у веденні бізнесу за кордоном. Другий – на підтримку свого впливу в Україні завдяки іміджевим дивідендам в країнах першого світу. До інструментів українського лобізму в ЄС належать: семінари, експозиції, з'їзди, пряма реклама, матеріали в ЗМІ тощо. Всі великі бізнесмени зі списку Forbes в тих чи інших ситуаціях вдаються до міжнародних лобістських інструментів. Мова йде про публікації та покази в ЗМІ, пряму рекламу, виставки, благодійні заходи, банкети тощо.

Скільки грошей витрачають на лобізм в Україні, хто і яким політичним силам платить, з яких саме держав надходять гроші – нікому не відомо. Причиною цього є те, що офіційно лобізму в Україні немає, хоча в реальності подібні послуги надаються. Замовники і виконавці залишаються в тіні, уникаючи сплати податків і оприлюднення фактів про свою діяльність. Щоб вивести з тіні лобістів і ефективніше боротися з політичною корупцією, мати доступ до інформації про те, хто і як в країні впливає на прийняття тих чи інших рішень на найвищому рівні, необхідний спеціальний закон.

За інформацією, наданою онлайн-виданням «Гордон» [6], нещодавно перед виборами в Україні Ю. В. Тимошенко вела в США лобістську діяльність, що фінансувалася сумнівними компаніями. Іноземні агенти, що діяли від імені вищезазначеного українського політика, витратили понад \$ 2,3 млн на операції впливу в Сполучених Штатах. Вашингтонська компанія «Wiley Rein» в документах,

поданих до міністерства юстиції США, визнала, що Ю.Тимошенко є «основним бенефіціаром» лобістської діяльності фірми «Aveiro LP», завданням якої є просування інтересів вищезазначеної особи та її політичної партії. Як вбачають в CRP, з наближенням виборів президента України інші агенти в США також заявляли, що просувають інтереси Тимошенко, подаючи звіти в рамках закону про реєстрацію лобістів іноземних інтересів у США (FARA). Журналістка Наомі Дектер Мансон уклала контракт з ITBC LLC за організацію інтерв'ю Юлії Тимошенко пресі, свідчать документи FARA за вересень 2018 року.

До «плюсів» лобізму можна віднести наступне. Перш за все, він може посилювати позиції законодавчої влади, оскільки надає їм велику динаміку і гнучкість, впливаючи на управлінські рішення. Далі, лобізм стає інструментом, який мобілізує громадську підтримку або опозицію якомусь законопроекту, а з огляду на те, що в таких умовах динамічно розвивають ринкові відносини, інтереси різних соціальних груп і прошарків відходять на другий план, лобіювання дозволяє самоорганізувати громадянське суспільство і донести до правлячих структур свої позиції, у тому числі створює можливість забезпечити інтереси меншості. Крім того, лобізм можна застосувати як певне стимулювання до конкретних дій, прискорення прийняття рішень з тих чи інших питань, до яких мають інтерес зацікавлені групи. Тобто він є своєрідним активатором будь-яких процесів або явищ в області політики.

До «мінусів» лобізму можна віднести наступне. Він може реалізуватися як непатріотичний засіб, задовольняючи іноземні інтереси на шкоду державним. Крім того, виникають злочинні види лобізму, такі як хабарництво, корупція, що формують негативне ставлення до державних органів влади.

Великий мінус лобіювання полягає також у тому, що досить часто воно перешкоджає вирішенню дійсно важливих і цінних громадських проблем, орієнтуючись виключно на інтереси чиновників. Лобіювання заважає стабільній та оперативній державній політиці, оскільки може сприяти частій зміні пріоритетів, посилювати та послаблювати різні гілки влади або це явище може бути спрямоване на несправедливий перерозподіл бюджету. Крім того, лобізм може бути використаний як інструмент збагачення окремих груп людей при владі.

Проте, незважаючи на велику кількість мінусів лобізму, ми вважаємо, що його плюси все ж можуть бути набагато вагомішими, ніж зараз, при грамотному законодавчому оформленні. Тому є сенс застосовувати лобізм в Україні, беручи до уваги позитивний європейський досвід.

Виходячи з викладеного, слід зазначити, що еволюція системи міжнародних відносин сприяє появі в світовій політиці нових гравців і нових форм взаємодії між ними та традиційними державними акторами. Однією з таких форм можна вважати лобізм.

Список використаних джерел:

1. Балевская Я. Д., Федотов М. И. Лоббизм как общественно-политическое явление. *Молодой ученый*. 2018. № 48. С. 243–245. URL <https://moluch.ru/archive/234/54298/> (дата звернення: 29.03.2019).

2. Боров А. Регулирование корпоративного лоббизма в Евросоюзе. Хроники компромиссов по поддержанию полупрозрачности. *Советник Президента: информ.-аналит. изд.* 2008. № 56. URL: http://www.sovetnikprezidenta.ru/56/6_ekonomika.html (дата звернення: 29.03.2019).

3. Зяблюк Н. Г. Практика лоббистской деятельности в США. М.: ИСКРАН, 1994. С. 42–49.

4. Курчевска У. Лоббизм в Европейском Союзе. 2002. № 3(4). С. 119–150.

5. Ормоцадзе М. Замолвите слово: как работает украинский лоббизм. 2015. URL: <http://forbes.net.ua/nation/1401296-zamolvite-slovo-kak-rabotaet-ukrainskij-lobbizm> (дата звернення 29.03.2019).

6. Тимошенко вела в США лоббистскую деятельность, которая финансировалась сомнительными компаниями с офшорных счетов – расследование. *Гордон*. URL: <https://www.google.com.ua/amp/s/gordonua.com/amp/news/politics/timoshenko-vela-v-ssha-lobbistskuyu-deyatelnost-kotoraya-finansirovalas-somnitelnymi-kompaniyami-s-ofshornyh-schetov-rassledovanie-854071.html> (дата звернення: 29.03.2019).

Науковий керівник: Солових Євгенія Миколаївна, кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ІНТЕГРАЦІЇ НОРВЕГІЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ ІНСТИТУЦІЙ

Ольшевська Анастасія Вячеславівна,
студентка 3 курсу факультет міжнародних
економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
anastasia.olshevskaya13@gmail.com

У порівнянні з багатьма західноєвропейськими країнами незалежність Норвегія здобула досить пізно. Починаючи з XIV ст. країна жила під датською короною, а потім до 1905 р. входила до унії зі Швецією. Майже всю Другу світову війну, аж до травня 1945 р., Норвегія була окупована гітлерівською Німеччиною. Окупацію норвезьке суспільство пережило вкрай болісно: події того часу лише посилили в норвежців прагнення зміцнити свою національну самобутність.

Однак післявоєнна Європа все більше прагнула до об'єднання. У 1958 р. почала роботу комісія Європейського економічного співтовариства, а вже за три роки Норвегія, спільно з Данією, Великою Британією та Ірландією подала заявку на членство в альянсі. Тим не менше, у 1963 р. тодішній президент Франції Шарль де Голль наклав вето на вступ до ЄЕС Великою Британією, внаслідок чого переговори з трьома іншими країнами-претендентами навіть не проводилися [3].

Після цього питання участі Норвегії у європейському інтеграційному проекті піднімалося неодноразово, але в історію країни увійшли два моменти. У 1972 р. соціал-демократичний уряд прем'єр-міністра Т. Браттелі провів загальнонаціональний референдум з питання приєднання до ЄС. Тоді 53,5 % норвежців проголосували проти, що змусило команду Браттелі піти у відставку. Аналогічний сценарій повторився на референдумі 1994 р.: незважаючи на

позитивні підсумки голосування в Швеції і Фінляндії кількома тижнями раніше, 52,2 % норвезьких виборців знову відкинули ідею входження країни до Євросоюзу [2].

Хоча Норвегія, як і сусідня Ісландія, не входить до ЄС, вона дуже тісно з ним пов'язана. Норвегія входить до Європейської асоціації вільної торгівлі, є частиною Європейської економічної зони, а з 1996 р. має асоційоване членство у Шенгенській зоні. Варто зауважити, що останнє рішення норвежців особливо вітали інші скандинавські країни, які хотіли зберегти скандинавський паспортний союз.

Ідею приєднання країни до Євросоюзу активно просуває Робоча партія Норвегії. Прихильники європейської інтеграції аргументують свою позицію тим, що проблеми сьогоденного дня жодна країна не в змозі вирішити самотужки, тож міжнародне співробітництво необхідне норвежцям для того, щоб зберегти ті цінності та той рівень життя, до яких вони звикли. До того ж, на думку Робочої партії і їх прихильників, нинішній Євросоюз у корені відрізняється від того, проти якого в 1994 р. голосувала більшість норвежців [5].

Іншим аргументом прихильників ЄС є питання безпеки. Норвегія – країна невелика, а членство в Євросоюзі знижує загрозу збройних конфліктів. До того ж співпраця в сфері поліції та юриспруденції дозволила б норвежцям найкращим чином протистояти організованій злочинності. І третє – поліпшення умов для бізнесу. Норвегія – маленька країна з відкритою економікою. Половина усіх товарів і послуг, що у ній виробляються, експортується, при цьому близько 80 % експорту йде до країн ЄС. Добробут норвежців знаходиться в прямій залежності від успішних міжнародних домовленостей у сфері торгівлі. Нині між Євросоюзом та Норвегією підписано 74 угоди у різних сферах співпраці.

Створений у 1949 р. Європейський рух Норвегії, асоційований з Міжнародним європейським рухом, – це структура, що об'єднує прихильників приєднання до ЄС, незалежно від їх партійної приналежності. Учасники руху (а їх близько 8 тис.) вважають, що лише членство в Євросоюзі може дати Норвегії усю повноту відповідальності за те, що відбувається на континенті, і дозволить їй впливати на майбутнє як самої країни, так і всієї Європи. Європейський рух Норвегії фінансується за рахунок держпідтримки та членських внесків [3].

Але у прихильників євроінтеграції є свої опоненти. Організація «Ні ЄС», налічує понад 30 тис. членів, її відділення, в тому числі молодіжні, є в більшості норвезьких комун. Створений у 1990 р. рух став ресурсним та інформаційним центром для координації діяльності всіх організацій і політичних партій, які є противниками євроінтеграції Норвегії [5]. Рух «Ні ЄС» має свої аргументи.

Як відомо, Норвегія є одним із найбільших експортерів морепродуктів у світі. Членство в ЄС призведе до того, що Норвегії не зможе сама вирішувати, як потрібно керувати рибними ресурсами, адже ЄС встановить квоти. Економіка Норвегія в основному спирається саме на продаж морепродуктів, що повністю влаштовує країну і дозволяє їй підтримувати високий рівень розвитку [2]. Таким чином, економіка Норвегії ризикує постраждати після вступу до ЄС, а не отримати від цього вигоду. До того ж цілком зрозуміло, що країна не бажає втрачати своїх лідерських позицій у прибутковій сфері торгівлі.

Проведення директиви газового ринку призведе до того, що Норвегія не зможе більше продавати газ ЄС за довгостроковими контрактами і за встановленими цінами. Оскільки повинна зберігатися конкуренція постачальників газу на внутрішній ринок ЄС, покупці завжди будуть купувати газ там, де це буде дешевше. Відходячи від цього, норвезька газопромислова комісія не зможе забезпечити достатню кількість експорту норвезького газу. Сьогодні частка імпорту норвезького газу в ЄС становить 10 % [4]. Зниження ціни на газ призведе до великих збитків. Наприклад, частка Росії в імпорті газу в ЄС становить 25 %. Росія не є членом внутрішнього ринку ЄС, тому може диктувати ЄС більш високі ціни. Аналогічно, що й тут Норвегія прагне задовольнити, в першу чергу, власні національні інтереси.

Політика використання земельних ресурсів Європейського Союзу не бере до уваги той факт, що природні умови для землеробства не однакові у всіх країнах Європейського Союзу. ЄС пропонує програму інтенсивного та індустріального землеробства, яка призведе до виснаження землі, збільшення забруднення, погіршення стану здоров'я худоби та підвищення небезпеки епідемій. Членство в ЄС призведе до значного погіршення стану землеробства в Норвегії. Разом з тим Норвегія може втратити контроль над виробництвом продуктів харчування. Тож політика ЄС у сфері землеробства різко не збігається в відповідною політикою Норвегії – держави, котра має не досить родючі ґрунти та великі території для землеробства [1]. Тому можливість дотримуватися власної політики в цій галузі є дуже важливою.

І ще один аргумент проти: ЄС стимулює централізацію і зростання обсягів виробництва, а це, в свою чергу, веде до перевитрати природних ресурсів, масштабного використання транспорту та забруднення навколишнього середовища. Норвегія багато уваги приділяє питанню екології і збереженню навколишнього середовища та є одним із світових лідерів за рівнем розвитку сміттєпереробної галузі [5].

Зважаючи на велику кількість як прихильників, так і противників норвезької євроінтеграції, ситуація досі залишається неоднозначною. Не можна не сказати, що сформований статус-кво не завжди приносить Норвегії користь. Так, будучи учасницею Європейської економічної зони, країна зобов'язана виконувати директиви Євросоюзу в галузі торгівлі та соціальної політики, але при цьому, не маючи членства в ЄС, норвежці не можуть впливати на процес прийняття рішень брюссельськими чиновниками [4]. Як вже було зазначено, Норвегія наполегливо прагне до повної політичної самостійності та збереження усіх своїх позицій у питанні керування власною державою.

Отже, підбиваючи підсумки, можна із впевненістю сказати, що Норвегія має усе необхідне для вступу до Європейського Союзу: і стабільну економіку, і високий рівень розвитку країни в цілому, і європейський менталітет, що також є важливим пунктом для можливості повноцінної інтеграції. Більше того, бдизько третини всіх норвезьких законів і нормативних актів так чи інакше пов'язані з загально європейським законодавством. Норвезькі закони і правила відповідають критеріям Брюсселя, розробленим, тим не менше, без участі норвезьких політиків. Однак великими недоліками теоретичного вступу Норвегії є не вигідні умови для

стабільності та подальшого розвитку норвезької економіки, розбіжність поглядів у земельній політиці, а також у галузі експорту газу та екології. Головним є те, що членство в ЄС позбавить Норвегію права голосу в світовій спільноті – цей голос отримає ЄС. У цей момент більше 70 % норвежців не хочуть бачити свою країну частиною Європейського Союзу, і на це є серйозні причини [5]. Нині Норвегії вдається входити до найрозвинутіших країн світу та при цьому проводити власну незалежну політику, обмежуючи вплив найбільш масштабного інтеграційного об'єднання країн Європи – ЄС. Тож Норвегію можна розглядати як позитивний приклад для наслідування в плані стабільного розвитку та впевненого відстоювання державних позицій.

Список використаних джерел:

1. European Union. Living in the EU. URL: https://europa.eu/european-union/about-eu/figures/living_en (Last Accessed: 24.03.2019).
2. Mission of Norway to the EU. EU programme participation. URL: <https://www.norway.no/en/missions/eu/areas-of-cooperation/participation-in-programmes-and-agencies/> (Last Accessed: 24.03.2019).
3. Mission of Norway to the EU. Historical overview. URL: <https://www.norway.no/en/missions/eu/areas-of-cooperation/historical-overview/> (Last Accessed: 24.03.2019).
4. Mission of Norway to the EU. The EEA Agreement. URL: <https://www.norway.no/en/missions/eu/areas-of-cooperation/the-eea-agreement/> (Last Accessed: 24.03.2019).
5. Statistics Norway. Норвегія в фактах и цифрах 2017. URL: https://www.ssb.no/en/befolkning/artikler-og-publikasjoner/_attachment/225821?_ts=14d005d92d0 (дата звернення: 24.03.2019).

Науковий керівник: **Панасенко Ганна Сергіївна**, кандидат політичних наук, доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

ТРУДОВА МІГРАЦІЯ УКРАЇНЦІВ ДО ПОЛЬЩІ: ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ

Підзолкіна Катерина Едуардівна,
студентка 2-го курсу групи УМІ-22 факультету міжнародних
економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
podzolkinak@gmail.com

В теперішній час значно збільшується відтік населення України за кордон в пошуках високооплачуваної роботи, що призводить як до позитивних, так і негативних наслідків. Це створює велику кількість проблем, які суттєво впливають на соціально-економічний розвиток України. Трудовий потенціал є визначним стратегічним ресурсом і безпосередньо впливає на темпи і якість економічного зростання. Він визначає ефективність формування та використання виробничого,

економічного і фінансового потенціалу. Люди, які шукають роботу за кордоном, почали частіше обирати Польщу як країну для міграції.

За останні роки Польща зафіксувала значний відтік населення до інших держав. Проблема трудової міграції – одна з найважливіших в нашій державі. Вона потребує ретельного аналізу науковців та рішучих дій з боку влади. Для багатьох українців трудова міграція є основним видом зайнятості й основним джерелом доходів. Міграція впливає на демографічну, соціальну та економічну ситуацію в Україні. Тому вирішення цієї проблеми має велике суспільно-політичне та соціальне значення. Трудова міграція громадян України за кордон набула великих масштабів і є на сьогодні найбільш масовим видом переміщень населення [1, с. 44; 2, с. 100].

У Законі України «Про зовнішню трудову міграцію» наведено поняття «зовнішня трудова міграція» – переміщення громадян України, пов'язане з перетинанням державного кордону, з метою здійснення оплачуваної діяльності в державі перебування [3]. Частка зовнішніх трудових мігрантів в Україні становить більше 50 % від кількості усього мігруючого населення [4]. Люди виїжджають за кордон з різних обставин. Найчастіше головною проблемою є низька середня заробітна плата в Україні. Станом на січень 2019 р. середня заробітна плата становила 9223 грн, що складає приблизно 300 євро. В той час коли у найближчій для нас країні Європи, Польщі середня заробітна плата становить приблизно 520 євро.

Це власне і змушує українців виїжджати на заробітки. Згідно з різними оцінками станом на 2018 рік у Польщі знаходиться приблизно 2 мільйони українців, які працюють у ключових сферах економіки – будівництві, сільському господарстві тощо. Наступна причина міграції – високий рівень безробіття. За даними Державної служби статистики України станом на 15 березня 2019 року кількість безробітних становила 367 тис. осіб [4].

Попит на працю значно перевищує її пропозицію, а це означає, що український ринок праці є трудодефіцитним. Також в Україні спостерігається таке явище, як відтік висококваліфікованих кадрів, а саме науковців, які виїжджають за кордон через неможливість реалізувати себе в науковій сфері та досягти професійного зросту, оскільки через низькі заробітні плати та високий рівень безробіття не можуть цього зробити на батьківщині, що дуже негативно впливає на науково-технічний розвиток.

Всі ці причини породжують як позитивні, так і негативні наслідки, які впливають на соціально-економічний розвиток України. До позитивних наслідків можна віднести зменшення безробіття, бідності і приплив грошових переказів. Мігранти привозять чи переказують в Україну, зароблені за кордоном кошти. Наприклад, за даними Національного банку України у 2017 році з Польщі було переведено 3,12 млрд. дол США, що становить приблизно 7,6-8,4 % ВВП. Ця сума перевищує увесь обсяг прямих іноземних інвестицій в нашу країну [5].

Серед негативних наслідків міграції можна назвати дефіцит робочої сили. Трудові мігранти залишають країну заради вищої зарплати. На жаль, українські підприємства не можуть конкурувати із іноземними працедавцями розміром зарплатні та при цьому не втрачати конкурентоспроможності.

Крім того, до Польщі щороку виїжджає велика кількість студентів. Таким чином, студенти-емігранти потенційно поповнюють ринок праці приймаючої країни з низькою ймовірністю повернення на батьківщину, а країні походження у зв'язку з цим загрожує ризик старіння населення, підвищення навантаження на пенсійні фонди, зростання обсягів соціальних трансфертів. Зменшуються надходження до бюджету як наслідок скорочення кількості потенційних платників податків. У мігрантів виникає можливість приховування доходів і ухилення від податків. Українці, які працюють за кордоном, як правило, не сплачують податки зі своїх доходів, але часто отримують субсидії та соціальні виплати від держави.

За останні роки виїзд українських громадян на роботу за кордон перетворився не лише на найчисленніший, а й на найбільш значущий для суспільства міграційний потік, що має численні наслідки. Щоб покращити дану ситуацію та повернути українських мігрантів, потрібно розробити певну систему заходів. Спершу треба створити достатню кількість робочих місць. Краще створювати робочі місця у таких галузях, як сільське господарство, легка, текстильна і хімічна промисловість, адже саме в цих галузях працює найбільше українських мігрантів. Крім того необхідно вирішити питання щодо підвищення заробітної плати, оскільки цей аспект є дуже важливим для тих, хто шукає роботу за кордоном.

Список використаних джерел:

1. Малиновська О. А. Міграційна політика Європейського Союзу: виклики та уроки для України. Київ: НІСД, 2014. 48 с.
2. Мірошниченко Т. Є. Закономірності міжнародної міграції робочої сили в контексті програми безвізового режиму України з ЄС. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. № 6. С. 100–102.
3. Про зовнішню трудову міграцію: Закон України від 05.11.2015 № 761-VIII URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/761-19> (дата звернення: 25.03.2019).
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 25.03.2019).
5. Офіційний сайт Національного банку України URL: <https://bank.gov.ua/control/uk/index> (дата звернення: 25.03.2019).

Науковий керівник: Алексеева Тетяна Іванівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

БРЕНДИНГ ЯК ОДНА ІЗ СКЛАДОВИХ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ЄС

Повелиця Вікторія Вікторівна,
студентка 4 курсу групи УМІ-41 факультету міжнародних
економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
viktoriya.povelitsa@yandex.ru

Сьогодні для об'єднаної Європи найбільшою загрозою є її невпевненість в сьогоденні і майбутньому, що відбивається на міжнародному іміджі ЄС.

Євроскептики потужно просувають ідею дезінтеграції Європейського Союзу. Цьому істотно посприяв фактичний провал брендової політики ЄС, яка так і не змогла об'єднати громадян на емоційному і раціональному рівнях. Проблема в тому, що громадяни Євросоюзу не розуміють ключових переваг, які ЄС привніс в їхнє життя, а це може призвести до загрози миру, стабільності і толерантності.

Мета статті – проаналізувати зовнішню політику Європейського Союзу та публічну дипломатію через призму брендингу.

Проблематика бренду та брендингу давно вже цікавить як фахівців у сфері маркетингу, так і політичних досліджень. Однак брендинг ЄС аналізували лише деякі вчені. Так, К. Валентіні і Дж. Несті в книзі «Публічні комунікації в Європейському Союзі: історія, перспективи та виклики» розглядали важливість комунікації в багатонаціональному і мультикультурному середовищі ЄС з різних теоретичних перспектив (політичної комунікації, журналістики, зв'язків з громадськістю, публічної дипломатії, політології, культури). Автори відзначають, що бренд ЄС – принципово важлива складова для успішного функціонування об'єднаної Європи. Основна увага в контексті брендингу відведена візуалізації і публічній дипломатії [1, с. 2].

До сих пір питання сприйняття ЄС і його бренду залишається дискусійним, зокрема Євросоюз описують як «громадянську силу», «нормативну силу», «метро-сексуальну супердержаву», «чемпіона мультилатералізму», «спільноту демократії», «постачальника норм і цінностей» (самі ж європейці акцентують увагу більше на таких проблемах як зміни клімату, гендерна рівність, сексуальні права) [4].

Однак комплексний характер ЄС як організації істотно ускладнює для зовнішньої громадськості розуміння Європейського Союзу та його інститутів. Так, громадяни третіх країн практично не розрізняють між собою такі поняття як «Захід», «ЄС», «Європа», «держави-члени» і, безперечно, плутаються в інституційній структурі Євросоюзу [2].

Одним з інструментів брендингу ЄС є публічна дипломатія, яку М. Леонард описує як «налагодження відносин, зокрема, через розуміння потреб інших країн, культур, людей; пошук сфер спільного бачення» [3].

В ЄС ключовими акторами, які здійснюють публічну дипломатію, є інститути ЄС (хоча роль Ради та Парламенту більш символічна). Європейська комісія залучена в публічну дипломатію через делегації в третіх країнах, діяльність зовнішніх Генеральних директоратів, партнерства (наприклад, через Партнерство Євромед або Східне Партнерство), програму міжкультурного діалогу.

Публічна дипломатія ЄС в багатьох країнах і регіонах впливає на сприйняття Євросоюзу і на ефективність його зовнішньої політики та ініціатив. Для реалізації ефективної публічної дипломатії ЄС слід знати, як його діяльність сприймається за кордоном. Мета публічної дипломатії ЄС – посилити обізнаність з його зовнішньополітичними цілями і позитивно вплинути на сприйняття ЄС як активного та ефективного актора глобального рівня, просувати такі цінності ЄС як мир, безпека і процвітання.

Європейська служба зовнішньої діяльності, заснована в 2009 р., є провідним інститутом, який уповноважений здійснювати комунікацію і координувати

публічну дипломатію ЄС разом з Європейською комісією і Генеральними директоратами з зовнішнім мандатом.

Однак основним викликом є конфлікт між внутрішніми і зовнішніми аспектами публічної дипломатії ЄС, оскільки часто держави-члени розглядають публічну дипломатію Євросоюзу як частину їх національної публічної дипломатії, зокрема, в просуванні культури. В центрі всієї публічної дипломатії знаходиться питання, що слід повідомляти і як зробити комунікацію скоординованою для відправки узгодженого повідомлення за кордон [2].

Європейський Союз прагне координувати гілки публічної дипломатії держав-членів. Вважається, що колективна публічна дипломатія є вигідною для таких країн, бо дає змогу обмежити критику публічної дипломатії. Більш того, це вигідно менш потужним країнам, які тільки виграють від колективної публічної дипломатії. Однак ЄС залишає за державами-членами право підтримувати свої власні відносини з третіми країнами.

Делегації і офіси ЄС (близько 140) мають на меті зробити зовнішню діяльність Євросоюзу більш узгодженою, ефективною, а бренд організації – впізнаваним, і, як наслідок, посилити вплив Європейського Союзу в світі. Їх типовими сферами публічної дипломатії є: посилення позитивного сприйняття ЄС, коригування помилкових стереотипів, лобіювання інтересів Євросоюзу, співпраця в сфері публічної дипломатії, залучення до вирішення конфліктних ситуацій. Всі Генеральні директорати керуються принципом задовольняти потребу громадськості в інформації і генерувати діалог з широкою громадськістю. Засобами поширення інформації є портал EUROPA, канали супутникового мовлення «EuropebySatellite» і «EuropebySatellite+», інформаційна служба ЄС «EuropeDirect».

Іншим засобом публічної дипломатії ЄС є Інструмент Партнерства, заснований у 2014 р., мета якого – просувати і поширювати Євросоюз і взаємні інтереси за кордоном. На 2014–2020 рр. бюджет Партнерства становить € 954 800 000 для діяльності в третіх країнах. Основне завдання – збільшення довіри в країнах-партнерах, посилення розуміння політик, пріоритетів, поглядів ЄС; просування інтересів і цінностей ЄС; поліпшення сприйняття ЄС. Цільова аудиторія – вчені та студенти (програма імені Жана Моне). Це ті, хто приймає політичні рішення і ті, хто на них впливає (створення мозкових центрів, які сфокусовані на питаннях ЄС; сприяння діалогу між ЄС та місцевими політиками третіх країн); організації громадянського суспільства (Трансатлантичні діалоги ЄС – США, участь громадянського суспільства ЄС– Японії з питань основних прав); художники (тренінг, реалізація спільних проектів). Діяльність здійснюється на міжособистісному рівні, в соціальних мережах, через інформаційно-просвітницькі акції, співпрацю в культурній сфері [1, с. 5].

Серед проектів, представлених BrandEUCentre, – «CaptainEuro». В рамках своєї стратегії в 2015 р. фахівці Центру відновили в Європі раніше існуючий образ супергероя з новими веб-сайтом, матеріалами, публікаціями, символікою. Проект «CaptainEuro» був введений ще в 1990-ті роки, щоб допомогти запустити нову європейську валюту і вирішити недостатньо чітку європейську ідентичність. Це створило миттєвий суспільний резонанс і стало сенсацією в ЗМІ. Було прийнято

рішення відновити образ, щоб допомогти побудувати новий бренд Європи, вирішити кризу ідентичності ЄС й інші глобальні проблеми з абсолютно новим підходом до аудиторії, використовуючи силу сатири, гумору и інтриги для підвищення обізнаності про ЄС [3].

Отже, основна мета брендингу в країнах ЄС – це посилити поінформованість про зовнішньополітичні цілі Євросоюзу і позитивно вплинути на сприйняття Європейського Союзу як активного та ефективного актора глобального рівня. Делегації і офіси ЄС, Генеральні директорати з зовнішнім мандатом, Інструмент партнерства як актори публічної дипломатії доносять до зовнішньої аудиторії, що ЄС – це бренд достатку, який пропагує такі універсальні цінності, як демократія, мир, стабільність і процвітання. Для поліпшення розуміння і зв'язку громадян з Європейським Союзом в 2014 році була створена організація BrandEUCentre, мета діяльності якої – сформувані нове бачення і запустити ребрендинг ЄС.

Підсумовуючи, можна зазначити, що необхідно напрацьовувати механізми публічної дипломатії, зокрема, і процесу брендингу, розширювати інформаційну присутність Європейського Союзу у світовій громадській думці, що призведе до кращого взаєморозуміння, зростання взаємодовіри, а також культурного та наукового обміну.

Список використаних джерел:

1. Хауер-Тюкаркина О. Бренд «Европейский Союз». *Бренд-менеджмент*. 2015. № 1. С. 2–7.
2. Analysis of the Perception of the EU and EU's Policies Abroad. URL: <https://goo.gl/Arw3Zr> (Last Accessed: 29.03.2019).
3. Brand EU Centre. URL: <http://www.brandeu.eu> (Last Accessed: 29.03.2019).
4. Gouveiade Ph. F., Plumridge H. European Infopolitik: Developing EU Public Diplomacy Strategy. URL: <https://goo.gl/Jw4IRU> (Last Accessed: 29.03.2019).

РОЗПОРЯДЖЕННЯ КОНФІСКОВАНИМИ АКТИВАМИ: ДОСВІД КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Попель Сергій Анатолійович,
старший науковий співробітник відділу дослідження митних зобов'язань,
НДЦ МС НДІ ФП УДФСУ,
кандидат економічних наук,
popelsa89@gmail.com

Першою нормативно-правовою спробою врегулювання правовідносин у сфері розпорядження конфіскованими активами в Європейському Союзі було підписання Страсбурзької конвенції «Про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом» від 8 листопада 1990 року.

Страсбурзька конвенція по суті розвинула положення Віденської конвенції ООН 1988 р., поширивши їх дію на доходи, одержані у результаті будь-яких кримінальних злочинів, а не тільки від незаконного обігу наркотиків, та стала першою багатосторонньою угодою, присвяченою виключно проблемі боротьби з

відмиванням злочинних доходів. Страсбурзька конвенція направлена на вжиття державами кримінально-правових заходів боротьби з відмиванням коштів на національному рівні та на розвиток міжнародного співробітництва у проведенні розслідувань та судових розглядів з метою конфіскації знаряддя злочинів та доходів від них [1].

Проте з часом відбулися значні зміни у методах відмивання доходів та заходах боротьби з цим видом злочинної діяльності, що й спонукало необхідність доопрацювання та удосконалення Страсбурзької конвенції Ради Європи 1990 року. Саме з цією метою 16 травня 2005 року у Варшаві на міністерській конференції було прийнято Конвенцію Ради Європи «Про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму».

Відповідно до сучасної концепції комплексного підходу до протидії відмиванню доходів та фінансуванню тероризму перед розробниками нової конвенції було поставлено завдання доповнити передбачені Страсбурзькою конвенцією кримінально-правові заходи боротьби з відмиванням коштів превентивними аспектами, включаючи відповідне регулювання діяльності фінансових посередників та підрозділів фінансової розвідки, а також включити у сферу їх діяльності фінансування тероризму [1].

Основним недоліком зазначених конвенцій є те, що більшість держав-членів Ради Європи не ратифікували їх, а керуються положеннями виключного національного законодавства у даному питанні. З метою врегулювання питань, пов'язаних із розпорядженням конфіскованим майном та вдосконаленням міжнародної взаємодії, у 2006 році було прийнято нормативно-правовий акт ЄС, який мав на меті вирішення питання щодо розпорядження конфіскованим майном, а саме Рамкове рішення Ради «Щодо застосування принципу взаємного визнання до постанов про конфіскацію» № 2006/783 / JHA [2].

Варто зазначити, що оскільки у всіх країнах ЄС конфіскацію майна застосовують як адміністративні санкції щодо різних порушень митного законодавства, дане питання є особливо актуальним і для сфери митних правовідносин.

Основним нормативно-правовим актом, що регулює загальні питання поводження з майном, яке вилучається за порушення митного законодавства, є Митний кодекс Європейського Союзу (Розділ V Глава 4 статті 197-200), що затверджений Регламентом Європейського Парламенту та Ради від 09.10.2013 р. № 952/2013 та опублікований в Офіційному віснику Європейського Союзу від 10.10.2013 р. № 269 [3].

Згідно з Митним кодексом Європейського Союзу митні органи вживають усіх заходів, необхідних для розпорядження товарами, включаючи конфіскацію та продаж або знищення, у наступних випадках [3]:

(а) якщо одне із зобов'язань, зазначених митним законодавством щодо ввезення товарів, що не є товарами Європейського Союзу, на митну територію Європейського Союзу, не було виконано або товари було виведені з-під митного нагляду;

(б) якщо випуск товарів неможливий з однієї з наступних причин:

- (i) не було можливим з причин, що відносяться до декларанта, провести або продовжити огляд товарів протягом часу, передбаченого митними органами;
- (ii) документи, які мали бути надані до поміщення товарів під необхідну митну процедуру або їх випуску у необхідну митну процедуру, не надавалися;
- (iii) платежі або гарантія, які мали бути здійснені або надані відносно ввізного або вивізного мита, у залежності від ситуації, не були здійснені або надані протягом передбаченого часу;
- (iv) товари є предметом обмежень або заборон;
- (c) якщо товари не було переміщено протягом обґрунтованого періоду часу після їх випуску;
- (d) коли після випуску товарів встановлено, що вони не відповідають умовам такого випуску;
- (e) коли товари є залишеними на користь держави.

Крім того, в документі зазначено, які товари можуть поміщатися під митну процедуру тимчасового зберігання, а також регламентується, хто покриває витрати на заходи щодо розпорядження вилученим майном. Всі інші аспекти розпорядження майном, що вилучається державою, в тому числі за порушення митного законодавства, регулюються національним законодавством країн.

В усіх країнах-членах ЄС здійснюється конфіскація майна в ході кримінальних проваджень. Лише у семи державах-членах (Болгарія, Греція, Ірландія, Італія, Румунія, Словаччина, Словенія, Велика Британія) може здійснюватися конфіскація активів за межами кримінального процесу. Слід зазначити, що режими цивільної конфіскації, що діють у цих країнах, значно варіюються. Такі країни, як Болгарія, Італія, Ірландія та Велика Британія, мають ширший діапазон систем некримінальної конфіскації, що охоплюють різні тяжкі злочини.

Правові положення щодо управління вилученими активами спрямовані на захист майна та оптимізацію його вартості. Це принцип, якому слідує держави-члени – Австрія, Кіпр, Естонія. В деяких країнах також вважають значні витрати на зберігання підставою для продажу активів на етапі, що передуює остаточному розпорядженню про конфіскацію. Проте це завжди робиться за рішенням суду (Угорщина, Словенія) або принаймні після судового розгляду рішення адміністративного органу на прохання власника (Швеція). У деяких державах-членах є особливості: наприклад, положення, яке дозволяє продавати транспортні засоби, власники яких не можуть бути ідентифіковані (Румунія).

В країнах ЄС існують різні законодавчі підходи до розпорядження конфіскованими активами. У деяких державах розпорядження регулюється процесуальним і кримінальним законодавством та актами виконавчих органів (Австрія, Чехія, Данія, Фінляндія, Німеччина, Литва, Люксембург, Мальта). Існують країни, в яких розпорядження майном регулюється кримінально-процесуальними актами (Бельгія, Болгарія, Кіпр, Франція, Греція, Угорщина, Ірландія, Нідерланди, Польща, Португалія, Румунія, Словаччина, Словенія, Іспанія, Швеція). Є також окрема група держав-членів ЄС, яка регулює розпорядження конфіскованим майном спеціальними законодавчими актами (Болгарія, Італія, Ірландія, Велика Британія).

У більшості держав-членів ЄС розпорядження конфіскованими активами здійснюється установами, відповідальними за розпорядження державними активами. У більшості випадків ті ж організації, які мають справу із застосуванням санкцій, також несуть відповідальність за виконання рішень про конфіскацію. Це пов'язане із тим, що ні законодавча база ЄС, ні рекомендації цільової групи з фінансових дій (Financial Action Task Force Recommendations (FATF)) (2012) не вимагають від держав-членів дотримуватися певної інституційної структури для розпорядження конфіскованими злочинними активами. У Рекомендації 4 FATF зазначається, що країни повинні самостійно вживати заходів, які дозволять своїм компетентним органам розпоряджатися конфіскованими активами. У пояснювальній записці зазначається, що «країни повинні створити механізми, які дозволять своїм компетентним органам ефективно управляти та, у разі необхідності, розпоряджатися майном, яке було вилучено або конфісковано» [4].

Механізми розпорядження, які використовуються країнами, – це продаж, передача майна в оренду та знищення. У окремих випадках конфісковане майно може спрямовуватися до державних органів для забезпечення їх діяльності або для використання у соціальних цілях. Нарешті майно, яке є небезпечним, забороненим або під особливим режимом, знищується. Що стосується призначення надходжень від реалізованих конфіскованих активів, то вони зазвичай використовуються для наповнення державного бюджету.

Розпорядженню конфіскованим майном перешкоджають різні фактори. Одним з найбільш гострих є, мабуть, відсутність правових положень, які б встановлювали терміни реалізації вилученого майна. Єдиним виключенням є Греція (розпорядження здійснюється протягом 3 місяців з моменту вилучення), Угорщина, Італія (максимальна рекомендована тривалість реалізації вилучених активів – 90 днів), Литва (судовий виконавець повинен передати активи компетентній Податковій інспекції протягом 10 робочих днів з дати набрання чинності судового рішення), Нідерланди (виконання повинно бути завершено у строк, рівний строку позовної давності), Румунія (реалізація повинна бути здійснена протягом 180 днів від розпорядження про реалізацію). Проте навіть у цих країнах є проблеми, пов'язані з надмірною тривалістю такого терміну.

Інша поширена проблема стосується остаточних наказів про конфіскацію, які є нечіткими, неповними або містять недостатню або застарілу інформацію про майно, яке має бути реалізовано (Бельгія, Франція та Нідерланди). Досить часто труднощі виникають під час паралельних закордонних судових проваджень щодо активів, що виникли через вимоги третіх осіб (наприклад, про банкрутство), також заважають процесу розпорядження вилученим майном (Бельгія, Угорщина, Італія та Велика Британія).

Список використаних джерел:

1. Конвенції Ради Європи. URL: http://www.sdfm.gov.ua/articles.php?cat_id=178&lang=uk (дата звернення 25.03.2019).
2. Council framework decision 2006/783/JHA of 6 October 2006 on the application of the principle of mutual recognition to confiscation orders. *Official Journal of the European Union*. 2006. L

328/59 URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32006F0783&from=BG> (Last Accessed: 22.03.2019).

3. Митний кодекс Союзу: Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) від 09.10.2013 р. № 952/2013. Дата оновлення: 30.09.2016. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/984_009-13 (дата звернення 21.03.2019).

4. International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism and Proliferation. URL: http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF_Recommendations.pdf (Last Accessed: 22.03.2019).

5. Disposal of confiscated assets in the EU member states: laws and practice. *Center for the Study of Democracy* URL: https://csd.bg/fileadmin/user_upload/publications_library/files/22025.pdf (Last Accessed: 21.03.2019).

УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ З ЄС: ПОЛІТИЧНІ НАСЛІДКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Прилуцька Дар'я Андріївна,
студентка 2-го курсу факультету міжнародних
економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
dariapril9@gmail.com

27 червня 2014 року було підписано Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Цей документ став важливим етапом у розвитку відносин України та Європейського Союзу, а також вагомим кроком, який підтвердив євроінтеграційні устремління України. Зазначимо, що після здобуття незалежності Україна тривалий час коливалась між євроазійським та євроатлантичним вектором розвитку. Врешті-решт, вибір був зроблений на користь євроінтеграції, а умовах російської агресії цей шлях видається єдиним можливим.

Відносини між Україною та ЄС упродовж останніх двох десятиліть будувались на базі наступних документів:

- Угода про партнерство та співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами 1994 р.;
- Стратегія інтеграції України до ЄС від 11 червня 1998 року;
- Спільна стратегія Європейського Союзу щодо України, схвалена Європейською Радою 11 грудня 1999 року;

Хронологія співпраці України з ЄС виглядає наступним чином:

1998: вступає в силу Угода про партнерство та співробітництво між ЄС та Україною.

2005: прийнятий План дій Україна – ЄС.

2007: розпочаті переговори про укладення довгострокової Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

2008: розпочато візовий діалог з метою встановлення в довгостроковій перспективі безвізового режиму.

2008: Україна приєдналася до СОТ, відкриваючи цим шлях до переговорів про створення зони вільної торгівлі з ЄС.

2009: 16 червня під час засідання Ради з питань співробітництва Україна – ЄС була схвалена Порядок денний асоціації Україна – ЄС (остаточна назва нового практичного інструменту на заміну Плану дій Україна – ЄС).

Варто зазначити, що співробітництво ще більше поглибилось після започаткування ініціативи «Східне партнерство» в 2009 році. Вона являє собою форум для дискусій щодо різних тем, зокрема: візових угод, договорів про вільну торгівлю послугами та сільськогосподарською продукцією, стратегічного партнерства з країнами – східними сусідами тощо. «Східне партнерство» контролюється безпосередньо Європейською комісією та фінансується з бюджету Європейської політики сусідства [1, с. 278]. Можна стверджувати, що участь України у «Східному партнерстві» підготувала платформу, яка сприяла розширенню взаємодії з ЄС та згодом дозволила укласти Угоду про асоціацію. Зазначимо, що разом із Україною Угоду підписали ще дві країни-учасниці «Східного партнерства»: Грузія та Молдова. Ця подія стала великим успіхом у співпраці цих трьох держав із ЄС.

Правова природа асоціації з ЄС визначається головним чином метою її укладення. Незважаючи на єдину юридичну основу (ст. 217 Маастрихтського договору [2]), угоди про асоціацію можуть відрізнятися за метою: вона може бути покликана започаткувати особливе співробітництво між сторонами або ж розпочати підготовку асоційованої країни до майбутнього вступу в ЄС. Таким чином, відносини асоціації регулюються самою угодою про асоціацію, яка відрізняється для кожної окремої держави, та мають договірну природу, однак невід'ємною частиною асоціації є створення зони вільної торгівлі між асоційованою країною та ЄС [3, с. 5]. Щодо України, Угода про асоціацію з ЄС стала найбільшим міжнародним договором як для нашої держави, так і для Європейського співтовариства. Згідно з Угодою, співробітництво України та ЄС має здійснюватись у кількох напрямках: посилення політичного діалогу, сприяння миру та безпеці в регіоні, розвиток економічних і торговельних відносин, посилення співробітництва у сфері юстиції, а також в інших сферах, які становлять взаємний інтерес [4]. Розділ II Угоди про асоціацію присвячений безпосередньо політичному співробітництву. Цілі політичного діалогу між Україною та ЄС спрямовані на поглиблення співпраці на вищому рівні, забезпечення міжнародної безпеки та запобігання криз, закріплення в українському суспільстві демократичних цінностей, принципів верховенства права та поваги до прав людини, а також сприяння здійсненню внутрішніх реформ в Україні. З часу підписання Угоди Україна здійснила низку успішних внутрішньо- та зовнішньополітичних перетворень. Звіти про виконання Угоди про асоціацію 2016 – 2018 рр. підтверджують успішне дотримання українською стороною умов Угоди в політичній сфері, зокрема:

- проведення децентралізації (створення нових громад, збільшення повноважень органів місцевого самоврядування, прийняття низки законів щодо територіальних громад);

- у 2016 р. розпочалася реалізація Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 рр., спрямованої на налагодження діалогу влади з організаціями громадянського суспільства, передусім із питань забезпечення прав і свобод людини; була створена Координаційна рада сприяння розвитку громадянського суспільства зі статусом консультативно-дорадчого органу при Президентові України [5];
- із прийняттям у червні 2018 р. Закону «Про національну безпеку» Україна розпочала реформування сектору безпеки відповідно до стандартів ЄС і НАТО [6];
- зроблено крок на забезпечення незворотності курсу України на європейську та євроатлантичну інтеграцію шляхом внесення змін до Конституції України (згідно з Законом про внесення змін до Конституції України щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, зміни були внесені до преамбули Основного Закону, трьох статей та перехідних положень щодо стратегічного курсу України на набуття членства в Європейському Союзі та в НАТО [7]);
- у 2018 р. Україна приєдналася до 492 з 588 заяв та декларацій ЄС та ін.

Ці заходи свідчать про твердий намір України дотримуватись євроінтеграційного курсу. У свою чергу, для європейської спільноти вони виступають доказом надійності України як партнера ЄС і сприяють формуванню позитивного іміджу нашої держави на політичній арені. Варто зазначити, що Європейський Союз активно сприяє проєвропейським перетворенням в Україні. Так, протягом 2015 – 2018 рр. ЄС щорічно виділяв близько 200 млн євро для підтримки реформ у різних сферах, у тому числі політичній. Безперечно, Західна Європа зацікавлена в політично стабільній Україні, тож така підтримка зумовлена бажанням ЄС забезпечити власну безпеку на східних кордонах. Водночас Україна завдяки підтримці ЄС має можливість позбутися обтяжливих зв'язків із радянським минулим та здійснити суспільно-політичну модернізацію.

Завдяки підписанню Угоди про асоціацію євроінтеграція стала невід'ємною частиною зовнішньополітичного курсу України і визначила пріоритети розвитку на десятиліття вперед. Як зазначається у звіті про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2018 р.: «...Європейська інтеграція стала для українців імперативом, який не залежить від політичних уподобань і партійних орієнтацій. Успішне виконання Угоди про асоціацію не лише дозволить ставити питання про членство, але й забезпечить однозначну відповідь на нього. Україна впевнено йде європейським шляхом, який гарантуватиме національну єдність та процвітання...» [6]. Таким чином, укладення Угоди ознаменувало початок якісно нового етапу відносин між Україною та ЄС і остаточно підтвердило проєвропейські устремління нашої держави. У свою чергу, Європейський Союз забезпечує Україну фінансовою та політичною підтримкою, сприяє проведенню реформ, засуджує агресивні дії Російської Федерації і виступає поборником територіальної цілісності та суверенітету України.

Отже, за результатами нашого дослідження ми можемо зробити наступні висновки:

1. Євроінтеграційний курс України тривалий час мав політичні перешкоди, але з початком російської агресії не лишилось сумнівів у необхідності його дотримання для забезпечення безпеки як в Україні, так і в усьому регіоні.
2. Угода про асоціацію – якісно новий етап у відносинах між Україною та ЄС, який забезпечує поглиблення політичного діалогу та поживлення співпраці в інших сферах.
3. Угода передбачає виконання Україною низки реформ за підтримки ЄС.
4. Протягом 2016–2018 рр. Україна розпочала здійснення внутрішньополітичних реформ, а в 2019 р. законодавчо закріпила незворотність євроінтеграційного курсу, тим самим визначивши зовнішньополітичний вектор розвитку держави на багато років уперед.
5. Після укладення Угоди про асоціацію Україна заручилась політичною та фінансовою підтримкою ЄС та отримала перспективи подальшого розвитку співпраці.

Список використаних джерел:

1. Дымшиц Н. С. Польша и новые независимые государства. *Вестник МГИМО-Университета. Свежий взгляд*. 2012. №2. С. 276–282.
2. Договір про Європейський Союз від 07.02.1992 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029 (дата звернення: 29.03.2019).
3. Березовська І. А. Правове регулювання відносин Європейського Союзу з асоційованими країнами: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук: 12.00.11 / Київський національний ун-т імені Тараса Шевченка. Київ, 2005. 18 с.
4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/ugoda-pro-asociaciyu/00ukraine-euassociationagreementbody.pdf> (дата звернення: 29.03.2019).
5. Звіт про виконання угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом в 2016 році. Урядовий офіс з питань європейської та євроатлантичної інтеграції. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/zviti-pro-vikonannya/zvit-pro-assotsiatsiyu-2016.pdf> (дата звернення: 29.03.2019).
6. Звіт про виконання угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом в 2018 році. Урядовий офіс з питань європейської та євроатлантичної інтеграції. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/AA_report_UA.pdf (дата звернення: 29.03.2019).
7. Закон про зміни до Конституції щодо курсу на вступ в ЄС і НАТО набув чинності. *Євроінтеграційний портал*: веб-сайт. 2019. URL: <https://eu-ua.org/novyny/zakon-pro-zminy-do-konstytuciyi-shchodo-kursu-na-vstup-v-yes-i-nato-nabuv-chynnosti> (дата звернення: 29.03.2019).

Науковий керівник: Червяцова Аліна Олегівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

РОЗПОРЯДЖЕННЯ ТОВАРАМИ, ЯКІ ПЕРЕЙШЛИ У ВЛАСНІСТЬ ДЕРЖАВИ ЗА ПОРУШЕННЯ МИТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА: ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Прус Людмила Романівна,
завідувач науково-дослідного відділу,
УДФСУ,
кандидат економічних наук, доцент,
luda_prus@ukr.net

Економічна частина Угоди Україна – ЄС передбачає глибоку економічну інтеграцію України з ЄС, а також створення глибокої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі. Аналіз щорічних звітів Європейської комісії щодо впровадження асоціації України свідчить, що Україна відстає у прийнятті відповідних змін у законодавстві, здійсненні відповідної інституційної розбудови, не говорячи про повну імплементацію цих реформ.

Відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, наша держава взяла на себе зобов'язання імплемувати положення законодавства ЄС, які відображені у додатках. Так, додаток XV присвячений питанням наближення митного законодавства.

Відповідні статті (56, 57, 75, 182) діючого на той час Митного кодексу (Співвідношення з Регламентом (ЄЕС) № 2913/92), наближення до яких буде відбуватися на основі принципу найкращих зусиль щодо розпорядження товарами, це:

- знищення товарів;
- заходи, що вживаються митними органами;
- залишення.

У 2012 році набрав чинності новий Митний кодекс України, в редакції якого частково враховані норми Регламенту (ЄС) № 450/2008 Європейського Парламенту та Ради від 23.04.2008 р., яким встановлювався Митний кодекс Співтовариства (модернізований Митний кодекс).

Водночас з 01.05.2016 набрав чинності новий Митний кодекс Європейського Союзу, затверджений Регламентом Європейського Парламенту та Ради від 09.10.2013 № 952/2013, опублікований в Офіційному віснику Європейського Союзу від 10.10.2013 № 269, яким уточнено вищезазначені норми (табл.1).

Таблиця 1.

Статті Митного кодексу ЄС щодо розпорядження товарами

Регламент ЄС № 2913/92		Регламент ЄС №952/2013	
Стаття 56	Митні органи можуть знищити або зруйнувати представлені на митниці товари, якщо це потрібно обставинами. Митні органи повідомляють про це власника. Витрати, що виникли у зв'язку зі знищенням товарів, відшкодовуються за рахунок власника.	Стаття 197 Знищення товарів	Якщо митні органи мають обґрунтовані підстави для цього, вони можуть вимагати знищення пред'явлених митниці товарів і повинні повідомити про це володільця товарів. Витрати на знищення несе володільць товарів.

Стаття 57	Якщо митні органи встановлять, що товар був поміщений на митну територію Співтовариства без дозволу, або він підлягає знаходженню під митним контролем, то в цілях врегулювання даного випадку, вони повинні вживати всіх необхідних заходів, включаючи відчуження товарів.	Стаття 198 Заходи, що їх повинні вживати митні органи	<p>1. Митні органи вживають будь-яких необхідних заходів, у тому числі конфіскацію та продаж або знищення, для розпорядження товарами в таких випадках:</p> <p>(a) якщо одне з передбачених у митному законодавстві зобов'язань стосовно переміщення товарів з третіх країн на митну територію Союзу не виконано або товари приховано від митного нагляду;</p> <p>(b) якщо випуск товарів неможливий із будь-якої з таких причин:</p> <p>(i) провести або продовжити огляд товарів протягом встановленого митними органами строку було неможливо з причин, відповідальність за які несе декларант;</p> <p>(ii) не надано документів, що підлягають наданню до поміщення товарів під відповідну митну процедуру або до їх випуску для відповідної митної процедури;</p> <p>(iii) платежі або гарантію, що їх повинно бути здійснено або надано стосовно ввізного чи вивізного мита, у відповідних випадках, не здійснено або не надано протягом встановленого строку;</p> <p>(iv) товари підпадають під дію заборон або обмежень;</p> <p>(c) якщо товари не забрано протягом розумного строку після їх випуску;</p> <p>(d) якщо після випуску товарів встановлено, що вони не відповідають умовам для такого випуску; або</p> <p>(e) якщо здійснено відмову від товарів на користь держави відповідно до статті 199.</p> <p>2. Товари з третіх країн, від яких здійснено відмову на користь держави або які арештовано чи конфісковано, вважаються поміщеними під процедуру митного складу.</p>
-----------	---	--	--

			<p>Їх повинно бути внесено до обліку оператора митного складу або, якщо вони перебувають у володінні митних органів, останніми. Якщо товари, що підлягають знищенню, відмові на користь держави, арешту або конфіскації, вже є предметом митної декларації, то в обліку вказується така митна декларація. Митні органи визнають таку митну декларацію недійсною.</p> <p>3. Витрати на вжиття зазначених у параграфі 1 заходів несе:</p> <p>(а) у зазначеному в пункті (а) параграфа 1 випадку, будь-яка особа, що повинна була виконати відповідні зобов'язання або приховала товари від митного нагляду;</p> <p>(б) у зазначених у пунктах (б) і (с) параграфа 1 випадках, декларант;</p> <p>(с) у зазначеному в пункті (д) параграфа 1 випадку, особа, що повинна виконувати умови, що регулюють випуск товарів;</p> <p>(д) у зазначеному в пункті (е) параграфа 1 випадку, особа, що відмовляється від товарів на користь держави.</p>
Стаття 75	<p>Будь-які необхідні заходи, включаючи конфіскацію і продаж, застосовуються щодо товарів, які:</p> <p>а) не можуть бути передані декларанту, оскільки:</p> <ul style="list-style-type: none"> - з вини декларанта митні органи не могли зробити митний огляд протягом встановленого терміну або не могли продовжити проведення огляду, або - митним органам не були передані документи, необхідні для поміщення товарів у відповідну митну процедуру, або - протягом встановленого періоду часу були сплачені платежі або не надано забезпечення сплати імпорتنих або експортних мит, - товари підпадають під заборони або обмеження; <p>б) протягом розумного строку не були вивезені після їх передачі.</p>	Стаття 199 Відмова	<p>Суб'єкт митної процедури або, у відповідних випадках, володілець товарів може з попереднього дозволу митних органів відмовитись на користь держави від товарів з третіх країн і товарів, поміщених під процедуру кінцевого використання.</p>

-	-	Стаття 200 Надання виконавчих повноважень	Комісія визначає шляхом імплементаційних актів процедурні норми щодо: (а) знищення товарів відповідно до статті 197; (b) продажу товарів відповідно до статті 198(1); (c) відмови від товарів на користь держави відповідно до статті 199. Такі імплементаційні акти ухвалюються відповідно до зазначеної в статті 285(4) експертної процедури.
---	---	--	---

Імплементация Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, забезпечувалась виконанням в частині митних питань:

- розпорядження КМУ від 17.09.2014 р. № 847-р «Про імплементацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» з відповідними змінами (пункти Глави 5. «Митні питання та сприяння торгівлі» вилучено на підставі розпорядження КМУ від 18.02.2016 р. №217-р «Про внесення змін до розпорядження КМУ від 17.09. 2014 р. № 847», було передбачено прийняття актів законодавства, які нададуть найбільш сприятливі умови для торгових операторів (Регламент (ЄС) 952/2013).

- розпорядження КМУ від 22.04.2015 р. № 391-р «Про схвалення розроблених Міністерством фінансів планів імплементації деяких актів законодавства ЄС у сфері оподаткування, митних питань та сприяння торгівлі» схвалило розроблені Мінфіном плани імплементації актів законодавства ЄС у сфері оподаткування, митних питань і сприяння торгівлі. Згідно з переліком, імплементації підлягав й Регламент (ЄС) № 952/2013 Європейського Парламенту та Ради від 09.10.2013 р., яким встановлюється Митний кодекс Союзу (Офіційний вісник ЄС, L 269, 10.10. 2013 р., с. 1–101), окрім статей 4, 10, 11, 24, 25, 54, 99, 178, 179, 204, 278. Відповідно й був сформований План імплементації Регламенту (ЄС) №952/2013 Європейського Парламенту та Ради, яким встановлюється Митний кодекс Союзу, крім вищенаведених статей;

- постановою КМУ від 25.10.2017 р. № 1106 «Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» Уряд затвердив План заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, яким передбачено також й питання розпорядження майном, що переходять у власність держави за порушення митного законодавства у формі законопроекту про внесення змін до Митного кодексу України вищезазначені положення, зокрема:

п. 524. Встановлення умов, за яких митні органи можуть вимагати знищення товарів;

п. 525. Законодавче закріплення процедури здійснення митними органами заходів, необхідних для розпорядження товарами.

Отже, вже у 2019 р. залишаються відкритими питання реформування митної справи в Україні, зокрема модернізації чинного Митного кодексу в частині розпорядження товарами, які переходять у власність держави за порушення митного законодавства.

Список використаних джерел:

1. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4495-17> (дата звернення 01.04.2019).

2. План імплементації Регламенту (ЄС) № 952/2013 Європейського Парламенту та Ради, яким встановлюється Митний кодекс Союзу, крім статей 4, 10, 11, 24, 25, 54, 99, 178, 179, 204, 278. URL: http://sfs.gov.ua/data/material/000/139/197201/Reg_952_2013_Customs_Code.pdf (дата звернення 31.03.2019).

3. Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Постанова КМУ від 25.10.2017 р. № 1106. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1106-2017-п> (дата звернення 31.03.2019).

4. Регламент ЄС № 2913/92. URL: zakon.rada.gov.ua/rada/show/994_742/card5?lang=ru (дата звернення 31.03.2019)

5. Регламент ЄС № 952/2013. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/984_009-13 (дата звернення 30.03.2019)

6. Про імплементацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Розпорядження КМУ від 17.09.2014 р. № 847-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/847-2014-р> (дата звернення 30.03.2019).

7. Про схвалення розроблених Міністерством фінансів планів імплементації деяких актів законодавства ЄС у сфері оподаткування, митних питань та сприяння торгівлі: Розпорядження КМУ від 22.04.2015 р. № 391-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/391-2015-р> (дата звернення 30.03.2019).

ЕРАЗМУС+ В КОНТЕКСТІ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ ЄС

Ращупкіна Дар'я Русланівна,
студентка 1 курсу групи УМВ-12 факультет міжнародних
економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
daryarashchupkina@gmail.com

У наш час, коли швидкими темпами йде процес глобалізації, дипломатія, пристосовуючись до нових викликів, трансформується. Уже виникло багато різних напрямків дипломатії – культурна, спортивна, енергетична, торговельна, економічна, публічна, громадська дипломатія тощо [1, с. 989]. Змінилися структура, методи, організаційні форми дипломатії, які суперечать класичній моделі, що

передбачає взаємодію винятково держав. Тепер класична модель є лише одним з аспектів сучасної дипломатичної діяльності. Наразі важливим елементом є публічна дипломатія, яка представляє собою діяльність не тільки держав, а і міжнародних організацій щодо здійснення інформаційного впливу на думку і поведінку населення зарубіжних країн у контексті їх зовнішньополітичних інтересів. Одним із прикладів сучасної публічної дипломатії є культурно-освітня програма Еразмус, яка допомагає розповсюджувати цінності ЄС через вплив на іноземну аудиторію. Ця програма виступає інструментом публічної дипломатії, бо за її сприяння досягається не тільки величезний внесок у сферу системи освіти та культури, але вона відповідає головній меті ЄС – просуванню та захисту своїх цінностей та інтересів за межами організації. Ця програма згуртовує країни, що не є державами – членами ЄС навколо головних завдань та принципів організації, прискорює інтеграцію у європейський простір і таким чином забезпечує уніфікацію принципів, що ставлять за основну мету досягнення добробуту людей.

Метою роботи є визначення характерних рис культурно-освітньої програми Еразмус як інструмента публічної дипломатії.

Слід звернути увагу на поняття «public diplomacy», яке можна перекласти як громадська, суспільна або публічна дипломатія. Всі ці терміни використовуються для визначення існуючих видів дипломатії, однак поняття «громадська або суспільна дипломатія» доречніше використовувати, коли мова йде про здійснення дипломатичних актів на рівні громадських організацій, в той час як публічна дипломатія передбачає безпосередню комунікацію із зарубіжними цільовими аудиторіями [1, с. 992]. Багато вчених та практиків підкреслюють значущість зв'язків із іноземною громадськістю: К. Граффі, Е. Гулліон, Р. Марроу, А. Саро.

Публічна дипломатія поділяється на традиційну (інформаційна пропаганда через радіо, телебачення, кіно; навчання окремих соціально-професійних груп населення з метою формування лояльної еліти, поширення політичної культури за допомогою виставкової діяльності, кіно тощо) та цифрову (розміщення радіо- та телепередач у мережі Інтернет, розповсюдження літератури у цифровому форматі, моніторинг дискусій у блог-просторі зарубіжних країн; створення сторінок державних установ, посольств, інших організацій, а також персоніфікованих сторінок членів уряду, послів у соціальних мережах; розсилка інформації через мобільні телефони тощо) [1, с. 993].

З активізацією процесів глобалізації та інтеграції зростає роль регіональних міжурядових організацій. Своєю діяльністю вони намагаються розширити сферу інтеграції, охоплюючи цілі континенти [2, с. 164]. Для того щоб ефективно досягати поставлених цілей, важливо сформувати свій імідж серед населення інших країн, який в тому числі досягається за рахунок публічної дипломатії. Тому наразі питання публічної дипломатії є дуже актуальним, для цього наднаціональними організаціями створюються окремі підрозділи або навіть програми.

Одним з таких утворень є Європейський Союз, який складається із 28 країн. ЄС є унікальним міжнародним утворенням, оскільки поєднує в собі ознаки міжнародної організації та держави [3]. Майже вся інформаційно-пропагандистська діяльність ЄС знаходить своє вираження у освітніх та культурних програмах.

Генеральна дирекція з освіти та культури організує дуже багато програм з обміну. Ці програми роблять значний внесок у реалізацію мети публічної дипломатії ЄС. Наприклад, програма Еразмус Мундус (Еразмус+), яку ініціювала та фінансує Європейська комісія. Її головною метою є підвищення якості європейської вищої освіти і сприяння міжкультурному розумінню через співпрацю із країнами, що не входять до ЄС.

Зміст програми – стимулювання обміну студентами та вченими між державами-членами ЄС та країнами, які не входять до складу ЄС. Вона спрямована на підвищення якості європейської вищої освіти та сприяння діалогу, порозумінню між різними людьми та культурами. Ця програма успішно просуває вищу освіту ЄС по всьому світу, сприяє налагодженню партнерських відносин між університетами держав-членів ЄС та університетами країн, що не входять до складу ЄС, а також допомагає створити позитивний імідж Союзу серед студентів та наукових кіл [2, с. 165].

Європейська комісія визначає такі цілі програми: виховання студентів у сферах освіти і культури за допомогою навчання в європейських країнах; розширення співпраці між інститутами; сприяння розвитку молодих людей як висококваліфікованих і неупереджених майбутніх професіоналів з міжнародним досвідом [4].

Громадські активісти вважають, що програма сприяє єдиній Європі, заснованій на солідарності між громадянами різних країн, і що колишні студенти Еразмуса зміцнюють культурну інтеграцію в Європі.

Виділяють п'ять завдань у публічній дипломатії ЄС:

1. Просування іміджу ЄС як головного партнера, особливо в країнах-сусідах ЄС.
2. Просування іміджу ЄС як найголовнішого донора в області співпраці та розвитку.
3. Просування прав людини через діалог з партнерами ЄС.
4. Просування іміджу ЄС як глобального економічного об'єднання.
5. Просування іміджу ЄС як стража безпеки [5, с. 72].

Можно стверджувати, що програма Еразмус+ є інструментом публічної дипломатії, тому що задовільняє наступним критеріям: створення іміджу ЄС як головного партнера, донора в області співпраці і розвитку та просування прав людини.

Висновки: Отже, культурно-освітня програма Еразмус+ є інструментом публічної дипломатії, тому що не тільки якісно збагачує освітню та культурну базу країн-партнерів ЄС, а і виконує головні завдання публічної дипломатії ЄС, а саме: створює серед цільової аудиторії, тобто молоді, імідж ЄС як головного зарубіжного партнера країни; донора в області співпраці та розвитку (надання грантів); просуває серед країн-партнерів загальні принципи ЄС, серед яких значне місце займає гарантія прав і свобод людини.

Список використаних джерел:

1. Балабанов К. А., Трофименко М. В. «Публічна дипломатія» як відповідь на виклики сучасності. Україна дипломатична. 2013. Вип. 14. С. 989–1021.

2. Трофименко М. В., Публічна дипломатія ЄС. *Міжнародна діяльність університетів як фактор інноваційного розвитку вищої школи*: збірник матеріалів Міжнар. наук.-практ. заоч. конф. (18 вересня 2015 року). Маріуполь, 2015. С. 164–167.

3. Європейський Союз та його роль. *Сайт документації Державної Служби Статистики України*. URL: <http://ukrstat.org/uk/nato/program.htm> (дата звернення: 26.03.2019).

4. What is Erasmus+ and how it is managed. *Сайт Єврокомісії*. URL: https://eacea.ec.europa.eu/erasmus-plus_en (Last Accessed: 29.03.2019).

5. Публичная дипломатия: Теория и практика / под ред.: М. М. Лебедевой. М.: Аспект Пресс, 2017. 272 с.

Науковий керівник: Доценко Олена Михайлівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

ЕКОНОМІКА ЗНАНЬ: В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЙ УКРАЇНИ ТА КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Рощіна Надія Василівна,

доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,
кандидат економічних наук, доцент,

Черненко Наталя Олександрівна,

доцент кафедри міжнародної економіки,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,
кандидат економічних наук, доцент,
chernenkonnatasha0@gmail.com

Впровадження сучасних знань мають значний вплив на економіку у разі індустріально розвинених країн. За підрахунками експертів, приріст ВВП у разі впровадження нових технологій становить від 50 до 70 %. Таким чином, знання та інтелектуальні технології лежать в основі економік постіндустріальних країн.

Раніше європейські країни конкурували здебільшого із країнами, що пропонували низькокваліфіковану робочу силу з низькою вартістю праці. Сьогодні такі країни, як Китай та Індія, починають поставляти за низькою ціною висококваліфіковану робочу силу і роблять це все більш активно. Це істотно змінює правила гри. Європа не може перешкодити цьому. «Бар'єри на вхід» руйнуються. Індивіди і компанії, що знаходяться в будь-якій точці світу, легко можуть співпрацювати і конкурувати в глобальному масштабі. І ці сили неможливо вимкнути без колосального збитку для нашого економічного добробуту. Виклик для Європи очевидний. Але не менш очевидним є і рішення: факти показують незмінно і вже протягом тривалого часу, що країни і континенти, які інвестують значні кошти в освіту та навчання, виграють від цього як в економічному, так і в соціальному плані. На кожен євро, вкладений в отримання

високої кваліфікації, платники податків через економічне зростання отримують ще більшу суму. Більше того, ці вкладення приносять матеріальну вигоду всьому суспільству в цілому, а не тільки тим індивідам, які виграють від розширення можливостей здобути освіту [1, р. 10 – 20].

Було проведено велику кількість досліджень, що мали дати відповідь на запитання: «Як саме пов'язані макроекономічні показники країн із рівнем їх інвестицій у освіту?» Статті, автори яких розглядали витрати на освіту як інвестиції, почали з'являтися в першій половині ХХ століття (Strumilin, 1929; Walsh, 1935) [2]. Освіта і людський капітал увійшли до групи питань, що розглядає сучасна економіка на початку 1960-х років. У центрі уваги ранніх робіт були «незрозумілі складові в економічному зростанні» (Абрамович, 1962). Було відзначено, що національний дохід зростає набагато швидше, ніж зростання традиційних факторів виробництва: землі, праці і капіталу. Шульц (1961) ввів поняття інвестування в людський капітал, щоб пояснити більшу частину головоломки зростання [2]. Беккер (1964) та Мінцер (1974) змодельювали концепцію інвестицій у людський капітал і вимір його вартості. Основна теорія, що є фундаментом поняття людського капіталу є дуже простою, формування людського капіталу спричиняє витрату ресурсів заради вигоди у майбутньому.

В літературі розглядають два методи аналізу економічного значення освіти. Першим із них, що вже був розглянутий, є шлях роботи з мікроданими, тобто даними, зібраними на рівні людини, та порівняння доходу або продуктивності більш та менш освічених людей. Інший шлях – це шлях роботи з більш глобальними даними і співставлення темпів зростання національного доходу кількості ресурсів, що виділяються на освіту. Ці методи доповнюють один одного, адже якщо освіта має вплив на мікрорівні, вона також має впливати і на макрорівні. Однак макropідхід має більший потенціал, адже він може захоплювати глобальні переваги освіти, які не можуть бути оцінені за використання мікрopідходу.

На початку 1960-х рр., освіта розглядалася як екзогенний фактор впливу на агреговану виробничу функцію на тих же підставах, що й інші дійсно екзогенні фактори, такі як природні ресурси. Таке розуміння виробничої функції призводило до висновків про зменшення віддачі від освіти із ростом інвестицій на неї. Сучасний підхід розглядає освіту як ендогенний фактор виробництва, що не тільки використовує ресурси, а й підвищує продуктивність інших факторів виробництва.

На початку 1990-х стали доступними економічні показники та дані про освіту багатьох країн. Це дозволило дослідити відмінності в доходах на душу населення та темпами зростання людського капіталу між країнами.

Ці дослідження важко узагальнити через велику різноманітність між даними, отриманими для різних країн, однак попри це все ж можна отримати деякі досить цікаві результати Шульц та Денисон [2].

Виходячи з усього вищевказаного стає очевидним, що інвестиції в освіту мають великий вплив на економічний стан країни. Розглянемо, які саме механізми стимулювання економіки знань використовують в Європейському Союзі.

Європейський Союз (ЄС) розробив економічну політику для першого десятиріччя нового тисячоліття на базі концепції економіки знань. Вона була ухвалена в Лісабоні Радою Європи в 2000 р. та отримала назву «Лісабонська стратегія». Перехід до інноваційної по своїй суті «економіки знань» мав статися завдяки проведенню відповідної політики у сфері науки, яка відповідала б потребам інформаційного суспільства, прискоренню структурних реформ та створенню єдиного внутрішнього ринку Євросоюзу. Кінцевим результатом реалізації Лісабонської стратегії вбачались досягнення рекордних темпів економічного зростання, цілковита зайнятість населення і максимальна соціальна справедливість у країнах Євросоюзу [4].

Перші результати реалізації Лісабонської стратегії були розглянуті через п'ять років, у 2005 році. Європейська рада дійшла невтішного висновку про провал цих амбітних планів. Були виділені основні причини цього провалу. Однією з них стало неналежне фінансування наукових досліджень та технологічних інновацій. Воно становило приблизно 2 % ВВП, що було визначено як критична межа, за якою починається деградація науки [4].

Після проведеного аналізу помилок було прийнято рішення про створення нової редакції Лісабонської стратегії. У ній більше уваги приділялося стимулюванню економіки шляхом збільшення інвестицій у наукові дослідження та інноваційні технології.

Було проаналізовано чинники, що найбільше вплинули на приріст ВВП країн ЄС та було прийнято рішення визначити головним напрямком у галузі наукових досліджень стимулювання досліджень у сфері інформаційно-комунікативних технологій. Було встановлено, що європейський науковий простір має бути змінений у напрямку більш ефективного використання інновацій та посилення співпраці між науковцями та інноваторами.

Однак найважливішою для України частиною шостої рамкової програми ЄС з наукових досліджень та інноваційних технологій стало створення проекту Європейського наукового простору (ЄНП). Це відкритий для усіх країн світу науковий простір, особлива роль під час створення якого присвячувалася співпраці з країнами членами СНД.

У світовій практиці рівень розвитку економіки знань найчастіше визначають за показником «Індекс економіки знань» (The Knowledge Economy Index), який розроблений Світовим банком. За цим індексом Україна в 2009 р. зайняла 51 місце з 145 країн. Перші місця зайняли такі країни, як Данія, Швеція, Швейцарія та Нідерланди. Велика Британія зайняла 7 місце, США – 9, Росія – 60 [5]. На сьогодні виділяють такі обов'язкові умови для розвитку економіки знань: глибокі традиції освіти, прикладної та фундаментальної науки, створення складних технічних систем, розвиток культури, ступінь впровадження інновацій та розвиток інформаційних технологій [3, 53-55]. Розглянемо більш детально показники України за цими основними критеріями.

За показником «Освіта» «Індексу економіки знань» Україна в 2009 р. займала 29 місце в світі. Це місце є досить високим. Це свідчить про достатньо високий рівень розвитку даної сфери в Україні [6].

За показником «Інновації» «Індексу економіки знань» Україна в 2009 р. перебувала на 61 місці. Тобто за цим показником, на відміну від показника «Освіта», Україна знаходиться нижче на 32 місця [6].

Третьою сферою, розвиток якої є необхідною умовою для становлення економіки знань, – «Інформаційно-комунікаційні технології». За показником ІКТ Україна посідає 67 місце. 1 місце займає Швейцарія, 2 - Швеція, Великобританія - 6, США займають 14-е місце, Японія - 30-е, Російська Федерація 58 місце [6].

Таким чином, можна говорити про те, що рівень розвитку економіки знань в Україні є відносно високим. Однак, на думку експертів [7], задля подальшого посилення української економіки необхідно ще більше переходити до економіки знань. Із зазначеного вище випливає, що для цього необхідно посилити інновативність української економіки та зменшити відставання України у сфері інформаційно-комунікаційних технологій.

Для покращення ситуації в національній інноваційній сфері, підвищення конкурентоспроможності української економіки треба створювати сприятливе організаційне та економічне середовище для формування ринку інтелектуальної власності, розвитку інноваційного підприємницького сектору, інноваційної інфраструктури, стимулювати, насамперед фінансовими методами, розробку і впровадження вітчизняними підприємствами та колективами професійних вчених інноваційних технологій, створювати сприятливе середовище для функціонування технологічних і наукових парків, бізнес-інкубаторів, венчурних фондів тощо. Зрештою, всі ці заходи допоможуть поступово вирішити теперішні економічні суперечності, забезпечити умови для впровадження інноваційної моделі економічного розвитку країни [8].

Одним з актуальних авторитетних міжнародних рейтингів країн за рівнем розвитку інформаційно-комунікаційних технологій є «Глобальний звіт про розвиток інформаційних технологій-2015» (The Global Information Technology Report). Відповідно до нього Україна знаходиться на 71 позиції серед 143 країн світу за цим показником. Фактором, що стримує розвиток ІКТ у нашій країні, є прогалини судової системи, про що свідчить 139 позиція за оцінкою незалежності судів, та 131 – за легкістю оскарження дій уряду приватним бізнесом. Крім того, 136 місце України у світовому рейтингу вказує на відсутність в уряді чіткого плану впровадження і використання ІКТ для підвищення рівня конкурентоспроможності країни [9].

Первинною передумовою ефективного постіндустріального державотворення є політична воля державного апарату країни до розбудови інформаційного суспільства, яке ґрунтується, насамперед, на сформованості у політичних діячів, державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування нового типу світогляду, що є адекватним до нового щабля цивілізаційного розвитку [10].

З усього вищевказаного випливає, що ступінь впровадження економіки знань в Україні може бути підвищений. Значним є відставання України у сфері інформаційно-комунікаційних технологій, однак це відставання можна скоротити. Іншою проблемою для України є низький рівень впровадження інновацій, однак ця проблема також може бути вирішена, в тому числі за рахунок поглиблення

співпраці з ЄС. Як проблема низької інновативності, так і проблема впровадження інформаційно-комунікаційних технологій може бути вирішена за рахунок правильних дій влади у цих сферах. Це, в свою чергу, забезпечить покращення економічного стану нашої держави.

Список використаних джерел:

1. Schleicher A. The Economics of Knowledge: Why Education is Key for Europe's Success. *Policy brief. The Lisbon Council*. 2006. 20 p.
2. Psacharopoulos G. The Value of Investment in Education: Theory, Evidence, and Policy. *Journal of Education Finance*. Vol. 32, No. 2. O'LEARY ISSUE (FALL 2006). P. 113–136.
3. Томах В. В., Сигаева Т. Е. Тенденции развития экономики знаний в Украине. *Бізнесінформ*. 2011. № 7(2). С. 53–55.
4. Офіційний сайт Національного інституту стратегічних досліджень. URL: <http://www.old.niss.gov.ua/Monitor/May08/02.htm> (дата звернення: 05.03.2019).
5. Федулова Л. І. Концептуальні засади економіки знань. *Економічна теорія*. 2008. № 2. С. 37–59.
6. Офіційний сайт Міжнародного банку. URL: <http://www.web.worldbank.org> (дата звернення: 09.03.2019).
7. Інтернет – ресурс «liga.net». URL: <http://www.finance.liga.net/economics/2014/6/17/news/38971.htm> (дата звернення: 09.03.2019).
8. Зянько В. В. Суперечності формування інноваційної моделі розвитку економіки України. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка*. Серія: Економіка. 2015. № 2 (167). С. 18–23.
9. Сайт «Економічного дискусійного клубу». URL: <http://www.edclub.com.ua/analitika/riven-rozvytku-informaciyno-komunikaciynyh-tehnologiy-v-ukrayini-ta-sviti> (дата звернення: 10.03.2019).
10. Колесников Б. Стан та перспективи розвитку інформаційного суспільства в Україні. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2012. 3(14). С. 37–45.

ЄВРОПЕЙСЬКА ПОЛІТИКА СУСІДСТВА ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ, БЕЗПЕКИ ТА ПРОЦВІТАННЯ ТРЕТІХ КРАЇН

Руденко Анастасія Хоренівна,
студентка юридичного факультету,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
anastasiia.rudenko@hotmail.com

Європейська політика сусідства (далі – ЄПС), започаткована у 2004 році на основі повідомлення Європейської Комісії «Ширша Європа – Сусідство» («Wider Europe – Neighbourhood») як основа регулювання відносин Європейського Союзу (далі – ЄС) з 16-ма східними та південними сусідами, полягає у співпраці ЄС та його сусідів задля сприяння стабільності, безпеки, процвітання, досягнення поглибленого співробітництва, зокрема економічної інтеграції.

Така політика є проявом бажання ЄС співпрацювати на основі спільних інтересів, зокрема з Азербайджаном, Білоруссю, Вірменією, Грузією, Молдовою, Україною, Алжиром, Єгиптом, Ізраїлем, Йорданією, Ліваном, Лівією, Марокко,

Палестиною, Сирією, Тунісом, у пріоритетних напрямках діяльності ЄС, таких як сприяння демократії, верховенству права, повазі до прав людини та суспільній згуртованості. Метою співпраці є забезпечення стабільнішого сусідства ЄС у політичних, соціально-економічних та безпекових питаннях, посилення здатності своїх сусідів протидіяти загрозам і викликам сучасності. Так, за допомогою ЄПС ЄС пропонує державам-партнерам більший доступ до свого ринку, стандартів, програм та внутрішніх агенцій, заохочує треті країни до проведення реформ (наприклад, відповідно до принципу «more for more», передбачено надання додаткової підтримки, зокрема фінансової, за додаткові зусилля у проведенні реформ державами-партнерами).

Основним засобом реалізації ЄПС є фінансовий інструмент, який і робить можливою підтримку третіх країн у їх прагненнях до реалізації спільних з ЄС цінностей. Так, на період 2014–2020 років передбачено виділення більше ніж 15 тисяч мільярдів євро на користь третіх країн [1]. Крім того, ЄС надає додаткову грошову допомогу з коштів Інвестиційного фонду сусідства ЄС (European Neighbourhood Investment Facility). Кошти Фонду надаються з метою підтримки ключових інвестиційних проектів щодо інфраструктури, транспорту, енергетики, соціального сектору, навколишнього середовища, а також підтримки розвитку приватного сектору сусідніх регіонів ЄС [2]. Таким чином, бюджет ЄС допомагає останньому поширювати власні цінності та пріоритети у світі [4].

Розвиток відносин між ЄС і третіми країнами відображається у щорічних доповідях Європейської служби з питань зовнішньої діяльності стосовно кожної держави-партнера.

На додаток до численних двосторонніх переговорів, що проводяться між ЄС та країнами-партнерами і становлять основу ЄПС, також слід згадати багатосторонні переговори, а саме про Східне Партнерство (Eastern Partnership) та Середземноморський Союз (Union for the Mediterranean). Останні відіграють значну роль у поширенні європейських цінностей, закріплених у ст. 2 та ст. 21 Договору про функціонування Європейського Союзу [3], а також у наданні підтримки з подолання нагальних проблем, з якими стикаються треті держави.

На сьогодні основними напрямками ЄПС є: 1 – якісне управління, демократія, верховенство права, права людини; 2 – сталий економічний розвиток; 3 – безпека; 4 – міграційні процеси. Нові виклики, що постають перед ЄС та міжнародним співтовариством, сприяють покращенню ЄПС, зокрема щодо співробітництва з питань безпеки. Забезпечення безпеки у рамках ЄС полягає, зокрема, у попередженні конфліктів, управлінні кризовими ситуаціями, проведенні реформ сектору безпеки, а також у боротьбі з тероризмом.

В рамках співробітництва ЄС та Ліги Арабських Держав було створено спеціальні Робочі групи з питань попередження конфліктів, раннього попередження кризи та управління кризами, гуманітарної допомоги, боротьби з тероризмом, нерозповсюдження засобів масового знищення та контролю озброєння. Внаслідок зустрічі представників ЄС та Ліги Арабських Держав у Каїрі в 2016 році було створено ще дві Робочі групи (з міжнародної міграції і з боротьби проти транснаціональної організованої злочинності відповідно). Створення

означених груп є проявом спільного пошуку шляхів вирішення проблем, які мають транскордонний характер [1].

Завдяки активній діяльності ЄС щодо ЄПС країни-сусіди ЄС (ENP countries) мають можливість брати участь у програмах спільно з ЄС. З 2007 року Рада Європейського Союзу надала доступ країнам-сусідам ЄС до своїх спеціалізованих агенцій, зокрема до Європейського прикордонного та берегового агентства (FRONTEX), Європейського поліцейського агентства (EUROPOL), Європейського агентства з безпеки продуктів харчування (EFSA), Європейської економічної зони (EEA), Європейського поліцейського коледжу (CEPOL), Європейського моніторингового центру з наркотичних засобів та наркоманії (EMCDDA). На практиці, усі країни-сусіди ЄС у тому чи іншому обсязі співпрацюють з агенціями ЄС, що, у свою чергу, сприяє поширенню найкращої практики агенцій; сприяє забезпеченню стабільності, безпеки та процвітання третіх країн.

Насамкінець, слід зазначити, що поглиблене співробітництво ЄС із третіми країнами є важливим кроком на шляху поширення цінностей Союзу у світі, забезпечення безпеки і процвітання третіх країн.

Список використаних джерел:

1. Європейська служба зовнішньо-політичної діяльності. URL: https://eeas.europa.eu/diplomatic-network/european-neighbourhood-policy-enp/330/european-neighbourhood-policy-enp_en (дата звернення: 31.03.2019).
2. Інвестиційний фонд сусідства ЄС. URL: https://ec.europa.eu/europeaid/tags/neighbourhood-investment-facility-nif_en (дата звернення: 31.03.2019).
3. Консолідована версія Договору про функціонування Європейського Союзу. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=celex%3A12012E%2FTXT> (дата звернення: 31.03.2019).
4. Бюджет Європейського Союзу на майбутнє. URL: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/budget-may2018-neighbourhood-development-cooperation_en.pdf (дата звернення: 31.03.2019).

Науковий керівник: Сироїд Тетяна Леонідівна, доктор юридичних наук, професор кафедри міжнародного і європейського права юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

РОСІЙСЬКА ПРОПАГАНДА ЯК СУЧАСНИЙ ВИКЛИК БЕЗПЕЦІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Семенюк Дар'я Сергіївна,
студентка 1-го курсу у факультет міжнародних
економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
dsemenyuk1@gmail.com

Принцип непорушності державних кордонів як один з найважливіших принципів міжнародного права становить одну з найважливіших основ безпеки європейських держав. Цей принцип був сформульований в Заключному акті

Наради з безпеки і співробітництва в Європі 1975 р. наступним чином: «Держави-учасники розглядають як непорушні всі кордони один одного, так і кордони всіх держав у Європі, і тому вони будуть утримуватися зараз і в майбутньому від будь-яких зазіхань на ці кордони» [1].

Держави - учасники Наради з безпеки і співробітництва в Європі тим самим висловили міжнародно-правове визнання або підтвердження існуючих кордонів європейських держав.

Однак в сучасному світі, в умовах глобалізації, кордони між державами стають все менш явними, у тому числі завдяки збільшенню впливу певних країн на інформаційний простір. І сьогодні, поряд з актуальністю щодо збереження територіальної цілісності європейських держав, постає ще одна, не менш важлива проблема – збереження довіри до існуючих інститутів влади. На нашу думку, небезпека для кожної держави криється вже не зовні, а всередині, оскільки набагато ефективніше трансформувати свідомість населення, ніж використовувати солдатів і танки.

Інтернет все активніше і масштабніше вживається в інтересах інформаційного впливу. Він надає широкі можливості в плані здійснення впливу на формування громадської думки, тиск на державних діячів задля прийняття певних політичних, економічних і військових рішень, впливу на інформаційні ресурси та поширення дезінформації, в тому числі для сіяння панічних настроїв серед населення та силових структур [2].

Активне використання мережі Інтернет для ведення інформаційного протиборства обумовлено наявністю істотних переваг перед звичайними засобами і технологіями, такими як оперативність, економічність, прихованість істинного джерела впливу, масштабність можливих наслідків, доступність, комплексність подачі інформації та її сприйняття, поширення спеціально підібраної інформації (дезінформації) тощо.

Нині пропаганда з боку Російської Федерації є найбільшою загрозою для Європейського Союзу [3].

Пропаганда в сучасному політичному дискурсі, розуміється як відкрите поширення поглядів, фактів, аргументів і інших відомостей, тією чи іншою мірою навмисно спотворених і таких, що вводять в оману, з метою формування громадської думки чи інших цілей, переслідуваних пропагандистами. Пропаганда як дезінформація є одним із основних засобів політичної маніпуляції [4].

Російська Федерація здійснює активну кампанію пропаганди у всьому світі. Вона спрямовує свою пропаганду на російськомовне населення Балтики, України та інших сусідніх держав, використовуючи широкий спектр засобів, включаючи традиційні та соціальні мережі. У деяких випадках Росія використовує пропаганду для того, щоб знижувати рівень довіри населення до урядів, які не підтримують РФ у політичних чи економічних кроках, а також нівелюють основоположні принципи існування міжнародних організацій, таких як НАТО і ЄС [5].

Російська Федерація використовує широку і складну кампанію в соціальних медіа, яка включає в себе фейкові новини, коментарі на веб-сторінках, діяльність інтернет «тролів» і «ботів» в соціальних мережах, намагаючись досягти політичного паралічу в інших країнах, сіючи розбрат, розпалюючи страхи і

підриваючи довіру до існуючих інститутів влади. Прикладом цього є діяльність ТОВ «Агенція інтернет-досліджень» Євгена Пригожина.

Ця проблема є актуальною в усіх пострадянських країнах, а в Україні вона є найбільш відчутною, оскільки наша країна майже завжди була і є активним полем для пропаганди.

До методів застосування пропаганди, які використовує РФ, відносяться: емоційна маніпуляція, замовчування і приховування, маніпуляція любов'ю, надією, іронією і сарказмом, маніпуляція зі зміщенням акцентів, атака питаннями, зміщення дискусії та ін. У багатьох випадках одночасно використовуються декілька технологій. На практиці це проявляється за допомогою використання певних фразових структур, зображень тощо [6].

До цього моменту Європейська комісія зменшувала цей вид загрози з боку Росії. Експерти з європейських країн відзначають, що в даній ситуації необхідна мобілізація сил і ресурсів. Особливо в контексті запланованих на травень виборів до Європейського парламенту і очікуваної активізації російських пропагандистів [3].

Зусилля держав з протидії російському впливу повинні враховувати кілька ключових факторів. По-перше, відносно висока чисельність російськомовного населення, що походить від мігрантів з СРСР і приймаючих країн, які відмовили їм у громадянстві, дає Росії унікальну можливість спілкуватися з аудиторією симпатиків, представляючи інтереси економічного або політичного курсу російської держави як інтереси російськомовної громади [5]. По-друге, в регіонах, особливо в країнах Балтії, домінують російськомовні ЗМІ. Україна є винятком: вона піддала цензурі російське державне мовлення і популярну російську соціальну медіа-платформу ВКонтакті (ВКонтакте). По-третє, численні активісти соціальних мереж, веб-сайти, новинні джерела та інші активно поширюють свій власний проросійський контент без будь-якої очевидної прямої підтримки з боку російської держави. Це ускладнює ідентифікацію російськомовних ботів, тролів та іншого не приписуваного контенту.

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що для зниження інформаційного впливу з боку РФ та усунення у подальшому можливих його загроз як Україні, так і країнам ЄС, бажано було би провести певні дії, а саме:

1. Запровадити заходи з медіаграмотності: розвивати критичне мислення серед населення, а також лідерів думок, зменшувати чутливість громадян до інформаційних «вкидів», що ґрунтуються на маніпулятивних технологіях.

2. Блокувати канали пропаганди: виявлення агентів впливу, встановлення джерел фінансування іноземних агентів, цензурування інформаційного простору з виявленням гостроконфліктних питань.

3. Здійснювати поглиблену аналітику: вивчення питання спеціальними службами країн ЄС: робота над виявленням існуючих конфліктних питань, а також знаходження шляхів для їх подальшого розв'язання.

Список використаних джерел:

1. Батычко В. Т. Международное право. Конспект лекций. Таганрог: ТТИ ЮФУ, 2011.

2. Пелещин А. М., Гумінський Р. В. Загрози інформаційної безпеки держави в соціальних мережах. *Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України*. 2013. № 2. С. 192–199.

3. Російська дезінформація – найбільша загроза для ЄС. 2018-12-05. *Аргумент*. URL: <http://argumentua.com/novosti/ros-iska-dez-nformats-ya-naib-lsha-zagroza-dlya-s> (дата звернення: 24.03.2019).

4. Бернейс Э. Пропаганда. М.: Hippo Publishing, 2010. 176 с.

5. Russian Social Media Influence: Understanding Russian Propaganda in Eastern Europe / Todd C. Helmus, Elizabeth Bodine-Baron, Andrew Radin, Madeline Manguson, Joshua Mendelssohn, William Marcellino, Andrew Bega, Zew Winkelman. RAND Corporation, 2018. 148 p.

6. Курбан О. В. Сучасні інформаційні війни в соціальних онлайн-мережах. *Інформаційне суспільство*. 2016. Вип. 23. С. 85–90.

Науковий керівник: Солових Євгенія Миколаївна, кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Ситник Юлія Володимирівна,
студентка 4 курсу групи УМІ-41 факультету міжнародних
економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
juliasi1998@gmail.com

Однією з найактуальніших проблем європейської безпеки є врегулювання міграційної політики Європейського Союзу. Міграційна політика ЄС стала важливим питанням у порядку денному у зв'язку з новим розширенням, що змушує переглядати державами-учасницями європейської інтеграції багато сфер взаємодії, у тому числі і регулювання міграційних потоків.

Міграція обумовлюється багатьма факторами, зокрема, економічними, політичними, соціальними та іншими. «Спочатку люди мігрували з метою пошуку найбільш сприятливих місць для проживання з родючими ґрунтами. Також однією з причин переселення людства стала необхідність освоєння нововідкритих земель в період географічних відкриттів» [1, с. 36]. Сьогодні міграційні процеси, що протікають в Європі, опинилися під сильним впливом таких явищ, як глобалізація та європейська інтеграція. Крім того, причинами збільшення міграційного потоку в Європу стали події в арабському світі у 2010 - 2011 роках («арабська весна») і внутрішньополітична дестабілізація, що послідувала за ними, в країнах Північної Африки, Аравійського півострова і Близького Сходу. Іншою причиною збільшення масштабів міграції стало розширення мережі кримінальних організацій, що займаються контрабандою людей.

Необхідність поєднувати міграційну політику з додатковими заходами стала усвідомлюватися Європою вже давно. У зв'язку з кризою 1970-х рр. європейські країни стали переходити на інтенсивне виробництво (знижувати частку ресурсів і

праці у виробництві за рахунок впровадження нових технологій). Відповідно, Європа все менше потребувала маси низькокваліфікованих робітників, які приїжджали з-за кордону. Уряди стали скорочувати можливості для легальної трудової міграції в ЄЕС, встановлюючи більш жорсткі імміграційні правила. Але у відповідь на це громадяни третіх країн стали масово використовувати нелегальні маршрути і, досягнувши місця призначення, вже не хотіли залишати Європу, боячись втратити хоч якийсь заробіток. Вони стали привозити з собою сім'ї і залишатися в Європі, утворюючи етнічні громади у великих містах. Внаслідок цього уряди країн отримали зворотний ефект у вигляді зростання кількості іммігрантів, які не бажають інтегруватися в приймаюче суспільство [2, с. 54].

За даними Міжнародної доповіді про міграцію, в 2017 р. в Європі 10,5 % населення становили іноземці. Серед найбільш бажаних країн для мігрантів фігурують Франція, Австрія, Італія, Швеція, Угорщина і Німеччина [3]. У 2014 - 2016 рр. основний потік іммігрантів йшов із Сирії та Афганістану, значну частку становили вихідці з Іраку та Лівії. Приблизно 25 % приїхали з африканських країн (Еритрея, Судан, Південний Судан, ДР Конго, Сомалі, Мавританія, Марокко, Туніс, Алжир, Малі, Нігерія, Камерун, Габон) [4].

Правове регулювання міграційної політики в Європейському Союзі здійснюється на двох рівнях: законодавство країн, що входять до складу Європейського Союзу, і нормативні документи Європейського Союзу.

Європейський Союз робить кроки щодо гармонізації режиму вільного пересування і проживання громадян третіх країн на території держав-членів, перш за все, приймаючи директиви. Директиви виступають як законодавчий інструмент прямої дії і вводяться через національне законодавство. За допомогою директив реалізуються положення про повернення на батьківщину нелегальних іммігрантів, а також санкції проти підприємців, які використовують іноземну робочу силу незаконно [5, с. 18].

22 вересня 2003 року була прийнята Директива Ради Європейського Союзу про право на сімейне возз'єднання. Громадяни третіх країн, які мають вид на проживання з терміном дії мінімум один рік в одній із держав-членів і у яких є реальна можливість довготривалого проживання, можуть клопотати про возз'єднання сім'ї. Разом з тим, ця Директива не застосовується до громадян третіх країн, що клопоталися про отримання статусу біженця, за клопотанням яких ще не прийнято остаточне рішення або які користуються тимчасовими формами захисту, а також до членів сім'ї громадянина Союзу [6].

25 листопада 2003 року була прийнята Директива Ради Європейського Союзу про статус громадян третіх країн, які проживають на довгостроковій основі. У статті 14 Директиви зазначається, що особи, які проживають в ЄС на довгостроковій основі, мають такі ж права, як громадяни ЄС, в наступних питаннях: право на доступ до оплачуваної і неоплачуваної роботи, умов праці; право на освіту та професійну підготовку; право на соціальну допомогу і страхування на випадок хвороби; право на соціальні пільги, знижки з податків і т. д.; право на доступ до всієї території відповідної держави-члена [7].

Статус члена сім'ї громадянина Союзу для осіб, які є громадянами третіх країн, також визначається Директивою Європейського Союзу про право громадян Союзу та

членів їх сімей вільно пересуватись та проживати на території держав-членів. У Директиві розглядаються умови для короткострокового і довгострокового перебування. Так, стаття 6 Директиви передбачає короткострокове перебування, яке становить три місяці і є вільним. Довгострокове перебування в разі перевищення трьох місяців дозволено певним особам, які підпадають під певні критерії, зазначені у ст. 7. Це трудящі-мігранти або особи, які працюють на умовах самозайнятості; особи, які мають достатньо коштів для свого утримання та повну медичну страховку; особи, які одержують професійну освіту; а також члени сімей осіб, що належать до вищеперелічених [8].

У пункті 1 ст. 16 закріплено, що громадяни ЄС, які законно проживали протягом п'яти років на території приймаючої держави-члена ЄС, отримують статус постійного мешканця. Але при цьому дане право не підпорядковується умовам, які відносяться до довгострокового перебування.

19 липня 2013 року набула чинності Дублінська угода. Цей документ регламентує відносини між країнами ЄС при наданні притулку. Основна думка вищенаведеної угоди полягає в тому, що тільки одна держава, яка надала притулок, буде нести відповідальність за розгляд справи про притулок. Після прибуття в державу-член ЄС прохач повинен відправити запит про надання притулку [9].

Крім того, Євросоюз володіє розвиненою системою заходів щодо запобігання незаконній міграції. В законодавчій базі ЄС є документи, спрямовані на пряме обмеження незаконної міграції. У них встановлені санкції за злочини, пов'язані зі сприянням проникненню і перебуванню незаконних мігрантів.

Отже, сьогодні перед Євросоюзом стоять складні завдання: розробити і затвердити нові принципи та програми дій, встановити довгострокові цілі та пріоритети з питань міграційної політики. Крім того, потрібно підвищити повноваження ЄС з контролю над пересуванням людей по території Союзу, створити єдиний механізм реагування на загрози імміграції і вдосконалювати міграційне законодавство.

Список використаних джерел:

1. Новикова И. Д. Международно-правовое регулирование незаконной миграции в рамках Европейского Союза. *Science Time*. 2018. № 5 (53). С. 36.
2. Михайлов С. В. Европа: от временных иностранных рабочих к новым этническим меньшинствам. *Актуальные проблемы Европы. Западная Европа перед вызовом иммиграции*. М.: РАН ИНИОН, 2005. С. 45–68.
3. The UN International Migration Report 2017 (Highlights). URL: http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2017_Highlights.pdf (Last Accessed: 23.03.2019).
4. Миграционный кризис в Европе. Досье. 29.06.2018. *Информационное агентство ТАСС*. URL: <https://tass.ru/info/5336277> (дата звернення: 23.03.2019).
5. Потемкина О.Ю. Иммиграционная политика Европейского Союза: проблемы и перспективы. М.: Русский сувенир, 2010. 130 с.
6. Council Directive 2003/86/EC of 22 September 2003 on the right to family reunification. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1553350495118&uri=CELEX:32003L0086> (Last Accessed: 23.03.2019).

7. Council Directive 2003/109/EC of 25 November 2003 concerning the status of third-country nationals who are long-term residents. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1553348897985&uri=CELEX:32003L0109> (Last Accessed: 23.03.2019).

8. Directive 2004/38/EC of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on the right of citizens of the Union and their family members to move and reside freely within the territory of the Member States. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1553350954332&uri=CELEX:32004L0038> (Last Accessed: 23.03.2019).

9. Regulation (EU) No. 604/2013 of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 establishing the criteria and mechanisms for determining the Member State responsible for examining an application for international protection lodged in one of the Member States by a third-country national or a stateless person. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R0604&from=EN> (Last Accessed: 23.03.2019).

Науковий керівник: Солових Євгенія Миколаївна, кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

КІБЕРЗЛОЧИННІСТЬ ЯК ВИКЛИК ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ ТА БЕЗПЕЦІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Сологуб Юлія Сергіївна,

студентка 2-го курсу факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
yuliyaaaaaa.s@gmail.com

Людство на шляху до ери інформаційного суспільства стає цілком залежним від інформаційних систем, технологій та всесвітньої мережі Інтернет. Так, безперервний доступ до Інтернету та високотехнологічні інформаційно-комунікаційні системи та технології є головними компонентами бізнес-моделей більшості країн-членів Європейського Союзу (далі по тексті – ЄС) та необхідними елементами для функціонування та розвитку майже всіх секторів його економіки. Також не можна залишити поза увагою і той факт, що у міжнародних конфліктах сьогодні використовуються різноманітні технічні засоби, які хоча формально і не визначені як зброя, але мають значний вплив на свідомість людей. Завдяки такій гібридній зброї заінтересовані особи можуть з легкістю непомітно спотворювати факти реальності з метою маніпуляції суспільством. Більше того, переважна більшість процесів на сучасних енергостанціях, фабриках та підприємствах автоматизовані, а документообіг перейшов в електронний реєстр. Вразливості їхнього інформаційно-технічного забезпечення роблять важливі дані легкою і ласою здобиччю в руках кібертерористів, яку вони можуть використати для дестабілізації в окремому регіоні. Отже, інформатизація життєво-важливих сфер діяльності суспільства створює підґрунтя для розповсюдження такого виду злочинності, як кібертероризм. У зв'язку з цим зростає увага питання захисту та безпеки кіберпростору в ЄС, що робить метою нашого дослідження визначити види кібератак, їх наслідки та способи протидії ним з боку ЄС.

Слід зазначити, що проблема кіберзлочинності постала наприкінці ХХ ст., але боротьба з нею набуває системного характеру лише у ХХІ ст., коли держави

усвідомили необхідність спільної протидії та почали вживати відповідних заходів щодо забезпечення кібербезпеки. Боротьба з кіберзлочинністю є пріоритетним напрямом як внутрішньої, так і зовнішньої політики ЄС. Зокрема Європейська програма безпеки акцентує увагу на викликаних тероризмом організованих злочинності та кіберзлочинності.

Власне кіберзлочин відрізняється від звичайного тим, що це злочинна діяльність, скоєна з використанням комп'ютера, особливо для незаконного доступу до даних, передачі чи маніпулювання ними [1]. Відповідно до Конвенції Ради Європи «Про кіберзлочинність» від 23 листопада 2001 року комп'ютерні правопорушення класифіковані на чотири групи: правопорушення проти конфіденційності, цілісності та доступності комп'ютерних даних і систем (незаконний доступ, нелегальне перехоплення, втручання у дані); правопорушення, пов'язані з комп'ютерами (підробка та шахрайство, пов'язане з комп'ютерами); правопорушення, пов'язані зі змістом інформації (дитячою порнографією) та правопорушення, пов'язані з порушенням авторських та суміжних прав [2]. Крім того, до елементів кіберзлочинності відносять втрату конфіденційної інформації, онлайн-шахрайство та фінансові злочини і маніпуляції тощо [3]. Найрозповсюдженішими видами кібератак є так звані «синтаксичні атаки», для яких використовують шкідливе програмне забезпечення (наприклад, віруси чи «трояни»), націлене на кібершпигунство та саботаж, і «семантичні атаки» — вплив на довіру до цільових ресурсів через поширення некоректної інформації. До інших форм кіберзагроз, які стають дедалі більш актуальними, також відноситься ризик «соціальної інженерії», який включає інсайдерську маніпуляцію індивідуальними даними та встановлення шкідливих програм [4]. Таким чином, кіберзлочинність охоплює всі сфери суспільного життя, порушуючи особисті кордони пересічних громадян і суспільні норми та мораль, а також ставить під загрозу безпеку суб'єктів міжнародного права.

Також кіберзлочинність може проявлятися у вигляді гібридної зброї. Гібридні загрози являють собою суміш військових і невійськових дій, які можуть бути скоординовано використані державою або недержавними суб'єктами, часто в замаскованій і заперечуваній формі, щоб підірвати довіру громадськості до державних установ або використовувати соціальну вразливість, залишаючись при цьому нижче порога формально оголошеної війни. Вони мають широкий спектр форм: від кібератаки на найважливіші інформаційні системи до зриву критичних послуг, таких як постачання енергії або фінансові послуги. Швидко змінюваний характер таких нападів внаслідок розвитку інформаційно-комунікативних технологій (далі по тексті – ІКТ) ускладнює кількісну оцінку та реагування на цю загрозу [4]. І саме швидкість атак та фактична неможливість встановити, звідки вони надходять, роблять подібний вид протиправної діяльності особливо привабливим для кіберзлочинців.

За даними Центру стратегічних і міжнародних досліджень (CSIS) і розробника антивірусного програмного забезпечення McAfee, кіберзлочинність зараз наносить шкоду світу майже 600 мільярдів доларів, або 0,8 % світового ВВП, відповідно до нового звіту [3]. Враховуючи цей факт, продовження тенденції до поширення кіберзлочинності може у подальшому

привести до збільшення збитків для світової економіки, що неодмінно торкнеться кожної її галузі.

Крім прямої шкоди від можливого несанкціонованого доступу до інформації, її модифікації або знищення, інформатизація відкриває шлях для загроз державній безпеці і правам людини. ЄС стурбований зростанням спроможності та готовності державних і недержавних суб'єктів до досягнення своїх цілей через шкідливу кібердіяльність. У 3-му кварталі 2018 року група дослідників зареєструвала більше 35 публічно відомих цільових атак, найбільшою мотивацією яких було кібершпигунство [5]. Найбільш активними протягом цього періоду були групи APT28, Dragonfly і Sandworm, які орієнтувалися на урядові, лабораторні, енергетичні та військові галузі, жертвами яких стали урядові установи на Балканах, а також у Центральній та Східній Європі. Масштаби ураження від кібератак в цьому регіоні показали неготовність ЄС протидіяти кібертероризму.

Не можна оминати і такий канал комунікації, як Інтернет, який через технічну неможливість тотального контролю інформації в ньому стає більш популярним у широких масах. Технології обходу цензури в Інтернеті надають свободу і терористичним організаціям. Сучасні засоби зв'язку та Інтернет використовуються ними для пропаганди своєї діяльності та збільшення кількості своїх членів. Так, на сьогоднішній день в Інтернеті є сайти більшості великих ісламських організацій, зокрема радикального спрямування («Ісламський джихад Палестини», «Хезболах» та інші). Більшість таких сайтів утворюють підмережу в Інтернеті, головна мета якої – інформаційно-пропагандистський вплив та організаційна діяльність [6].

Крім того, терористи використовують ряд відео-платформ, включаючи YouTube, соціальні медіа-послуги, такі як Facebook і Twitter, месенджери, такі як Telegram і WhatsApp, а також так званий «даркнет» для радикалізації, набору, загрози, збору коштів тощо. Так, слідством було визначено, що Халід Масуд, який зчинив теракт на Вестмінстерському мості у 2017 році, переглядав на YouTube відео, пов'язані з терористами, та розповсюджував свій джихадський документ «Джихад в Корані і Сунне» з численними контактами WhatsApp [7].

Велику занепокоєність світової спільноти викликає і той факт, що завдяки ІКТ зростає можливість для мережевих терористичних організацій підвищити ефективність у координації дій за умов високого ступеня анонімності і створює більш сприятливі умови для діяльності маргінальних організацій без сталих джерел фінансування. Таким чином, відбувається подальша децентралізація терористичних організацій, поширення їхніх поглядів та закликів, і боротьба проти них стає дедалі важчою.

У державах з високим рівнем розвитку новітніх інформаційних та комунікаційних технологій набір цілей для атак на стратегічному рівні дуже великий: телекомунікації, космічні супутники, автоматизовані засоби ведення фінансової, банківської і комерційної діяльності, енергосистеми тощо, — всі вони вразливі для атаки. Такі країни, як Данія і Велика Британія, визначають «іноземні держави» як основні загрози своїй кібербезпеці [4]. Зважаючи на це, можна виділити ще одну специфіку кіберзлочинності — її транскордонний характер. Як зазначалося раніше, неможливість виявити певну локацію злочинця ускладнює процес боротьби із кіберзлочинністю.

Враховуючі такі тривожні темпи зростання, некерованість і вдосконалення кіберзлочинності у світі, ЄС визначив пріоритетними протистояння їй у зовнішній політиці шляхом дипломатії та розробку нормативно-правової бази для регулювання кіберпростору. Договір про заснування Європейського Союзу (Статті 29, 34), Директива Парламенту і Ради 95/46/ЄС від 24/10/1995 «Про захист приватних осіб у галузі обробки персональних даних та щодо вільного руху таких даних», Регламент Парламенту і Ради ЄС № 45/2001 від 18/12/2000 «Про захист фізичних осіб у сфері обробки особистої інформації інституціями і органами Співтовариства та про вільний рух такої інформації» складають лише невелику їхню частину, а головним міжнародним нормативно-правовим документом, який регулює суспільні відносини у сфері боротьби з кіберзлочинністю, є Конвенція Ради Європи «Про кіберзлочинність» від 23 листопада 2001 року. Тим не менш наявність цих нормативно-правових актів на сьогодні не знаменує вирішення проблеми кіберзлочинності, оскільки не всі країни можуть одразу ратифікувати їх та гарантувати повне дотримання всіх положень через складнощі з адаптуванням під національне законодавство.

Крім того, ЄС підтримує тенденцію до врегулювання мирними засобами й у сфері міжнародних спорів у кіберпросторі. Так, Рада ЄС розробляє стратегію для спільного дипломатичного реагування на зловмисну кібердіяльність шляхом кібердипломатії – нової форми публічної дипломатії, що має сприяти попередженню конфліктів, пом'якшувати загрози кібербезпеки та гарантувати більшу стабільність у міжнародних відносинах. Дипломатична реакція ЄС на шкідливу кібердіяльність буде повною мірою використовувати заходи в рамках Спільної зовнішньої політики та політики безпеки, включаючи, у разі необхідності, обмежувальні заходи. У цьому контексті всі дипломатичні зусилля ЄС повинні спрямовуватись на забезпечення безпеки та стабільності у кіберпросторі через посилення міжнародного співробітництва [8].

Також Європейський Союз відводить особливе місце у своїй зовнішній політиці боротьбі з кіберзлочинністю. Він співпрацює з іншими державами та організаціями в рамках Міжнародного проекту протидії кіберзлочинності Ради Європи, підтримує діяльність та стратегію щодо вирішення проблем протидії кіберзлочинності Європейського поліцейського відомства (Європол) і його підрозділу (Європейського центру боротьби з кіберзлочинністю), Інтерполу, НАТО та ін. Форми міжнародної співпраці включають видачу, надання взаємної правової допомоги, взаємне визнання іноземних судових рішень і неофіційну співпрацю між правоохоронними органами різних країн [9].

Слід також зазначити, що боротьба з кіберзлочинністю та посилення кібербезпеки були визначені Йоганнесом Ганом, європейським комісаром з питань сусідства, одними з пріоритетних напрямків співробітництва ЄС та країн Східного партнерства [10]. Отже, ЄС активно проводить різнобічну зовнішню політику задля забезпечення безпеки у кіберпросторі.

Підбиваючи підсумки, можна стверджувати, що кіберзлочинність постає одним з найбільших викликів безпеці Європейського Союзу та світу. Це спричинило необхідність вироблення нових напрямів зовнішньої політики Союзу, зокрема кібердипломатії, доповнення нормативно-правової бази ЄС з питань

кіберзлочинності та посилення його зусиль у боротьбі з тероризмом не лише в реальному, а й у віртуальному світі. Дослідивши різноманітні види кібератак, їх наслідки, особливо в економічних і політичних сферах, та способи протидії їм з боку ЄС, можна дійти висновку, що на даному етапі схеми кіберзлочинності поки що випереджають методи боротьби з нею з точки зору досконалості. Тому, на нашу думку, розробка ефективної стратегії протидії новій світовій загрозі є і буде перспективним напрямком у політиці ЄС.

Список використаних джерел:

1. Cybercrime. *Merriam-Webster* URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/cybercrime> (Last Accessed: 28.03.2019)
2. Конвенція Ради Європи «Про кіберзлочинність» від 23 листопада 2001 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575 (дата звернення: 27.03.2019).
3. The Economic Impact of Cybercrime—No Slowing Down, *Executive Summary*, 2018 URL: <https://www.mcafee.com/enterprise/en-us/assets/executive-summaries/es-economic-impact-cybercrime.pdf> (Last Accessed: 28.03.2019).
4. Overview of Natural and Man-made Disaster Risks the European Union may face. *Commission Staff Working Document*, 2017 URL: https://ec.europa.eu/echo/sites/echo-site/files/swd_2017_176_overview_of_risks_2.pdf (Last Accessed: 28.03.2019).
5. McAfee Labs Threats Report. *Report*, 2018: December URL: <https://www.mcafee.com/enterprise/en-us/assets/reports/rp-quarterly-threats-dec-2018.pdf> (Last Accessed: 28.03.2019).
6. Seth G. Jones Boris Toucas Maxwell B. Markusen. From the IRA to the Islamic State: The Evolving Terrorism Threat in Europe. *A report of the CSIS Transnational Threats Program*. 2018: December URL: https://csis-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/190103_EuropeanTerrorism_interior.pdf (Last Accessed: 28.03.2019).
7. Khalid Masood told his children he was 'going to die fighting for God' weeks before Westminster attack URL: <https://www.telegraph.co.uk/news/2018/09/19/khalid-masoods-mother-feared-westminster-terrorist-would-kill/> (Last Accessed: 28.03.2019).
8. Draft Council Conclusions on a Framework for a Joint EU Diplomatic Response to Malicious Cyber Activities URL: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9916-2017-INIT/en/pdf> (Last Accessed: 28.03.2019).
9. Старжинський В. С. Інтерпол. Міжнародна організація кримінальної поліції : навч. посіб. Харків: Бурун Книга, 2006. 112 с. URL: http://biblioteka-uf.at.ua/load/knigi/sudovi_ta_pravookhoronni_organizacii/interpol_mizhnarodna_organizacija_kriminalnoj_i_policii_navchalnij_posibnik_starzhinskij_b_c_starzhinskij_sv_khotenec_p_v/21-1-0-76 (Last Accessed: 28.03.2019).
10. Східне партнерство: ЄС та сусідні країни зміцнюють співробітництво у сфері цифрової економіки URL: <http://www.eu4business.eu/uk/news/shidne-partnerstvo-yes-ta-susidni-krayiny-zmicnyuyut-spivrobotnyctvo-u-sferi-cyfovoyi> (Last Accessed: 28.03.2019).

Науковий керівник: Доценко Олена Михайлівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИКИ БЕЗПЕКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Сороківська Олена Анатоліївна,

професор кафедри менеджменту та адміністрування,
Тернопільський національний технічний університет ім. І. Пулюя,
доктор економічних наук, професор,
soroka220996@gmail.com

Луциків Іванна Василівна,

старший викладач кафедри менеджменту та адміністрування,
Тернопільський національний технічний університет ім. І. Пулюя,
кандидат економічних наук,
ivanna0287@gmail.com

Котовська Ірина Василівна,

доцент кафедри менеджменту та адміністрування,
Тернопільський національний технічний університет ім. І. Пулюя,
кандидат економічних наук,
ira.tsozats@gmail.com

Початок XXI століття ознаменувався зростаючою роллю наднаціональних структур: Європейського Союзу, НАТО, ООН. Саме такі утворення сьогодні відіграють все більшу роль у сфері зовнішньої політики та забезпечення світової безпеки. Адже зараз перед світом постала реальна загроза третьої світової війни. Також мають місце глобальні проблеми та виклики, відвернути і розв'язати які окремим країнам стає не під силу. Тому сьогодні об'єктивно є потреба систематизування й узагальнення європейського історичного досвіду у сфері безпекотворення з метою розроблення найбільш ефективної стратегії його розвитку в майбутньому.

Дослідженню даної проблеми приділено значну увагу у працях таких українських науковців, як О. Країнський, А. Мартинов, О. Пошедін, Є. Рябоштан, І. Яковюк та ін. Проте дане питання є надзвичайно глибоким і на сьогодні залишається не до кінця дослідженим.

Слід зазначити, що від початку свого заснування, а саме з моменту прийняття декларації Р. Шумана (1950 р.) європейська спільнота мала на меті підвищити рівень безпеки світового співтовариства та недопущення нової світової війни. Об'єднання ключових учасників – Німеччини та Франції – навколо найважливіших на той час стратегічних ресурсів стало основою ініціативи створення економічного союзу між розвинутими державами. Вже тоді уряди країн розуміли, що рівень безпеки значно підвищується у процесі співпраці держав між собою. Крім того, спільні економічні інтереси та взаємна вигода дозволять набагато швидше відбудувати післявоєнну економіку кожної з держав зокрема та Європи загалом. Із Другої світової війни світова спільнота винесла важливий урок: лише разом країни змогли здолати такого сильного ворога, яким був фашизм.

Документальне підтвердження формування союзу шести держав було здійснено шляхом укладення 18 квітня 1951 року Договору про створення Європейської спільноти вугілля та сталі. Це був у значній мірі саме економічний союз. Безпекові параметри мали бути забезпечені заснуванням Європейського

оборонного співтовариства (ЄОС), угоду про створення якого у 1952 році підписали уряди Франції, ФРН, Бельгії, Нідерландів та Люксембургу. Однак у 1954 році через розбіжності у формуванні політичної стратегії європейської спільноти договір про ЄОС не було ратифіковано. Ключову роль у цьому процесі відіграла позиція Франції. Таким чином, декілька наступних десятиліть європейська спільнота являла собою майже виключно економічний союз, метою якого було формування спільної торгівельної політики та активна співпраця в усіх сферах підприємницької діяльності [1].

Проте вже на початку 70-х років держави-учасниці усвідомили необхідність поширення економічної інтеграції у політичну площину. У 1969 році на саміті голів держав у Гаазі було створено спеціальний комітет з дипломатів від усіх держав-членів Європейського співтовариства. У червні 1970 року було підписано спільну заяву, у якій зазначалось про політичну доцільність та необхідність координування зовнішньої політики шляхом підвищення ефективності інформаційного обміну, надання взаємних консультацій, узгодження поглядів країн-учасниць та формування спільного бачення зовнішньополітичних пріоритетів. Із позиції досягнення безпекових параметрів було започатковано позитивні зміни в інформаційній та політико-правовій складових міжнародної безпеки, дало поштовх для виходу на новий рівень дипломатичних відносин, а саме: створення координаційного механізму «Європейське політичне співробітництво», спільної роботи міністрів зовнішніх справ країн-членів та робочих груп дипломатів. Наступним кроком стало укладення Паризької декларації (1972 р.), яка зобов'язала міністрів зовнішніх справ удосконалити методи, принципи та більш чітко сформулювати цілі політичного співробітництва. При цьому наголос було зроблено на пріоритет виключно мирних заходів у вирішенні конфліктних ситуацій та спрямування стратегічного розвитку у русло дотримання безпеки і забезпечення добробуту громадян Європейського співтовариства [2]. Декларація про європейську ідентичність (1973 р.) продовжила тему політичної безпеки країн-учасниць. У ній зазначалося, що масштабні міжнародні проблеми краще вирішувати спільно, об'єднуючи ресурси, зусилля та прагнення держав і таким чином підсилюючи роль європейської спільноти у світових політичних й економічних процесах.

У 1986 році було підписано Єдиний європейський акт, у якому було проголошено намір про створення Європейського союзу. Цей документ підтверджував намір об'єднати «два виміри» у розвитку наднаціонального утворення: Співтовариства та Європейське співробітництво у сфері зовнішньої політики. Саме у цьому документі чітко прослідковується ключова мета політичного союзу – підтримання миру та забезпечення міжнародної безпеки.

Підтримання політики безпеки знайшло подальше підтвердження у формуванні так званих «трьох колон» європейської інтеграції, які було описано у Маастріхтському договорі 1992 року. Поряд з економічною інтеграцією («перша колона») в угоді зазначено також про проведення спільної зовнішньої політики та політики безпеки. Ці процеси характеризують «другу колону», на якій базується побудова Європейського Союзу [3, 4].

Таким чином, можемо зазначити, що метою Союзу стало утвердження своєї індивідуальності на міжнародній арені передусім шляхом спільної зовнішньої та

безпекової політики, включаючи можливе оформлення в подальшому спільної оборонної політики, яка могла б привести з часом до створення спільних сил оборони. Відповідно цілями спільної зовнішньої безпекової політики було визначено: захист спільних цінностей, основних інтересів і незалежності Союзу; зміцнення безпеки Союзу і його держав-членів усіма способами; збереження миру і зміцнення міжнародної безпеки; сприяння міжнародному співробітництву; розвиток і консолідація демократії та законності, повага прав і основних свобод людини. Договір передбачив два шляхи досягнення проголошених цілей: запровадження систематичного співробітництва між своїми членами за участю Союзу щодо проведення політики за допомогою взаємного інформування, консультування та координації; поступове введення спільних дій з питань спільної зовнішньої та безпекової політики [5]. При цьому держави-члени беруть на себе обов'язок активно і відкрито підтримувати спільну зовнішню та безпекову політику Союзу в дусі лояльності та взаємної солідарності, утримуючись від будь-яких дій, що суперечать інтересам Союзу або можуть послабити його дієвість.

Акцент безпеки було збережено при формуванні та підписанні Амстердамського договору у 1997 році. У цій угоді було визначено основні орієнтири зовнішньої та безпекової політики, принципи її досягнення, удосконалено процес прийняття рішень щодо ухвалення спільної стратегії, розроблено заходи, спрямовані на підвищення ефективності систематичної співпраці між державами-членами. Згідно з договором тепер Європейська Рада визначає принципи та основні орієнтири спільної зовнішньої та безпекової політики, включаючи і питання оборони, а також приймає загальностратегічні рішення, які реалізуються Союзом у сферах, де держави-члени мають важливі спільні інтереси.

Успішну реалізацію на практиці положень Амстердамського договору було продовжено шляхом формування Конституційного договору, робота над яким завершилась 10 липня 2003 року. Підписання Договору відбулося 29 жовтня 2004 року [6]. У Конституції було збережено поділ зовнішньої політики на дві складові: спільну зовнішню політику, політику безпеки та оборони і спільну торговельну політику, співробітництво з третіми країнами та гуманітарну допомогу. Крім того, Конституція внесла зміни у процеси формування європейських рішень, механізм формування та імплементації спільної зовнішньої та безпекової політики, а також продовжила процес формування правової бази діяльності Європейського Союзу у військовій сфері.

Таким чином, провівши дослідження діалектики розвитку політики безпеки Європейського Союзу, можемо зазначити, що за останні сім десятиліть відбулися значні зміни у її формуванні. Чітко прослідковується зміна акцентів із процесу утворення суто економічного союзу у бік формування потужної політичної спільноти розвинутих демократичних країн. Саме така спільнота здатна забезпечити та гарантувати безпечне функціонування громадянського суспільства на європейському континенті і достойно протистояти агресивно налаштованим країнам. Отже, можемо констатувати, що на сьогодні комплексна система безпеки, створена Європейським Союзом, відповідає важливим вимогам, що висуваються сьогодні: усі безпекові заходи здійснюються виключно в

європейському правовому полі; забезпечується надійний захист національних інтересів країн-учасниць; прогнозуються та своєчасно відвертаються ключові загрози у сфері зовнішньоекономічної та політичної діяльності держав-членів. Проте не слід зупинятися на досягнутому, адже складні політичні процеси створюють все більше викликів європейській єдності. Тому доцільно і надалі просуватися вперед шляхом поглиблення та розширення інтеграції в усіх сферах, у тому числі й у процесах підвищення рівня європейської безпеки.

Список використаних джерел:

1. The official site of European Union (2016), "A Global Strategy for the European Union", available at: [https:// europa.eu/globalstrategy/sites/globalstrategy /files/ regions/files/eugs_review_web.pdf](https://europa.eu/globalstrategy/sites/globalstrategy/files/regions/files/eugs_review_web.pdf) (Accessed 24 February 2019).
2. The official site of European Union (2017), "Council conclusions on progress in implementing the EU Global Strategy in the area of Security and Defence", available at: <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/03/06-conclusions-securitydefence/> (Accessed 28 February 2019).
3. The official site of European Union (2012), "Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union", available at: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ EN/TXT/PDF/?uri=CELEX: 12012E/TXT&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=EN) (Accessed 28 February 2019).
4. The official site of European Union (2016), "European Council conclusions on Ukraine, 15 December 2016", available at: <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/12/15-euco-conclusionsukraine/> (Accessed 28 February 2019).
5. The official site of European Union (2016), "European Defence Action Plan", available at: <http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/20372> (Accessed 1 March 2019).
6. Tom Dyson and Theodore Konstadinides (2013), "Understanding the Limitations of the EU's Common Security and Defence Policy", available at: <http://www.e-ir.info/2013/09/26/understanding-the-limitations-of-the-eu-common-security-and-defence-policy-a-legalperspective/> (Accessed 1 March 2019).

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ ПРИ ФОРМУВАННІ ВІДНОСИН УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЄВРОСОЮЗУ

Столярчук Ганна Володимирівна,

доцент кафедри фінансів,

Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «ХАІ»,

кандидат економічних наук, доцент,

a.stolyarchuk@khai.edu

Комар Руслана Олександрівна,

старший викладач кафедри фінансів,

Національний аерокосмічний університет он. М. Є. Жуковського «ХАІ»,

1967ruslana2016@gmail.com

Серед основних засад зовнішньої політики України є підтримка розвитку торговельно-економічного, науково-технічного та інвестиційного співробітництва України з іноземними державами на засадах взаємної вигоди. Однак на характер

відносин України з країнами Євросоюзу на сьогодні особливого впливу набуває її бізнес-імідж. В умовах євроінтеграційних процесів зростає роль соціальної відповідальності бізнесу під час формування іміджу країни.

Аналіз літературних джерел дозволив виявити, що в Україні відсутні власні моделі соціальної відповідальності бізнесу.

Існуючі моделі соціальної відповідальності мають багаторівневу структуру:

1) бізнес платить податки у повному обсязі і легально;
2) соціально-відповідальний бізнес повинен платити економічно-обґрунтовану зарплату;

3) соціально-відповідальний бізнес на добровільній основі займається добродійністю. Потенційний інвестор повинен проводити масштабні соціальні програми, не пов'язані з виробництвом, та працює на суспільство.

Стратегія сприяння розвитку соціальної відповідальності бізнесу в Україні на період до 2020 року [4] розроблена спираючись на Європейський досвід. Класичне визначення корпоративної соціальної відповідальності наводить Ф. Котлер:

«Корпоративна соціальна відповідальність – це вільний вибір компанії на користь зобов'язання підвищувати добробут суспільства, реалізуючи відповідні підходи до ведення бізнесу і виділяючи корпоративні ресурси» [3].

Соціальна відповідальність бізнесу поширюється на такі основні напрями: дотримання прав людини; дотримання вимог законодавства; ділова та корпоративна етика; захист навколишнього природного середовища; співпраця із зацікавленими сторонами; дотримання міжнародних норм поведінки; прозорість та підзвітність.

Європейське розуміння принципів соціальної відповідальності формується з соціально-відповідальних механізмів ведення бізнесу за значного впливу держави. Вагомим чинником наразі є партнерські відносини: держава нерідко має представників в управлінні та пакети акцій у всіх структурах бізнесу. Отже, європейський бізнес розцінює державу як інституцію, яка виконує прийняті в суспільстві правила поведінки, тоді як у США подібне втручання держави трактується як порушення свободи бізнесу. Згідно з американською моделлю прибутковість бізнесу є фундаментальною метою соціальної відповідальності, проте європейська відносить до неї додаткові аспекти: зобов'язання перед персоналом і територіальними громадами. Імпульсом становлення ідей соціальної відповідальності в країнах Європейського Союзу стала зустріч у Лісабоні у 2000 році представників влади і бізнесу. Ключовою темою дискусій зустрічі була нагальна потреба постійного підвищення конкурентоспроможності бізнесу. Було відмічено, що соціальна відповідальність нині розглядається як один із механізмів підвищення конкурентоспроможності й разом з тим як дієвий інструмент покращання стандартів життя громадян.

Наприклад, у галузі інвестиційних відносин в умовах глобалізації бізнесу Німеччина, Австрія, Велика Британія та Польща мають одним із вагомих критеріїв ефективних бізнес-відносин дотримання соціальної відповідальності корпораціями. Наведемо опис характеру участі урядових структур деяких європейських держав у регулюванні корпоративної соціальної відповідальності (онку. 1).

Таблиця 1

Нормативне регулювання корпоративної соціальної відповідальності
у країнах Європейського союзу [2, 4]

Країна	Державні органи регулювання корпоративної соціальної відповідальності	Нормативно-правові документи
Німеччина	1. Міністерство праці та соціальної політики. 2. Міністерство з питань сім'ї, літніх людей, жінок та молоді.	Рекомендації уряду щодо «спільного розуміння соціальної відповідальності».
Велика Британія	1. Міністр з корпоративної соціальної відповідальності. 2. Міністерство бізнесу, підприємництва та реформування. 3. Департамент у справах міжнародного розвитку. 4. Департамент торгівлі та промисловості.	Підтримка урядом тристоронньої Декларації про багатонаціональні корпорації та соціальну політику.
Польща	1. Міністерство праці та соціальної політики. 2. Міністерство навколишнього середовища. 3. Міністерство економіки.	Постанова про створення урядової групи зі сприяння розвитку корпоративної соціальної відповідальності та координації зусиль польської адміністрації.

Таким чином, уряди країн Європейського Союзу зростаючими темпами впроваджують корпоративну соціальну відповідальність. На державному рівні в Європейських країнах існує багато форм інституційної підтримки корпоративної соціальної відповідальності. Така обґрунтована державна підтримка ініціатив із запровадження соціальної відповідальності бізнесу сприяє формуванню інвестиційної, інноваційної та економічної стабільності країн. В результаті імідж країн забезпечує їм загальну привабливість у формуванні міжнародних відносин.

Особливу роль репутація компанії відіграє саме під час пошуку й залучення високопрофесійних кадрів вищої та середньої ланки, які оцінюють не тільки рівень оплати праці, кар'єрні перспективи, але й дбають про власну репутацію та престиж, що орієнтовані на укріплення соціальної та правової захищеності працівників.

Але соціальна відповідальність українських підприємств носить фрагментарний характер і зводиться лише до надання благодійної допомоги, соціальних пакетів та підвищення кваліфікації персоналу [4]. Така ситуація спонукає до розробки та впровадження обґрунтованої стратегії соціальної відповідальності на рівні окремих підприємств та чіткого державного регулювання цього напрямку в Україні. Під час формування корпоративної стратегії необхідно визначити та розробити заходи, які б дозволили підвищити онкурентоспроможність українських компаній. Без запровадження заходів із підвищення соціальної відповідальності бізнесу Україна не зможе досягти рівня Європейських країн з добробуту нації.

Список використаних джерел:

1. Антошко Т. Р. Формування інституційних основ корпоративної соціальної відповідальності в Україні. *Сучасні проблеми економіки та підприємництва*. 2014. Вип.13. С. 6–12
2. Беленька О. Реалізація соціальної відповідальності в Україні. *Соціально-економічний розвиток України на початку XXI століття*: матеріали конф. URL: https://idtn.kneu.edu.ua/ua/departments/Faculty_of_Economics_and_Administration/confere_nce/conf_social_dev_ukr_12/section5/belenska/ (дата звернення: 27.03.2019).
3. Котлер Ф. Корпоративна соціальна відповідальність. Як зробити якомога більше добра для вашої компанії та суспільства / пер. з англ. С. Яринич. Київ: Стандарт, 2005. 302 с.
4. Охріменко О. О., Іванова Т. В. Соціальна відповідальність: Навч. посіб. / Нац. технічний університет України «Київський політехнічний інститут». Київ: НТУ «КПІ», 2015. 180 с.

ЦИРКУЛЯРНА МІГРАЦІЯ ЯК ЧИННИК УДОСКОНАЛЕННЯ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Терещенко Діна Акрамівна,

доцент кафедри менеджменту та публічного адміністрування,
Харківський національний університет будівництва та архітектури,
кандидат наук з державного управління, доцент,
dtereshchenko7754367@ukr.net

В сучасних реаліях міграційна політика в європейських країнах є важливим чинником забезпечення національної безпеки держав Європейського Союзу. Адже саме від виваженої міграційної політики залежить політична, економічна та соціальна стабільність у суспільстві і саме на основі соціально-економічних показників розвитку країни можна оцінювати силу чи слабкість окремої держави як європейської спільноти зокрема, так і світу загалом [1, с 32].

В умовах глобалізації, значного удосконалення засобів транспорту і зв'язку, все глибшої поваги до права людини на вибір місця проживання, стрімко зростає потужність циркулярних міграцій. На відміну від обортових міграцій минулих часів, таких, коли перебування осіб певний час за кордоном завершувалися поверненням на батьківщину, нинішні – дедалі частіше є неодноразовими упродовж життя переміщеннями між власною та зарубіжною державою, або й кількома державами. Яскравим їх прикладом є переміщення персоналу в рамках транснаціональних корпорацій, міграції видатних науковців, митців, спортсменів. Циркулярні міграції некваліфікованих працівників у формі тимчасових заробітчанських поїздок також поширюються. Вони розвиваються на тлі прогресуючої транснаціоналізації світу, тобто формування не поділеного державними кордонами економічного, інформаційного, культурного, соціального просторів [2].

Циркулярна міграція – це: 1) повторюване пересування осіб з місць їхнього постійного проживання до місць призначення, якщо від'їзд та повернення

відбуваються більше одного разу. Циркулярна міграція може відбуватись між країнами або всередині держави. Це поняття відрізняється від зворотної міграції, коли має місце один від'їзд та одне повернення після тривалої відсутності, а також від щоденних поїздок на роботу в інший населений пункт, при якому особа щоночі повертається до одного місця проживання; 2) регламентований законом приймаючої країни і угодою з країною-донором періодичний приїзд мігранта на визначене місце праці [3, с.122].

Популяризації моделі циркулярної міграції значно сприяли висновки створеної 2003 р. ООН Глобальної комісії з міграції, яка в своїх рекомендаціях, що були результатом її кількарічної аналітичної роботи, підкреслювала, що на зміну звичній переселенській парадигмі приходять різноманітні форми тимчасових та циркулярних переміщень. Це створює значні перспективи для розвитку країн походження. Що ж до країн призначення, вони мають підтримати циркулярну міграцію запровадивши механізми та створивши канали, якими мігранти могли б рухатися відносно вільно [4, с. 80].

Всесвітній Банк дійшов висновку, що регульована циркулярна міграція може сприяти розвитку торгових та інвестиційних зв'язків між країнами, зменшенню негативних соціальних та сімейних наслідків нелегальної міграції, а також бути прийнятною для громадської думки в тих країнах, де населення налаштоване проти наростання імміграції [5, с. 123].

Ефективна міграційна політика передбачає поєднання тимчасової міграції і стимулів для поворотної або циркулярної міграції. Завдяки циркулярній міграції мігранти могли б протягом нетривалого часу перебувати за межами батьківщини, не збільшуючи при цьому масштабів постійної міграції. Реалізація принципів циркулярної міграції дозволяє, з одного боку, задовольнити потреби громадян у достойних заробітках, а з іншого, забезпечити зворотність зовнішніх трудових поїздок.

Як тимчасова, так і циркулярна міграція можуть чинити позитивний вплив на економіку приймаючих країн і країн-донорів мігрантів [6].

Разом з тим, діюча концепція циркулюючої міграції потребує видозмін. По-перше пріоритет має належати гарантуванню прав людини над прикордонним контролем. Міжнародна конвенція *The Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of their Families* може лягти в основу цього підходу. Додаткова мета – зменшення кількості мігрантів з нерегульованим статусом шляхом підвищення їхньої захищеності. Це також дозволить значно знизити ризики трудової та сексуальної експлуатації, а також ефективно протидіяти торгівлі людьми. По-друге, варто розширити перелік осіб, котрі можуть користуватися перевагами такого виду міграції, а не обмежувати його в основному висококваліфікованими та сезонними працівниками. У більш широкому розумінні, мова йде про сполучення національного і міжнародного рівнів формування моделі міграційної політики, що вестиме до поступового переходу від визначальних нині персональних характеристик мігранта до регулювання типів і форм самої міграції. По-третє, слід застосувати комплексний підхід до врегулювання всіх аспектів міграції. Соціальне забезпечення, медичне

обслуговування та транскордонний перерахунок пенсій має бути невід'ємною частиною цієї політики [7, с. 5].

Спираючись на вищевикладене [1-7], можна констатувати, що на відміну від інших типів міграцій, які часто розглядаються в контексті втрат тієї чи іншої країни, циркулярну міграцію можна розглядати як ситуацію, виграшну для самих мігрантів, країни походження та приймаючої країни:

- приймаючі країни мають змогу ліквідувати дефіцит робочої сили, підвищити доходи і послабити соціальну напругу, пов'язану з незареєстрованою і некерованою міграцією;

- країни походження мігрантів можуть зберегти і нарощувати трудовий та інтелектуальний потенціал людських ресурсів, який, в іншому випадку, був би втрачений;

- мігранти виграють, отримуючи новий цінний досвід і знання, можуть підвищити свій дохід, підвищити якість людського капіталу і фінансові заощадження, підтримувати зв'язки зі своїми сім'ями, знизити витрати, пов'язані з грошовими переказами, налагоджувати зв'язки (торгові, культурні, інвестиційні та ін.) між країнами.

Розуміння того незаперечного факту, що регулювати міграційні процеси самотужки неможливо, обумовило формування зовнішньополітичного вектору міграційної політики ЄС, спрямованого на: розвиток взаємодії між країнами-членами; співпрацю з основними країнами постачальниками мігрантів; співпрацю з країнами-сусідами. Діалог та співпраця в рамках зовнішньополітичної складової міграційної політики спрямовані на те, щоб виявити спільні з країнами походження та транзиту інтереси в сфері міграції, а також обумовлені нею проблеми, спільно шукати шляхів їх розв'язання. Глобальний підхід до міграції доповнює зовнішню політику ЄС, а також політику надання допомоги країнам, що розвиваються [1, с 32].

Варто відзначити, що циркулярна міграція має розглядатися як ресурс розвитку країн-членів ЄС і країн-постачальників мігрантів. На процеси адаптації і інтеграції мігрантів значний вплив здійснюють інституційне та інституціональне середовища країн ЄС. Сприятливі умови адаптації і інтеграції мігрантів можуть різні національні, міжнародні й транснаціональні актори: ЄС; міжнародні організації, пов'язані з регулюванням міграційних процесів; міжнародні органи, пов'язані метою міжурядової кооперації з упорядкування саме міграційних процесів та статусу мігранта; недержавні структури, зокрема громадські організації, профспілки, кредитні спілки, благодійні фонди; органи правопорядку, прикордонники, представники цивільного захисту країн-членів ЄС; діаспори та мігрантські мережі. Ефективна міграційна політика передбачає врахування інтересів і розмежування компетенцій суб'єктів управління, виходячи з реалій міграційних процесів, адаптації інструментів регулювання в залежності від трансформації міграційних потоків. Об'єктом регулювання мають бути фактори формування і напрями реалізації просторової мобільності населення (зокрема міграційної активності).

Сучасні міжнародні міграції, що досягли безпрецедентних масштабів, спричиняють кардинальні економічні, політичні, соціальні зміни, обумовлюють

виникнення нових суспільних явищ або наповнюють уже існуючі новим змістом. Після 2020 р., за прогнозом ООН, у розвинених країнах міграція буде єдиним джерелом кількісного зростання населення, і, що найголовніше, населення працездатного віку [8, с. 29]. Тому, на думку автора, пріоритетом європейських країн має стати розробка ефективної спільної європейської міграційної політики, яка має сприяти розвитку циркулярної міграції і представляє собою поєднання національних, міжнаціональних і наднаціональних підсистем. Стратегія міграційної політики ЄС має бути спрямована, в першу чергу, на:

- удосконалення механізмів регулювання міграційних потоків (нормативно-правовий, адміністративний, організаційний, інформаційний, соціально-економічний, валютно-фінансовий і соціогуманітарний);

- формування мережі просторової мобільності (сукупність каналів, розташованих у певних просторових координатах і зв'язків, які виникають у ході переміщень);

- стимулювання циркулярної міграції шляхом упорядкування процесів, обсягів, якісного складу та інтенсивності переміщення осіб з однієї країни в іншу, а також усіх можливих наслідків, що виникають у зв'язку з цим переміщенням, їх перебуванням, інтегруванням в іншій країні;

- формування необхідної нормативно-правової і методичної бази для забезпечення комплексного підходу до управління розвитком циркулярної міграції, зокрема до процедур контролю мобільності й міграційного руху населення відповідно до викликів та потреб сьогодення.

Отже, зважаючи на усе вищезазначене, можемо зробити висновок, що міграційна політика Євросоюзу вимагає перегляду та впровадження в життя нових підходів до вирішення проблем циркулярної міграції. Два традиційні напрями управління – міграційна політика і інтеграція мігрантів мають бути доповнені регулюванням міграційних потоків, зокрема процесів циркулярної міграції. За умови реалізації такого всеохоплюючого стратегічного підходу можна забезпечити ефективність управління, що враховує потреби мігрантів і суспільства країн ЄС.

Список використаних джерел:

1 Міграційна політика Європейського союзу: виклики та уроки для України. К.: НІСД, 2014. 48 с.

2 Малиновська О. А. Циркулярна міграція – політична мода чи перспективна модель міграційного менеджменту? *Демографія та соціальна економіка*. 2011. № 2 (16). С. 95–104.

3 Міграційні явища та процеси: поняття, методи, факти: довідник, 2-ге видання – доповнене і перероблене / У.Я. Садова, Р. Т. Теслюк, М. М. Біль, О. Т. Риндзак, О. П. Мульська та ін. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України». Наук. ред. У. Я. Садова. Львів, 2018. 226 с.

4 Migration in the interconnected world: New directions for action. Geneva: The Global Commission on International Migration, 2005. 202 p. URL : https://www.iom.int/jahia/webdav/site/myjahiasite/shared/shared/mainsite/policy_and_research/gcim/GCIM_Report_Complete.pdf (Last Accessed 01.04.2019).

5 World Migration 2005. Costs and Benefits of international Migration. – Geneva: IOM, 2005. URL : https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2005_3.pdf (Last Accessed 01.04.2019).

6 Коллективная попытка определить циркулярную миграцию. Европейская экономическая комиссия, 2014. URL : https://studylib.ru/doc/2319816/kollektivnaya-popytka-opredelit_-cirkulyarnuyu-migraciyu (Last Accessed 01.04.2019).

7 Циркулярна міграція: нові підходи до старої концепції. Матеріали дослідницького проекту «Опрацювання концепції політики циркулярної міграції українців до ЄС у взаємодії експертних середовищ та аналітичних центрів України та ЄС» / І. Марков, Г. Селешук, Р. Савчинський, О. Іванкова-Стецюк, С. Одинець. 2012. 96 с.

8 Малиновська О. А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії: монографія. К.: НІСД, 2018. 472 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЄС В СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Тиртова Тетяна Павлівна,

студентка 1 курсу магістратури факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
tanyatirtova1661@gmail.com

Інформаційна безпека є невід'ємною складовою інформаційної політики держави, отже, її дослідження та вивчення є досить важливими для розуміння тих процесів, які відбуваються в Європейському Союзі (ЄС), зокрема методів, прийомів та нормативно-правової бази забезпечення інформаційної безпеки. Через зростаючу загрозу, пов'язану з інформацією, несанкціонованим доступом до неї, поширенням неправдивих відомостей, а також через загрозу фальсифікації даних стають популярними різні типи політичного управління інформаційною безпекою. Вони орієнтовані на запобігання виникненню інформаційних загроз.

Наразі ініціативи, які проводить Європейський Союз в особі Європейської Комісії, спрямовані на покращення безпеки в Інтернеті, довіру та включення громадян до мережевої політики. Довіра та безпека є основою стратегії цифрового єдиного ринку.

Для захисту онлайн-середовища і забезпечення максимально можливої свободи та безпеки своїм інтернет-користувачам у 2013 р. Європейська Комісія спільно з Верховним представником ЄС у закордонних справах і політики безпеки Кетрін Ештон представила Стратегію забезпечення безпеки кіберпростору (Cybersecurity Strategy of the European Union: An Open, Safe and Secure Cyberspace) [3]. Її мета – забезпечити міцний та ефективний захист і просування прав громадян, з тим щоб зробити «онлайн-середовище» ЄС найбезпечнішим у світі [8].

13 вересня 2017 року Комісія прийняла пакет кібербезпеки. Цей пакет ґрунтується на існуючих інструментах і представляє нові ініціативи для подальшого підвищення стійкості і реагування на кібератаки ЄС [8].

Пропозиція включає в себе ряд нових ініціатив, таких як: 1) створення Агентства ЄС з кібербезпеки з більш широкими повноваженнями; 2)

впровадження системи сертифікації в області кібербезпеки в масштабах всієї країни; 3) швидка реалізація Директиви NIS [5].

Загальними інститутами, через які реалізується політика в галузі інформації та комунікації, є основні органи та спеціалізовані структури організації – Європейська Рада, Європейська Комісія, Генеральний Директорат з інформаційного суспільства, Форум інформаційного суспільства ЄС, Генеральний Директорат з освіти і культури, а також інформаційні центри у країнах-членах організації та за її межами [1, с. 215].

Окрім цього, політичне управління ЄС в сфері кібербезпеки проводиться за допомогою спеціалізованих установ. Так у 2005 р. було засновано ENISA – Агентство Європейського Союзу з питань мережевої та інформаційної безпеки. Місія ENISA – сприяти забезпеченню європейського інформаційного суспільства, підвищуючи обізнаність про мережеву та інформаційну безпеку, розвиваючи та просуваючи культуру, мережеву та інформаційну безпеку в суспільстві на користь громадян, споживачів, підприємств та організацій державного сектора в Союзі [13]. ENISA тісно співпрацює з Європол (Europol) та Європейським центром кіберзлочинів (European Cyber Crime Centre – EC3).

Європейський центр кіберзлочинів почав свою діяльність січні 2013 р., він виступає в якості координаційного центру в боротьбі з кіберзлочинністю в Союзі [8]. Europol створив EC3, щоб посилити відповідь правоохоронних органів на кіберзлочинність в ЄС і таким чином допомогти захистити громадян Європи, бізнесу та уряду від онлайн-злочинності.

Щороку Європейський центр боротьби з кіберзлочинністю Europol – EC3 публікує звіт щодо Інтернет-оцінки загрози організованої злочинності (IOCTA). IOCTA надає ключові рекомендації правоохоронним органам, політикам та регуляторам, щоб вони могли ефективно та узгоджено реагувати на кіберзлочинність. Звіт зосереджує свою увагу на трьох областях: кіберзалежний злочин, інтернет-сексуальна експлуатація дітей, платіжне шахрайство [11].

Ці заходи також підтримуються Групою кібер-розвідки (CIT), аналітики якої збирають і обробляють інформацію, пов'язану з кіберзлочинністю, з державних, приватних та відкритих джерел і визначають виникаючі загрози.

Спільно з EC3 працює Спільна цільова група по боротьбі з кіберзлочинністю (J-CAT), яка працює над найважливішими міжнародними справами, пов'язаними з кіберзлочинністю, які торкаються не тільки держави-членів ЄС та їх громадян, а й країни, які знаходяться за межами ЄС. J-CAT почала свою роботу у вересні 2014 року [11].

Ключовою частиною місії Європолу є забезпечення того, щоб держави-члени і партнерські організації розробляли і підтримували можливості, необхідні для боротьби зі злочинами в кожній великій області. EC3 для досягнення цієї місії також проводить подібні тренінги для правоохоронних органів у державах-членах. Таке навчання включає курси ІТ-фахівцям з відкритим вихідним кодом, деякі з яких використовують матеріали, розроблені Європейською групою з навчання і освіти в області кіберзлочинності (ECTEG) [10].

ENISA керує загальноєвропейською програмою «Кібер-Європа» (Cyber Europe). Це серія навчань з кіберінцидентів та управління кризовими ситуаціями

на рівні ЄС для державного і приватного секторів країн-членів ЄС та ЄАВТ (Європейська асоціація вільної торгівлі). Навчання «Кібер-Європа» – це симуляція великомасштабних інцидентів, пов'язаних з кібербезпекою, які, посилюючись, можуть стати кіберкризами. Кожна з вправ надає навчальний досвід для учасників. ENISA проводила такі навчання у 2010, 2012, 2014, 2016 та 2018 роках [13].

Для підвищення обізнаності серед громадян ЄС в питаннях кібербезпеки ENISA з 2011 р. проводить кампанію під назвою Європейський Місяць кібербезпеки (ECSM). В якості пілотних країн, Чехія, Люксембург, Норвегія, Португалія, Румунія, Словенія, Іспанія і Велика Британія брали участь у різних заходах протягом жовтня 2012 р., щоб підвищити обізнаність про кібербезпеку серед своїх громадян [9].

У 2017 р. учасниками цієї кампанії були вже 24 країни-члени ЄС [4, с. 34]. Кампанію координували та підтримували ENISA, Європейська комісія, Центр комп'ютерних злочинів Europol (ЕСЗ), Європейська банківська федерація, Адміністрація інформаційних систем Естонії та організації з кібербезпеки від держав-членів [13].

Іншим інститутом, спрямованим на забезпечення інформаційної безпеки в країнах ЄС, є CERT-EU. Історія CERT тісно пов'язана з боротьбою проти комп'ютерних хробаків. Перший так званий «хробак Морріса» потрапив в мережу Інтернет 3 листопада 1988 року та паралізував роботу вузлів Інтернету. Для боротьби з ним на замовлення уряду США в університеті Карнегі - Меллон була сформована перша команда «Computer emergency response team» (Комп'ютерна група реагування на Надзвичайні ситуації), або «CERT». Надалі аналогічні команди в усьому світі стали називати себе «CERT». В англійськомовних країнах деякі групи називали себе аббревіатурою «CSIRT» (Команда комп'ютерної безпеки з реагування на інциденти – computer security incident response team) [12].

CERT-EU був створений у 2011 р. для підтримки різних груп IT-безпеки в інститутах ЄС в їх боротьбі з кіберзагрозами. Він був створений у рамках «Цифровий порядок денний для Європи» стратегії «Європа 2020». У Digital Agenda for Europe також міститься заклик до всіх держав-членів створити свої власні CERT. На сьогодні подібна група є в Австрії, Німеччині, Франції, Італії, Фінляндії, Бельгії, Португалії, Іспанії, Румунії, Нідерландах, Польщі, Латвії, Швеції, Естонії. З країн, які не входять до ЄС, група CERT представлена у вигляді спільного органу Швейцарії та Ліхтенштейну, а так само є команда в Україні – CERT-UA.

CERT-EU діє як координаційний центр обміну інформацією про кібербезпеки і координаторів реагування на інциденти для своїх виборців, інститутів ЄС [7].

З метою забезпечення інформаційної безпеки на законодавчому рівні, в грудні 2015 року Європейський парламент та Рада Європи затвердили перший в історії закон, відомий як Директива з мережевої та інформаційної безпеки (The Network and Information Security – NIS). NIS є першою частиною європейського законодавства про кібербезпеку. Метою Директиви NIS є гарантування високого загального рівня безпеки мережевих та інформаційних систем у рамках ЄС. А його положення спрямовані на те, щоб зробити онлайн-середовище більш надійним і,

таким чином, підтримувати безперерійну роботу Європейського єдиного ринку [2].

Питання інформаційної безпеки займають важливе місце в політичному середовищі ЄС. Це обумовлено зростанням кібератак не тільки в ЄС, але і у всьому світі. Так, відповідно до результатів Індексу витоків даних (Breach Level Index), за 2017 рік кількість даних, вкрадених та скомпрометованих, перевищило 2,5 мільярди, з яких 18 % було вкрадено або скомпрометовано у онлайн-майданчиків та комп'ютерів державних структур. А у 2018 р. кількість таких даних тільки за першу половину вже перевищила 4,5 мільярди [6]. Тому діяльність ЄС лише відображає відгук на події, які є частиною сучасного світу.

Таким чином, зазначимо, що політичне управління ЄС у сфері кібербезпеки спрямоване на створення і формування безпечного Інтернету. Такого Інтернету, де громадяни не тільки країн-членів ЄС, а й інших країн зможуть відчувати себе комфортно. Інформаційна безпека ЄС працює в рамках і спрямована на збереження головного людського права – права на свободу, свободу думки, волевиявлення, вільно і без побоювань поширювати свої особисті дані в соціальних мережах, користуватися послугами банків через онлайн-мережі та інше. А в цьому їй допомагають численні інститути, різні урядові та неурядові організації, хакери-одинаки і цілі незалежні дослідницькі центри. Більшу того, ЄС залучає і звичайних громадян, щоб і вони посприяли формуванню на перших порах в межах ЄС, а пізніше і в глобальному масштабі безпечного онлайн-середовища.

Список використаних джерел:

1. Макаренко Є. А. Європейська інформаційна політика. К.: Наша культура і наука, 2000. 368 с.
2. *Согласованная Директива ЕС по кибербезопасности / EU Directive On Cybersecurity Agreed.* 2016. URL: <http://internetinside.ru/soglasovannaya-direktiva-es-po-kiberb/> (дата звернення 27.03.2019).
3. *Cybersecurity Strategy of the European Union: An Open, Safe and Secure Cyberspace.* Brussels: European Commission, 2013. 20 p.
4. *European Cyber Security Month 2017 Deployment Report / ENISA.* 2017. 53 p.
5. *Conseil de l'Union européenne.* Офіційний веб-сайт. URL: <http://www.consilium.europa.eu> (Last Accessed 27.03.2019).
6. *Data Breach Statistics.* Офіційний веб-сайт. URL: <https://breachlevelindex.com> (Last Accessed 27.03.2019).
7. *EU Computer Emergency Response Team.* Офіційний веб-сайт. URL: <https://cert.europa.eu> (Last Accessed 27.03.2019).
8. *European Commission.* Офіційний веб-сайт. URL: <https://ec.europa.eu> (Last Accessed 27.03.2019).
9. *European Cyber Security Month.* Офіційний веб-сайт. URL: <https://cybersecuritymonth.eu> (Last Accessed 27.03.2019).
10. *European cybercrime training and education group.* Офіційний веб-сайт. URL: <https://www.ecteg.eu/> (Last Accessed 27.03.2019).
11. *EUROPOL.* Офіційний веб-сайт. URL: <https://www.europol.europa.eu> (Last Accessed 27.03.2019).

12. The CERT Division // Carnegie Mellon University Software Engineering Institute. Офіційний веб-сайт. URL: <https://www.sei.cmu.edu/about/divisions/cert/index> (Last Accessed 27.03.2019).

13. The European Union Agency for Network and Information Security. Офіційний веб-сайт. URL: <https://www.enisa.europa.eu> (Last Accessed 27.03.2019).

Науковий керівник: Застава Ірина Валентинівна, кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

ЄВРОПЕЙСЬКА МІГРАЦІЙНА КРИЗА 2015 РОКУ: НЕГАТИВНІ ТА ПОЗИТИВНІ НАСЛІДКИ ЯВИЩА

Толста Маргарита Олегівна,
студентка 1 курсу групи УМІ-12 факультету міжнародних
економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
tolstamargarita@gmail.com

Криза – явище не нове у світі. З історії можемо згадати як Першу світову економічну кризу 1857-1858 років, Велику депресію 1929-1939 років, Нафтову кризу 1937-1975 років, так і Російський дефолт 1998-1999 років. Не рідко це явище спонукали війни. Аналіз причин, а також як позитивних, так і негативних аспектів кожної із світових криз, дасть змогу запобігти наступним можливим проявам цього явища.

Актуальність цієї теми полягає у тому, що Європейська міграційна криза почалась не так вже й давно – у 2015 році, та її наслідки країни-учасники «пожинають» й досі. Ми не можемо стверджувати, що вона мала тільки негативний характер, але все-таки більшість країн зіткнулися з проблемами економічного, демографічного, екологічного та політичного аспектів через мігрантів. Вивчення цього досвіду є досить важливим, адже зараз війни відбуваються у 28 країнах [1] та, на жаль, громадяни тих країн шукають притулок у сусідніх державах.

Метою нашого дослідження є аналіз міграційних процесів, які відбуваються у сучасній Європі.

Європейська міграційна криза – це гуманітарна катастрофа, викликана масовим напливом мігрантів у Європу з охоплених війнами країн Африки і Близького Сходу [2]. За даними порталу BBC, збройний конфлікт у Сирії був та залишається основною причиною, що змушує людей залишати свою країну. Проте, й досі тривале насильство в Іраці та Афганістані, всеохоплююча збройна зобов'язаність в Еритреї та бідність у Косово, бідність у Центральній та Південно-Східній Африці також змушують жителів цих країн шукати для себе кращої долі далеко від дому [3].

Протягом багатьох років країни Європи були не формально зацікавлені в нелегальній трудовій міграції. Вона була і залишається вигідною для

роботодавців, але стала великим тягарем для кожної держави. Мігранти залишають все, що мають, та рушають до чужої для них країни, шукаючи тихого життя.

Нелегальна міграція не була спонтанним явищем, але саме у 2015 році стала загрозою для країн-приймачів.

За повідомленням представників ЄС [4], кількість біженців, що перебували біля кордонів Євросоюзу у липні 2015 року, досягла рекордних 107 тисяч осіб. Це найвищий показник, з 2008 року, відколи почали вести підрахунки. Лише у Німеччині кількість мігрантів, що претендують на політичний притулок, за підсумками 2015 року, становили 750 тисяч осіб.

Президент Європарламенту Мартін Шульц заявив, що основною проблемою, викликаною мігрантами, є не їх наплив, а відсутність солідарності задля прийняття спільних правил вирішення питань щодо їх розселення, що призводить до суттєво нерівномірного навантаження на міграційні служби окремих країн Європи [5].

Проаналізувавши ситуацію, що склалася у країнах, які приймають біженців, ми виокремили політичні, економічні, демографічні та екологічні сфери, а також позитивні та негативні наслідки цього процесу:

Таблиця 1.

Сфери	Позитивні аспекти	Негативні аспекти
1. Політичні	- На ринку праці національні працівники мають перевагу (при необхідності скорочення штату підприємства)	- Соціальна нестабільність мігрантів через неправильний спосіб життя; - ризики виникнення міжнародних, міжетнічних конфліктів; - погіршення криміногенної ситуації; - збільшення державних видатків на соціальний захист іммігрантів (збільшення відсотку, що громадяни віддають до казни держави)
2. Економічні	- Зменшення витрат виробництва та підвищення конкурентоспроможності національної продукції внаслідок використання більш дешевої іноземної робочої сили та можливість зниження загального рівня заробітної плати; - збільшення обсягів виробництва та зайнятості (через залучення великої кількості робітників, що працюють за невелику зарплату); - економія на витратах на освіту і професійну підготовку кадрів; - можливість заповнення вакансій у неprestижних сферах діяльності і	- Безробіття громадян, незадоволення через зниження заробітної плати; - низька кількість освічених працівників; - виплати мігрантам соціальних пакетів з державного бюджету; - наявність нелегальних мігрантів; - нераціональне використання мігрантами відпрацьованих грошей; - зменшення ціни робочої сили; - збільшення видатків на соціальний захист мігрантів.

	галузях з важкою фізичною працею; - економія видатків державного бюджету за рахунок відсутності пенсійного забезпечення; - збільшення податкових надходжень до державного бюджету за рахунок іммігрантів як додаткових платників податків.	
3. Екологічні	-	- Навантаження на екологію.
4. Демографічні	- Покращення демографічної ситуації в країнах зі старіючими націями, омолодження трудових ресурсів.	- Важкі фізичні умови праці погано впливають на стан здоров'я мігрантів, а на лікування не завжди вистачає коштів, тому серед них спостерігається підвищений відсоток смертності; - відсутність полікультуризму та асиміляції молодого населення; - соціальне утриманство

З таблиці 1 наглядно видно, що кількість негативних наслідків у будь-якому аспекті міграції перевищує кількість позитивних.

Особливо важливим після будь-якої кризи є її детальний аналіз задля запобігання повторення цього явища. Країни мають плідно співпрацювати задля спільного вирішення масштабних проблем, адже будь-яка з них може опинитися у скрутній ситуації.

Країни-учасники ЄС, усвідомлюючи всю серйозність наслідків міграції, легальної чи нелегальної, вже почали розробку певного плану дій щодо її припинення. Це відкриття закритих та охороняємих таборів для біженців на території ЄС та поза його кордонами та підтримання прикордонної служби "Fortex" [6].

Ми вважаємо, що також необхідним та навіть обов'язковим є контроль над балканським маршрутом, бо саме через нього рушає більшість нелегалів.

Отже, європейська міграційна криза 2015 року має досягти свого логічного вирішення. Проаналізувавши цей феномен, ми можемо зробити наступні висновки:

- ✓ цю кризу можливо і потрібно зупинити мирним шляхом через серйозний контроль кордонів та морських маршрутів біженців;
- ✓ ЄС вже почав розробку стратегії для вирішення проблеми з мігрантами;
- ✓ Європейська міграційна криза несе в собі низку політичних, економічних, демографічних та екологічних проблем;
- ✓ будь-яка кризова ситуація стає досвідом для інших країн, бо жодна не застрахована від цього.

Список використаної літератури:

1. МИД назвал причину миграционного кризиса в Европе. 17 сентября 2015. *ВЗГЛЯД. Деловая газета*. URL: <https://vz.ru/news/2015/9/17/767463.html> (дата звернення 30.03.2019).

2. Глава УВКБ пропонує Європі прийняти 200 тисяч біженців. 4 вересня 2015. Новини ООН. URL: <https://news.un.org/ru/story/2015/09/1270001> (дата звернення 30.03.2019).

3. Schengen: Controversial EU free movement deal explained. 24 April 2016. BBC News. URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-13194723> (Last Accessed: 30.03.2019).

4. Акопян Э. С., Кожина В. О. Мировая экономика и международный опыт. *Вестник МИЭП*. 2016. № 2 (23). С. 25–31. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/migratsionnyy-krizis-v-evrope> (дата звернення 31.03.2019).

5. Миграционный кризис в Европе: осторожно, двери закрываются. *DW*. URL: <https://www.dw.com/ru/Миграционный-кризис-в-Европе/a-44427250> (дата звернення 31.03.2019).

Науковий керівник: Солових Євгенія Миколаївна, кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

ПРОБЛЕМИ НА ШЛЯХУ ДОСЯГНЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ДОВКІЛЛЯ В ДЕРЖАВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Трофімов Павло Віталійович,
студент 3-го курсу,
Університет «Україна»,
p.trofimov@email.ua

Доступ до питної води (централізованого водопостачання).

Споживання недоброякісної води негативно впливає на здоров'я населення і, в кінцевому результаті, на можливість забезпечення сталого розвитку держави. Проблемою є не тільки незадовільний екологічний стан водних ресурсів, невідповідність у багатьох населених пунктах питної води санітарним нормам, а взагалі відсутність систем централізованого водопостачання у населених пунктах, переважно сільської місцевості. Вагомою проблемою, що заважає досягненню Цілі 7 в аспекті доступу населення до питної води є недостатнє фінансування, зокрема будівництва та реконструкції систем централізованого водопостачання.

Основні проблеми: 1) незадовільний екологічний стан поверхневих та підземних джерел питного водопостачання; 2) недотримання режиму зон санітарної охорони на багатьох джерелах та об'єктах питного водопостачання; 3) незадовільний технічний стан та зношеність систем водопостачання і водовідведення; 4) недостатній рівень впровадження на підприємствах питного водопостачання та водовідведення ресурсо- та енергозберігаючих технологій; 5) незадовільне фінансування заходів, передбачених «Загальнодержавною програмою «Питна вода України» на 2006-2020 роки» [1] та «Державної цільової соціальної програми першочергового забезпечення централізованим водопостачанням сільських населених пунктів, що користуються привізною водою, на період до 2010 року» [2].

Забруднення повітря. Високий рівень забруднення повітря залишається важливою проблемою для держави. Річна концентрація пилу, оксидів азоту, формальдегіду, діоксину сірки та інших речовин у багатьох містах перевищує встановлені нормативи. Основними проблемами, що обумовлюють незадовільний стан атмосферного повітря населених пунктів є: 1) невиконання підприємствами-забруднювачами у встановлені терміни заходів по зниженню обсягів викидів до нормативного рівня; 2) низькі темпи впровадження сучасних технологій очищення викидів; 3) відсутність ефективного очищення викидів підприємств від газоподібних домішок; 4) відсутність санітарно-захисних зон між промисловими та житловими районами; 5) недостатнє фінансування заходів зі скорочення викидів в атмосферне повітря на державному та місцевому рівні; 6) знищення зелених зон в межах населених пунктів; 7) постійне збільшення кількості автомобілів та скорочення темпів оновлення автотранспортного парку.

Забруднення поверхневих водних об'єктів. Основними проблемами на шляху до реалізації завдання стабілізації обсягу скидів стічних вод у поверхневі водні об'єкти та поступового зменшення їх забруднення є, зокрема: 1) значна зношеність каналізаційних систем та очисних споруд; 2) невиконання підприємствами-забруднювачами у встановлені терміни заходів із покращення якості стічних вод, які скидаються у водні об'єкти; 3) не впровадження новітніх технологій очистки стічних вод; 4) деградація екосистем Азовського і Чорного морів.

Збільшення лісистості територій. Питання вирощування високопродуктивних лісів та довговічних захисних лісових насаджень, збільшення площі лісів має сьогодні для держави особливе значення. Відповідно до наукових досліджень для досягнення оптимальної лісистості (у межах 19-20%) необхідно збільшити площу лісів на 2 млн. га. Це сприятиме підтриманню екологічної рівноваги практично на всій території держави, збільшенню ресурсного потенціалу лісів.

Основні проблеми: 1) низькі темпи робіт зі створення нових лісових насаджень, зокрема, полезахисних лісових смуг; 2) застарілість лісогосподарської та пожежної техніки; 3) недосконале ведення обліку лісів; 4) недосконала система лісовпорядкування, інвентаризації та моніторингу стану лісів; 5) недостатнє фінансування заходів Державної програми «Ліси України».

Розширення мережі заповідників біосферних заповідників та національних природних парків, збільшення загальної площі природно-заповідного фонду України. Викликають занепокоєння повільні темпи розширення існуючих та створення нових територій та об'єктів природно-заповідного фонду, втрати біорозмаїття. Основні проблеми: 1) недостатній розвиток системи територій та об'єктів природно-заповідного фонду в Україні; 2) дефіцит фінансування існуючих та новостворених об'єктів природного заповідного фонду (ПЗФ) та незадовільне фінансування заходів з формування екомережі; 3) відсутність закріплених на місцевості меж об'єктів ПЗФ; 4) повільні темпи встановлення у натурі (на місцевості) прибережних захисних смуг водних об'єктів; 5) недостатній рівень розвитку рекреаційної інфраструктури установ ПЗФ; 6) загроза зникнення багатьох видів тварин і рослин, що занесені до Червоної книги України.

Рекомендації щодо шляхів розв'язання проблем

Для досягнення Цілі 7 сталого розвитку довкілля необхідно вирішити широкий спектр природоохоронних питань, серед яких є доступ населення до питної води (централізованого водопостачання) та покращення її якості, а також стабілізація забруднення навколишнього природного середовища.

Крім того, увага має бути спрямована на вдосконалення управління природними ресурсами, підтримку міжнародної співпраці з питань охорони навколишнього природного середовища та розвитку природоохоронної справи. Впровадження послідовної екологічної політики має підвищити доступність питної води належної якості для населення, стабілізувати викиди і скиди забруднюючих речовин, збільшити площу ПЗФ та показник лісистості.

Щодо сталого розвитку довкілля, вважається за доцільне спрямувати зусилля на наступні заходи:

1. Створення систем централізованого водопостачання у населених пунктах, що користуються привізною або неякісною питною водою; стабілізацію фінансово-економічного стану підприємств водопостачання і водовідведення; удосконаленні системи стандартизації та нормування в сфері питного водопостачання, зокрема, через їх наближення до вимог Європейського Союзу; підвищення якості води у джерелах централізованого водопостачання; завершення паспортизації джерел питного водопостачання, здійсненні заходів щодо їх охорони; поліпшення стану і забезпеченні дотримання режимів зон санітарної охорони джерел питного водопостачання; удосконалення технологічних процесів очистки питної води; впровадження в промисловості технологій, які передбачають використання морських, мінералізованих підземних і шахтних вод; запобігання забрудненню підземних вод, розширення робіт по створенню мережі артезіанських свердловин для забезпечення населення питною водою; удосконалення контролю за якістю та цілістю розподільної мережі, що забезпечуватиме зменшення втрат води; розміщення відходів відповідно до вимог Директиви Ради Європейської Комісії 96/61/ЄС; запровадження басейнового принципу управління водними ресурсами; розчищення русел річок, підтримання необхідного санітарного стану річок; зменшення об'єму скиду у водні об'єкти неочищених зворотних вод.

2. Вдосконалення системи поводження з побутовими та промисловими відходами та створення потужностей із їх знешкодження та переробки; впровадження європейських директив та регламентів у сфері поводження з відходами; зниження фонових концентрацій викидів до гранично допустимого рівня; зокрема, оксидів вуглецю, азоту, сірки; пилу, формальдегіду, фенолу; розроблення технологічних нормативів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, зокрема, для металургійного виробництва; зменшення викидів забруднюючих речовин від автотранспорту шляхом упровадження екологічних норм щодо вмісту забруднюючих речовин у відпрацьованих газах із стандартами Євро-3 та Євро-4.

3. Систематичне коригування існуючих зборів за викиди забруднювальних речовин залежно від їх обсягу та забруднення повітря та проведення їх щорічної індексації; подальше впровадження економічних

механізмів, визначених Кіотським протоколом до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату, зокрема функціонуюча і прозора Схема зелених інвестицій, що дозволяє продаж одиниць встановлено кількості за умови інвестування отриманих прибутків у проекти із скорочення викидів парникових газів; створення банку даних про екологічно безпечні технології та методи, що застосовуються для зменшення обсягу антропогенних викидів забруднювальних речовин та парникових газів, збільшення їх абсорбції; встановлення системи контролю за обліком антропогенних викидів та абсорбції парникових газів суб'єктами господарювання; запровадження системи моніторингу та звітності щодо використання озоноруйнівних речовин і забезпечення її постійного функціонування згідно з вимогами Монреальського протоколу.

4. Зменшення обсягу суцільних рубок лісів; збільшення площі лісів шляхом виконання робіт з лісорозведення; поліпшення якості лісів та вікової структури лісів; реабілітація лісів, забруднених радіонуклідами; забезпечення ведення державного обліку лісів, проведення моніторингу стану та інвентаризації лісів.

5. Розширення мережі природно-заповідного фонду; збереження генофонду рослинного і тваринного світу у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду; забезпечення екологічно збалансованого природокористування в межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду; створення морських природно-заповідних зон та формування морської мережі; створення рекреаційної бази в установах природно-заповідного фонду, розвитку екотуризму; припинення втрат біорозмаїття та поліпшення стану природних екосистем і ландшафтів; розроблення та виконання державних цільових програм у сферах розвитку природно-заповідної справи, водного господарства та централізованого водопостачання сільських населених пунктів та поводження з небезпечними відходами; посилення відповідальності посадових осіб та громадян за вчинення ними адміністративних правопорушень у сфері охорони навколишнього природного середовища, усунення дисбалансу між фактично заподіяною шкодою природним ресурсам та розміром установлених штрафів.

Також важливим кроком у напрямі забезпечення сталого розвитку буде затвердження Стратегії національної екологічної політики та Стратегії сталого розвитку України.

Список використаних джерел:

1. Про Загальнодержавну програму «Питна вода України» на 2006–2020 роки»: Закон України 03.03.2005 р. № 2455-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2455-15> (дата звернення: 31.03.2019).

2. Про затвердження Державної Цільової соціальної програми першочергового забезпечення централізованим водопостачанням сільських населених пунктів, що користуються привізною водою, на період до 2010 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.08.2008 р. № 741. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/741-2008-%D0%BF> (дата звернення: 31.03.2019).

Науковий керівник: Лукашенко Тетяна Федорівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри сучасної інженерії та нанотехнологій Університету «Україна».

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИБОРЧИХ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Федотова Ганна Валеріївна,
начальник науково-організаційного відділу,
Державний науково-дослідний інститут МВС України,
доктор юридичних наук, старший науковий співробітник,
fedotova1980@ukr.net

Конституцією України та міжнародними стандартами визначено рівність прав усіх громадян, зокрема в питаннях виборчого права. Керівні принципи ООН з питань переміщення осіб у межах країни, Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи, Рекомендації ПАРЕ визначають зобов'язання держав щодо забезпечення на законодавчому рівні прав внутрішньо переміщених осіб (ВПО) під час виборів. Окремо однією з основних рекомендацій ЄС українським органам державної влади є розроблення чіткої, уніфікованої, фінансово сталої та комплексної стратегії для ВПО, яка врахує їх поточні потреби та довгострокову інтеграцію.

Станом на 1 квітня 2019 року, за даними Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб, взято на облік 1 369 787 переселенців з тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей та АР Крим [1]. За Законом України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20 жовтня 2014 року – «внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру» (Ст. 1) [2].

Конституційно-правова доктрина визначає «виборче право» як багатогранне суспільно-політичне явище, що за своєю метою та завданнями спрямоване на державне забезпечення та охорону демократичного процесу виборів і дотримання правопорядку всіма суб'єктами виборчого процесу під час виборчої кампанії, а «активне виборче право» (право обирати) – як встановлене й гарантоване Конституцією та законами України право громадянина України шляхом голосування обирати представницькі органи державної влади (Верховну Раду України, Президента України), а також органи місцевого самоврядування (сільського, селищного і міського голів, місцеві ради).

Міжнародні стандарти засвідчують необхідність належного законодавчого та практичного забезпечення виборчих прав громадян окремо такої категорії, як ВПО.

Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи (2006) «Щодо внутрішньо переміщених осіб» передбачають здійснення державами-членами належних правових та практичних заходів для того, щоб ВПО ефективно реалізували своє право голосу на національних, регіональних або місцевих виборах, і забезпечення, щоб це право не порушувалося перешкодами практичного характеру.

Рекомендації 1877 (2009) Парламентської Асамблеї Ради Європи звертають увагу держав на необхідність прийняття всіх заходів для того, щоб ВПО реалізовували своє право на участь у громадському житті на усіх рівнях, включаючи право голосувати або виставляти свою кандидатуру на виборах.

При цьому, за результатами дослідження Національної системи моніторингу «Ситуація з ВПО», проведеними Міжнародною організацією з міграції (МОМ) в Україні, понад третина опитаних ВПО вважають, що вони не мають права голосу на загальноукраїнських виборах. Так, за даними дослідження, кількість опитаних, які позначили, що вони як ВПО не мають права голосу, становить 37 %. Також 23 % респондентів відмітили, що вони «не вірять у вибори, не довіряють владі» [3]. Участь ВПО у виборах – дійсно проблема всеукраїнського масштабу, оскільки кожен громадянин повинен реалізовувати своє право голосу і до розв'язання зазначеної проблеми доцільно підійти максимально виважено.

Уповноважена Верховної Ради з прав людини В. Лутковська переконана, що позбавлення виборчих прав дискримінує переселенців і таке обмеження не має правомірної, об'єктивної та обґрунтованої мети. Ситуація становить непряму дискримінацію за ознаками місця проживання та належності до ВПО і суперечить стандартам міжнародного права, Конституції, законам України, а також зобов'язанням України щодо забезпечення сталої інтеграції ВПО за місцем переміщення. Такої ж думки і координатор виборчих і парламентських програм громадянської мережі «ОПОРА» О. Айвазовська.

Питання щодо вирішення проблеми голосування на виборах Президента ВПО, які офіційно зареєстровані як переселенці та проживають на підконтрольній Україні території, обговорювались заступником голови Центральної виборчої комісії Є. Радченко 13 листопада 2018 року на прес-конференції, присвяченій першим підсумкам роботи оновленого складу комісії. Є. Радченко поділяв зазначену проблему на кілька складових: перша складова – внутрішньо переміщені особи, які проживають і зареєстровані як переселенці на території України. На президентських виборах вони зможуть проголосувати так, як вони це могли зробити і на минулих виборах. Проблемою, на його думку, залишаються особи, які тільки числяться як ВПО, але реально мешкають на території, підконтрольній ворогу, оскільки вони напевно не зможуть добратися до виборчих дільниць, на яких вони могли би проголосувати. Полегшити процедуру реєстрації ВПО і, відповідно, полегшити процедуру голосування для них можливо. Однак це відбуватиметься лише зі змінами законодавства. Є. Радченко нагадав, що в парламенті знаходиться проект Закону України «Про забезпечення доступу до виборчих прав внутрішньо переміщених осіб та інших мобільних всередині країни громадян» № 6240 (далі – Законопроект), який може врегулювати це питання. Законопроект визначає, що Закони України «Про Державний реєстр виборців», «Про місцеві вибори», інші законодавчі акти України не повною мірою забезпечують виборчі права внутрішньо переміщених осіб та інших мобільних всередині країни громадян та потребують внесення змін, які би гарантували недискримінаційні умови здійснення виборчого права всіма громадянами. Законодавче регулювання здійснення виборчого права також має враховувати необхідність подолання формальних перешкод та складнощів, які внаслідок внутрішнього переміщення/внутрішньої міграції виникають у громадян під час реалізації ними своїх конституційних прав і свобод. Таким чином, у Законопроекті пропонується усунути допущені порушення прав громадян та привести чинне законодавство у відповідність до Конституції України та міжнародних стандартів виборчого процесу.

Крім того, 5 вересня 2019 року Центрвиборчком спростив порядок тимчасової зміни місця голосування виборця для переселенців. З метою забезпечення

реалізації та захисту виборчих прав громадян України, виборча адреса яких знаходиться на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях, Комісія внесла зміни до Порядку тимчасової зміни місця голосування виборця без зміни його виборчої адреси, затвердженого постановою ЦВК від 13 вересня 2012 року № 893 «Про забезпечення тимчасової зміни місця голосування виборця без зміни його виборчої адреси». Відповідно до цих змін, виборці, виборча адреса яких знаходиться на тимчасово окупованих територіях районів, міст, селищ і сіл, їх частин у Донецькій та Луганській областях, межі та перелік яких визначаються Президентом України у порядку, передбаченому Законом України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях», можуть не додавати до заяви документи, які підтверджують необхідність тимчасової зміни місця їх голосування. Окрім того, Комісія внесла зміни до переліку звичайних та спеціальних виборчих дільниць, утворених на постійній основі постановою ЦВК від 12 квітня 2012 року № 66, до переліку закордонних виборчих дільниць, утворених на постійній основі постановою ЦВК від 12 квітня 2012 року № 67, та до Переліку одномандатних виборчих округів, утворених на постійній основі постановою ЦВК від 28 квітня 2012 року № 82. Також внесено зміни до Технічного завдання на створення автоматизованої інформаційно-телекомунікаційної системи «Державний реєстр виборців», затвердженого постановою ЦВК від 17 вересня 2007 року № 392. Таким чином, виборці, виборча адреса яких знаходиться на тимчасово окупованих територіях у Донецькій і Луганській областях, можуть не додавати до заяви, яка подається до відділення Державного реєстру виборців, документи, які підтверджують необхідність тимчасової зміни місця їх голосування.

Разом з тим, Президент України 07 лютого 2019 року підписав Указ № 32/2019 щодо визначення меж та переліку районів, міст, селищ і сіл, частин їх територій, тимчасово окупованих у Донецькій та Луганській областях [4].

Зазначене вище констатує: ВПО для того, щоб реалізувати виборче право громадян, повинні мати право голосувати на загальнонаціональних виборах – Президента та Верховної Ради, а також брати участь у всеукраїнських референдумах. Законодавчі зміни, передбачені в положеннях Законопроекту № 6240, повинні надавати право голосу не тільки внутрішнім переселенцям, а й іншим категоріям громадян (військовослужбовцям, трудовим мігрантам тощо).

Список використаних джерел:

1. Обліковано 1 369 787 внутрішньо переміщених осіб (за даними Міністерства соціальної політики) URL: <http://www.msp.gov.ua/news/16914.htm> (дата звернення: 01.04.2019).
2. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20.10.2014 р. № 1706-VII/ Дата оновлення: 27.03.2018 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1706-18> (дата звернення: 01.04.2019).
3. Більше третини переселенців не знають про свої виборчі права (за даними Укрінформ) URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2600144-bilse-tretini-pereselenciv-ne-znaut-pro-svoi-viborci-prava.html> (дата звернення: 01.04.2019).
4. Про межі та перелік районів, міст, селищ і сіл, частин їх територій, тимчасово окупованих у Донецькій та Луганській областях: Указ Президента України від 07.02.2019 р. № 32/2019 Набрання чинності, відбулось 09.02.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/2019> (дата звернення: 01.04.2019).

ДИПЛОМАТИЧНІ ВІДНОСИНИ МІЖ КРАЇНАМИ-ЧЛЕНАМИ ЄС ТА УКРАЇНОЮ: РЕАЛІЇ СУЧАСНОСТІ

Фіщина Олександра Валентинівна,

студентка 2-го курсу групи УМІ-22 факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, alexandra.v.f.2112@gmail.com

Шарая Дарія Романівна,

студентка 2-го курсу групи УМІ-22 факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, e-mail: sharijj99@gmail.com

Європейський Союз відіграє важливу роль в дипломатії, економіці, захисті прав людини, торгівлі, розвитку і наданні гуманітарної допомоги, а також у роботі з міжнародними організаціями. ЄС займає одну з лідируючих позицій на міжнародній арені і має прямий вплив на інтернаціональні процеси у багатьох сферах [1].

Між країнами ЄС та Україною існують досконалі дипломатичні зв'язки, що є результатом багатовікової історії їх розвитку. Європейський Союз надає підтримку Україні для забезпечення стабільного та демократичного майбутнього для всіх її громадян [2, с. 209].

Але, незважаючи на дружні стосунки, наприкінці 2017 р. великою несподіванкою для загалу стала гостра реакція Угорщини та Польщі на окремі історичні та мовні питання. Це визвало конфліктну ситуацію на історичному та лінгвістичному рівнях між Україною та країнами-сусідами.

Тому для вирішення питань щодо збереження партнерських відносин між країнами ЄС та Україною необхідно:

- по-перше, розуміти важливість добросусідської політики. Для цього необхідно налагодити зв'язок з національними меншинами як на території власної держави, так і з українськими меншинами на території сусідніх держав, що має стати ланцюжком зв'язку між країнами, важливими каналами комунікації та співпраці;

- по-друге, необхідно прийняти нову концепцію зовнішньої політики України та розробити сучасну політику добросусідства. Важливим кроком є деполітизація гуманітарних питань, а також налагодження культурної дипломатії.

Щодо дипломатичних відносин між Литвою та Україною, то 26 серпня 1991 року Верховна Рада України визнала незалежність Литовської Республіки. 4 грудня 1991 року Верховна Рада Литовської Республіки визнала незалежність України. Протягом існування незалежної України Литва завжди була нашим надійним другом і підтримувала Україну в усіх питаннях.

Співробітництво Грузії та України розпочалось 12 грудня 1991 року. Важливо відзначити, що Грузія однією з перших визнала незалежність нашої держави. Грузія залишається для України головним партнером у регіоні, в т. ч. і через участь держав та тісне співробітництво у міжнародних, європейській та регіональних

організаціях, незалежно від зміни керівництва. Україна неодноразово виступала на підтримку збереження територіальної цілісності Грузії у ситуації з Абхазією та Південною Осетією. Також варто зазначити, що Грузія першою надала гуманітарну допомогу Україні після початку бойових дій на Донбасі [2, с. 184].

Більш детально розглянемо відносини між Іспанією та Україною. Зв'язки між двома країнами характеризуються різноплановістю та багатогранністю. Уряд Королівства Іспанія визнав Україну як незалежну державу 31 грудня 1991 року. Дипломатичні відносини між Україною і Королівством Іспанія були встановлені 30 січня 1992 року шляхом підписання у Празі спільного комюніке. У серпні 1992 р. розпочало функціонування в Києві постійне дипломатичне представництво Королівства Іспанія в Україні. Іспанія є надійним партнером України в Європейському Союзі і сприяє наближенню нашої держави до ЄС. Україна та Іспанія мають тісне співробітництво у галузі культури та торговельно-економічних відносини [3, с. 495].

Отже, першою основою відносин між Україною та ЄС, яка започаткувала співробітництво з широкого кола політичних, торговельно-економічних та гуманітарних питань, стала Угода про партнерство та співробітництво (УПС). У рамках УПС було визначено пріоритети співпраці між Україною та ЄС в сфері енергетики, торгівлі та інвестицій, юстиції та внутрішніх справ, правової, транспортної, у сфері охорони навколишнього середовища, транскордонного співробітництва, співпраці у сфері науки, технологій та космосу. Надалі дипломатичні відносини між країнами-членами ЄС та Україною будуються на співробітництві у політичній, економічній, культурній сферах тощо.

Україна – пріоритетний партнер Європейського Союзу, який займає непохитну позицію в підтримці її незалежності, територіальної цілісності та суверенітету. Стратегічна роль ЄС у розбудові нової архітектури дипломатичних відносин з Україною дуже велика. У перспективі це дозволить підняти рівень загального соціального благополуччя нашої країни на найвищий рівень і забезпечить можливості подальшої співпраці з усіма країнами Європейського Союзу.

Список використаних джерел

1. Международные поли ЕС. An official website of the European Union. URL: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage_ru/37221/%D0%9C%D0%B5%D0%B6%D0%B4%D1%83%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D1%8B%D0%B5%20%D1%80%D0%BE%D0%BB%D0%B8%20%D0%95%D0%A1 (дата звернення: 28.03.2019)
2. Вахудова М. А. Нерозділена Європа. Демократія, важелі впливу та інтеграція після комунізму: монографія. Київ: Києво-Могилянська академія, 2009. 379 с.
3. Дайнен Д. Дедалі міцніший союз. Курс європейської інтеграції. Київ: К.І.С., 2006. 696 с.

Науковий керівник: **Алексєєва Тетяна Іванівна**, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

ПРОБЛЕМА БЕЗРОБІТТЯ ЧЕРЕЗ МІГРАЦІЙНИЙ ФАКТОР

Харченко Аріна Ігорівна,

студентка,

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського»,

arisha1503@gmail.com

Причини та етапи міграційних процесів

Міграція як економічна категорія і як соціально-економічне явище відома зі стародавніх часів. Міграція як масове явище почалося в період демократизації суспільства, тобто з другої половини ХХ століття. Як масове переселення робочої сили вона мала місце із середини ХХ століття і набуває масового характеру в наш час. Головними чинниками міграції були економічні, політичні проблеми країни та деколонізація [1, с. 18].

В 50-х роках минулого століття від репатріації європейців кількість мігрантів подвоїлась. У 70-х роках відбулася трансформація економіки, яка стимулювала перехід до енергозберігаючих технологій та реструктуризацію економіки на користь наукоємних виробництв. Через це потреба у додатковій робочій силі закінчилася та було встановлено жорсткі міграційні правила. У 90-х роках основним потоком іммігрантів стали висококваліфіковані працівники, менеджери та іноземні студенти. На початку ХХІ століття і дотепер завдяки активним євроінтеграційним процесам європейські країни залучають малокваліфікованих працівників, яких використовують у будівництві, сільському господарстві та домашньому обслуговуванні [2].

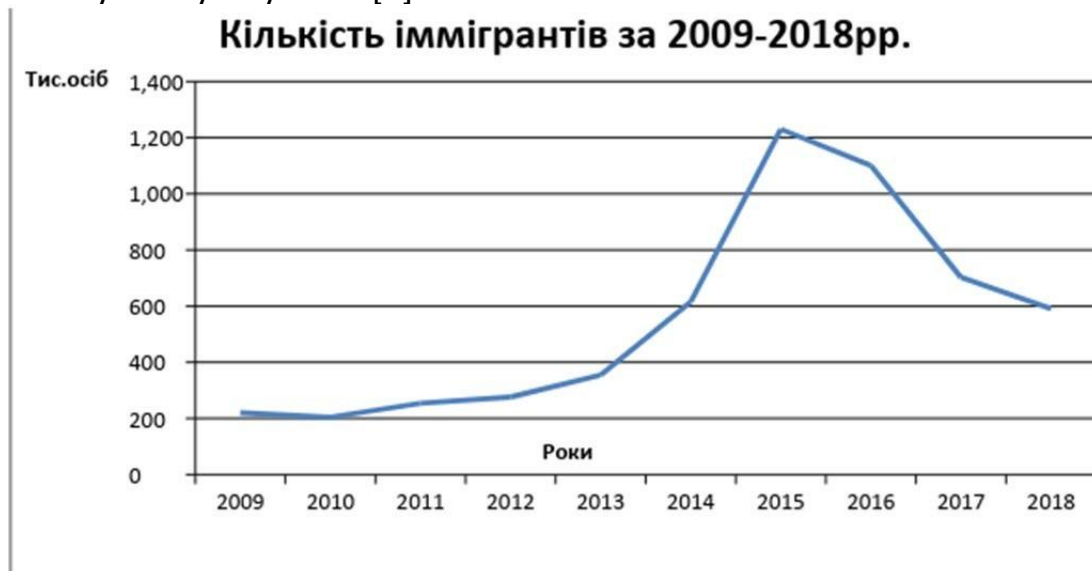

Рис. 1. Кількість іммігрантів у ЄС за 2009–2018 рр. [3]

Також починаючи з 2015 року збільшилась кількість біженців, людей, які шукають притулок через необхідність міжнародного захисту. Протягом останніх років конфлікти на Близькому Сході загострились, тому близько 10 мільйонів людей мали покинути свої країни [4].

Регулювання міграцій на території ЄС

Основним кроком до регулювання міграційних процесів в ЄС стало підписання 1992 р. Договору про створення Європейського Союзу (Маастрихтської угоди), де чітко заявлено, що будь-який громадянин країни-члена може вільно пересуватися та обирати місце проживання по всій території і є членом Союзу. Також було зазначено, що уряд кожної держави може застосовувати окремі заходи з регулювання міграції [5, с.153-190].

Також значним кроком у формуванні єдиного європейського міграційного простору стала Шенгенська домовленість 1995 р. спочатку для семи країн (Іспанія, Бельгія, Люксембург, Франція, Нідерланди, Німеччина, Португалія), згодом для Швеції, Данії, Фінляндії. У 1996 р. Норвегія та Ісландія, які не були країнами-членами, теж приєдналися до домовленості. Останніми країнами-членами, які приєдналися, були Румунія, Болгарія, Хорватія. Конвенція передбачала заходи боротьби з неконтрольованою міграцією, торгівлею наркотиками, зброєю, контрабандою. Так само було встановлено єдиний зразок візи: критерії видачі та країни, які повинні отримати візу [6, с. 53].

В наш час згідно з Європейським пактом про імміграцію та притулок 2008 року влада країн-членів затвердила п'ять основних правил регулювання міграцій: розбудова системи європейських притулків, забезпечення інтеграції мігрантів, запобігання нелегальній міграції, підвищення прикордонного контролю, поглиблення співробітництва з країнами походження мігрантів. [9]

Вплив міграційних процесів на економіку ЄС

Міграційні процеси в країні напряму впливають на її економіку та подальший розвиток. В постіндустріальній економіці головним фактором руху є інтелектуальні ресурси. Так, у розвинених країнах світу простежити, що за рахунок підвищення середнього освітнього рівня працівника, продуктивність праці підвищується мінімум на 5 % за рік. І навпаки, зниження освітнього рівня призводить до скорочення заробітних плат [10].

Натомість в ЄС думки представників урядів деяких країн розійшлися стосовно позитивного впливу міграції на економіку. Уряди більш сильних економічно країн вважають, що нові інтелектуальні ресурси допоможуть вивести ЄС зі стагнації. Інші уряди країн-членів вважають, що міграція може призвести до різкого підвищення безробіття та знецінення праці в ЄС.

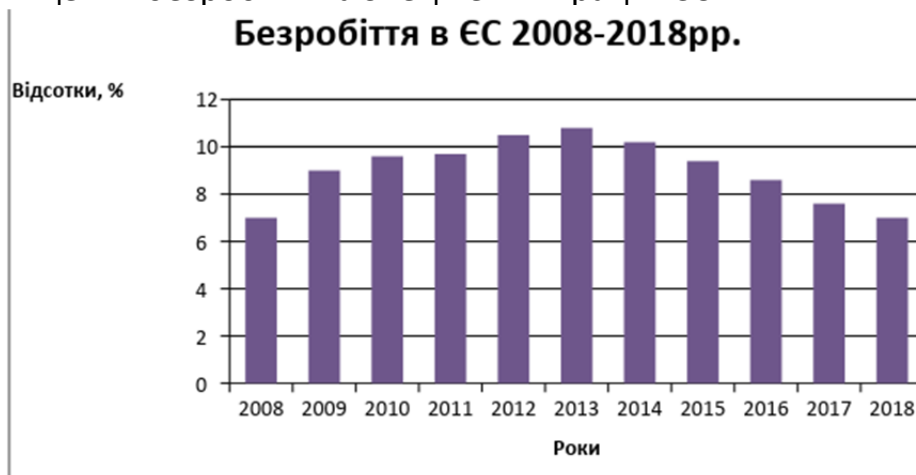

Рис. 2 Динаміка безробіття в ЄС, 2008–2018 рр. [7]

Також позитивним моментом міграції є безперервний процес виробництва, тому що іноземні працівники пред'являють додатковий попит на товари і послуги, тим самим стимулюють додаткове виробництво й додаткову зайнятість. Другим позитивним моментом є формування подвійного ринку праці, що дозволяє громадянам країни виконувати більш кваліфіковану роботу, а іммігрантам – трудомістку та нижче оплачувану роботу. [9]

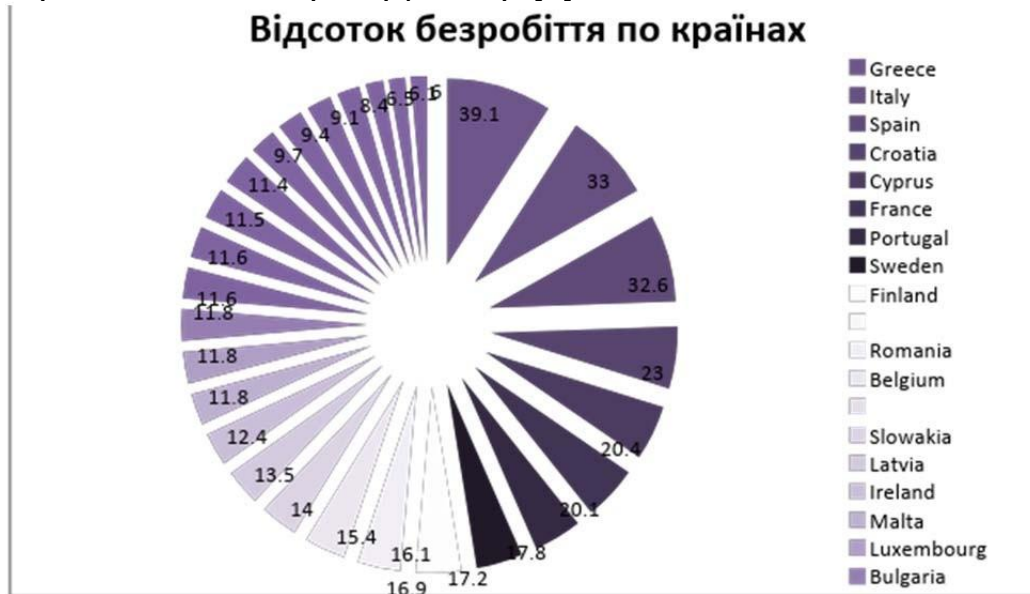

Рис. 3. Відсоток безробіття по країнах ЄС на кінець 2018 р. [8]

Отже, приплив мігрантів може стимулювати економіку ЄС до збільшення рівня виробництва через збільшення попиту на товари і послуги, але в той же час може загострити проблему безробіття та скорочення заробітних плат.

Список використаних джерел:

1. Малиновська О. Міграційна політика в Україні: формування, зміст, відповідальність сучасним вимогам: монографія. Київ: Інститут Економічних Досліджень та Політичних Консультацій, 2014. С. 472.
2. Europe: the continent of immigrants. Trends, structures and policy implications: *економічний електронний журнал*. 2018. С. 90–94. URL: http://www.idea6fp.uw.edu.pl/pliki/WP13_Europe_continent_of_immigrants.pdf (дата звернення: 30.03.2019).
3. Statista.com: *електронний ресурс статистики*. 2018. URL: <https://www.statista.com/statistics/454836/number-of-asylum-applications-in-the-eu/> (дата звернення: 30.03.2019).
4. Frontex. Annual risk analysis 2017: електронне агентство безпеки. 2017. URL: http://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Annual_Risk_Analysis_2017.pdf / (дата звернення: 30.03.2019).
5. Koslowski R. European Union Migration Regime, Established and Emergent. Challenge to the nation-state: Immigration in the Western Europe and the U.S. Ed. by Joppke Chr. Oxford, 1998. P. 190.
6. Римаренко Ю. І. Міжнародне міграційне право : підручник. Київ : КНТ, 2007. С. 640.
7. Statista.com: *електронний ресурс статистики*. 2018. URL: <https://www.statista.com/statistics/454836/number-of-asylum-applications-in-the-eu/> (дата звернення: 30.03.2019).

8. Statista.com: *електронний ресурс статистики*. 2018. URL: <https://www.statista.com/statistics/266228/youth-unemployment-rate-in-eu-countries/> (дата звернення: 30.03.2019).

9. A Common Immigration Policy for Europe: Principles, actions and tools (COM(2008) 359 final): *економічний електронний журнал*. 2008. С. 1-19. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0359:FIN:EN:PDF/> (дата звернення: 30.03.2019).

10. Lowell L. B. Skilled Migration Abroad or Human Capital Flight?: *електронна стаття*. 2003. URL: <http://www.migrationpolicy.org/article/skilled-migration-abroad-or-human-capital-flight> (дата звернення: 30.03.2019).

Науковий керівник: Корогодова Олена Олександрівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародної економіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

ЄВРОПЕЙСЬКА І ЗАГАЛЬНОНАЦІОНАЛЬНІ ІДЕНТИЧНІСТІ В СТРАТЕГІЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Хижняк Лариса Михайлівна,
професор кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
доктор соціологічних наук, професор
l.khyzhniak@karazin.ua

Зовнішньополітичні можливості Європейського Союзу як інтеграційного об'єднання країн, що різняться своєю історією, культурним ландшафтом, рівнем соціально-економічного розвитку тощо, залежать від стану ідентичності його населення. Політика ідентичності в Європейському Союзі (ЄС) в останні роки концентрується навколо таких тем, як європейські цінності і національні та спільні інтереси, європеїзація і сепаратизм та націоналізм.

Глобальна стратегія зовнішньої політики та політики безпеки ЄС ставить завдання, виконання якого проходить в умовах високої ризикованості, яку продукує соціальна нестабільність: «Нам потрібна сильна Європа. Це те, чого заслуговують наші громадяни, це те, що очікує світ. Ми живемо в часи екзистенціальної кризи, всередині і за межами Європейського Союзу. Наш Союз знаходиться під загрозою» [10]. Звертаємо увагу на деякі чинники, що спонукають до переосмислення ідентифікаційної проблематики в стратегії зовнішньої політики ЄС.

Перш за все мова йде про визнання з боку науковців, політиків, лідерів громадської думки загроз посилення європеїзації. Цей контекст проблеми співвідношення загальнонаціональної та європейської ідентичностей аргументовано розкрила Л. Вдовиченко, довівши, що політика ЄС має враховувати об'єктивну тенденцію переходу від критичного європеїзму до євроскептицизму: «...З поглибленням фінансової кризи прогресивні соціальні рухи, схоже, повернулися на національному та місцевому рівнях до позицій, мало

або зовсім не пов'язаним з ЄС і єдиною Європою. Критичний європеїзм поступився місцем євроскептицизму» [2, с. 11]. Мова йде про реальність полікультурного світу, в якому домінує існування та життєдіяльність рівних, однак різних за своєю ментальністю територій, країн, регіонів. Не випадково науковці наголошують на трансформації ідентичності мешканців Центральної Європи, що відбувається в сьогоденні. Наприклад, Марта Цобель-Токарська дійшла висновку, що наразі центральноєвропейськість стала критерієм виділення ще одного контексту ідентичності. Ця дослідниця через описи культурного ландшафту розкрила труднощі в пошуках центральноєвропейської ідентичності. Вона зазначає, що «мода на Центральну Європу» розпочалася з приєднання у 2004 році до ЄС майже всіх країн Центральної Європи, які «... тим самим розпочали марш у бік модернізації та омріяного Заходу» [7, с. 62].

Для оцінки євроскептичних настроїв М. Кавешніков і О. Доманов запропонували Методику розрахунку Індексу відношення до європейської інтеграції на основі контент-аналізу партійних програм і заяв політичних діячів. Практичну застосовність цього Індексу автори звели до таких аспектів: «- оцінки рівня євроскептичних настроїв суб'єкта (політичної партії, політичного лідера); - оцінки послідовності позиції суб'єкта по відношенню до різних аспектів діяльності ЄС; - порівняння політичної ідеології різних суб'єктів (в частині ставлення до ЄС); - оцінки зміни позиції суб'єктів щодо інтеграції в ЄС в часі» [3, с. 87]. Додамо, що євроскептичні настрої загострюють проблему співвідношення європейської та загальнонаціональних ідентичностей.

Загальнонаціональна ідентичність актуалізується також внаслідок неспроможності наднаціональних органів ЄС вирішувати екологічну й міграційну проблеми. Міграція все ще залишається некерованою, відсутнє спільне бачення країнами-членами ЄС її вирішення. Зрештою, країни змушені переходити до дій із самозахисту, що сприяє їх національній консолідації та загальнонаціональній ідентичності: «Лідери країн ЄС, які найбільше постраждали від безперервного потоку мігрантів, бачачи, що Брюссель не піклується про безпеку їх природи і населення, стали створювати самодіяльні дружини та інші приватні військові формування для захисту від припливу мігрантів. Це сталося в Болгарії, Сербії, Фінляндії і в інших країнах. Таким чином, самодіяльні організації на ділі виявилися тими самими «скріпами» збереження національної ідентичності та локальної специфіки цих країн» [8, с. 47]. Звичайно, наразі важко прогнозувати, наскільки це є серйозним випробуванням для європейської ідентичності.

Яскравим проявом кризи європейської ідентичності є також поширення сепаратистських рухів, ставлення до яких стає справжнім випробуванням для стратегії зовнішньої політики ЄС. Існує думка: якщо проблему сепаратизму буде вирішено на теренах цього наднаціонального об'єднання, це може стати взірцем для політик в інших регіонах і країнах світу. Так, І. Кривушин, розмірковуючи про причини сепаратизму в сучасному світі, в тому числі в країнах ЄС, дійшов висновку, що не існує універсальної для Європи моделі пояснення сепаратистських рухів. Зокрема, він переконливо показав, що сепаратизм не пояснюють ні наявність економічно вразливих зон, ні бунт багатих регіонів проти бідних [4, с. 263-264].

Трансформації соціальної ідентичності (практично усіх її видів) відбуваються під впливом різних чинників. Один з них – криза ідентичності, що притаманна суспільству споживання [6]. Зазначимо, що євроспоживач залишається конструктором, який навіть маркетологи змушені коректувати при проведенні маркетингових досліджень і розробці маркетингових технологій.

Процес європейської інтеграції науковці не вважають лінійно-поступальним, його еволюцію відображають такі різні концепції регіонального співробітництва, як «Європа батьківщин», «Європа регіонів», «Європа вимірювань», «Розширена Європа», «Європейська політика сусідства» [9, с. 235 - 239]. І кожна з цих концепцій в процесі євроінтеграції зачіпала в тій чи іншій мірі тему ідентичності.

Європейська ідентичність стає залежною від інституційних, політичних, ідеологічних і стратегічних змін в європейському просторі, в які включені різні актори. Політизації європейської інтеграції значною мірою в останні роки сприяли націоналістичні партії проєвропейських меншин. Потенціал транснаціональних націоналізмів у європейській партійній системі в сучасних умовах суперечливо впливає на процеси європейської інтеграції [11].

Щодо загроз та їх сприйняття індивідами, групами, спільнотами (у т. ч. країнами), то «... сприйняття загрози пов'язано не тільки з небезпекою втрати *фізичної безпеки держави* (наприклад, втрати території), але й з неможливістю реалізації *ключових цінностей*, підтримання *досягнутого статусу* на міжнародній арені, а також з перешкодами у *виконанні ролей*, які відповідають ідентичності держави і її положенню в світі» [5, с. 47]. Тому не випадково науковці ставлять питання про безпечну ідентичність, яка «... пов'язана з забезпеченням існування великих груп, які розділяють спільну ідентичність» [Там само, с. 39]. Сьогодні на теренах ЄС формуються регіональні комплекси безпеки. Сприйняття спільних європейських цінностей і інтересів та інтересів національної безпеки і соціальної захищеності значною мірою визначає співвідношення в країнах-членах ЄС європейської і загальнонаціональної ідентичності.

Висновок. Успіхи європейської інтеграції, які намагається презентувати зовнішня політика ЄС, залежать від процесів європейської ідентичності, співвідношення європейської та загальнонаціональних ідентичностей. Петер Вагнер, аналізуючи в Європі витоки єдності, історію розколів та можливість набуття Європою ідентичності у сенсі ціннісних орієнтирів, акцентує увагу на двох моментах: по-перше, така ідентичність можлива на шляху спільного досвіду та його інтерпретації, що зберігається у пам'яті; по-друге, європейська ідентичність не може бути стабільною, оскільки в її основі лежать різноманітні досвіди та різні їх інтерпретації [1, с. 530]. Таким чином, особливо крихкою є культурна ідентичність, яка наразі є множинною, тобто поєднує глобальне і локальне, загальноєвропейське і загальнонаціональне.

Список використаних джерел:

1. Вагнер Петер. Чи має Європа культурну ідентичність. *Культурні цінності Європи* / за ред. Ганса Йоаса і Клауса Вігандта; пер. з нім. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2014. С. 525–542.
2. Вдовиченко Л. Н. Переформатирование Европы: социологический ракурс. *Социологические исследования*. 2018. № 2. С. 9–17.

3. Кавешников Н., Доманов А. Методика оценки евроскептических настроений на примере политических партий Великобритании. *Международные процессы*. 2018. Том 16. № 1. С. 80–89.
4. Кривушин И. В. Интеграция и сепаратизм в современном мире. *Новые международные отношения: основные тенденции и вызовы для России* / под ред. А. В. Лукина. М.: Международные отношения, 2018. С. 255–275.
5. Смирнова А. Г. Угрозы и их изучение в социологии международных отношений. *Социологический журнал*. 2010. № 2. С. 35–49.
6. Федотова Н. Изучение идентичности и контексты ее формирования. М.: Культурная революция, 2012. 200 с.
7. Цобель-Токарська Марта. Центральноєвропейська ідентичність у процесі трансформації й перевизначення на основі творчості Земовіта Щерека. Ідентичності народів Центрально-Єхідної Європи: колективна монографія / за ред. Н. Коваліско, А. Єкатеринчука, Р. Радзіка. Львів: ДНУ ім. Івана Франка, 2018. С. 57–73.
8. Яницкий О. Н., Бондаренко Е. Б. Глобализация и индивид. *Социологический журнал*. 2016. № 4. С. 42–59.
9. Яровой Г. О. Регионализм и трансграничное сотрудничество в Европе. СПб.: Норма, 2007. 280 с.
10. Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy. European Union. Brussels, June 2016. URL: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eugs_review_web.pdf
11. Gómez-Reino M. The Potential for Transnational Nationalisms in the European Party System // Gómez-Reino M. Nationalisms in the European Arena. Trajectories of Transnational Party Coordination. Cham: Palgrave Macmillan, 2018. С. 89–116.

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК ЦІННІСНИЙ КОНСЕНСУС В СТРАТЕГІЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Хижняк Олександр Володимирович,
доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
доктор соціологічних наук, доцент,
o.khyzhniak@karazin.ua

У сучасному розділеному світі ціннісний консенсус привертає особливу увагу як науковців, так і політиків. Широко відомий вислів «Є цінності, яким немає ціни» повною мірою стосується толерантності. Переосмислення толерантності відбувалося на всіх етапах звернення до неї як цінності, як культурної норми і принципу міжнародної діяльності. Не виключенням є і сучасний етап розвитку Європейського Союзу, в стратегії зовнішньої політики якого шлях від національних інтересів до спільних цінностей передбачає перехід від конфліктних до толерантних взаємодій. Американський політолог Роналд Інглгарт переконливо довів, що на Заході і в усьому світі наразі відбувається ціннісний поворот у бік зростання постматеріалістичних цінностей і зменшення впливу на соціальну поведінку матеріалістичних цінностей [10, р. 25-35]. У той же час соціально-економічна нестабільність, викликана некерованою міграцією, безумовно,

супроводжується боротьбою за ресурси (фінансові, матеріальні тощо), і, як наслідок, загострює проблему толерантності.

Пошук нових стратегій зовнішньої політики Європейського Союзу багато в чому обумовлений кризою європейського мультикультуралізму. Цю кризу супроводжувало визнання науковцями так званого «фіаско односторонньої толерантності» приймаючого суспільства (спільноти) [1, с. 32]. Ми поділяємо точку зору Р. Бараш про те, що найбільш перспективно оцінювати стратегії міжкультурної взаємодії з точки зору комунікативістики: «За загальними категоріями, наприклад «мультикультуралізм» або «інтеркультуралізм» в різних варіаціях їх застосування, можуть ховатися різні практики. Набагато більш інформативно виявляється оцінка стратегій міжкультурної взаємодії з точки зору комунікативістики – через дослідження успіху побудови повноцінної комунікації і системи самоопису представників різноманітних спільнот» [Там само, с. 47].

Перешкодою на шляху формування толерантного соціального простору стає криза довіри на європейській арені, яка охоплює узагальнену, міжособистісну, а також інституційну довіру. Наведемо визначення цих видів довіри. «Узагальнена довіра – це довіра до «людей взагалі», до людей в цілому, незалежно від ситуації та умов. Міжособистісна довіра – це довіра до тих людей, які входять в коло найближчого соціального оточення, – до членів сім'ї, родичів, сусідів, друзів, найближчого кола знайомих. Інституційна довіра як елемент культури довіри відображає ставлення до соціальних інститутів [5, с. 77].

Зазначимо, що толерантність як ціннісний консенсус у сучасній Європі деякими науковцями піддається сумніву. Так, Міхаель Боргольте зазначає: «... Однією з наших найвищих цінностей, які підлягають осмисленню й опрацюванню в контексті спадку Середньовіччя, є не толерантність, а розмаїття. ... В наш час можна говорити про культурні цінності Європи у множині» [4, с. 150]. Не заперечуючи плюральність цінностей, наголосимо на тому, що толерантність в умовах розмаїття потребує багатовимірності і розглядається не тільки в ціннісному вимірі, а стає принципом і бажаною нормою соціальних взаємодій. Більше того, без толерантності унеможлиблюється не тільки реалізація низки інших цінностей (таких як свобода, рівність, справедливість тощо), а й продовження в Європі інтеграційних процесів.

Наразі ціннісний консенсус в Європейському Союзі значною мірою випробовує криза довіри. Зокрема, мова йде про розвив довіри між мусульманами і не мусульманськими громадами, що негативно позначається на міжкультурній комунікації й інтеграції цих громад в європейське співтовариство [11]. Шлях до толерантності пролягає через довіру, а довіра базується на правдивій інформації про навколишній світ і місце в ньому різних толераторів. Тобто зростають вимоги до інформації, яка циркулює у суспільстві, особливо до офіційних статистичних даних, на базі яких на національному і наддержавному рівнях приймаються доленосні для індивідів і різних спільнот управлінські рішення. У формуванні толерантного суспільства велику роль відіграє відкритість статистики [3]. Таким чином, ідея відкритості даних про масові суспільні явища і процеси має стати стратегічним напрямком політики як національних держав, так і наддержавних утворень, до яких відноситься Європейський Союз.

Узагальнюючи дослідження толерантності, які можуть бути використані в контексті зовнішньої політики Європейського Союзу, виділимо такі теми: парадокси толерантності як цінності [8]; види толерантності та можливості їх узгодження; реальні практики толерантності і пошуки механізмів практичного сприяння толерантності, зокрема у сфері міграційної та освітньої політики [7]; ризики толерантності у контексті глобального і національного; прагматичні межі толерантності та межі «благотворної толерантності» [9, с. 26-28.];

соціальна ксенофобія (особливо етнічна як гострий, радикальний прояв інтолерантності [6]).

Толерантність, як і інші базові цінності, має термінальний та інструментальний смисли, які різняться своєю затребуваністю і проявами на тих чи інших рівнях суспільства і в конкретних ситуаціях (в залежності від ступеня їхньої ризикогенності).

До базових показників толерантності на індивідуальному рівні (тобто відносин індивіда до толерантності) ми відносимо такі:

- самооцінка індивідом ролі, яку відіграє толерантність в його житті;
- міра значущості для індивіда тих чи інших форм толерантності (гендерної, релігійної, політичної, професійної та ін.);
- позиція індивіда в ситуації порушення принципів толерантності в повсякденному житті.

Стабільні і ризиковані умови життя також по-різному впливають на ціннісну свідомість індивідів і груп. Зокрема, Ю. Зубок і А. Чупров показали це на прикладі ціннісного ставлення молоді до культури та участі в культурному житті [2].

У сучасному світі толерантність все ще не перетворилася з декларативної цінності в норму життя в суспільстві різноманітності полікультурності. Саме тому, як нами було показано, актуальним є перехід до активної толерантності. При цьому в діагностиці толерантної / інтолерантної особистості важливі такі характеристики: «знання особистістю самої себе; почуття захищеності; відповідальність; визнання світу багатомірним, багатобарвним; орієнтація на свободу та демократичний устрій суспільства; здатність до емпатії, тобто до соціальної чутливості; орієнтація на себе, а не на приналежність до суспільних інститутів; відданість порядку в цілях, думках, цінностях» [7, с. 42-43]. Саме активна толерантність відрізняє активності індивідів, груп, соціальних інститутів по відношенню до Другого, в основі яких лежать діалогові форми соціальної комунікації, орієнтація на співробітництво і взаємодопомогу.

Спираючись на матеріали емпіричних соціальних досліджень, Гельмут Томе показав доцільність нормативного і соціального узагальнення щодо цінностей. Під консенсусом цінностей він пропонує розуміти «... не лише фактичний збіг переконань різних осіб чи груп осіб, а й взаємне знання про цей збіг» [4, с. 461]. А для цього стають в нагоді безперешкодні, відкриті міжкультурні комунікації.

Висновки. Визнання значення толерантності в ціннісному консенсусі все ще носить декларативний характер з багатьох причин. По-перше, образ толерантного суспільства до цього часу залишається невизначеним, чітко не окресленим,

дискусійним. По-друге, для реалізації толерантності бракує узагальненої довіри між різними акторами суспільних взаємодій. По-третє, бракує науково обґрунтованих технологій формування толерантного соціального простору засобами політики (як зовнішньої, так і внутрішньої). Діалог рівних з рівними, побудований та принципах толерантності, в зовнішній політиці Європейського Союзу може стати тим механізмом, який сприятиме ціннісному консенсусу в міжнародних відносинах.

Список використаних джерел:

1. Бараш Р. Э. Кризис мультикультурализма в зеркале системной социологической теории. *Социологический журнал*. 2016. № 2. С. 31–54.
2. Зубок Ю. А., Чупров В. И. Культура в жизни молодёжи: потребность, интерес, ценность. *Вестник Института социологии*. 2018. № 27. С. 170–191.
3. Карманов М. В., Садовникова Н. А., Махова О. А., Клочкова Е. Н. Открытость статистики как условие развития толерантного общества. *Вопросы статистики*. 2018 № 25 (5). С. 55–61.
4. Культурні цінності Європи / За ред. Ганса Йоаса і Клауса Вігандта. Пер. з нім. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2014. 352 с.
5. Рыжова С. В. Доверие и этническая толерантность в условиях социальных перемен. *Социологический журнал*. 2016. № 1. С. 72–94.
6. Хабенская Е. О. Ксенофобия реальная и виртуальная. *Социологический журнал*. 2010. № 2. С. 50–67.
7. Хижняк А. В. Лабиринты толерантности: монография. Х.: ХНУ имени В. Н. Каразина, 2014. 160 с.
8. Хомяков М. Б. Толерантность: парадоксальная ценность. *Журнал социологии и социальной антропологии*. 2003. Т. VI. № 4. С. 98–112.
9. Хомяков М. Б. Толерантность и ее границы. *Национальный психологический журнал*. 2011. № 2(6). С. 25–33.
10. Inglehart Ronald F. Cultural Evolution. Peopl’s Motivation Are Changing, and Reshaping the World. Cambridge university press, 2018. 274 p.
11. Muslims, Trust and Multiculturalism. New Directions / Ed. by A. Yaqin, P. Morey, A. Soliman. Cham: Palgrave Macmillan, 2018. 311 p.

РОЛЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В БОРОТЬБІ З «ЦИФРОВОЮ НЕРІВНІСТЮ» НА ЄВРОПЕЙСЬКІЙ АРЕНІ

Хілько Яна Олександрівна,
студентка 4 курсу групи УМІ-41 факультету міжнародних
економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
yan4.xilcko36@gmail.com

Бурхливий розвиток комп’ютерних технологій і засобів масового зв’язку став головним поштовхом прогресу в усьому світі. Людство входить в нову епоху – епоху глобального інформаційного суспільства, що відкриває небачені можливості. Однак чи готові ми сприйняти їх? Чи буде цей перехід безболісним,

чи він призведе до нових соціальних і політичних катастроф? «Цифрова нерівність» – ось проблема прийдешнього століття.

По-перше, інформаційне суспільство, або суспільство знань, це не просто красивий образ світлого майбутнього, який не має відношення до реальності. Це, по суті, наступний щабель розвитку людства, коли головною цінністю, яка визначає добробут як окремих людей, так і цілих держав, стають не матеріальні блага, а своєчасна і легкодоступна інформація. Точніше – знання, отримані з її допомогою. Елементи нового суспільства вже реально існують сьогодні, і базуються вони на комп'ютерних і телекомунікаційних технологіях.

В епоху формування інформаційного суспільства «цифрова нерівність» стає одним з найважливіших факторів поділу людей на багатих і бідних. Ще в 1997 році Програма розвитку ООН ввела новий вимір бідності – інформаційна бідність, що визначає можливість доступу до інформаційної магістралі широких верств населення. Основним конфліктом в системі виробничих відносин стає конфлікт між знанням і некомпетентністю. У розвинених країнах вже з'явилося економіко-соціальне поняття «інтернетівський спосіб життя» (Internet Lifestyle), що характеризує життя людей, для яких користуватися Інтернетом так само природно, як, наприклад, дзвонити по телефону. Новий стиль життя відрізняється особливою динамічністю, легким і швидким доступом людини до найрізноманітнішої інформації, необхідної йому як в побуті, так і на виробництві, безперервним підвищенням професійних знань.

Феномен залежності успіху людини від її відношення до комп'ютерної та телекомунікаційної революції отримав назву «цифрова нерівність» або «цифровий розрив» (в англійській літературі – Digital Divide). З ним пов'язана і проблема «цифрової нерівності»; суть проблеми полягає в наступному: можливості, що надаються сучасними цифровими технологіями, справді величезні, але користуватися ними для досягнення своїх соціальних і економічних цілей може лише невеликий відсоток населення Землі [1].

По-друге, «цифрова нерівність» – проблема не тільки окремих людей, але цілих країн і регіонів. Уже в найближчому майбутньому замість того, щоб говорити про «слаборозвинуті країни», політики стануть говорити про «країни з дефіцитом знань».

Постає питання, що робити для того, щоб подолати «цифровий розрив», які саме заходи треба провести для подолання «цифрової нерівності». Звичайно, що держави будуть змушені в числі першочергових завдань на перше місце ставити підвищення рівня освіти та професійної кваліфікації своїх громадян, оскільки вже сьогодні конкурентоспроможність визначається вирішальною мірою наявності висококваліфікованих людських ресурсів. Ті країни, які не зможуть підвищити рівень розвитку науки і сповна використовувати скарбницю знань, будуть неминуче відставати від своїх сусідів. Внаслідок цього в світі ще більше зросте економічна і соціальна нерівність націй. Але це все тільки роздуми, які не мають жодного підґрунтя для реалізації»; це лише проаналізована інформація з приблизними результатами, які відносяться до найближчого майбутнього. Тому Європейський Союз почав розглядати такий аспект, як створення єдиного цифрового ринку для подолання «цифрового розриву».

Тому Європейський союз (ЄС), який реалізує загальну економічну політику, поетапно йде шляхом поглиблення взаємодії в різних областях. В даний час однією з актуальних тематик у цій сфері можна вважати створення єдиного цифрового ринку (ЕЦР).

Це суто економічне питання набуло політичного звучання в силу своєї значимості для Євросоюзу. У своєму виступі в Європейському парламенті 15 липня 2014 року Жан Клод Юнкер, в той час кандидат на пост голови Європейської комісії (ЕК), пообіцяв у разі його обрання зробити реалізацію ЕЦР одним зі своїх пріоритетів на найближчий час. В результаті з'явився документ під назвою «Стратегія єдиного цифрового ринку для Європи», який був схвалений на засіданні ЕК 6 травня 2015 року і в той же день опублікований.

Необхідність розробки Стратегії ЕЦР пояснюється тим, що світова економіка швидко стає цифровою, а інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) вже є основою для інновацій і сучасних економічних систем, змінюючи методи роботи і людей, і компаній. Причому ці зміни відбуваються дуже швидко. Так, внесок цифрових технологій в економічне зростання в період з 2001 по 2011 рік оцінюється на рівні 30 % [2]. Оскільки проблеми, з якими стикаються учасники ринку, неможливо вирішити в рамках окремих країн, потрібно поліпшення координації на рівні Євросоюзу.

Таким чином, ЕК пояснює необхідність розробки Стратегії ЕЦР відсутністю до теперішнього часу уніфікованих правил торгівлі товарами і послугами, що відносяться, за термінологією цього документа, до «цифрових».

Поняття ЕЦР, яке дається в Стратегії, має описовий характер. Під ним розуміється «ринок, де забезпечено вільне переміщення товарів, людей, послуг і капіталу, до якого фізичні та юридичні особи можуть безперешкодно отримувати доступ і здійснювати діяльність на умовах чесної конкуренції, високого рівня захисту споживачів і персональних даних незалежно від їх національної приналежності або місця проживання» [3].

Факт розробки стратегії і її ідеологія дозволяють зрозуміти, що ЄС взяв підхід, націлений на створення умов на рівні Євросоюзу для ефективного використання досягнень науково-технічного прогресу в ІКТ-галузі, формування сприятливого клімату для розвитку даної сфери економічного життя. При цьому створення ЕЦР передбачає рівень конкуренції, який можна порівняти з іншими галузями, і високу якість послуг, що надаються в єдиному інформаційному просторі. За оцінками ЕК, результатом пропонованих нею заходів повинен стати приріст ВВП в ЄС в розмірі 415 млрд євро в рік [4, с. 3]. Створення ЕЦР йде за трьома блоками питань або опор (англ. Pillars), якщо слідувати термінології ЄС. В рамках кожного з них пропонується працювати за кількома напрямками: перший блок – полегшення доступу споживачів і бізнесу до товарів і послуг через Інтернет в межах всього Євросоюзу; другий блок – створення сприятливих умов для розвитку цифрових мереж і послуг; третій блок – сприяння максимального зростання потенціалу європейської цифрової економіки.

Реалізація Стратегії єдиного цифрового ринку більшості намічених Стратегією ЕЦР завдань повинна була відбутися в 2015 і 2016 рр. Намічені на 2015 рік плани в цілому були виконані.

З першого блоку питань ЄК провела громадське обговорення Директиви про супутникове та кабельне мовлення, а також проблем блокування за географічним принципом і транскордонної доставки посилок.

З другого блоку проведено громадське обговорення питань мережевих платформ, посередників і діяльності провайдерів. Його результати були проаналізовані експертами в 2016 році.

В рамках третього блоку ЄК виступила з ініціативою про власність на інформацію, вільне переміщення інформації та про європейську хмару. Вона також представила новий план дій у сфері електронного уряду, включаючи ініціативи про принцип «одноразовості» і про сумісність реєстрів юридичних осіб.

Виконання деяких положень Стратегії було продовжено після 2016 року. Так, з 15 червня 2017 року було скасовано на території ЄС роумінг на телефонні розмови, пересилання текстових повідомлень і пакетну передачу даних [5].

Створення єдиного цифрового ринку ЄС є необхідним завданням в силу того, що всі галузі економіки тісно пов'язані з елементами цього ринку. Наявні в даний час регуляторні бар'єри всередині ЄС гальмують не тільки розширення торгівлі товарами і послугами з групи ІКТ, а й обмежують розвиток всієї економіки Євросоюзу. Стратегія ЕЦР, націлена на зняття цих бар'єрів, при її успішній реалізації має стати імпульсом для розширення ринків, надання послуг кращої якості за нижчими цінами, реалізації нових проектів і збільшення числа робочих місць. Побудову єдиного безбар'єрного інформаційного простору, створення умов для розширення електронної торгівлі товарами, технологіями і послугами можна вважати факторами стимулювання економіки. Довгостроковим вектором розвитку єдиного цифрового ринку в ЄС є застосування ІКТ для підвищення якості освіти та медичного обслуговування, вирішення соціальних проблем населення, підвищення доступності культурних цінностей.

Список використаних джерел:

1. НАУКА И ЖИЗНЬ/ Архив журнала «НАУКА И ЖИЗНЬ»/ 2001. URL: <https://www.nkj.ru/archive/articles/6053/> (Last Accessed 27.03. 2019).
2. A New Start for Europe: My Agenda for Jobs, Growth, Fairness and Democratic Change. Political Guidelines for the next European Commission. Opening Statement in the European Parliament Plenary Session by Jean-Claude Juncker, Candidate for President of the European Commission. Strasbourg, the European Commission, 15.07.2014. 36 p. URL: http://ec.europa.eu/priorities/docs/pg_en.pdf#page=6 (Last Accessed 28.03. 2019).
3. A Digital Single Market for Europe: Commission sets out 16 initiatives to make it happen. Brussels, the European Commission, 06.05.2015. 4 p. URL: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-4919_en.htm (Last Accessed 28.03. 2019).
4. A Digital Single Market Strategy for Europe: Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. URL: <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2015/EN/1-2015-192-EN-F1-1.PDF> (Last Accessed 30.03. 2019)
5. A Digital Single Market for Europe. URL: https://ec.europa.eu/commission/priorities/digital-single-market_en (Last Accessed 30.03. 2019)

Науковий керівник: Шамраєва Валентина Михайлівна, доктор політичних наук, доцент, професор кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки, професор кафедри туристичного бізнесу та країнознавства.

ПРИВІЛЕЇ ТА ІМУНІТЕТИ МІСІЇ СПЕЦІАЛЬНИХ ПРЕДСТАВНИКІВ ЄС ЗА ВІДЕНСЬКОЮ КОНВЕНЦІЄЮ ПРО СПЕЦІАЛЬНІ МІСІЇ 1969 РОКУ

Хоружа Аліна Володимирівна,
студентка 4-го курсу групи УП-4 факультету міжнародних
економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
alina.horuzha77@gmail.com

Європейський Союз (далі за текстом – ЄС) є унікальним суб'єктом міжнародного права, який активно бере участь у зовнішньополітичній діяльності на міжнародній арені. ЄС має близько 140 дипломатичних представництв і активно направляє свої місії до різних держав світу [1]. Так, особливе місце в дипломатії ЄС посідають спеціальні представники (зокрема, станом на 2018 рік діяли 8 представників), які перебувають у таких регіонах світу, як: Центральна Азія, Близький Схід, Афганістан, Боснія та Герцеговина, Косово, Південний Кавказ та Грузія [1]. Відповідно до ст. 33 Договору про ЄС спеціальні представники призначаються Радою ЄС за пропозицією Верховного представника із зовнішніх справ і політики безпеки ЄС і наділяються мандатом стосовно окремих політичних питань (наприклад, з питань нерозповсюдження ядерної зброї, з прав людини, з питань врегулювання міжнародних конфліктів тощо) [2].

Наразі загальні питання, які стосуються місій ad hoc, у міжнародному праві регламентується Віденською конвенцією про спеціальні місії 1969 року (далі за текстом – Віденська конвенція 1969 року). У цьому контексті постає питання порядку надання привілеїв та імунітетів спеціальним представникам місій ЄС за цією конвенцією.

Стаття 1 Віденської конвенції 1969 року визначає спеціальну місію як тимчасову місію, «котра за своїм характером представляє державу і направляється однією державою в іншу за згодою останньої для розгляду з нею певних питань або для виконання щодо неї певного завдання» [3]. Слід зазначити, що ЄС не є стороною цієї Конвенції, проте часто посилається на неї, зокрема у випадках, коли має місце направлення місій до країн, які її ратифікували (див. наприклад, обмін листами з Індонезією в угоді у формі обміну листами від 13.02.2006 р.) [4].

У якості прикладу, який розкриває питання діяльності спеціального представника, можна розглянути наступні нормативні документи: Рішення Ради ЄС (CFSP) 2017/2071 від 13.11.2017 року про призначення спеціального представника в районі Південного Кавказу та Грузії (Рішенням Ради ЄС (CFSP) 2018/907 від 25.07.2018 року дія мандату спеціального представника була продовжена до 29 лютого 2020 року) [5; 6]. Згідно з Рішенням про продовження дії мандату спеціального представника, яке складається з 14 статей, містяться наступні положення: про мандат (зокрема взаємодія з усіма зацікавленими сторонами регіону, урядами, існуючими регіональними органами влади, міжнародними та регіональними організаціями, громадянським суспільством і діаспорами в цілях сприяння досягненню цілей ЄС та сприяння кращому розумінню ролі ЄС в регіоні (ст. 3)); фінансування (наприклад, базова фінансова сума, призначена для покриття витрат, пов'язаних з мандатом спеціального

представника на період з 1 липня 2018 року по 29 лютого 2020 року, становить 440000 (ст. 5)) та привілеї та імунітети спеціального представника та його персоналу (зокрема привілеї, імунітети та додаткові гарантії, необхідні для завершення і безперервного функціонування місії спеціального представника і його співробітників, узгоджуються з приймаючою країною/країнами, в залежності від обставин (ст. 7)) [6].

Як можна побачити, у зазначеному вище Рішенні (відповідно до ст. 7) немає прямого посилання на Віденську конвенцію 1969 року, однак, зважаючи на той факт, що Грузія ратифікувала зазначену конвенцію, питання надання привілеїв та імунітетів буде врегульовано за положеннями останньої.

Віденська конвенція 1969 року передбачає надання низки дипломатичних привілеїв та імунітетів. Так, відповідно до Віденської конвенції 1969 року спеціальні представники ЄС наділені наступними привілеями та імунітетами:

- Недоторканність приміщень (Це питання регулюється ст. 25 Віденської конвенції 1969 року, відповідно до якої: «Приміщення, в яких розміщується спеціальна місія згідно з цією Конвенцією, недоторканні») [3].

- Фіскальний імунітет (відповідно до ст. 24 Віденської конвенції 1969 року «посилаюча держава і члени спеціальної місії, що діють від її імені, звільняються від усіх державних, районних і муніципальних податків, зборів і мита щодо приміщень, які займає спеціальна місія, крім таких податків, зборів і мита, що являють собою плату за конкретні види обслуговування») [3].

Варто зазначити, що, як у і Віденській конвенції 1961 року, Віденська конвенція 1969 року передбачає випадки, за яких «дипломатичні представники посилаючої держави в спеціальній місії та члени її дипломатичного персоналу звільняються від податків, зборів та мита, особистих і майнових, державних, районних та муніципальних, за винятком:

a) непрямих податків, які зазвичай включаються в ціну товарів або обслуговування;

b) зборів і податків на приватне нерухоме майно, що знаходиться на території приймаючої держави, якщо дана особа не володіє ним від імені посилаючої держави для цілей місії;

c) податків на спадкоємство та мита на нього, що стягуються приймаючою державою;

d) зборів і податків на приватний дохід, джерело якого знаходиться в приймаючій державі і податків на капіталовкладення в комерційні підприємства в приймаючій державі;

e) зборів, що стягуються за конкретні види обслуговування;

f) реєстраційного, судового та реєстрового мита, іпотечних зборів та гербового збору щодо нерухомого майна (з урахуванням положення ст. 24)» (ст. 33) [3].

- Недоторканність архівів і документів місії (Відповідно до ст. 26 та ст. 28 Віденської конвенції 1969 року: «Архіви і документи спеціальної місії недоторканні в будь-який час та незалежно від їх місцезнаходження; коли це необхідно, вони повинні мати видимі зовнішні розпізнавальні знаки») [3].

- Свобода зносин місії (Зазначений імунітет є одним із найголовніших елементів міжнародного спілкування, який забезпечує ефективний зв'язок між

приймаючою та посилюючою державами. Так, відповідно до ст. 28 Віденської конвенції 1969 року: «Приймаюча держава повинна дозволяти і охороняти вільні зносини спеціальної місії для всіх офіційних цілей. При зносинах з урядом посилюючої держави, її дипломатичними представництвами, консульськими установами та іншими спеціальними місіями або з окремими групами тієї ж місії, де б вони не перебували, спеціальна місія може користуватися всіма відповідними засобами, включаючи кур'єрів та закодовані або зашифровані депеші» [3].

- Свобода пересування (Зазначене питання висвітлюється у ст. 27 Віденської конвенції 1969 року, яка передбачає, що «у випадку, якщо це не суперечить законам і правилам про зони, в'їзд у які забороняється або регулюється з міркувань державної безпеки, приймаюча держава повинна забезпечувати всім членам спеціальних місій свободу пересування і поїздок по її території тією мірою, в якій це необхідно для виконання функцій спеціальної місії») [3].

- Недоторканність особи (Відповідно до ст. 29 Віденської конвенції 1969 року: «Особа представників посилюючої держави в спеціальній місії, а також особа членів дипломатичного персоналу місії недоторкана. Вони не підлягають арешту або затриманню в якій би то не було формі. Приймаюча держава зобов'язана ставитися до них з належною повагою та вживати всіх необхідних заходів для запобігання будь-яких посягань на їх особу, свободу або гідність») [3].

- Недоторканність особистого приміщення (Зазначений імунітет передбачається положенням ст. 30 Віденської конвенції 1969 року: «Особисті приміщення представників посилюючої держави в спеціальній місії та членів її дипломатичного персоналу користуються тією ж недоторканністю і захистом, що і приміщення спеціальної місії. Їх папери, кореспонденція та майно таким же чином користуються недоторканністю (враховуючи винятки, передбачені у ч. 4 ст. 31, а саме: неможливість застосування виконавчих заходів щодо представника посилюючої держави, окрім майнових позовів, позовів, які стосуються спадкування, комерційної, професійної діяльності та відшкодування збитків») [3].

- Звільнення від особистих повинностей (Відповідно до ст. 34 Віденської конвенції 1969 року: «Приймаюча держава зобов'язана звільнити представників посилюючої держави в спеціальній місії членів її дипломатичного персоналу від усіх трудових і державних повинностей, незалежно від їх характеру, а також від військових повинностей, таких як реквізиція, контрибуція та військовий постій») [3].

- Звільнення від митних зборів та огляду (Відповідно до ст. 35 Віденської конвенції 1969 року приймаюча держава звільняє від усіх митних зборів і податків, пов'язаних з цим збором за перевезення предметів, які призначені для офіційного користування спеціальною місією, а також предмети, котрі призначені для особистого користування не тільки представників держави в спеціальній місії, а й членів її дипломатичного персоналу») [3].

- Право користуватися прапором і емблемою держави, що акредитує (ст. 19 Віденської конвенції 1969 року) [3].

Таким чином, можна зробити висновок, що існує низка дипломатичних привілеїв та імунітетів, якими можуть користуватися спеціальні представники ЄС. Зазначені привілеї та імунітети чітко передбачені Віденською конвенцією 1969 року, а саме: право спеціальної місії користуватися прапором і емблемою

посилуючої держави; звільнення приміщень спеціальної місії від оподаткування; недоторканність приміщень; недоторканність архівів і документів; свобода пересування; свобода зносин; недоторканність особи; недоторканність особистого приміщення; імунітет від юрисдикції тощо.

Список використаних джерел:

1. EUISS Yearbook of European Security. *YES 2018 (Paris: European Union Institute for Security Studies)*. URL: https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/YES_2018.pdf (Last Accessed: 20.03.2019).
2. Treaty on European Union (Consolidated version 2016). *EUR-Lex: website*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016M/TXT&from=EN> (Last Accessed: 20.03.2019).
3. Віденська конвенція про спеціальні місії: Міжнародний документ від 08.12.1969 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_092 (Дата звернення: 20.03.2019).
4. Exchange of letters concerning the extension of Agreement in the form of Exchange of Letters between the European Union and the Government of Indonesia on the tasks, status, privileges and immunities of the European Union Monitoring Mission in Aceh (AMM) (February 13, 2006). *Official Journal of the European Union*. URL: <http://ec.europa.eu/world/agreements/downloadFile.do?fullText=yes& treatyTransId=2662> (Last Accessed: 20.03.2019).
5. Council Decision of 13 November 2017 appointing the European Union Special Representative for the South Caucasus and the crisis in Georgia (CFSP) (2017/2071). *EUR-Lex: website*. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2017.295.01.0055.01.ENG&toc=OJ:L:2017:295:TOC (Last Accessed: 20.03.2019).
6. Council Decision of 25 June 2018 extending the mandate of the European Union Special Representative for the South Caucasus and the crisis in Georgia (CFSP) (2018/907). *EUR-Lex: website*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1554310628540&uri=CELEX:32018D0907> (Last Accessed: 20.03.2019).

Науковий керівник: **Червяцова Аліна Олегівна**, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

КОРУПЦІЯ У ПРИВАТНІЙ СФЕРІ – ОДИН ІЗ ВИКЛИКІВ БЕЗПЕКИ РОЗВИТКУ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Христич Інна Олександрівна,
старший науковий співробітник відділу кримінологічних досліджень,
НДІ вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса,
НАПрН України,
кандидат економічних наук, доцент,
krystych.inna@gmail.com

Відповідно до стратегії євроінтеграції нашої держави адаптація законодавства України до світової науки полягає в зближенні національного законодавства із сучасною європейською системою права, що забезпечить

розвиток політичної, підприємницької, соціальної, культурної активності громадян України, економічний розвиток держави в межах ЄС, сприятиме поступовому зростанню рівня життя населення України. Метою адаптації законодавства України до світової науки і законодавства Європейського Союзу є досягнення відповідності правової системи України *acquis communautaire* з урахуванням критеріїв, що висуваються Європейським Союзом (ЄС) до держав, які мають намір вступити до нього. *Acquis communautaire* в дослівному перекладі з французької – «надбання Співтовариства». Цей термін відображає особливості правової природи Європейського Союзу і фактично є правовою системою Європейського Союзу, яка включає акти законодавства Європейського Союзу (але не обмежується ними). Така система створювалась та розвивалась протягом майже 50 років та містить понад 14 тисяч різних видів правових актів і майже 9 тисяч рішень Суду ЄС. Адаптація законодавства України до *acquis communautaire* Європейського Союзу, передбачена статтю 51 Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами (Європейським Союзом) і їх державами-членами (далі – УПС), є однією із головних складових політики європейської інтеграції України, а також – одним з найважливіших аспектів співробітництва України та ЄС. Стаття 51 визначає 16 пріоритетних сфер адаптації: митне право; законодавство про компанії; банківське право; бухгалтерський облік компаній; податки, у тому числі непрямі; інтелектуальна власність; охорона праці; фінансові послуги; правила конкуренції; державні закупівлі; охорона здоров'я та життя людей, тварин, рослин; довкілля; захист прав споживачів; технічні правила і стандарти; транспорт; енергетика, у тому числі ядерна.

Зрозуміло, що інтеграція нашої країни до Європейського Союзу з притаманними йому високими стандартами забезпечення прав людини піднімають у нашій країні проблеми стану правопорядку, його зміцнення та вдосконалення. Існування корупції у нас на сучасному етапі є викликом і загрозою для нормального розвитку інтеграції України до Європейського Союзу.

Міжнародна антикорупційна організація Transparency International оприлюднила результати дослідження «Індекс сприйняття корупції – 2018». Україна дещо покращила свої показники у 2018 році. Її результат – 32 бали та 120 місце серед 180 країн світу. Таким чином, Україна здобула ще 2 бали та піднялася на 10 місць (результат за 2017 р. – 30 балів, 130 місце). Про це йдеться у дослідженні Трансперенсі Інтернешнл Україна. Наша країна знаходиться поруч із Малі, Малаві та Ліберією. Рейтинг спирається на опитування експертів та бізнесу, які проводить низка міжнародних організацій. Нинішні 32 бали вселяють надію на те, що нас зарахують до країн, які протидіють корупції. Адже тих, хто набирає від 31 до 60 балів, називають країнами, які «намагаються боротися з корупцією». Україна потрапила до цієї групи лише за підсумками 2018 року. Вона з-поміж своїх сусідів змогла обійти лише Російську Федерацію (28 балів, 138 місце). Натомість решта мають вищі оцінки: Польща – 60, Словаччина – 50, Румунія – 47, Угорщина – 46, Білорусь – 44, Молдова – 33 бали. [1]. Але при цьому Міжнародний валютний фонд поки не бачить радикальних змін у рівні корупції в Україні за останні роки.

Хоча були створені установи, які допоможуть боротися з корупцією – заявив постійний представник МВФ в Україні Йоста Лунгман [2].

Визначення сутності та видів корупційних злочинів і корупційних правопорушень у законодавстві різних країн вирішується по-різному. Це обумовлено різним розумінням сутності корупції, різновидів її проявів, що також є достатньо істотною проблемою для інтеграційних процесів [3, с. 17].

Міждисциплінарною групою з корупції Ради Європи поняття «корупція» розглядається як «будь-яке інше поводження осіб, яким доручене виконання визначених обов'язків у державному чи приватному секторі і яке веде до порушення обов'язків, покладених на них статутами державної посадової особи, приватного співробітника, незалежного агента чи іншого виду відносин і має на меті одержання будь-яких незаконних вигод для себе й інших» [3, с. 10].

Повністю згодні з тезою, що до наслідків корупції міжнародного характеру можуть бути віднесені: негативний вплив корупції на імідж держави у світі, ускладнення відносин з іншими країнами, міжнародними організаціями і всією міжнародною спільнотою, втрата державою міжнародних позицій в економічній, політичній та інших сферах тощо [3, с. 22].

Цілями «Конвенції ООН проти корупції» (дата підписання – 31 жовтня 2003 року; дата ратифікації Україною – 18 жовтня 2006 року дата набрання чинності для України – 1 січня 2010 року) [4] є: застосування й посилення заходів, спрямованих на більш ефективне й дієве запобігання корупції та боротьбу з нею; заохочення, сприяння та підтримка міжнародного співробітництва й технічної допомоги в запобіганні корупції та в боротьбі з нею, зокрема в поверненні активів; заохочення чесності, відповідальності й належного управління громадськими справами та державним майном. Відповідно до статті 8 Конвенції державам-учасницям пропонується: заохочувати непідкупність, чесність і відповідальність своїх державних посадових осіб, згідно з основоположними принципами своєї правової системи; застосовувати у рамках своїх інституціональних і правових систем кодекси або стандарти поведінки для правильного, добросовісного та належного виконання державних функцій; можливість запровадження заходів і систем, які сприяють тому, щоб державні посадові особи повідомляли відповідним органам про корупційні діяння, про які їм стало відомо під час виконання ними своїх функцій; запроваджувати заходи й системи, які зобов'язують державних посадових осіб надавати відповідним органам декларації про позаслужбову діяльність, заняття, інвестиції, активи та про суттєві дарунки або прибутки, у зв'язку з якими може виникнути конфлікт інтересів стосовно їхніх функцій як державних посадових осіб; можливість вжиття, згідно з основоположними принципами свого внутрішнього права, дисциплінарних або інших заходів стосовно державних посадових осіб, які порушують кодекси або стандарти. Конвенцією ООН також визначаються основні параметри міжнародного співробітництва в боротьбі з корупцією, що передбачають умови видачі осіб, котрі скоїли корупційні злочини, взаємну правову допомогу, передачу карної справи, спільні розслідування, спеціальні методики розслідування, заходи для повернення активів, попередження у виявленні переказів та доходів від злочинів, механізми вилучення майна, збір та аналіз інформації про порушника,

підготовку кадрів і технічну допомогу, інші форми й способи взаємодії держав-учасниць під час вирішенні цієї проблеми.

Лише після цього починають розглядатися питання корупції у приватній сфері України. В рамках проекту міжнародної технічної допомоги «Підтримка діагностики, моніторингу та переслідування корупції в Україні» спільно з Координатором проектів ОБСЄ в Україні Національне агентство запобігання корупції було напрацьовано і в січні 2017 р. схвалено Методику стандартного опитування щодо рівня корупції в Україні [5]. В презентації цього проекту, яка відбулася 29 листопада 2016 року [6], брали участь представники Інституту прикладних гуманітарних досліджень, влади (Адміністрації Президента, Уряду, МЮ, Національної поліції, Національне антикорупційне бюро, ГП, САП), міжнародних організацій (EUAM, ПРООН, ЄС), експертної спільноти (РПР та ін.) та медіа.

Без радикального зниження рівня корупції заходи щодо детінізації національної економіки, запобігання та протидії організованим злочинності, відмиванню «брудних» коштів не дадуть очікуваного ефекту. Спроби побороти корупцію лише за допомогою вибіркового покарання за корупційні діяння не будуть ефективними, оскільки залишаються глибинні чинники цих соціальних поведінкових деструкцій, а легалізація або «відмивання» злочинних, у т. ч. корупційних, доходів набули якісно нового поширення в період економічної нестабільності [7, с. 338]. Тому на шляху інтеграції України до Європейського Союзу з метою підвищення безпеки необхідно прийняти реальні кроки щодо подолання корупції особливо у приватній сфері України, що дасть змогу підвищити якість життя громадян України.

Список використаних джерел:

1. Індекс сприйняття корупції-2018. URL: <http://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-korupciji-2018/> (дата звернення: 28.03.2019).
2. Рівень корупції в Україні радикально не змінився – представник МВФ. URL: <http://nv.ua/ukr/ukraine/politics/riven-korupciji-v-ukrajini-radikalno-ne-zminivsyia-predst> (дата звернення: 28.03.2019).
3. Запобігання і протидія проявам корупції як елемент модернізації системи державної служби Івано-Франківський центр науки, інновацій та інформатизації. Івано-Франківськ, 2012. 237 с.
4. Проти корупції: Конвенція ООН ратифік. Законом України від 18 жовт. 2006 р. № 251-V. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_c16 (дата звернення: 28.03.2019).
5. Методика стандартного опитування щодо рівня корупції в Україні. *Офіційний веб-сайт Національного агентства з питань запобігання корупції*. URL: http://91.142.175.4/nazk_files/METODIKA_HAZK_21.12.2016.pdf (дата звернення: 28.03.2019).
6. В НАЗК презентували проект Методики стандартного опитування щодо рівня корупції в Україні. *Офіційний веб-сайт Національного агентства з питань запобігання корупції*. URL: <https://nazk.gov.ua/news/v-nazk-prezentuvaly-proekt-metodyky-standartnogo-opytuvannya-shchodo-rivnya-korupciji-v-ukrajini> (дата звернення: 28.03.2019).
7. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2017 році». К.: НІСД, 2017. 928 с.

РОЗВИТОК РИНКУ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ ЯК КРОК ДО ВСТАНОВЛЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА З ЄС

Худякова Богдана Андріївна,
студентка 2 курсу групи УМІ-22 факультету міжнародних
економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна,
bogdasha.khudyakova@gmail.com

На сьогоднішній день одним із головних завдань багатьох країн світу є розвиток рекреаційно-туристичної сфери. Україна не є виключенням, оскільки займає вигідне геополітичне положення, має сприятливі природно-кліматичні умови та значний історико-культурний потенціал. Це є важливим для розвитку рекреаційної сфери в Україні, адже для цього є всі необхідні людські та матеріальні ресурси, що сприяє створенню розвиненої національної туристичної індустрії.

Але незважаючи на це, нині Україна значно відстає від більшості європейських країн за рівнем розвитку рекреаційно-туристичних послуг. Саме тому необхідна активізація процесів щодо створення потужної рекреаційної індустрії, спроможної задовольняти потреби як мешканців України, так і іноземних туристів. Важливим є той факт, що розвиток туристичної сфери позитивно вплине на зміцнення авторитету України на міжнародному рівні. Це може стати вирішальним фактором для розвитку регіонального співробітництва України з країнами-членами Європейського Союзу в сфері міжнародного туризму.

Сьогодні розвиток світового ринку послуг зростає швидкими темпами і міжнародний туризм набуває в ньому все більшого значення. Підвищення попиту на туристичні послуги та динамічність сучасної економіки спричинили появу та посилення надзвичайної конкуренції на міжнародному туристичному ринку. Більше ніж у сорока країн світу туризм є головним джерелом надходжень значних коштів до державного бюджету [1, с. 41–44].

Україна має абсолютно всі умови для успішного розвитку туризму. Природний потенціал України включає узбережжя Чорного та Азовського морів, водні, лісові, рослинні та тваринні ресурси. На їх основі створено 5 національних природних парків, 15 державних заповідників, заказники, дендропарки, пам'ятки садово-паркового мистецтва, що належать до природоохоронних територій; унікальні природні лікувальні ресурси, сім культурно-архітектурних та природних об'єктів, які включені до списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО [2, с. 44, с. 109–110, с. 143].

Крім того, Україна розташована на перехресті шляхів між Європою і Азією, де знаходяться важливі залізничні та автомобільні магістралі, порти Чорного і Азовського морів, а також Дунаю, авіамережі, які здатні забезпечити інтенсивні багатосторонні зв'язки України з країнами Європейського Союзу та багатьма іншими країнами [1, с. 44]. Маючи такі природні і культурні можливості, безумовно, слід приділяти галузі туризму більше уваги, з точки зору формування і реалізації відповідної державної політики.

Формування європейського туристичного простору та розвиток України як туристичної держави вимагають розширення співпраці країни з державами-членами ЄС у сфері міжнародного туризму. В Угоді про асоціацію між Україною та ЄС визначено такі напрями співробітництва: встановлення стратегічного партнерства між державними, приватними та суспільними інтересами з метою забезпечення сталого розвитку туризму; просування і розвиток туристичних продуктів та ринків, інфраструктури, людських ресурсів й інституційних структур; навчання спеціалістів з туризму, а також нарощення потенціалу в галузі туризму з метою підвищення стандартів якості надання туристичних послуг; розвиток і сприяння туризму на основі місцевих громад [3].

Туристична політика України на ринку міжнародного туризму базується на активній маркетинговій стратегії, яка допомагає заохотити іноземних туристів відвідувати нашу країну шляхом створення позитивного туристичного іміджу країни. З цією метою вводиться спрощення візових формальностей, продовжує будуватися індустрія туризму та підвищується, відповідно до європейських стандартів, якість обслуговування.

На цей час структура в'їзного туризму в Україні представлена такими основними його видами, як відпочинок на морському узбережжі, культурний, релігійний та лікувальний туризм. За даними Євробарометра, у 2018 р. серед мотивацій відпочинку туристів з ЄС в Україні переважали пляжний туризм – 39 %, відвідування родичів та друзів – 38 %, відпочинок на природі – 31 %, відвідування історичних міст – 27 %, культурний туризм (релігійний, гастрономічний туризм тощо) – 26 %, лікувальний і оздоровчий туризм – 13 %, спортивний туризм – 12% та подієвий туризм – 9 % [4].

Диверсифікація послуг дає змогу розвивати в Україні такі напрями, як культурно-пізнавальний і екскурсійний, екологічний, спортивний, а також сільський туризм. Ринки курортно-лікувального, круїзного, спортивного та гірськолижного туризму повинні привертати до себе увагу жителів інших країн. Для цього в Україні необхідно створити базу даних, інформація якої буде відкритою та доступною на туристичних інтернет-порталах.

У напрямку євроінтеграції України для встановлення регіонального співробітництва у сфері туризму з країнами ЄС основними завданнями мають бути:

- створення структурних підрозділів з питань туризму в обласних та місцевих державних адміністраціях;
- встановлення нових вимог і стандартів вищої освіти у вищих навчальних закладах, що забезпечить належну підготовку фахівців у сфері туризму;
- підвищення фінансування та покращення якості заходів, що допоможуть країні сформуванню, стимулюванню та підвищенню попиту на національний туристичний продукт.

Перераховані заходи мають стимулювати туристичний та культурний обмін між молоддю і студентами країн Європейського Союзу та Україною, сприяти ефективному впровадженню державної політики соціалізації молоді, зробити нашу країну відкритою для світового суспільства та зміцнити співробітництво між Україною та Європейським Союзом.

Ще одним аспектом важливості розвитку туристичної сфери є те, що в багатьох країнах туризм є джерелом значних надходжень до державного бюджету, але в Україні цей потенціал не є достатньо реалізований [1, с. 42]. Тому для підвищення туристичного потенціалу в Україні потрібно забезпечувати належний розвиток туристичної сфери за умови чіткої організації, впровадження ефективних механізмів державного регулювання галузі, залучення до неї досвідчених і кваліфікованих кадрів.

Виходячи зі світового досвіду необхідно, щоб законодавчі та виконавчі органи забезпечили зацікавлений підхід до розвитку туризму, зробили все можливе для того, щоб він став частиною загальнодержавної гуманітарної політики і пріоритетів, враховувався при розгляді інших питань, які мають національне значення [3].

Список використаних джерел:

1. Мірошник Р. О., Щир І. В. Розвиток туристичної галузі України: особливості та проблеми. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Проблеми економіки та управління*. 2013. № 754. С. 41–46.
2. Величко В. В. Організація рекреаційних послуг: навч. посіб. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2013. 202 с.
3. Туризм. *Євроінтеграційний портал Європа-Україна*. URL: <https://eu-ua.org/yevrointehratsiia/turyzm> (дата звернення: 28.03.2019).
4. Preferences of Europeans towards tourism. *Flash Eurobarometer 432*. 2016. URL: <http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/publicopinion/index.cfm/ResultDoc/download/DocumentKy/71132> (Last Accessed: january 2016).

Науковий керівник: Алексєєва Тетяна Іванівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ, ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУЦІЇ ТА ДИПЛОМАТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ (2009 – 2019рр.): ІНТЕГРАЦІЙНО-БЕЗПЕКОВИЙ І РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІРИ

Ціватий Вячеслав Григорович,
доцент кафедри історії світового українства,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
кандидат історичних наук, доцент,
заслужений працівник освіти України,
tsivatyi@gmail.com

Інтеграція у сфері зовнішньої політики та безпеки є одним з найбільш амбітних і водночас найбільш суперечливих вимірів інтеграційних процесів в Європейському Союзі, що відповідно має свої історичні інституційні традиції та стратегічні напрями [1, с. 268 -274; 4].

Європейський Союз – це досить складний історико-політичний об'єкт, в якому суміщено 28 суверенних держав і європейські владні інститути з

наднаціональними повноваженнями. На сьогодні ЄС не можна назвати глобальним актором, який виступає на міжнародній арені з єдиновизначених позицій і «говорить одним голосом – співзвучно». На міжнародній та політико-дипломатичній арені в різних інстанціях від його імені виступають різні інституції – Європейська комісія (ЕК), Європейський центральний банк (ЄЦБ), Голова Європейської ради, Високий представник ЄС із зовнішніх справ та безпекової політики та ін. Зрозуміло, що таке розмаїття інституційних акторів не має можливості представляти інтереси Євросоюзу одночасно й на рівних. Саме тому в кожному конкретному випадку відповідні функції делегуються, формально чи неформально, одному чи декільком агентам (інституціям) [2, с. 26 – 29].

З самого початку зовнішня політика і дипломатія були відокремлені від загального кола сфер європейської інтеграції, оскільки до них неможливо було застосувати модель наднаціональної комунітаризації, тобто передачі окремих повноважень на рівень наднаціональних структур. Зовнішньополітична інтеграція розвивалась шляхом створення власних механізмів та процедур із залученням комунітарних органів ЄС, але при збереженні ключової ролі держав-членів у процесі прийняття зовнішньополітичних рішень і рішень у політико-дипломатичній сфері.

Разом з тим, логіка інтеграції зовнішньої політики в Євросоюзі вибудувалась навколо ідеї становлення і підтримання уніфікованого зовнішньополітичного позиціонування ЄС, його автономної міжнародної суб'єктності та здатності «говорити одним голосом». А для цього необхідне не лише посилення солідарності держав-членів у визначених питаннях відносин із зовнішнім поліцентричним світом, але й запровадження певного ступеня централізації процесу прийняття спільних рішень, в тому числі шляхом створення інституційних механізмів, здатних здійснювати агрегацію позицій національних держав та ретранслювати її назовні якою спільну позиції Євросоюзу [1, с. 26 – 29; 5; 8].

Протягом багатьох років ці функції виконували держави, головуєчі в Європейській Раді. З набуттям чинності Амстердамським договором деякі повноваження із забезпечення єдності представництва ЄС у зовнішніх зносинах були надані Високому представнику з питань спільної зовнішньої та безпекової політики, хоча головну роль у формуванні та реалізації зовнішньополітичного порядку денного продовжували відігравати головуєчі держави. Поряд з цим, взаємодія із міжнародними партнерами у питаннях, віднесених до комунітарного рівня, відбувалась під проводом Комісії Європейського Союзу, передусім Комісара із зовнішніх справ.

Така інституційна дисперсія зовнішньополітичних функцій обмежувала ефективність та послідовність діяльності ЄС на міжнародній арені. Тому формування більш злагодженого та цілісного механізму здійснення спільної зовнішньої політики стало одним із головних завдань в ході вироблення Європейської Конституції, підготовка проекту якої покладалась на Європейський Конвент. Саме в ході дискусій у Конвенті у 2002 – 2003 роках з подачі представника Німеччини, тодішнього державного секретаря МЗС ФРН Гюнтера Плойгера виникла ідея створення окремого органу, покликаного посилити координацію зовнішньополітичної діяльності ЄС, а з нею і вплив євроінтеграційної спільноти у

світі. У результаті, у тексті Європейського Конституційного договору містилось положення про заснування Європейської служби зовнішньої діяльності (ЄСЗД).

Інституціональні дискусії призвели до ухвалення Європейською Радою 26 липня 2010 року базового рішення щодо порядку організації та функціонування ЄСЗД. Цим рішенням визначались основні юридичні рамки, організаційна будова та ключові функції нового органу. Але засади роботи Служби, викладені у базовому рішенні, не створювали чітких і вичерпних умов її функціонування. Низка аспектів як процедурного, так і практичного характеру залишились без однозначного трактування і повинні були вироблятися безпосередньо у процесі діяльності [6, с. 433 – 453].

За своїми функціональними якостями ЄСЗД не може вважатися дипломатичною службою «у чистому вигляді». До її повноважень належить координація сфер, які не є типовими для дипломатичного відомства (кризове регулювання, планування цивільно-військових операцій), при тому, що вона позбавлена низки «класичних» для нього функцій, в тому числі функцій консульської підтримки та візового забезпечення, які держави-члени категорично відмовляються включати до компетенції Служби.

Ключова для будь-якого міністерства закордонних справ представницька функція також включена до компетенції ЄСЗД у обмеженому вигляді. Тому більш справедливо буде характеризувати ЄСЗД як інноваційний, експериментальний орган зовнішньої політики інтеграційного об'єднання, покликаний синтезувати позиції його учасників, оптимізувати наявні в нього засоби і виступати від його імені у взаємодії із зовнішнім світом, не підміняючи при цьому первинних функцій національних дипломатичних відомств.

Якщо у функціональному відношенні ЄСЗД являє собою інтеграційний експеримент, то в організаційному плані ця Служба поєднує в собі, з одного боку, ознаки дипломатичного відомства, а з іншого, корпоративні практики Єврокомісії. Як і класичне дипломатичне відомство, ЄСЗД складається з центрального апарату та мережі закордонних делегацій. Центральний апарат має складну розгалужену структуру.

Найбільш інноваційним є кадровий аспект діяльності ЄСЗД [7]. Ситуація ускладнюється тим, що якість взаємодії на цьому рівні не є однорідною, а варіюється в залежності від політичних і практичних преференцій держави. Однак можна виявити деякі загальні тенденції, які характеризують взаємини між ЄСЗД та державами-членами в цілому. Насамперед слід відзначити, що держави з самого початку прагнули забезпечити максимальне включення своїх представників до лав новоствореної структури для того, щоб мати прямий контроль за її діяльністю, особливо у пріоритетних для себе напрямках.

Що стосується взаємодії центрального апарату Служби з національними міністерствами закордонних справ, то цілком очевидною є тенденція до поступового вироблення в них «інтеграційних рефлексів» [8]. Взагалі, попри істотне звуження кола організаційних і бюрократичних проблем у взаємодії ЄСЗД з державами-членами, говорити про встановлення оптимального балансу цієї взаємодії ще зарано. Магістральним на цьому рівні залишається питання політичної ролі ЄСЗД у формуванні та здійсненні спільної зовнішньої політики ЄС.

Бачення цієї ролі в багатьох країнах ЄС ще не є остаточно сформованим, і результат цього процесу великою мірою залежить від трьох факторів: по-перше, прагнення держави до посилення ЄС як глобального актора, по-друге, оцінки того, як функціонування ЄСЗД сприяє чи не сприяє реалізації цього прагнення, і по-третє, реальної користі, так би мовити «доданої вартості» від роботи цієї структури для зовнішньополітичних пріоритетів держав [9].

Однак для забезпечення такої «доданої вартості» ЄСЗД повинна мати можливості для здійснення самостійного курсу, які, в свою чергу, визначаються політичною волею держав. Утім, навіть у такому замкненому колі ЄСЗД вже вдалось окреслити свою нішу у комплексі зовнішньої політики євроінтеграційної спільноти, і цілком очевидно, що у цьому комплексі Служба не здатна взяти на себе функції національної дипломатії.

За такого стану речей, на перший план виходить спроможність ЄСЗД знаходити баланс між різними групами держав-членів ЄС, не перетворюючись на всього лише додатковий інструмент зовнішньої політики великих держав, але й не виступаючи засобом обмеження їхніх політичних стратегій.

Отже, система координації дипломатичної служби Європейського Союзу у 2017 – 2018 роках стала більш ефективною, особливо щодо прийняття оперативних рішень і розширення сфери її повноважень.

Варто також відзначити подальший інституціональний розвиток і трансформацію концептуальних засад нової дипломатичної служби ЄС, що відбувається через зміни в структурі європейських політичних механізмів у формуванні нових інституційних зв'язків у форматі гарантування європейської та світової стабільності. Фундаментальною особливістю забезпечення діяльності нової дипломатичної служби Європейського Союзу є цілковита відповідність діяльності її інститутів європейським демократичним цінностям, що ґрунтуються на основних принципах і нормах міжнародного права. Нова дипломатична служба Європейського Союзу має великий інституціональний потенціал і відіграє важливу, а іноді й вирішальну роль у керуванні зовнішньополітичними процесами ЄС, сприяє покращенню ефективності координації його зовнішньополітичної та політико-дипломатичної діяльності.

Водночас, створення та функціонування Європейської служби зовнішньої діяльності є виявом тенденції до формування нової моделі дипломатичної роботи і дипломатичних практик, які можна назвати **інтеграційною дипломатією**. Інтеграційна дипломатія проявляється в трьох ознаках: поєднанні класичного переговорного типу відносин між державами з нормативно-ціннісним та економічним просуванням у взаємодії з недержавними акторами; поєднанні в рамках єдиної стратегії політичних і практичних сфер зовнішньої політики, які раніше розвивалися в окремих форматах; поєднанні діяльності національних держав та інтеграційних інституцій.

Тобто інтеграційна дипломатія означає рух до синтезу різних суб'єктів та об'єктів зовнішньої політики в рамках цілісної політичної стратегії та таким чином спрямована на подолання зростаючої за останнє десятиріччя (і не тільки в Євросоюзі) фрагментації зовнішньої політики.

Разом із тим, повноцінне інституціональне та інтеграційне оформлення цієї моделі ще попереду. Більшість аспектів діяльності ЄСЗД потребують належної оптимізації та усталення. Нинішній 2019 рік і наступний 2020 рік повинні стати дворічним періодом огляду та оцінки роботи Служби, для чого Високий представник має подати в середині 2020 року інституційні пропозиції та оглядовий звіт щодо ЄСЗД, за результатами якого можливе прийняття рішень стосовно шляхів підвищення ефективності та удосконалення її організації та інституціональної структури, оновлення дипломатичного інструментарію в її практичній діяльності.

Список використаних джерел:

1. Ціватий В. Г. Європейська зовнішня політика доби раннього Нового і Нового часу: проблеми інституціоналізації (теоретико-методологічний аспект) *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. Київ, 2000. Вип. 4. С. 268–274.
2. Ціватий В. Г., Громико О. А. Поліцентричність сучасного світоустрою: мегатренд XXI століття: (інституційний контекст). *Зовнішні справи*. 2014. № 8. С. 26–29.
3. Шаповалова О. І. Нормативна сила Європейського Союзу в Східній Європі *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2009. Вип. 15. С. 187–194.
4. Black J. A History of Diplomacy. Reaktion Books, 2018. 312 p.
5. Chekalenko L. D. Foreign Policy of Ukraine: monograph / Based on the scientific concept of Professor Lyudmyla D. Chekalenko / Scientific editor Rector of the Diplomatic Academy of Ukraine under the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine V. G. Tsivatyi. K.: «LAT&K», 2016. 294 p.
6. Howorth J. Decision-making in security and defense policy: Towards supranational inter-governmentalism? *Cooperation and Conflict*. 2012. Vol. 47, no. 4. P. 433–453.
7. International Relations. Edited by Stephen McGlinchey. Bristol, England, 2017. Part I: Diplomacy. P. 26–36.
8. The EU Presence in International Organizations. Ed. by: Spyros Blavoukos and Dimitris Bourantonis. London, 2012. 221 p.
9. The Performance of the EU in International Institutions. Ed. by: Sebastian Oberthur, Knud Erik Jorgensen, Jamal Shahin. London, 2012. 336 p.

ВНУТРІШНІ ТА ЗОВНІШНІ ЗАГРОЗИ РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Чернишова Лариса Олексіївна,

доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кандидат економічних наук, доцент,
lach.2803@gmail.com

Чала Оксана Вікторівна,

доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кандидат економічних наук, доцент
chalaoks@gmail.com

Трансформаційні процеси, які відбуваються в Європейському Союзі, обумовлені впливом нових загроз як у внутрішньоінтеграційному середовищі, так і за межами об'єднання. Для Європейського Союзу зміни в його інституціональній

структурі, механізмі прийняття політичних рішень, економічній і соціальній політиці є ключовими чинниками, що впливають на розвиток цього інтеграційного об'єднання, а також на оформлення зовнішньополітичного вектору ЄС. Характер цих змін є складним та багато в чому кризовим, оскільки має важливі негативні наслідки для політичної та економічної систем Європейського Союзу. Це проявляється здебільшого у відсутності єдиного чіткого бачення стратегічного розвитку інтеграційного об'єднання. Так, підтвердженням цьому є представлені у 2017 році Єврокомісією п'ять можливих сценаріїв розвитку Євросоюзу до 2025 року, серед яких:

- 1) збереження ЄС у нинішньому вигляді;
- 2) концентрація країн-членів Союзу виключно на єдиному ринку;
- 3) більш тісні взаємовідносини країн у низці сфер, які прагнуть більшої інтеграції;
- 4) посилення інтеграційних процесів у сферах спільного інтересу;
- 5) більш глибока інтеграція за всіма напрямками політики [1].

Сьогодні для ЄС характерна диференційована інтеграція, коли група країн має можливість більшої інтеграції без залучення інших держав-членів. Вона існує у формі різних об'єднань європейських країн, а саме: ЄС включає 28 країн, Шенгенська зона – 26 країн, єврозона – 19 країн. Диференційовану Європу формують також неформальні політичні клуби (Скандинавські країни ЄС, Вишеградська четвірка, Веймарський трикутник, Балтійські країни або Бенілюкс), країни, які під час вступу до ЄС зарезервували opt-out (право не приєднуватися до окремих політик Євросоюзу).

Відсутність єдиного стратегічного розвитку ЄС обумовлена також змінами, спрямованими на зміщення центрів прийняття рішень та оновлення форматів взаємодії об'єднання з іншими країнами світу, що породжено виникненням вагомих економічних проблем, а саме:

- невідповідність низки держав єврозони економічним критеріям ЄС («PIIGS» – Португалія, Італія, Ірландія, Греція, Іспанія – держави єврозони, які мають найбільші проблеми в економіці);
- вагомий розрив в рівнях економічного розвитку «держав-двигунів» євроінтеграції (Німеччини, Франції) та держав Центрально-Східної Європи;
- різке зростання рівня безробіття у державах-членах ЄС, економіка яких перебуває в стагнації, що призводить до гальмування темпів економічного розвитку ЄС в цілому [3];
- неконтрольований потік біженців до Європи. Політика розселення виявилась неефективною через різне бачення напрямів вирішення кризи у різних державах-членах та відсутність солідарності серед країн ЄС (Польщі, Угорщини та Чеської Республіки, Італії та Греції) [2, с. 20];
- початок виходу Великої Британії з ЄС.

Вихід Британії з ЄС спонукає пошук додаткових джерел фінансування. Адже вклад Сполученого Королівства до бюджету ЄС складає 10-11 млрд євро щороку. З огляду на це, для часткового вирішення зазначених економічних проблем у ЄС на узгодженні знаходиться дві пропозиції: створення Офісу європейського публічного прокурора та введення податку на фінансові операції.

У межах диференційованої інтеграції у червні 2017 року 20 держав-членів ЄС погодили ухвалення законодавства, що встановлює деталі функціонування Європейської прокуратури, а в липні за нього було проголосовано в Європарламенті. Офіс європейського прокурора має запрацювати до 2021 року. Прокуратура займатиметься розслідуваннями та переслідуваннями шахрайства й інших злочинів, які стосуються фінансових аспектів ЄС, зокрема операцій з європейськими фінансами та транскордонного шахрайства з ПДВ, внаслідок чого щорічно втрачається 50 млрд євро.

Введення податку на фінансові операції за оцінками Єврокомісії може додатково принести країнам щороку 57 млрд євро, якщо його приймуть 27 держав ЄС.

За повного функціонування Офісу європейського публічного прокурора та введення податку на фінансові операції бюджет ЄС зможе отримати додаткові надходження, які дещо компенсують втрати від Brexit.

Кризова ситуація та наростання загроз з боку «Ісламської держави» й Російської Федерації погіршили безпекову ситуацію Євросоюзу. Низка країн Європейського Союзу стали цілями терористичних атак. Члени ЄС почали проводити політику посилення власної безпеки. Проте відсутність чіткої спільної стратегії об'єднання призвело до виникнення додаткових конфліктів між країнами. Все це обумовило необхідність перегляду Спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС для кращої координації дій в міжнародній сфері. ЄС було розглянуто необхідність формування колективної безпеки країн й поза НАТО. Недостатність дієвих гарантій безпеки в ЄС зумовило розробку додаткових механізмів, які дозволять зробити оборонний компонент Євросоюзу більш мобільним та функціональним.

Сьогодні Європейському Союзу необхідно знаходити нові додаткові гарантії безпеки. Глобальна стратегія ЄС, опублікована в 2016 році, передбачає досягнення Союзом власної стратегічної автономності, що можливо лише в разі створення власної європейської армії. Проте єдиної точки зору щодо цієї позиції немає, також немає єдиного розуміння, як ця структура функціонуватиме.

Таким чином, низка внутрішніх та зовнішніх загроз, які постали перед Європейським Союзом, сьогодні змусили лідерів європейських країн бути більш консолідованими щодо спільного бачення майбутнього Європейського співтовариства, а відтак взяти на себе зобов'язання щодо перспективних напрямів розвитку ЄС.

Список використаних джерел:

1. Везель Б. Саміт ЄС – найважливіші теми зустрічі на Мальті. *Deutsche Welle*: електрон. вид. 2017. 3 лют. URL: <https://www.dw.com/uk/37395482> (дата звернення: 25.03.2019).
2. Івасенко О., Дорош Л. Особливості функціонування та виклики розвитку ЄС у близькій перспективі (2017-2018 рр.). *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2017. № 1. С 19–24.
3. Безробіття в євросоні тримається на мінімумі 7 років. *Forbes Україна*: електрон. вид. 2017. 9 січ. URL: <http://forbes.net.ua/ua/news/1426639-bezrobittya-v-evrozoni-trimaetsya-na-minimumi-7-rokiv> (дата звернення: 25.03.2019).

ВПЛИВ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ЄС НА ТРАНСФОРМАЦІЮ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ

Черномаз Павло Олексійович,

доцент кафедри міжнародних економічних відносин,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кандидат географічних наук,
chernomaz@karazin.ua

Результатом реалізації ЄС зовнішньої політики сусідства стало підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС із метою досягнення економічної інтеграції за допомогою створення поглибленої і всеосяжної зони вільної торгівлі (ЗВТ) [1]. Як наслідок суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності України були змушені, переорієнтувати свої торговельні відносини відповідно до нових реалій відбулася значна трансформація зовнішньоторговельних відносин [2]. Тому сьогодні є потреба дослідити процес адаптації української зовнішньої торгівлі до нових умов.

Дослідженням загальних питань зовнішньої торгівлі України займалися українські дослідники, зокрема В. Андрійчук, Т. Андросова, В. Геєць, А. Голюков, І. Дахно, Ю. Козак, Л. Кузнецова, С. Радзієвська, А. Сібекіна, А. Філіпенко, Т. Циганкова, Л. Шинкарук, Т. Шинкоренко, С. Якубовський та ін. Серед іноземних вчених дослідженням української зовнішньої торгівлі в контексті відносин із ЄС займалися Г. Костаньян, М. Емерсон, С. Блокманс та ін. Проте в сучасній науковій літературі бракує матеріалів щодо останніх тенденцій розвитку зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС, що склалися після підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Метою нашої роботи є дослідження основних тенденцій розвитку зовнішньої торгівлі України внаслідок реалізації положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Впровадження положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС значно вплинуло на митно-тарифне регулювання і зовнішньоторговельний режим сторін [3]. І хоча юридично Угода про асоціацію з ЄС не забороняла вільну торгівлю з країнами СНД, проте фактично вийшло так, що внаслідок впровадження зони вільної торгівлі з ЄС взаємна торгівля з країнами СНД вступила в стадію інтенсивної рецесії через різність стандартів на продукцію та політичний тиск. Водночас ця угода висунула певні вимоги до українського бізнесу, що мав подолати значні технічні бар'єри в торгівлі на шляху до ринку ЄС. Особливо це стосувалося високотехнологічних галузей, передусім – машинобудування. Проте використання застарілих технологій у виробництві, низька інвестиційна привабливість, відсутність можливостей залучення недорогих фінансових ресурсів завадили вітчизняним машинобудівним підприємствам опанувати європейський ринок [4].

Розглянемо, як змінювалась динаміка експорту товарів за основними регіонами світу у зв'язку з трансформаціями, що мали місце (рис. 1).

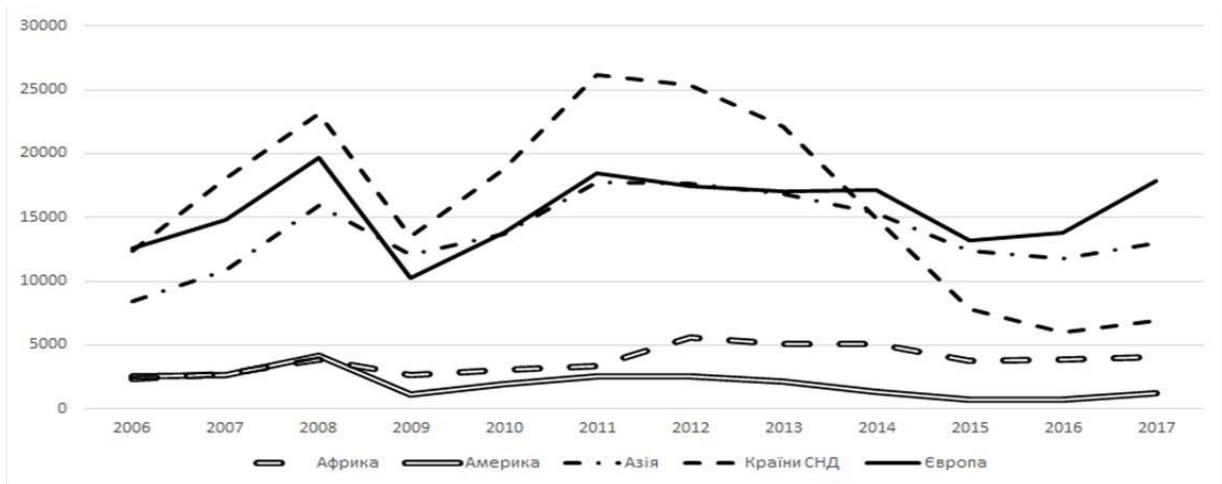

Рис. 1. Динаміка експорту товарів Україною в 2006–2017 рр. за регіонами світу. Побудовано за матеріалами [5]

Як можна бачити, найбільш різкі зміни припали на країни СНД, експорт до яких продемонстрував стрімке зниження з 2014 року. Експорт товарів до країн Європи більшу частину періоду був меншим за експорт до країн СНД. Проте з 2014 року експорт до країн Європи став більшим за експорт до країн СНД, а з 2016 року цей показник почав поступово зростати і в 2017 р. перевищив рівень 2013 року. Експорт до країн Азії мав схожу динаміку з експортом до країн Європи при дещо менших обсягах.

Аналіз динаміки імпорту товарів (рис. 2) показує, що до 2013 р. обсяг імпорту з країн СНД був найбільшим серед інших регіонів світу. У 2011 р. цей показник сягнув максимальної позначки, після чого почав зменшуватися, причому з 2014 р. – дуже стрімко. Проте в 2017 р. імпорт із країн СНД показав зростання, так само як імпорт із усіх регіонів світу. Імпорт товарів із країн Європи з 2014 р. внаслідок дестабілізації в Україні зменшувався, але з 2016 р. почав зростати і зараз знаходиться на першому місці серед регіонів світу.

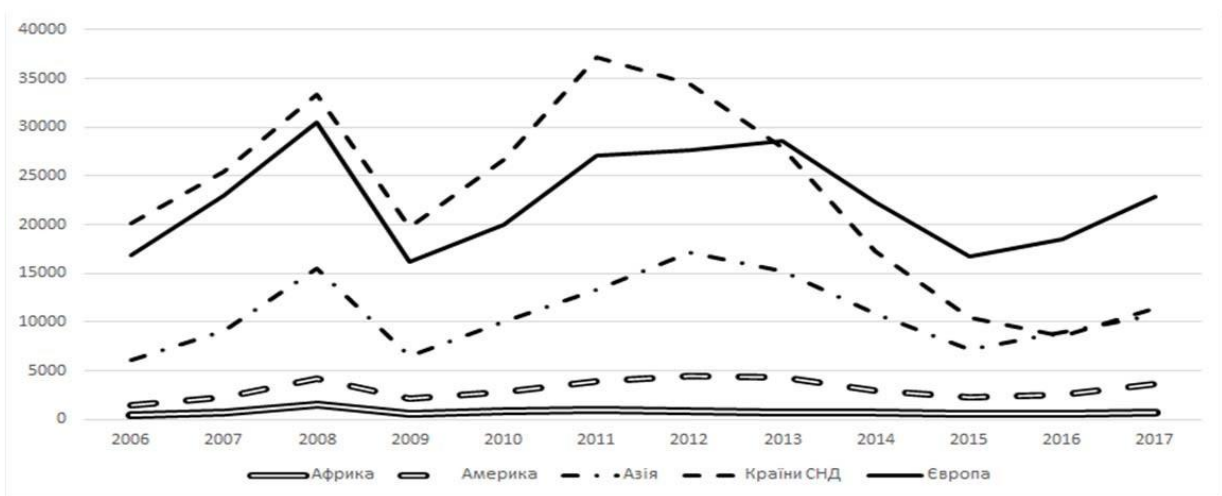

Рис. 2. Динаміка імпорту товарів Україною в 2006–2017 рр. за регіонами світу. Побудовано за матеріалами [5]

Для того щоб дослідити зміни, яких зазнала географічна структура зовнішньої торгівлі України у зв'язку з підписанням Угоди про асоціацію з ЄС, проаналізуємо напрями торговельних потоків України за регіонами в 2012 та 2017 роках. Одразу ж помітно, як змінились частки важливих для експорту регіонів – країн СНД та Європи (рис. 3). В 2012 р. найбільші експортні потоки з України спрямовувалися до країн СНД – 37 %, а в 2017 р. під впливом Угоди про асоціацію з ЄС лідером стали країни Європи, частка яких збільшилась на 16 % та склала 41 %. Водночас експорт до країн СНД стрімко втратив свої позиції та опинився на третьому місці з часткою 16 %. Країни Азії зберегли своє друге місце: в 2017 р. частка експорту до них зросла з 26 до 30 %, проте грошовий обсяг зменшився. Решта регіонів також не змінили своє місце в «рейтингу», хоча вартісні обсяги експорту до них помітно знизилися.

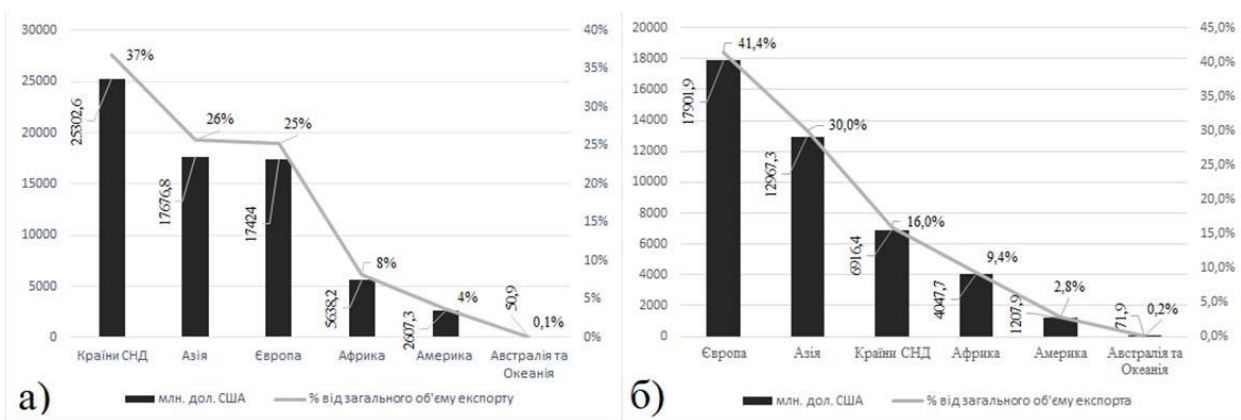

Рис. 3. Географічна структура українського експорту товарів в 2012 (а) та 2017 (б) роках. Побудовано за матеріалами [5]

Щодо імпорту товарів до України в 2012 та 2017 рр. (рис. 4), то, як і в експорті, помітними є зміни позицій країн Європи та СНД. У 2012 р. Україна імпортувала найбільше товарів із країн СНД – 41 %, а в 2017 р. їхня частка суттєво зменшилась – до 23 %. З країнами Європи ситуація прямо протилежна: у 2012 р. їхня частка становила 33 %, а в 2017 р. вони вже мали 46 %. Питома вага імпорту з країн Азії та Америки незначно зросла (відповідно на 1,5 % та 2,3 %). Частки імпорту з країн Африки, Австралії та Океанії майже не змінилися, але вартісні обсяги за всіма регіонами зменшились.

Однією з причин повільного зростання експорту до ЄС є квотування. Відповідно до умов ЗВТ між Україною та ЄС для окремих українських товарів почали діяти квоти, в межах яких виробники можуть експортувати продукцію без мита. Проте попри можливість безмитної торгівлі для деяких товарів квоти залишились невикористаними, оскільки вони не можуть потрапити на ринок ЄС переважно через технічні бар'єри в торгівлі (невідповідність стандартам). Це, зокрема, м'ясо овець або кіз, гриби, йогурти і молочні спреди, а також продукти хімічної промисловості.

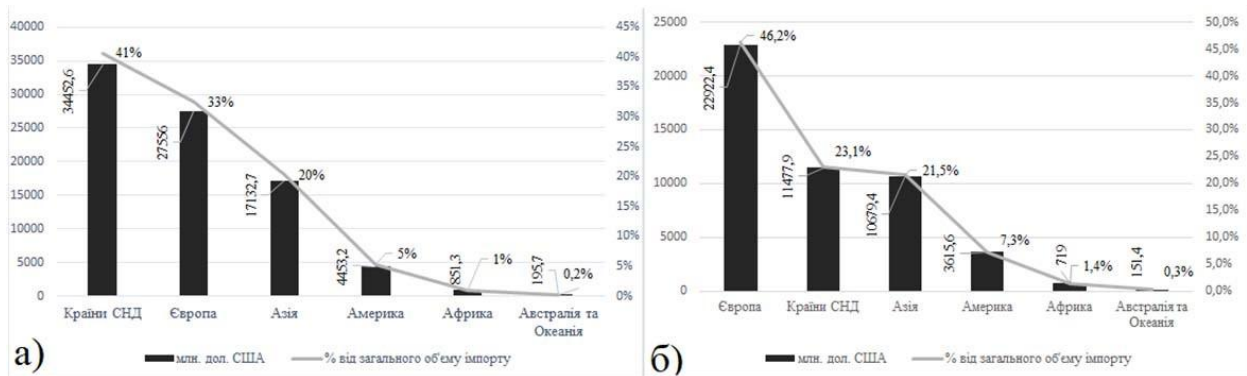

Рис. 4. Географічна структура українського імпорту товарів в 2012 (а) та 2017 (б) роках. Побудовано за матеріалами [5]

Важливим моментом є й те, що збільшення українського експорту до країн Європи в останні роки ще не свідчить про істотні успіхи України у торгівлі з західними партнерами та покращення економіки країни загалом. Проблема в тому, що український бізнес не почав виготовляти унікальну продукцію з високою доданою вартістю, у якій є необхідність в країнах ЄС. Як і раніше, основними категоріями експорту до ЄС є сільгосппродукція та сировина (руди, чорні метали). Від цінової кон'юнктури на них залежить обсяг експорту. Тому ситуація на ринках сировини дуже впливає на обсяги експорту.

Угода про Асоціацію між Україною та ЄС змінила напрямки зовнішньої торгівлі України порівняно з тими, що існували до її підписання. Значно скоротився зовнішній товарообіг з країнами СНД (передусім із Росією та Казахстаном), тоді як країни Європи отримали більшу частку як в експорті України, так і в імпорті. Однак вартісні обсяги товарообігу значно зменшились внаслідок кризових явищ, що виникли в українській економіці. Зниження відбулося за всіма товарними позиціями, але в експорті найбільших втрат зазнало машинобудування, продукція якого значною мірою була орієнтована на ринок СНД. Менше зниження продемонструвала продукція агропромислового комплексу, виробники якої за окремими категоріями товарів змогли вийти на ринок ЄС, а також не втратити свої позиції на ринках країн Азії та Африки. У перспективі можливе нарощування поставок товарів до країн ЄС, якщо економічна ситуація в Україні стабілізується, а в експорті з'явиться готова продукція з високою доданою вартістю, яка буде відповідати європейським технічним стандартам. Однак є велика імовірність того, що через неможливість вкладення значних інвестицій у високотехнологічне виробництво та технічні бар'єри в торгівлі з країнами ЄС Україна поглибить асиметричну торгівельну ситуацію з переважанням експорту дешевої сировини та імпорту дорогих готових виробів.

Список використаних джерел:

1. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 29.03.2019).

2. Черномаз П. О., Чавалах О. І. Трансформація структури зовнішньої торгівлі України у зв'язку з підписанням Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Сер. Міжнародні відносини. Економіка. – Країнознавство. Туризм.* 2017. Вип. 6. С. 82–88.

3. Андрійчук В. Г., Іванов Є. І. Вплив угоди про асоціацію між Україною та ЄС на митно-тарифне регулювання і зовнішньоторговельний режим сторін. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право.* 2014. № 3. С. 4–15.

4. Семенюк І. Ю. Проблеми адаптації українських підприємств до євроінтеграційного процесу *Ефективна економіка.* 2015. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4068> (дата звернення: 29.03.2019).

5. Державна служба статистики України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 29.03.2019).

ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР: КОМПАРАТИВНІ ЗАСАДИ

Чернуха Тетяна Станіславівна,

аспірант кафедри міжнародних економічних відносин і менеджменту ЗЕД,
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця,
Tatyana0009@gmail.com

В умовах реформування вищої освіти (ВО) в Україні особливого значення набуває дослідження досвіду запозичення системи організації ВО інших країн. Оскільки система ВО є елементом більш широкої інституціональної системи країн в цілому, то вона передбачає розуміння передумов запозичення компонентних елементів інших систем і відповідне розуміння можливостей їх впровадження в українських умовах. Таким чином створюються умови для зростання якості інституціонального забезпечення системи ВО України відповідно до «Strategic framework for European cooperation in education and training». Компаративний аналіз є одним із дієвих способів визначення можливостей такого запозичення елементів інституціональної системи ВО. Таким чином, метою дослідження є визначити специфіку елементів інституціонального устрою систем ВО для виявлення їх готовності до інтеграції до Європейського Союзу на підставі поглибленого аналізу теоретичних засад компаративного аналізу.

Звернення до компаративних методів дослідження економічних систем дозволяє застосувати існуючі напрацювання в аналізі інституціональних елементів освітньої галузі. Методологічні основи порівняльного аналізу сконцентровані на забезпеченні виявлення характеру зв'язків, закономірностей взаємодії таких складових інституціональної ієрархії, як цінності, інституції, інститути, інституційні комплекси (інституціональні блоки, базові інститути) систем ВО та соціально-економічних систем (СЕС) у цілому.

Теоретичні основи вивчення інституціонального компаративного аналізу закладено в роботах таких вчених, як Р. Коуз, А. Грейф. Практичне застосування інституціонального компаративного аналізу можна побачити у дослідженнях С. Фрейвальда, В. Липова.

Компаративний аналіз економічних систем передбачає визначення загального й особливого. Відповідно, критерієм оцінки є збіг або відмінність об'єктів порівняння саме у цьому особливому, оскільки порівнюються однорідні явища або їх частини, що мають спільні критерії. Тут вступає в дію допущення «за інших рівних». Компаративний аналіз є дієвим інструментом виявлення ефективних форм функціонування і відтворення інституціональних систем. Однією з яких є система ВО.

Серед найбільш застосованих напрямів компаративного аналізу систем ВО можна виділити наступні: кількісний/якісний компаративний аналіз, графічний компаративний аналіз, інституціональний історичний на основі використання теорії ігор, інституціональний компаративний аналіз.

Кількісний компаративний аналіз систем ВО показує оцінку якості системи освіти, яка склалась у певній СЕС. Оцінка якісних показників освітнього простору окремої країни зумовлює комплексне оцінювання всіх елементів структури системи освіти. Крім того, якісні показники системи ВО окремої країни показують рівень її розвиненості. Так, як демонструють результати дослідження, проведеного в Гарвардському університеті, кожен додатковий рік навчання не лише підвищує дохід і продуктивність випускників, а й знижує показники бідності, злочинності, безробіття, алкоголізму тощо в країні [1, с. 341]. У США оплата праці громадян з ВО в 2,5 рази вище, ніж у громадян із середньою освітою [2, с. 16]. Крім того, однією з головних цілей освіти для підготовки до вступу до Європейського Союзу є підвищення якості освіти. Це підкреслює стратегічна рамка Європейського співробітництва в області освіти та підготовки. Аналіз кількісних показників ВО може показати її якість, що, в свою чергу, має прямий вплив на розвиток країни. Крім того, в дослідженні Т. Чернухи компаративний кількісний аналіз наглядно ілюструє якісні характеристики систем ВО [3, с. 105].

Графічний компаративний інституціональний аналіз передбачає дослідження елементів порівняння елементів інституціональних систем за допомогою малюнків, діаграм, графіків. Під час дослідження їх форми і змісту можна зробити відповідні висновки щодо аналітичних обґрунтувань деяких процесів. Це дозволяє наглядно продемонструвати характер, динаміку певної економічної системи, в тому числі і системи ВО.

На думку А. Грейфа, теорія ігор досліджує ситуації, які виявляються стратегічними, а саме пояснюють оптимальну поведінку одного гравця як реакцію на дії іншого [4, с. 4824]. В свою чергу, компаративний аналіз систем ВО з використанням теорії ігор дозволяє визначити набір можливих дій та їх наслідків, які виникають за відповідних дієвих комбінацій інших сторін. Отже, знаючи особливості культури певних країн, можемо простежити специфіку еволюції специфічних відносин у системі ВО відповідних СЕС. Так, у країнах Перської затоки, які ставлять своїм завданням створити заклади вищої освіти (ЗВО) світового рівня, здійснюються серйозні перетворення в освітньому просторі. Соціальна спрямованість ціннісної системи тут має виражений егалітарно-колективістський характер. Визначено, що в країнах із колективістською культурою студенти не проявляють ініціативу в процесі навчання. До них звертаються як до колективу, певної групи. Основною специфічною рисою

системи ВО в мусульманських країнах є те, що їхні дипломи котируються тільки в межах цих країн, за винятком дипломів, що надані ЗВО, які існували з часів Середньовіччя. Зараз роль диплома тут значно зростає. І такі країни, як Єгипет, Саудівська Аравія, Ліван, вже мають найбільшу кількість ЗВО серед країн Перської затоки [5, с. 45]. І, для прикладу, щоб потрапити до ЗВО Єгипту, потрібні відмінні результати вступних іспитів. Диплом педагогічного училища є пропуском до ЗВО вищої категорії. Навчання є безкоштовним для всіх громадян таких країн, крім того, кожен, хто має відповідний рівень підготовки, може навчатись у будь-якому ЗВО світу за рахунок держави, з отриманням соціальної допомоги. Це, відповідно, стимулює молоде покоління на навчання [5, с. 45]. Таким чином, забезпечується відповідна реакція на певні передумови, створені державою.

Інституціональний компаративний аналіз дозволяє визначити інституціональні елементи, які найбільшою мірою за умовами походження, формування, функціонування є релевантними українському інституціональному контексту. Відповідно, вони можуть бути інтегровані з мінімальною трансформацією до інституціонального системи освіти України та здатні забезпечити зростання ефективності її функціонування в цілому. Ще, в свою чергу, сприятиме вдосконаленню інституціональної складової ВО України, відповідно до вимог стратегічної рамки Європейського співробітництва в області освіти та підвищення кваліфікації кадрів [6, р. 12].

Ефективність функціонування інституціональної складової систем ВО забезпечується комплементарністю їх елементів. Трансформація окремих інституцій або інститутів зумовлює необхідність часткових або й повних змін інших її складових. Тому інституціональний компаративний аналіз передбачає системний підхід охоплення всього комплексу елементів інституціонального устрою системи ВО.

Специфіка інституціонального устрою системи ВО окремих країн відбиває розвиток інституціональної структури освітнього простору відповідних СЕС. В основі англосаксонської СЕС перебувають цінності протестантизму й індивідуалістсько-конкурентної спрямованості. Така система цінностей передбачає виражений індивідуалізм нації. Соціальним виправданням можна вважати турботу кожної особистості про власні потреби і прагнення до самоствердження, самовираження. Простежуємо взаємозв'язок ціннісних орієнтацій на систему ВО в цій СЕС. Навчальний процес індивідуалістських країн передбачає, перш за все, розвиток самостійності і впевненості. Студенти охоче проявляють ініціативу до участі в бесіді. Крім того, в цій СЕС сформовані офіси інституціональних досліджень, які відповідають за впровадження, вдосконалення, вивчення ефективності норм, правил, організації навчального процесу (прийом абітурієнтів, створення умов навчання, стратегічне й фінансове планування, акредитацію, оцінку ефективності роботи окремих підрозділів і служб, що відповідають за надання ВО) [7, р. 24]. В Австралії і Новій Зеландії інституціональні дослідження зосереджені на оцінці якості освіти, процесу навчання, підготовки внутрішньої та зовнішньої звітності [8, р. 6–7]. В країнах, де сформувався постперехідний капіталізм, головний вплив на формування інституціональної моделі справляють релігійні цінності православ'я. В

інституціональній сфері мають домінуючий вплив комунітарні цінності. Особливістю ціннісної системи країн із постперехідним капіталізмом є поєднання егалітано-колективістської й індивідуалістсько-конкурентної наповненості ціннісних орієнтацій. У системі освіти цієї СЕС не створено спеціальних структур, яким було би делеговано повноваження з проведення інституціональних досліджень. Вони носять епізодичний характер, виконуються розрізненими підрозділами ЗВО.

Таким чином, особливості елементів структури системи ВО зумовлюють специфіку їх компаративного аналізу. Використання зазначених напрямів компаративного аналізу в процесі дослідження систем ВО дасть можливість визначити інституціональні елементи, які є релевантними українському інституціональному освітньому простору. Вони можуть бути інтегровані до інституціональної системи освіти України. Це сприятиме зростанню якості ВО України відповідно до рівня стратегічної рамки Європейського співробітництва в області освіти та підвищення кваліфікації кадрів.

Список використаних джерел:

1. Федорова М. В. Образовательные услуги и их типология в инновационной экономике. *Проблемы современной экономики*. 2011. № 2. С. 340–342.
2. Карпенко М. Новая роль высшего образования в эпоху развития инновационной экономики, глобализации и депопуляции. *Альма матер (Вестник высшей школы)*. 2007. № 9. С. 12–18.
3. Чернуха Т. С. Інституціональні передумови формування систем вищої освіти країн світу: порівняльний аналіз. *Науковий вісник ужгородського національного університету. Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. С. 103–108.
4. Грейф А. Институты и путь к современной экономике. Уроки средневековой торговли / пер. с англ. И. Кушнарева; вступ. ст. М. Юдкевич; Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики». М.: Изд. дом Высшей школы экономики, 2013. 536 с.
5. Ель Гуессаб К. Проблеми створення суспільства знань в Арабських країнах. *Культурологічний вісник нижньої Наддніпряни*. 2013. С. 44–46.
6. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of Regions. An updated strategic framework for European cooperation in education and training. COM (2008) 865 final. Brussels: Commission of the European Communities, 2008. 16 p.
7. Volkwein F., Liu Y., Woodell J. The Structure and Functions of Institutional Research Offices. The Handbook of Institutional Research San-Francisco : Jossey-Bass eds. In: Howard R.D., McLaughlin G.W., Knight W.E. 2012. P. 22–39.
8. Sharma R. Comments: Changigng Perspectives on Institutional Research. *Journal of Institutional Research South East Asia*. 2010. № 8. P. 6–7.

Науковий керівник: **Володимир Володимирович Липов**, доктор економічних наук, професор кафедри міжнародної економіки та менеджменту ЗЕД Харківського національного університету імені Семена Кузнеця.

ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ МІГРАЦІЙНОЇ КРИЗИ ЄС НА ПРИКЛАДІ НІМЕЧЧИНИ

Шаповалова Олена Вікторівна,
студентка 1 курсу магістратури групи УКЕ-51
факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
lena.dnmrk@gmail.com

Останні декілька років Європейський Союз переживає масштабну міграційну кризу. Експерти оцінюють її як найбільш серйозний виклик для Європи з часів Другої світової війни.

Збройні конфлікти в Сирії, Іраку, Афганістані, Лівії та інших близькосхідних і африканських країнах спричинили масові міграційні потоки до країн Європейського Союзу. Також, за даними Комітету Організації Об'єднаних Націй зі справ біженців, значна частина мігрантів є вихідцями з країн, на території яких не ведуться бойові дії, проте системно порушуються права людини. Європейський Союз був змушений докладати чималих зусиль, щоб впоратися з припливом людей.

За такої ситуації подолання міграційної кризи, забезпечення захисту біженців та надання допомоги державам-членам, які найбільше потерпали від припливу мігрантів, перетворилося чи не на ключове для ЄС питання. За даними опитування Eurobarometr, 38 % із 510 мільйонів громадян Європейського Союзу розглядають міграцію в якості найважливішої проблеми сьогодення.

Політика прийняття до складу Європейського Союзу нових країн і приєднання їх до Шенгенської угоди сприяли одночасно ліквідації прикордонного контролю між новими членами ЄС, а також ослаблення його на зовнішніх кордонах Євросоюзу, що полегшило проникнення біженців на територію європейської спільноти [4].

Мігруючи, біженці прагнуть потрапити до найбагатших країн ЄС, в першу чергу – до Австрії, Швеції та Німеччини. Міграційна криза саме в Німеччині була, головним чином, зумовлена проголошенням канцлером – Ангелою Меркель – політики «відкритих дверей» у вересні 2015 року. Канцлер скасувала контроль на кордонах своєї країни, дозволивши приймати до 13 000 мігрантів у день і не менше 1,2 мільйона на рік. За короткий термін до Німеччини прибуло близько 1 мільйона мігрантів. На той момент не було передбачено програм щодо місць розміщення цих мігрантів [5].

Німеччина, котра має найрозвиненішу економіку серед країн ЄС та демонструє найнижчий рівень безробіття, зіткнулася з проблемою зменшення чисельності працездатного населення. Саме цей фактор став одним із вирішальних у питанні надання притулку біженцям, використовуючи їх потім як джерело поновлення ринку праці. Для самих мігрантів Німеччина, в першу чергу, приваблива високим рівнем життя та системою соціальної допомоги, а не можливістю бути працевлаштованими, що змінило ейфорію від притоку мігрантів на соціальну напруженість, конфлікти, як правило, на національній та релігійній основі.

Міграційна політика відчутно «б'є» по державному бюджету Німеччини. Прийом та влаштування біженців потребують від держави значних витрат, які

негативно впливають на соціальну сферу країни. Скорочення витрат у зазначеній сфері для місцевих мешканців позначиться на добробуті малозабезпечених верств населення Німеччини та ще більше погіршить і без того негативне ставлення місцевих до мігрантів.

Проблема міграції розділила жителів Німеччини на тих, хто «за», та тих, хто «проти». Багато хто почав ставитися до переселенців з ворожістю. Самі німці зазначають, що міграційні потоки в західній Європі, особливо в Німеччині — це катастрофа, що призводить до культурних протиріч, насильства, тероризму та ісламізації [4].

Воно й не дивно, адже більшу частину мігрантів становлять вихідці з мусульманських країн, через що різко зросла загальна чисельність мусульман в Європі, що обов'язково спричинить зміни не тільки етнічного, але й політичного обличчя Європи. Міграційний вплив на політичну обстановку та політичні системи призведе до створення ними власних політичних партій. Не кажучи про те, що за останні роки в Німеччині за всіма показниками зріс рівень злочинності, небезпека полягає в тому, що з величезними потоками біженців з країн Близького Сходу, передусім з Сирії, прибувають представники терористичних угруповань, що зводить нанівець європейську систему безпеки.

Навіть ті німці, котрі спочатку були «за» прийняття біженців, через певний час почали виступати «проти», адже коли громадяни Німеччини працюють та сплачують податки, більша частина біженців живе за рахунок соціальної допомоги та зовсім не планує працевлаштуватися. При цьому в країні ще залишається достатня кількість людей, які підтримують міграційну політику влади і навіть вважають її недостатньо гуманною, бажають перетворити ФРН у будинок для нужденних усього світу [1].

У Німеччині активізують свою діяльність крайні праві та неонаціоналістичні партії, що спричинило протистояння серед німецьких політичних партій та критику щодо міграційної політики в бік партії Ангели Меркель – Християнсько-демократичного союзу Німеччини. Водночас політика «відкритих дверей» Ангели Меркель була різко розкритикована представниками навіть Християнсько-демократичного союзу. Було зазначено, що політика «відкритих дверей» не відповідає ні європейському, ні німецькому праву.

Гостре питання щодо біженців розколює Німеччину. Міністр внутрішніх справ Горст Зеєгофер називає міграцію «матір'ю всіх політичних проблем» країни. Міграційне питання – головна причина зниження підтримки існуючих довгий час політичних партій Німеччини [2].

Отже, війна в Сирії, конфлікти та насильство в Афганістані та Іраку, порушення прав людини в Еритреї та інші близькосхідні та африканські протистояння змушують мільйони людей шукати нові місця для проживання. Німеччина отримала найбільшу кількість заявок про допомогу. Приймаючи біженців, уряд Німеччини планував використати їх в якості нового джерела робочої сили. Проте прийняття величезної кількості біженців призвело до сильного підвищення державних витрат, криміналізації внутрішнього стану в країні, конфліктів між місцевим населенням та приїжджими, до протестів жителів німецьких міст проти міграційної політики, що проводиться владою Німеччини.

Електоральний рейтинг правлячого в Німеччині Християнсько-демократичного союзу помітно знизився. Нелегальна міграція поляризувала німецьке суспільство. Політичне, економічне та соціальне становище країни дестабілізувалося. А нинішня міграційна криза досить чітко показала нездатність Європейського Союзу, зокрема Німеччини, до прийняття рішень у надзвичайній ситуації. Неефективні дії в умовах міграційної кризи привели до того, що в європейських країнах стали все частіше обговорювати питання про майбутнє Шенгену і самого Європейського Союзу.

Список використаних джерел:

1. Вітович І. Прозріння біля «відчинених дверей»: у Німеччині заговорили про посилення міграційної політики. *Україна молода*: інформ.-політ. газ. 2019. Вип. 17. URL: <https://www.umoloda.kiev.ua/number/3421/188/130352/> (дата звернення: 23.03.2019).
2. Глава МВС ФРН: Міграція – причина всіх політичних проблем у Німеччині. *Новое время*: сусп.-політ. журн. 2018. Вип. 32. URL: <https://nv.ua/ukr/world/countries/hlava-mvs-frn-mihratsija-prichina-vsikh-politichnikh-problem-v-nimechchini-2492772.html> (дата звернення: 25.03.2019).
3. Малиновська О. А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії : монографія. Київ : НІСД, 2018. 472 с.
4. Kingsley P. Refugee crisis: apart from Syrians, who is travelling to Europe? *The Guardian*. September 10, 2015. URL: <http://www.theguardian.com/world/2015/sep/10/refugee-crisis-apart-from-syrians-who-else-is-travelling-to-europe> (Last Accessed: 28.03.2019).
5. Moody O. Annegret Kramp-Karrenbauer, Angela Merkel's successor, hints at closed border for migrants. *The Times*. February 13, 2019. URL: <https://www.thetimes.co.uk/edition/world/annegret-kramp-karrenbauer-angela-merkel-s-successor-hints-at-closed-border-for-migrants-vlhb7f3bz> (Last Accessed: 28.03.2019).

Науковий керівник: Панасенко Ганна Сергіївна, кандидат політичних наук, доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ ПОЛЬЩІ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Шуба Марина Володимирівна,

доцент кафедри міжнародних економічних відносин,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кандидат економічних наук,
marinashuba@karazin.ua

Чекотило В'ячеслав Іванович,

студент факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Конкурентоспроможність країни – одна із найвпливовіших концепцій в економіці розвитку й практичній політиці, оскільки не тільки охоплює суто економічні показники, але й оцінює економічні наслідки важливих для стабільного

росту неекономічних явищ, таких як якість політичних процесів і суспільного керування, рівень освіти, наукова база, верховенство закону, культура, системи цінностей і інформаційна інфраструктура тощо [1, с. 505].

Польща та Україна є двома постсоціалістичними державами, які мали приблизно однакову структуру економіки, схожі економічні системи до початку реформ та подібне складне геополітичне положення. Сьогодні рівень міжнародної конкурентоспроможності Польщі значно перевищує цей показник в Україні. Стабільний розвиток економіки Польщі, навіть в умовах світової кризи, інвестиційна привабливість та її позиції у рейтингах міжнародної конкурентоспроможності є результатом успішного проведення реформ та виваженої економічної політики, в результаті якої сформовано ефективну господарську систему.

З огляду на те, що забезпечення високого рівня міжнародної конкурентоспроможності є одним із важливих завдань економічної політики України, дослідження польського досвіду розвитку міжнародної конкурентоспроможності є актуальним.

Польща значно покращила свої позиції у рейтингах міжнародної конкурентоспроможності: у рейтингу конкурентоспроможності за Індексом глобальної конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму країна піднялася з 48 місця у 2006 – 2007 рр. до 37 у 2018 році, а у The IMD World Competitiveness Yearbook з 52 позиції до 34 за аналогічний період. Україна ж, навпаки, за Індексом глобальної конкурентоспроможності з 69 місця у 2006 – 2007 рр. опустилася до 83 місця у 2018 р., а у The IMD World Competitiveness Yearbook з 46 до 59 місця за відповідні роки [2; 3].

Аналіз результатів досліджень зарубіжних та вітчизняних вчених, а також розробок міжнародних рейтингових агентств засвідчив, що факторами, які найбільшою мірою визначають рівень конкурентоспроможності країни, є обсяг ВВП, обсяг прямих іноземних інвестицій, сальдо зовнішньоторговельного балансу, обсяг експорту [4].

Сьогодні Польща є восьмою за величиною економікою ЄС, її частка у загальному ВВП ЄС складає 3 %. Враховуючи відносно високий рівень продуктивності в поєднанні з низькою заробітною платою, макроекономічну стабільність, покращення інфраструктури, відкриті кордони для торгівлі та капіталу тощо, економіка Польщі є достатньо конкурентоспроможною, щоб зростання ВВП продовжилось. За прогнозами експертів, зважаючи на п'ятивідсоткове зростання ВВП у 2018 р., очікується ріст 3,5 – 4% у 2019 та 2020 роках [5].

В Україні ж ВВП та ВВП на душу населення є низькими та відносяться до факторів, що негативно впливають на рівень міжнародної конкурентоспроможності України, незважаючи на те, що у 2018 р. ВВП збільшився на 3,2 % та, за прогнозами міжнародних організацій, у середньостроковій перспективі продовжить зростати.

Наступним фактором, що формує міжнародну конкурентоспроможність Польщі та є її конкурентною перевагою, є обсяг прямих іноземних інвестицій. Завдяки активізації відносин з ЄС Польща залучила ПІІ, яких виявилось достатньо

для модернізації виробництва на базі більш високого технологічного укладу, переходу до випуску конкурентоспроможної продукції, створення нових робочих місць, запровадження сучасних форм управління і досягнення швидкого зростання темпів економічного розвитку [6, с. 88]. За кількістю залучених іноземних інвестицій серед країн Центральної та Східної Європи Польща є одним з лідерів. Особливо відзначають зростання інвестиційної привабливості Варшави, яка знаходиться у першій трійці найпривабливіших міст для інвестицій [7]. Польський бізнес-клімат сприяє залученню нових інвестицій. Так, у червні 2018 р. Польща прийняла новий Закон про підтримку інвестицій, який спрямований на розширення області, яка пропонує податкові пільги, майже до 100 % інвестиційного простору Польщі. Це стосовно діаметральна зміна стосовно старого законодавства, яке дозволяло створювати особливі економічні зони тільки на 0,08 % території Польщі. Нові правила, які скасували місцеві обмеження, будуть стимулювати як польських, так і міжнародних інвесторів [8].

Нестабільність економічної та політичної ситуації в Україні, звичайно, впливає на рівень довіри до неї іноземних інвесторів, що відбивається на обсягах залучення прямих іноземних інвестицій в економіку. Так, у 2018 р. приплив іноземних інвестицій склав 2869,9 млн дол. США [9].

У Всесвітній книзі фактів (The World Factbook) за обсягами експорту у 2017 р. Польща посіла 26 місце з 224 країн, Україна зайняла 56 місце [10]. Основними механізмами, які використовувались і на сьогодні використовуються в Польщі для підтримки експортерів, є:

- 1) урядова програма «Фінансова підтримка експорту»;
- 2) кредитні програми: довгострокові та короткострокові;
- 3) інституційна підтримка: корпорація зі страхування експортних кредитів, підтримка державних установ, запровадження спеціальних програм [11].

Однією із основних стратегій розвитку Польщі є стратегія розвитку інновацій, яка, в свою чергу, є істотним чинником зростання конкурентоспроможності національної економіки. На державному рівні в Польщі розроблені і впроваджуються багато програм розвитку інновацій. Крім того, існує система фіскальних стимулів, які передбачені польським законодавством.

Як відомо, лідерами інвестиційно-інноваційного розвитку і піднесення рівня конкурентоспроможності є великі підприємства. Проте за наявності державної підтримки в Польщі навіть малі та середні суб'єкти господарювання здійснюють наукові дослідження, виконують замовлення великих підприємств за рахунок часткового державного фінансування. Підвищення інноваційної активності бізнесу, в тому числі малого та середнього, є одним із пріоритетів політики Польщі і розглядається як один із найважливіших чинників підвищення конкурентоспроможності національної політики в цілому. Держава нерідко здійснює пряму підтримку розробки інноваційних продуктів малими та середніми підприємствами через надання їм грантів та пільгових кредитів, інформаційного забезпечення тощо [6, с. 93].

Таким чином, досвід Польщі з підвищення міжнародної конкурентоспроможності показує, що Україні необхідно продовжувати проводити реформи, зосередитись на покращенні інвестиційного клімату та стимулюванні

внутрішнього товаровиробника до виробництва товарів та послуг, конкурентних на зовнішніх ринках, стимулювати інноваційний розвиток, що потребує ефективних заходів із боку держави у кооперації з приватним бізнесом.

Список використаних джерел:

1. Шмігельська З. К. Оцінка ролі інновацій у забезпеченні конкурентоспроможності вітчизняної економіки. *Вісник НУ «Львівська політехніка»*. 2007. № 594. С. 505–509.
2. The Global Competitiveness Report. The World Economic Forum. URL: <https://www.weforum.org/> (Last Accessed: 24.03.2019).
3. The IMD World Competitiveness Yearbook. IMD World Competitiveness Center. URL: <https://www.imd.org/wcc/world-competitiveness-center/> (Last Accessed: 24.03.2019).
4. Вертелева О. Фактори міжнародної конкурентоспроможності України. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2016. № 3. С. 33–48. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknteu_2016_3_4 (Дата звернення: 23.03.2019).
5. Piątkowski M. Poland has become Europe's growth champion, but can this success continue? *Emerging Europe*. URL: <https://emerging-europe.com/voices/poland-has-become-europes-growth-champion-but-can-this-success-continue/> (Last Accessed: 23.03.2019).
6. Кукурудза І. І. Міжнародна конкурентоспроможність української економіки в контексті польського досвіду . *Вісник Черкаського університету*. Серія «Економічні науки». 2016. № 4. С. 87–96.
7. Закордонні інвестори творять тисячі робочих місць в Польщі. URL: <http://vsetutpl.com/zakordonni-investory-tvoryat-tysyachi-robochykh-mists-v-polschi> (Last Accessed: 24.03.2019).
8. How to do business in Poland. PAIH. URL: https://www.paih.gov.pl/publications/how_to_do_business_in_Poland (Last Accessed: 22.03.2019).
9. Прямі іноземні інвестиції по країнах. Державний комітет статистики України. URL: http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/zd/inv_zd/nadh_pi/nadh_pi_1218u.xlsx (Дата звернення: 23.03.2019).
10. The World Factbook. CIA. URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2078rank.htm> (Last Accessed: 23.03.2019).
11. Юхта О. І. Політика підтримки експорту: досвід «нових європейських економік». *Вісник Інституту економіки та прогнозування*. 2016. С. 57–64. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/viep_2016_2016_9 (Last Accessed: 22.03.2019).

ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Юдічева Ольга Петрівна,
доцент кафедри товарознавства та комерційної діяльності в будівництві,
Київський національний університет будівництва і архітектури,
кандидат технічних наук, доцент,
olga.iudicheva@gmail.com

Одним із п'яти принципів сталого глобального забезпечення продовольством, що складають основу Римської декларації щодо всесвітньої продовольчої безпеки (World Summit on Food Security, Rome, 16–18 November

2009), є усунення причин голоду і бідності та затвердження права кожної людини на доступ до безпечної, достатньої та біологічно цінної їжі. Цей принцип має розглядатися відповідно до прогресивної реалізації права на достатнє харчування в контексті національної продовольчої безпеки кожної країни [1].

Як обов'язок держави продовольча безпека, відповідно до Декларації, включає у себе фізичну і економічну доступність, продовольчу незалежність, надійність відносно сезонних і погодних коливань та стійкість зростання виробництва. У контексті національної безпеки держави продовольча безпека складається з проведення ефективної аграрної політики, створення умов для повноцінного розвитку сільськогосподарської галузі, розбудови розвиненої інфраструктури тощо.

Для того щоб оцінити можливості конкретної країни, розраховують індекс продовольчої безпеки. До 2017 р. зазначений індекс складався з трьох одиничних показників: якість та безпечність харчових продуктів, фінансова і фізична доступність; після 2017 р. додали четвертий показник – природні ресурси та стійкість. Ці зміни були пов'язані з погіршенням світової продовольчої безпеки. Крім традиційних ризиків все більш помітну роль почали відігравати проблеми із глобальним потеплінням і несприятливі погодні умови. Тому, починаючи з 2017 р., було прийнято рішення публікувати два варіанти індексу продовольчої безпеки: середній рейтинг продовольчої безпеки на основі трьох показників та скорегований з урахуванням четвертого – впливу природних факторів [2].

Особливість сьогодення – вагомий вплив факторів природного середовища на продовольчу безпеку держав світу. Наприклад, Австрія, завдяки зазначеному фактору, посідає друге місце, перемістивши США на четверту позицію. З урахуванням фактора природних ресурсів лідерами за індексами продовольчої безпеки є: Ірландія, Австрія, Франція. У цих європейських країнах сприятливі погодні умови, їхня продукція фінансово і фізично доступна, якісна та безпечна. Крім того, країни-лідери мають високий рівень життя, отже, населення має можливість споживати якісні, безпечні і, що дуже важливо, різноманітні продукти харчування. Крім того, в зазначених країнах діють досить високі стандарти щодо безпечності харчових продуктів. А місцеві виробники завдяки потужній урядовій підтримці та доступу до дешевих кредитів мають можливості для забезпечення не лише внутрішніх потреб ринку, а й для постачання товарів за кордон.

У загальному рейтингу, з урахуванням впливу природних умов, Україна обіймає 63 місце серед 113 країн і має індекс продовольчої безпеки – 54,1 бали. Перевагами України називають відносно незначну частку людей, що перебувають нижче глобального рівня бідності, безпечність продуктів харчування, низький рівень втрат продовольства, помірні тарифи на імпорт сільськогосподарської продукції, волатильність виробництва та наявність програм продовольчої безпеки. За Глобальним рейтингом найбільш негативно впливає на ситуацію з продовольчою безпекою в Україні низка факторів, що не належать до аграрних проблем, але які тісно пов'язані з загальним станом економіки, зокрема високий рівень корупції, занадто дорогі кредити, ризик політичної нестабільності [2].

Для покращення індексу продовольчої безпеки в Україні рекомендують проводити більш послідовну боротьбу з корупцією, захищати права інвесторів,

підвищувати доходи громадян. За умови достойних доходів більша частка населення України зможе покращити біологічну цінність щоденного раціону, урізноманітнити його, тобто забезпечити надходження не лише потрібної кількості кілокалорій з їжею, але й необхідних життєвоважливих незамінних макро- і мікронутрієнтів, від яких залежить добре здоров'я і самопочуття.

Звіт Об'єднаного секретаріату ФАО/ВООЗ, який було складено за результатами міжнародної конференції, що розглядала проблеми сучасного харчування (Рим, 2014 р.) [3], містить чітко окреслене коло рекомендацій всій світовій спільноті щодо покращення мікронутрієнтного складу раціону харчування найбільш вразливих категорій населення – вагітних жінок, жінок репродуктивного віку і дітей. Для жінок рекомендують проводити постійний контроль за надходженням до організму заліза, фолієвої кислоти та цинку. А в харчуванні дітей дошкільного віку пропонують забезпечувати достатнє надходження заліза і вітаміну А. За результатами проведених досліджень глобальними у світі є дефіцити: заліза, цинку, вітаміну А, фолієвої кислоти, йоду. Нестача кожного окремого мікронутрієнта має важкі наслідки для здоров'я людей.

Актуальність цієї проблеми для України беззаперечна, адже в нашій країні близько 9 % невагітних та 27 % вагітних жінок, 22 % дітей дошкільного віку мають анемію, у виникненні якої одним із найсуттєвіших факторів є дефіцит заліза. 24 % дітей дошкільного віку мають фізіологічний дефіцит вітаміну А, 2,5 % вагітних страждають на нічну сліпоту внаслідок дефіциту вітаміну А, у 70 % дітей дошкільного віку існує дефіцит йоду, 16 % населення має ризик неадекватного споживання цинку [4, с. 3].

Отже, вирішення завдань, які ставить перед людством продовольча безпека, вимагає комплексного підходу. Лише враховуючи всі фактори, що впливають на продовольчу безпеку, можна подолати проблеми чи запобігти їх появі.

Список використаних джерел:

1. Що таке світова продовольча безпека і чому Україна посідає 63 місце у рейтингу. URL: <http://bakertilly.ua/news/id44424/> (дата звернення: 30.03.2019).
2. Draft Declaration of the World Summit on Food Security. World Summit on Food Security. Rome, 16–18 November 2009. URL: http://www.fao.org/fileadmin/templates/wsfs/Summit/Docs/Declaration/WSFS09_Draft_Declaration.pdf/ (дата звернення: 30.03.2019).
3. Outcome of the Joint FAO/WHO Second International Conference on Nutrition. Hundred and Fiftieth Session, Rome, 1–5 December 2014. URL: <http://www.fao.org/3/a-MM323e.pdf> (дата звернення: 30.03.2019).
4. Концепція Державної науково-технічної програми «Біофортифікація та функціональні продукти на основі рослинної сировини на 2012–2016 роки». Київ. 2011. 11 с. URL: http://www1.nas.gov.ua/infrastructures/Legaltexts/nas/2011/regulations/OpenDocs/110608_189_concept.pdf (дата звернення: 31.03.2019).

ІЗРАЇЛЬ ТА ЄВРОСОЮЗ: ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В УМОВАХ ЕСКАЛАЦІЇ КОНФЛІКТІВ

Яндюк Аріна Ігорівна,

студентка 2 курсу факультету міжнародних економічних відносин та туристичного, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, zieraelle@gmail.com

Актуальність даного дослідження полягає у тому, що у 2019 році загострилися одразу два конфлікти – палестинський та голанський. Ізраїль є важливим партнером Євросоюзу у багатьох сферах співробітництва, тому доцільно дослідити вплив даних конфліктів на співпрацю у різних аспектах.

Об'єктом дослідження є євро-ізраїльські відносини, предметом – ескалація внутрішніх конфліктів Ізраїлю та їх вплив на відносини з Євросоюзом.

За даними офіційного сайту європейсько-ізраїльської асоціації преси [1], Ізраїль є одним зі стратегічних партнерів Євросоюзу в рамках Барселонського процесу з 1995 року та Союзу для Середземномор'я з 2008 року, що має на меті поглиблювати стосунки між середземноморськими державами та Євросоюзом і НАТО. Хоча Ізраїль і не є країною-членом Євросоюзу, проте не можна заперечувати важливість економічних та політичних відносин цих держав. Між Ізраїлем та Євросоюзом укладено багато економічних угод, зокрема угода щодо зони вільної торгівлі, що в повному обсязі почала функціонувати у 1989 році.

Офіційно Ізраїль не є кандидатом на членство у ЄС, проте сукупність того, що Ізраїль є одним з його основних регіональних партнерів, розділяє його цінності та є надзвичайно потужною економікою, яка в рази переважає економіки деяких європейських держав, можна вважати підставою для розглядання можливості його вступу до ЄС. Той фактор, що Ізраїль не є географічно європейською державою, не зможе стати значною перепорою на його можливому шляху до євроінтеграції, тому що відстань між ним та європейським Кіпром лише 420 кілометри. Його можна назвати «безпосереднім сусідом» Євросоюзу. Крім того, Туреччина, що є європейською лише на 3 % своєї площі, є кандидатом на членство, тож географічний фактор навряд чи стане на заваді.

Дві сторони також проводять активну політику у сфері культури та спортивних змагань. Ізраїльські спортсмени беруть участь у європейських змаганнях, фубольні команди – у кубку Ліги чемпіонів УЄФА та Ліги Європи УЄФА. З 1973 року Ізраїль є учасником пісенного конкурсу Євробачення та його чотирикратним переможцем. Наразі не можна заперечувати той факт, що цей конкурс стає все більше важливий для іміджу європейської країни, і перемога у ньому дає їй не лише міжнародне визнання з боку населення і формування позитивного образу, а й економічні переваги. До країни іде величезний потік туристів, а це тягне за собою розвиток транспортної галузі, інфраструктури та туристичної галузі взагалі.

Можна спостерігати, що через цей конкурс Євросоюз проводить доволі активну політику. Він укріплює зв'язки усередині об'єднання, закріплює на рівні

свідомості громадян ідею рівності партнерства між усіма країнами-членами та формує образ країни у свідомості європейських громадян.

У 2019 році Ізраїль приймає конкурс Євробачення. Це дало б йому можливість активно заявити про себе на міжнародній арені. Проте ситуація в Ізраїлі дуже нестабільна. З моменту створення держави у 1948 році, Ізраїль спромігся вступити в конфлікт з усім арабським світом. За даними Єврейського агентства Ізраїлю [2], до сьогодні він мав конфлікти з Єгиптом, Ліваном, Палестиною, Сирією, Йорданією – усіма своїми безпосередніми сусідами. Напружені стосунки має також з Іраном та Іраком.

Усі ці країни на конституційному рівні [3] визнаються Ізраїлем як «ворожі держави». Це означає повне припинення торгових відносин, заборону для членів Кнессету без вказівки відвідувати Міністерства іноземних справ держав, що визнані ворожими. При спробі незаконного проникнення мігрантів на територію Ізраїлю громадянство цих країн вважається як обтяжуюча обставина. Подібна позиція здатна загострити й без того непрості відносини між цими державами ще більше.

За офіційними даними BBC [4] та головної ізраїльської газети The Times of Israel [5], 15 березня 2019 року вперше за п'ять років у Тель-Авіві лунала сирена повітряної тривоги – місто було бомбардовано зі сторони сектору Гази. Ця область є разом з територією Західного берега ріки Йордан є спірною між Ізраїлем та Палестиною. Де-факто вона є «оплотом» терористичного угруповання ХАМАС. Звідти регулярно обстрілюється територія Ізраїлю, особливо активно обстріли доходять до міст Ашкелон та Ашдод. Причину бомбардування можна пов'язати з позачерговими парламентськими виборами, що мають пройти у країні 9 квітня.

Внутрішня ситуація також дуже нестабільна. Якщо між євреями панує злагода, то арабське населення Ізраїлю у деяких містах буває досить радикально налаштовано, особливо щодо європейців. У цьому плані Єрусалим є досить небезпечним містом. Арабська частина населення, що сповідує іслам, досить агресивно ставиться до іноземців, особливо до, на їх думку, «відверто» одягнених жінок. Вони часто здійснюють напади на машини поліції, закидуючи їх камінням. Саме через це на лобовому склі всіх поліцейських автомобілів стоять ґрати. Не є рідкістю навіть озброєні сутички з поліцією та терористичні акти.

Етнічний конфлікт між євреями та арабами полягає у самому Єрусалимі. На його території знаходяться святині трьох релігій – християнства, ісламу та іудаїзму. Через конфлікти Ізраїлю з арабськими державами отримати для них дозвіл на в'їзд досить складно, а для мусульман Єрусалим наряду з Меккою та Мединою є місцем святого паломництва. Ізраїльська сторона розуміє, що впустити в Єрусалим, конституційно закріплену столицю держави [6], безліч мусульман-паломників означає своїми руками збільшити кількість мігрантів та потенційно можливих терористів та екстремістів через безпосередню близькість до місць розташування центрів таких заборонених терористичних організацій, як Аль Каїда, Талібан та Хезболла. Усе це може загострити Єрусалимське питання.

До того ж, Євросоюз не визнає Єрусалим як столицю Ізраїлю та за офіційними даними пропонує визнати його як подвійну столицю Ізраїлю та Палестини [7]. Цю позицію не розділяють США. Хоча частина світової спільноти

наполягає на перенесенні столиці до Тель-Авіва, який і так де-факто є столицею, де-юре столицею продовжує залишатися саме Єрусалим.

Також існує конфлікт з Сирією через Голанські висоти. Він почався ще у 1967 році, коли у ході Шестиденної війни Ізраїль зайняв цю територію та у 1981 році Кнесет проголосив над нею суверенітет. Дане рішення не було прийнято Радою Безпеки ООН та засуджене 497 резолюцією 1981 року [8].

За даними офіційного сайту ООН [9], 25 березня 2019 року Дональд Трамп визнав суверенітет Ізраїлю над Голанськими висотами. «Це мало статися десятиріччя назад», – сказав він, підписуючи документ. Проте дане рішення не підтримує Рада Безпеки ООН, також воно не знайшло підтримки з боку Євросоюзу. Представник ЄС Федеріка Могеріні офіційно заявила, що «Європейський Союз не змінив позиції щодо Голанських висот та вважає їх окупованою територією». Ця заява була опублікована на офіційному сайті Європейського Союзу [10].

Нестабільна ситуація в Ізраїлі, особливо останні бомбардування Тель-Авіва, біля якого знаходиться основний аеропорт країни Бен Гуріон, можуть дійсно стати підставою щодо відміни пісенного конкурсу Євробачення через те, що це може загрожувати безпосередньо безпеці європейських учасників та вболівальників. У разі продовження бомбардувань є також велика вірогідність того, що закриють аеропорт, що призведе до великих збитків транспортних корпорацій та самих гостей конкурсу.

Можна сказати, що Євросоюз, на відміну від США, повністю розділяє офіційну точку зору ООН щодо Ізраїлю. Він офіційно не визнає Єрусалим столицею, не визнає Голанські висоти територією Ізраїлю та засуджує деякі ситуації як порушення прав людини. Проте не можна заперечувати важливість ізраїльсько-європейських відносин для обох сторін.

Для Євросоюзу Ізраїль є «оплотом» на Близькому Сході, який, по перше, стримує потік мігрантів з Палестини та частково з Сирії що є однією з основних проблем Євросоюзу. По-друге, він є одним з головних (якщо не брати до уваги США) партнерів у боротьбі з тероризмом та релігійним екстремізмом. Оскільки для нього це є найбільшою проблемою на його території, тому Євросоюз зацікавлений у тому, щоб допомогти Ізраїлю задля того, щоб загроза тероризму якнайменше поширювалася до Європи. Навіть попри певні суперечності, Євросоюз не стане руйнувати дружні відносини з настільки стратегічно важливим партнером.

Для Ізраїлю Євросоюз також є важливим партнером, зокрема в економічній сфері. За даними ОЕС [11], головними експортними партнерами, окрім США і Китаю, є Бельгія та Люксембург (1,9 млрд доларів США) та Німеччина (1,78 млрд доларів США), партнерами імпорту також Бельгія та Люксембург (3,91 млрд доларів США), Німеччина (4,18 млрд доларів США) та Швейцарія (4,67 млрд доларів США) [11]. Покращення політичних стосунків обов'язково матиме наслідки економічного підйому.

Загалом ситуацію відносин між Ізраїлем та Євросоюзом можна характеризувати як стабільну. ЄС зацікавлений у максимальному опорі тероризму, релігійному екстремізму та незаконним міграціям, тоді як Ізраїль максимально зацікавлений як в економічному зростанні, так і в допомозі ЄС у протистоянні терористичним загрозам та у вирішенні питань територіальних спорів.

Список використаних джерел:

1. 5-9 Торговые соглашения. Основные израильские международные торговые соглашения. *EIPA*. URL: <http://eipa.eu.com/ru/category/trade-agreements/> (дата звернення: 30.03.2019).
2. Арабо-израильский конфликт после провозглашения государства Израиль. *The Jewish Agency for Israel*. URL: <http://www.jewishagency.org/ru/israel/program/43081> (дата звернення: 30.03.2019).
3. Кнессет семнадцатого созыва. 2007. URL: <https://knesset.gov.il/review/YearPage.aspx?yr=2007&lng=4>. (дата звернення: 30.03.2019).
4. Обстрелы Израиля и сектора Газа: с чего и почему началось обострение? 15 марта 2019. *BBC News. Русская служба*. URL: <https://www.bbc.com/russian/av/media-47591291> (дата звернення: 30.03.2019).
5. Palestinian terror groups deny firing rocket at southern Israel. *The Times of Israel*. URL: <https://www.timesofisrael.com/palestinian-terror-groups-deny-firing-post-calm-rocket-at-southern-israel/> (Last Accessed: 30.03.2019).
6. Основной закон: Иерусалим – столица Израиля. URL: <https://main.knesset.gov.il/RU/activity/Documents/BasicLawsPDF/yesodru2.pdf> (дата звернення: 30.03.2019).
7. The history of the European Union. 2017. URL: https://europa.eu/european-union/about-eu/history/2010-today/2017_en (дата звернення: 30.03.2019).
8. Резолюция 497 (1981) от 17 декабря 1981 года. URL: [https://undocs.org/ru/S/RES/497\(1981\)](https://undocs.org/ru/S/RES/497(1981)) (дата звернення: 30.03.2019).
9. Члены Совбеза сожалеют о решении США признать оккупированные Голаны территорией Израиля. URL: <https://www.un.org/securitycouncil/ru/content/> (дата звернення: 30.03.2019).
10. Declaration by the High Representative on behalf of the EU on the Golan Heights. 2019. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/03/27/declaration-by-the-high-representative-on-behalf-of-the-eu-on-the-golan-heights> (дата звернення: 30.03.2019).
11. Израиль (ISR) Экспорт, Импорт, и Trade Partners. URL: <https://atlas.media.mit.edu/ru/profile/country/isr/> (дата звернення: 30.03.2019).

Науковий керівник: Червяцова Аліна Олегівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

**ANNIHILATION OF CHALLENGES AND SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT
PERSPECTIVES AS A DIRECTION OF THE FOREIGN POLICY EUROPEAN UNION AND
UKRAINE**

Oksana Vasilivna Bondar-Podhurska,
Associate Professor, Candidate of economic Sciences,
Poltava University of Economics and Trade,
bondarpodgurskaa@gmail.com

In a context of accelerating globalization, the European Union (EU) has two strategic goals – to equalize economic power with the United States and to take an independent place in world politics. At the same time, the EU's foreign policy is in

strict accordance with the logic of the informal "division of labor": the European Union as a whole seeks to be responsible for the use of "non-violent politics", for non-military missions that strengthen the world in the interests of international stability, and the United States continues to increase military power and potential power "spreading democracy". The European Union has gained the reputation of an entity that avoids the use of military force, promotes a culture of international relations, seeks to act as a "regional peacemaker", and by economic means contributes to the rise of neighboring countries, thus preventing conflicts and threats in the security sphere.

The special type of "non-political political control" embodied in the European Union is oriented not primarily to economic levers. Acting in the spirit of this logic, EU countries are developing alternatives to security based on economic measures, making their contribution to stabilizing the world system. In this way, the EU's role in ensuring global stability is expanding, as EU countries are increasingly concluding collective decisions on foreign policy, and the uniqueness of the European integration space presents us with the phenomenon of a multi-vector and instrumental, diverse foreign policy that was not known before [1].

Proceeding from the fact that the main objective of the EU policy is to affirm its identity on the international scene through a common foreign and security policy (development of a common defense policy), the European Union's foreign policy is implemented through international economic negotiations conducted by the European Commission. Since Ukraine chose the path of European integration, the points of intersection should be sought in the EU-Ukraine development strategies, which should provide for the protection and prevention of internal and external threats.

It is worth highlighting the main global problems caused by the aggravation contradictions in the development of society and the devastating impact of human activity on the nature: the balance of war and peace, the arms race, the activation of military activity a significant number of states, the emergence of new players who are prone to violent armed solving on the world stage problems, the presence of objects that in case of their destruction can cause regional or global disasters, the crisis situation of the system international law and international organizations? use by individual countries of international organizations and actions on their behalf and under their cover to realize their own interests, economic and informational actions of individual states or organizations that adversely affect strategic stability in the world, globalization, demography, more expressive manifestation of geopolitical and economic contradictions between industrial developed countries, a striking difference between levels of economic development in different regions of the world; poverty in many states of the "third world", which is the cause of social cataclysms mass character, the intensification of terrorism, the aggravation of national, religious and ethnic contradictions in different regions of the world, drug addiction and drug trafficking, the presence of a weak (ineffective) system public administration, a general deterioration of the criminal the situation in the world, the increase in the level criminalization of society both in individual countries and in the world community as a whole, conditions that increase the likelihood of pandemics, a significant increase in migraine the population of many countries, the further intensification of the struggle for access to and control over natural resources, the inefficient use of renewable and

especially non renewable resources, the need to preserve the noosphere due to the acute environmental crisis, global climate change, the effect of the increasing flow information, as well as technical, electronic systems and mechanisms for the person, etc., the backwardness a number of countries and regions in high and other innovative technologies [2].

In the conditions of perturbing external and internal changes (threats) by the decision of the National Security and Defense Council in Ukraine of June 8, 2012, "On the new edition of the Strategy National Security in Ukraine" identified threats to economic security. At the same time, taking into account the conceptual approach "information-knowledge-innovation" it is necessary to focus on information security as the root cause due to the transit location of Ukraine and allows to create and use in its national interests international channels of communication, as well as the information space of the country, openness for the influence of foreign radio and telecommunication facilities, printed editions and the global computer network – the Internet. It is unacceptable that the high level of dependence of the country on foreign software, media and the imperfection of legislation in the informational sphere created opportunities for manipulating information, negative influence on people's consciousness, culture, moral and spiritual foundations of society, which increases probability the emergence of information threats (information warfare).

The strategy of Ukraine's social and economic development in the context of cooperation with the EU should be considered from the point view of the tasks in sustainable innovation-oriented social development of the economy (SISODE), which will allow it to anticipate internal and external threats [3].

The author visualizes the scientific and methodological approach to the annihilation of internal threats to the sustainable socially oriented development of the Ukrainian economy, which is a set of economic relations in the format of triangles formation of human rights, society, state (needs, a system of values, a proper hierarchy of interests) and the competitiveness of a new economy (innovation, knowledge, resources), corresponds to certain types of economy; is based on the principles of systemicity and integrity, for the purposes of sustainable development; considers information, psychological and spiritual (humanitarian) security as the primary causes in the main problems of national security, and the transfer industrial technologies, corporate restructuring, corporate social responsibility, national idea and continuing education as promising mechanisms for the harmonization of national economic interests, There is an internal contradiction between the export-raw material and the import-oriented economy, the domestic demand of which should form the middle class, and will also contribute to the increase level satisfaction vital interests of the population.

Consequently, all the controversies and problems arising in the system of "man – society – economy – nature" and the direction of the foreign policy in the EU and Ukraine must be solved immediately by developing a unified concept and strategy of SISODE in Ukraine, as well as an interstate strategy of SISODE in the context of the implementation for foreign policy in Ukraine and the European Union, which will prevent and minimize the real threat of major social and ecological cataclysms critical to all humanity, prevent the emergence of dangerous phenomena.

References:

1. Барановський Ф. В. Європейський союз у міжнародних відносинах на сучасному етапі. *Політологічні записки*. 2013. № 7. Електронний ресурс. URL: file:///D:/Мои%20документы/Polzar_2013_7_7.pdf (дата звернення: 27.03.2019).
2. Бондар-Підгурська О. В. Науково-методологічні засади сталого інноваційного соціально орієнтованого розвитку економіки: монографія. Полтава: РВВ ПУЕТ, 2016. 531 с.
3. Bondar-Pidhurska O. V., Solovyov V. P. The strategy of sustainable innovative society-oriented development of Ukrainian economy (by the example of mineral resource industry). *Scientific Bulletin of National Mining University*. 2017. № 4. P. 122–132.

**EUROPEAN COMMISSION POLICY IN THE CONTEXT
OF FOREIGN LANGUAGE STUDY****Chaikovska Olha Volodymyrivna,**

Lecture at Foreign Languages Department of
State Agrarian Engineering University in Podillia,
PhD in Philological Sciences,
olgachaikovskaya@ukr.net

The process of European integration could not be limited only by political and economic factors. European integration is supposed to cover all spheres of social life: economic, political, legal, scientific, cultural, educational. In addition, the humanitarian development of society is the basic factor for successful implementation of the European Union programme. It should be noted that integration in the sphere of education is one of the most important and long-term processes. It is partly explained by the fact that education lays the foundation for views, values, ways of perception and interpretation of the world. So the system of education both at schools, colleges and universities should become an effective stimulant of European integration on. According to European Union strategies education and vocational training are of vital importance for the development of modern society and economy. EU stresses the need for cooperation between the countries, as well as the cultural exchange between them. Education is a priority for governments of all European countries. The modern world requires future specialists and their teacher's new knowledge and skills, fluency in foreign languages, experience in intercultural communication. As a result, the European Commission develops new and improves the existing educational programs that help students and academics to participate in international academic programs. Foreign language competence and knowledge about other countries will help to respect and be tolerant of cultural and ethnic identity to people of other countries, to resist chauvinism and xenophobia.

The educational programs that are funded from the budget of European Commission, aimed at supporting the partner countries and reforming the system of education, High School in particular, according to the principles of the Bologna process. Ukraine signed the Bologna Convention in May 2005. The students and teachers of our country participate the European educational programs and projects such as Tempus, Erasmus Mundus and Jean Monet.

The collaboration between the European Community and Ukraine provides the following strategies:

- To involve representatives of non-government organizations and social partners to take part in reforming the system of higher and vocational education,
- To use the programme Tempus to learn the opportunities for development of human resources in the context of continuous studying and career development in Ukraine,
- To create the departments of European studios and European law on the basis of Jean Monet Programme and to support young scientists,
- To start the political interaction between Ukraine and EC in the sphere of education and training,
- To enhance the mobility of Ukrainians through participation in Erasmus Mundus.

As seen above foreign language competence is the basic condition for successful implementation of European Union policy in the context of education. Ukraine shows its interest and readiness to cooperate with the EU. Changes in the law on higher education, scientific and technical activities, President's decree on the development of Ukrainian education, state national program "Education" (Ukraine of the 21st century) confirm the statement that educational system in Ukraine is being reformed now. "The Common European Framework of References", on the one hand, defined new requirements on the English language competence of university students. It goes without saying, the level of foreign language competence should be rather high to participate in different programs and do an internship. On the other hand, this document recommended to shorten hours for in-class activities and to double the time for individual student's work. First of all, these changes concern the image of a university teacher or lecturer. A new style of relations between student and a lecturer, based on partnership, brand-new methods of teaching and innovative technologies, now aims to master students not only in speaking, listening and writing skills but in creative thinking, getting the necessary information and making the right choice. That is to be active participants of the studying process. Currently, a teacher or a lecturer and their abilities to self-education and self-perfection are being paid close attention to. It's not a secret that the teacher's ability to raise his own professional and cultural level, self-education, self-development of professional skills, pedagogical and creative activities in process of making individual language research laboratory is considered to be a significant part this profession. So, we recommend both the university and school teachers to participate in the webinars, online seminars and conferences. "Flexibility, interactivity, cost-effectiveness, long-time value made online workshops number one training in the world. In addition, the participation in Webinars provides you with open access to up-to-date teaching training materials, classroom resources, networking opportunities to meet the needs of teachers of English" [4, p. 239]. I've been teaching English at State Agrarian and Engineering University in Podillia for more than 5 years and tried not to miss a chance to participate in the educational webinars and online courses. Our study is based on the experience of attending more than 20 webinars. They are Pearson and Dinternal Webinars, National Geographic Learning, Cambridge English, Lingvo Tech+ (the Academy of educational technologies), Macmillan webinars. The last online course I participated in was organized by and lasted for two months (each Wednesday). Every session of the week had a topic and several speakers, participants could

take part in the discussion, ask questions and make comments. After each session, the participant had to pass the online test and get a score on the e-mail. After the whole series of workshops and webinars, the participants could get a certificate. One of the benefits of such pieces of training is being familiar with the latest methods, techniques and strategies in the foreign language classroom. More than this, every teacher can get recommendations and contact with peers all over the world. The webinars encourage me to learn the experience of other foreign language teachers in using comics and podcasts as a teaching tool. Today educational science has no measures due to possible teacher collaboration all over the world with the help of social media technology. It's not a secret that "modern teenagers are at ease with combining visual and text information". That is why "comics based activities offer the way to reinforce traditional grammar and vocabulary tasks. It was experimentally proved that comics have strong educational potential and can be used almost at each part of the lesson. For example, we can activate prior knowledge and make connections with already learned material, start learning and reflect with the help of comics [3, p.8]. One of the up-to-date tools for successful language learning is podcasts. Especially, taking into account the fact that listening comprehension is one of the most difficult tasks for ESL students. Not all types of podcasts can be used in a foreign language classroom. We followed the advice of experienced podcast users and started with the resources created by teachers. During my teaching with the students of technical universities, we analyzed more than 20 podcast series from different language experts. Most of them have a similar format to the radio programme. Interviews with native speakers, accents and different speeds of speaking will help to practice listening skills.

The survey conveyed makes it possible to confirm that podcasts help to develop not only listening and speaking skills to learn new vocabulary, but also learn basic characteristics of other cultures. It will help to avoid misunderstanding in future and communicate effectively. Authentic listening tasks should be given to the students of all level: from beginners to advanced ones. What we especially like is a short time of podcasts (2-5 minutes), so the students won't be bored and it won't be difficult for them to learn the words and phrases in the podcast. As soon as you press the button "copy" the transcript appears on the screen. The text is divided into passages one or two sentences long. And the passage is being read at the moment turns, in our case, green. The change in colour helps to focus student's attention on the information that is being read by the host.

In addition, there is a wide range of podcasts that can be used with university students majoring in Engineering, Agriculture or Veterinary Medicine. Profession-based podcasts not only motivate students but also make them part of their future profession community.

To sum up, the integration into the European Union is impossible without the efforts of both government and experts in the sphere of education. The main task of a foreign language teacher, the university, in particular, is to prepare a competitive specialist ready to be a member of the European community.

References:

1. Activities of the European Union – Education, Training, Youth. URL: https://europa.eu/european-union/topics/education-training-youth_en (Last Accessed: 24.03.2019).

2. Chaikovska O. Podcasts in teaching ESL. *Scientific Herald of the Institute of Vocational Education and Training of the National Academy of Pedagogical Sciences*. 2018. Vol.16. P.142–146.

3. Chaikovska O. Benefits of teaching ESL through comic strips. *Web of Scholar*. 2018. Vol. 4, No.19. P.8–12.

4. Chaikovskaya O. How webinars work to engage and motivate teachers towards success. *Bulletin of International Scientific and Practical Conference "Science, Education and Culture"*. 2017. Vol. 26 No.1. P. 238–240.

5. Education programs of European Commission. URL: <http://www.eu-edu.org/ua/euedu1.htm> (Last accessed: 15.03.2019).

ARMS SALES IN THE FRAMEWORK OF THE COMMON FOREIGN AND SECURITY POLICY OF THE EUROPEAN UNION The case of Saudi Arabia

Larissa Furtwengler

Since its beginning in 2015 the conflict in Yemen has evolved into the biggest humanitarian catastrophe of our time with millions of people in an unfathomable humanitarian situation. Saudi Arabia is leading a coalition of Arab states that followed the call for help of the incumbent Yemeni president Abed Rabo Mansur Hadi in March 2015. Since then the Saudi-led coalition has been fighting on the side of the Yemeni government against the Houthi opposition. Both sides of the conflict have been repeatedly accused of having grossly violated international humanitarian law and human rights law. The situation is exacerbated by the naval blockade of the coalition, as well as a media black-out, that prevents for an objective outside assessment of the situation in the ground.

Despite the situation in Yemen and the role of Saudi Arabia takes in maintaining it, the Kingdom was in the period between 2014 und 2018 according to the Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) the biggest importer of major conventional weapons in the world. Imports even increased a staggering 192% according to SIPRI compared to the timeframe 2009-2013. The states providing the weapons to Saudi Arabia are most notably if not exclusively the United States, the United Kingdom and France. One cannot ultimately not help but wonder whether the law really is as silent on the matter as it seems. Especially considering that while the United States are known for their reluctance to subject themselves to restrictive international regulation or pronounce themselves on human rights or humanitarian law, with the United Kingdom and France the other two are members of the European Union and the 2014 Arms Trade Treaty.

After the killing of Jamal Khashoggi in a Saudi consulate in Istanbul Turkey on October 2nd 2018 it seemed for a moment like the tide would turn against Saudi Arabia, as several European States, most notably Germany declared a halt of arms transfers to the Kingdom. The swift and sudden reaction can be explained by looking at the law in question: while human rights and international humanitarian law have potentially been violated in the conflict since its beginning and have until now not been the ground for the denial of export licences, with the killing of Jamal Khashoggi

consular relations were put into focus as well as extraterritorial enforcement. The first is a central rule of interstate relations and the latter is closely related to prohibition of the use of force in Art. 2 (4) Charter of the United Nations. The fact that a shift of policy in arms transfers was triggered only now that there were states core interests at play rather than merely concern the humanitarian situation of a people abroad seems cynical and cold. But even this change did not last long or rather was not as comprehensive as one might imagine. While in the beginning it was discussed if this change in policy would only affect new licences this discussion died down over time and already in the beginning of 2019 under pressure by the United Kingdom and France even Germany started to slowly lower the limitations on joint and finally also its own exports to Riyadh.

But what does international or regional law now say about exports to Saudi Arabia, which is unquestionably involved in the conflict in Yemen and has at least in the past grossly violated international humanitarian law?

On 24th December 2014 the Arms Trade Treaty of the United Nations (ATT) entered into force and one cannot help but see the symbolism: a present to humankind. As the first comprehensive treaty to regulate the transfer in arms its promises were big, as is its potential. But sadly, so are its shortcomings of which the only one mentioned here shall be its lack in universality. Surely, it is a tremendous accomplishment that the ATT could rally 104 states and subjugate them to a restrictive arms export control. However, with the United States and Russia not ratifying the treaty, 57% of the international trade in arms are still unaccounted for. This is also most likely not to change in the foreseeable future: The United States announced in April it will revoke its initial signature. As for the other central exporting states one has to look to Europe only to realize, that the arms trade treaty does not change much if anything for member states of the Union.

With “Council Common Position 2008/944/CFSP of 8 December 2008 defining common rules governing control of exports of military technology and equipment”, successor of the European Union Code of Conduct on Arms Exports adopted by the Council on 8 June 1998, the European States are subject to a rather restrictive set of rules regarding the transfer of weapons especially in times of conflict. Why this does not reflect in arms transfer practices in the case of Saudi Arabia will be analysed below. What becomes clear instantly is that it is not a lack of regulation but rather a lack of enforcement coupled with ambiguous language and varying national implementation that creates this discord of theory and practice.

Council Common Position 2008/944/CFSP is as indicated by its name part of the Unions “Common Foreign and Security Policy”. As such it not enforceable on an interstate level and the national implementation is left to the states and itself again not subject to controls and thus far from unitary. To what differences in implementation that can lead is exemplified by a comparison between Germany and the United Kingdom. In Germany the Common Position and the ATT are implemented by a non-binding document – Politische Grundsätze der Bundesregierung. A judicial review of transfer decisions is in Germany not possible. The Bundesregierung has to inform the Bundestag only about licences granted, it has to give no explanation or reasoning. In the United Kingdom the Common Position is implemented through the “Newly Consolidated Criteria” and as such arms transfer decisions might be subject to

a judicial review, in which it is possible for example for an NGO to question the legality of certain transfers and thereby forcing the government to take position and unveil its process of decision.

Both, the ATT and Council Common Position 2008/944/CFSP contain clauses, that require the exporting state to take human rights and international humanitarian law in the state of destination into consideration. A closer look reveals that the treatment of human rights law and international humanitarian law are still profoundly different, again under both regimes.

It is criterion two of Council Common Position 2008/944/CFSP that stipulates:

Having assessed the recipient country's attitude towards relevant principles established by international human rights instruments, Member States shall:

(a) **deny** an export licence if there is a clear risk that the military technology or equipment to be exported might be used for internal repression;

(b) **exercise special caution and vigilance** in issuing licences, on a case-by-case basis and taking account of the nature of the military technology or equipment, to countries **where serious violations of human rights have been established by the competent bodies of the United Nations, by the European Union or by the Council of Europe;**

Having assessed the recipient country's attitude towards relevant principles established by instruments of international humanitarian law, Member States shall:

(c) **deny** an export licence if there is a clear risk that the military technology or equipment to be exported might be used in the commission of serious violations of international humanitarian law

So, while with regards to human rights law Council Common Position 2008/944/CFSP contains the requirement of a competent body having established the serious violation, such a requirement is not found in the provision regarding the serious violation of international humanitarian law. Furthermore, criterion 2 only imposes *special caution and vigilance* on the state if such a body found human rights to be violated. For international humanitarian law it orders the state to deny the licence. The reason lies in the nature of the respective fields of law and their universality. While human rights law is inherently subjective and the level to which states are bound is highly different due to regional regulations and fundamentally different views on human rights in general, international humanitarian law is accepted by all states at least in its well-defined core.

While the ATT does not contain an equivalent provision, the question of if and how to incorporate human rights in the treaty was highly controversial and mostly for very much the same reasons. Many states were reluctant because they feared that ultimately, they might be held to the human rights standards of other states if the decision whether or not human rights were violated is left to the exporting state alone. States with a different level of protection then say states of the European Union had reservations, thinking a higher standard might be imposed on them through the back door.

Criterion 2 also sets the bar high, since only the *clear risk* of the use of the weapons for internal repression or the *clear risk* of a serious violation humanitarian law can trigger the prohibition. This reveals a further and more central problem: how to determine the risk of a future violation? The *CAAT v. Secretary of State* case in the United Kingdom is

centred around this very question at its centre. CAAT – The Campaign Against the Arms Trade – challenged the decision of the United Kingdom’s government to export weapons to Saudi Arabia and to continue to grant export licences, in spite of a mountain of reports about its role and behaviour in the conflict in Yemen, suggesting that it violates international humanitarian law. The analysis of the whole case materials and the High Court Judgement of 2017, as well as the Judgement of the Court of appeals judgement in particular underlines the assumption that *risk* is the truly the issue in question: In June 2019 the Appeals Court ruled that the High Court in 2017 wrongly deemed the process the Secretary of State utilized to determine the risk of future violations of international humanitarian law sufficient. The Court of Appeals found that even if the prerogative of the government is broad in this matter not lastly because of its superior knowledge, this process naturally has to include past behaviour to constitute an overall assessment. If this judgement is upheld remains to be seen.

The case points us to the heart of the matter and the future for humanitarian arms control. With Council Common Position 2008/944/CFSP and since 2014 with the ATT the longstanding lack of comprehensive regulations that require the exporting state to consider human rights and humanitarian law has been remedied. Their deficiency in universality and the notable differences in national implementations still challenge the significant change in the international arms trade that was anticipated. Ultimately it all hinges on the definition of the term *risk* in the regulations.

There are of course other norms of national, regional and international law, that might directly or indirectly regulate the trade in arms. On an international level there are for example the prohibition of the use of force and the non-intervention principle, since the transfer of weapons to non-state actors in another state might constitute force or intervention. Furthermore, human rights law or international humanitarian law also apply outside of the limited scope of the Council Common Position 2008/944/CFSP and the ATT. Common Article 1 to the four Geneva Convention stipulates a due diligence obligation not to transfer weapons to a state that is violating international humanitarian law. This is an integral part of the obligation *to respect and ensure respect for international humanitarian law in all circumstances*. If an equivalent exists for human rights law is currently debated but will inevitably face the same problems as is reflected in the different treatment of human rights law and international humanitarian law in in Council Common Position 2008/944/CFSP and the ATT, since it lacks universality and bears more moral judgement. All of those other means of regulating the arms trade face difficulties in enforcement. So much so that they are frequently left out or brushed aside quickly.

The law is not at all quiet on the arms trade. Consequently, the behaviour of Saudi Arabia as a recipient country must be under high scrutiny when deciding over arms transfers. This may well already be the case. However, the current law is mostly implemented in a way that does not allow for judicial reviews like it did in the case of *CAAT v. Secretary of State*. In this very case it became apparent that within the complex decision-making process there is more than enough room for the state to grant licences even in the face of human rights and international humanitarian law violations. This is amplified by the ambiguous language of the provisions and uncertainties with regards to the content and scope of the necessary risk assessment.

THE EUROPEAN UNION AND THE LAW OF THE SEA

Stefan Kirchner

1. Introduction

Europe is a peninsula surrounded by several, very different, bodies of water. As transport by sea continues to be highly relevant in this age of globalization (a general trend which is likely to hold for the foreseeable future, even in light of current trade disputes between large economies), it may appear surprising that the attention given to maritime issues by the European Union (EU) pales in comparison to that given to other subject areas. This might be explained in part by the fact that the international law of the sea is a relatively old body of rules. Although many of these norms have been codified in successive international treaties during the second half of the twentieth century, including most prominently the United Nations Convention on the Law of the Sea¹ (UNCLOS), they often predate European integration. Also, the nation state plays a key role in the international law of the sea, either as flag state or as coastal state. Using compensation rights of ship passengers, for example in the case of injury, death or loss of luggage, as an example, it will be shown in this chapter that the state-focused nature of the international law of the sea can pose challenges in the context of the European Union, but that the EU also has an increasingly important role to play in the development and practical implementation of the law of the sea in general and the regulation of ship operations in particular.

2. A European Dimension of the Law of the Sea

a) *The European Union and the International Law of the Sea*

The traditional importance of the state in the context of the international law of the sea is a remnant of the classical, Westphalian, character of public international law. This, however, does not mean that the European Union is silent on maritime issues. Indeed, over the last years the EU has developed clear maritime policies² and plays an important role in the development of international standards. The EU is making use of the possibility to join some international organizations as a member and to become a party to some international treaties. In the maritime sector, the EU is cooperating for example with the International Maritime Organization³ (IMO). While not considering itself a state in the classical sense of the term, the EU shares a large degree of functional characteristics with states and it slowly starts to play more of a state-like function in the context of the regulation of ship operations.

The international law of the sea consists not only of the United Nations Convention on the Law of the Sea but also includes numerous other international treaties as well as technical standards which have been elaborated for example under

---

¹ United Nations Convention on the Law of the Sea, 1833 *United Nations Treaty Series* 3, https://treaties.un.org/doc/publication/CTC/Ch_XXI_6_english_p.pdf (accessed 26 August 2019).

² European Commission, "Integrated Maritime Policy", no date, https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy_en (accessed 26 August 2019).

³ International Maritime Organization, "Intergovernmental Organizations which have concluded agreements of cooperation with IMO", 2019, <http://www.imo.org/en/About/Membership/Pages/IGOsWithObserverStatus.aspx> (accessed 26 August 2019).

the auspices of the International Maritime Organization. The safety of navigation has long been a key concern for international law, which has been reflected in the development of specialized rules since the early years of the 20th century, when the *Titanic* disaster triggered first legislative efforts on an international scale in this regard in the form of the first draft in 1914 of the International Convention for the Safety of Life at Sea (SOLAS).⁴ In the second half of the 20th century a compensatory approach was added to this initial preventive approach.

b) Obligatory insurance schemes for ships

For a long time, compensation in case of damages caused by ships was often difficult to obtain, be it due to a lack of sufficient assets on the part of the polluter or due to a lack of legal norms providing for compensation in the first place. As the risk posed by such incidents became clearer due to the 1967 *Torrey Canyon* incident,⁵ the international community quickly developed international norms to tackle the challenges posed by oil spills at sea,⁶ including treaties which require ship owners to take out an appropriate insurance: initially used in the context of oil tankers,⁷ it then became clear that also other ships pose risks, and parallel obligations were created in other contexts, for example concerning the risks posed by bunker oils.⁸ In recent decades, the number of dangerous situations and activities which require an insurance has been increased through new international treaties, now covering for example the risks posed by ship wrecks or containers lost at sea⁹ or highly noxious substances.¹⁰

⁴ International Convention for the Safety of Life at Sea, 1184 *United Nations Treaty Series* I-18961, <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201184/volume-1184-I-18961-English.pdf> (accessed 26 August 2019).

⁵ See e.g. International Maritime Committee, International Subcommittee, “*Torrey Canyon*” - *Preliminary Report*, TC-1 8-67, no date, <https://comitemaritime.org/wp-content/uploads/2018/06/TORREY-CANYON-1.pdf> (accessed 26 August 2019); Adam Vaughan, “*Torrey Canyon* disaster – the UK's worst-ever oil spill 50 years on”, in: *The Guardian*, 18 March 2017, <https://www.theguardian.com/environment/2017/mar/18/torrey-canyon-disaster-uk-worst-ever-oil-spill-50th-anniversary> (accessed 26 August 2019).

⁶ Steven Rares, “Ships that Changed the Law - The *Torrey Canyon* Disaster”, 5 October 2017, Paper presented at the Maritime Law Association of Australia and New Zealand 44th National Conference in Melbourne, <https://www.fedcourt.gov.au/digital-law-library/judges-speeches/justice-rares/rares-j-20171005> (accessed 26 August 2019); Gray Hall, “*Torrey Canyon* alerted the world to the dangers that lay ahead”, in: *Professional Mariner*, 28 March 2007, <http://www.professionalmariner.com/March-2007/Torrey-Canyon-alerted-the-world-to-the-dangers-that-lay-ahead/> (accessed 26 August 2019); Craig Vance Wilson, *The Impact of the *Torrey Canyon* disaster on technology and national and international efforts to deal with supertanker generated oil pollution: an impetus for change?*, University of Montana Graduate Student Theses, Dissertations, & Professional Papers, 1973, <https://scholarworks.umt.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=10023&context=etd> (accessed 26 August 2019); no author named, “*Torrey Canyon* and the changes in international maritime regulations”, in: *MTI Network*, no date, <https://www.mtinetwork.com/torrey-canyon-changes-international-maritime-regulations/> (accessed 26 August 2019).

⁷ International Convention on Civil Liability for Oil Pollution Damage, 973 *United Nations Treaty Series* 3, <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20973/volume-973-I-14097-English.pdf> (accessed 26 August 2019).

⁸ International Convention on Civil Liability for Bunker Oil Pollution Damage, <https://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/06/6-07/bunkers-convention.xml> (accessed 26 August 2019).

⁹ Nairobi International Convention on the removal of wrecks, *United Nations Treaty Series* I-55565, <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/No%20Volume/55565/Part/I-55565-08000028053c3a0.pdf> (accessed 26 August 2019).

¹⁰ International Convention on Liability and Compensation for Damage in Connection with the Carriage of Hazardous and Noxious Substances by Sea, 2010 (2010 HNS Convention), https://www.hnsconvention.org/wp-content/uploads/2018/08/2010-HNS-Convention-Consolidated-text_e.pdf (accessed 26 August 2019). On the

c) Indirect safety effects of obligatory insurance schemes

While the initial introduction of obligatory insurance schemes for ship owners became necessary in light of the significant damage caused by oil spills in case of oil tanker accidents. Over the last few decades, a number of international conventions dealing with ship operations have incorporated this approach, which results in a higher level of protection for those who are at risk of being negatively impacted by ship disasters but also, indirectly, in improved safety levels. The international insurance market for ships is relatively small and mutual insurance schemes and specific practices of the shipping industry continue to play important roles here. Insurance providers have a financial interest in preventing accidents which would lead to damages and therefore claims against them. They therefore impose minimum standards on their customers as conditions for contracting in the first place. In addition, insurers often provide their customers with cutting edge information on new technical and other developments, for the purpose of reducing the likelihood of incidents which would result in a liability on their part. In general, this approach has been successful on a global scale and, together with binding norms of international maritime safety law, has contributed to significant improvements in ship safety over the last decades. By imposing obligations on ship owners or operators to take out a specific form of insurance and by controlling and certifying these insurances, states which are parties to international treaties which rely on this approach have found a way to improve ship safety without having to resort to micromanagement. In essence, it is up to the flag states to ensure the presence of correct insurance documentation. This is then certified by the flag state, usually for the duration of one year. Port states which have an interest in preventing maritime disasters, which can endanger coastal communities and their livelihoods, there then able to rely on the controls undertaken by the flag state by checking the presence of the standardized certificates issued by the flag state. This approach is working reasonably well in different areas and has proven to be practical on a global scale, which is necessary, given the global nature of the international shipping industry.

d) The Athens Convention, its development and implementation

One of these international treaties which rely on obligatory insurance schemes and high standards required by the few insurance providers which serve the international shipping industry is the Athens Convention relating to the Carriage of Passengers and their Luggage by Sea¹¹ of 1974. The Athens Convention was updated with a 2002 Protocol¹² which entered into force in 2014.¹³ In its general approach, the Athens Convention is comparable to other international treaties which contribute to maritime safety and provide for compensation in case of damages by using an obligatory insurance

---

2010 HNS Convention, which has not yet entered into force, see IOPC Funds, The HNS Convention and the 2010 Protocol, 2019, <https://www.hnsconvention.org/the-convention/> (accessed 26 August 2019).

¹¹ Athens Convention relating to the carriage of passengers and their luggage by sea, 1974, 1463 United Nations Treaty Series I-24817, <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201463/volume-1463-I-24817-English.pdf> (accessed 26 August 2019).

¹² For a consolidated text of the Athens Convention after the entry into force of the 2002 Protocol see <http://folk.uio.no/erikro/WWW/corrgr/Consol.pdf> (accessed 26 August 2019).

¹³ GARD, "Athens Protocol 2002 in a nutshell", 24 April 2014, <http://www.gard.no/web/updates/content/20740184/athens-protocol-2002-in-a-nutshell> (accessed 26 August 2019).

scheme (in this case not only for ship owners but targeting the actual carriers¹⁴). In the case of the Athens Convention, though, the European Union plays a particular role because the EU itself is also a party to this international treaty. A number of EU member states have ratified¹⁵ the Athens Convention and the 2002 Protocol. In 2009, seven years after the adoption of the Protocol and with its eventual entry into force still far from certain, the EU moved ahead in an attempt to improve the situation of ship passengers and adopted Regulation (EC) No 392/2009 of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on the liability of carriers of passengers by sea in the event of accidents.¹⁶ This regulation was meant to mirror the revised Athens Convention and to create legal rights and obligations identical to those which would eventually apply after the entry into force of the 2002 Protocol. To this end, Annex I of Regulation 392/2009 included a text which was almost identical to the text of the Athens Convention as amended by the 2002 Protocol.¹⁷ There were, however, differences between the amended Athens Convention and Annex I of Regulation (EC) No. 392/2009. This has the consequence that EU member states which followed the EU's request and became parties to the Athens Convention's 2002 Protocol, now have two competing legal obligations, which pursue the same aim, are similar, but not identical: one obligation under international treaty law and one obligation under EU law. The states in question now have to find ways to comply with both obligations - or to choose which obligation they will honor. In light of the supremacy and direct effect of EU law, states are more likely to comply with EU law, even if they risk violating the Athens Convention.¹⁸

3. Conclusions and outlook

Overall, the adoption of the regulation by the EU was well intentioned and in some ways it provides better protection for ship passengers than the 2002 Protocol to

¹⁴ Article 1 para. 1 Athens Convention 1974/2002.

¹⁵ For an overview of the states which have ratified the 1974 Athens Convention see International Maritime Organization, Status of IMO Treaties, Comprehensive information on the status of multilateral Conventions and instruments in respect of which the International Maritime Organization or its Secretary-General performs depositary or other functions, 21 August 2019, <http://www.imo.org/en/About/Conventions/StatusOfConventions/Documents/Status%20-%202019.pdf> (accessed 26 August 2019), pp. 332 *et seq.*, regarding ratifications of the 2002 Protocol see *ibid.*, pp. 341 *et seq.*

¹⁶ Regulation (EC) No 392/2009 of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on the liability of carriers of passengers by sea in the event of accidents (Text with EEA relevance), Official Journal L 131, 28 May 2009, pp. 24–46, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009R0392&from=EN> (accessed 26 August 2019).

¹⁷ Jan Martin Hoffmann, Grit Tüngler and Stefan Kirchner, "Europarechtliche Unfallhaftung und Versicherungspflicht der Anbieter von Seereisen", in: 24 *Europäische Zeitschrift für Wirtschaftsrecht / European Journal of Business Law / Revue Européenne de Droit Économique* (2013), pp. 332–335, at p. 332.

¹⁸ See also in more detail Simone Lamont-Black, "Sea Passenger Rights and the Implementation of the Athens Convention in the EU", in: 32 *Australian and New Zealand Maritime Law Journal* (2018), pp. 32–58; Stefan Kirchner, "Brussels and Klaipėda: The Domestic Impact of EU Maritime Law", in: 2 (18) *Teisės apžvalga / Law Review* (2018), p. 88–97; Stefan Kirchner, Grit Tüngler and Jan Martin Hoffmann, "Carrier Liability for Damages Incurred by Ship Passengers: The European Union as a Trailblazer towards a Global Liability Regime?", in: 23 *University of Miami International and Comparative Law Review* (2015), pp. 193–214, <https://repository.law.miami.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1236&context=umicl> (accessed 26 August 2019), as well as, dating back to before the adoption of Regulation (EC) No 392/2009, Erik Røsæg, "The Athens Convention on Passenger Liability and the EU", in: Jürgen Basedow *et al.* (eds.), *The Hamburg Lectures on Maritime Affairs 2007 & 2008*, Hamburg Studies on Maritime Affairs 16, 1st ed., Springer Verlag, Berlin (2010), pp. 55–75, DOI: 10.1007/978-3-642-04064-1_4, https://link.springer.com/chapter/10.1007%2F978-3-642-04064-1_4 (accessed 26 August 2019).

the Athens Convention. The resolution also highlights the growing importance of EU law for the maritime sector. The regulation of the shipping industry in Europe now includes a substantial body of EU law, in addition to existing international legal standards. An adequate treatment of the subject by practitioners and academic will therefore require a holistic approach, taking into account international law, EU law and domestic legal norms.

About the author

Dr. *Stefan Kirchner*, MJI, Assessor jur., is Associate Professor of Arctic Law at the Arctic Centre, University of Lapland in Rovaniemi, Finland, *dosentti* (Adjunct Professor) of Fundamental and Human Rights at the same university, Senior Researcher at the Faculty of Law of Vytautas Magnus University in Kaunas, Lithuania, and Invited Professor in the Jean Monnet Module of V. N. Karazin University (academic years 2018/2019 and 2019/2020). A former attorney (Rechtsanwalt) in Germany, he is teaching at universities in Italy (most recently in the academic year 2016/2017), Lithuania (academic years 2017/2018 and 2018/2019) and Greenland (2019/2020). This text, which is based on his practical experience and earlier research with former colleagues at Germany's Federal Maritime and Hydrographic Agency in Hamburg, only reflects his private opinion.

SMART GRID AS A TOOL FOR PREVENTION OF ENERGY CRISIS IN THE EUROPEAN UNION¹⁹

Marekha Iryna Sergiivna

Senior lecturer of the department of International Economic Relations,
Sumy State University,
PhD in Economics,
ukr_irina@ukr.net

Challenges facing Europe in the field of energy include issues such as increasing import dependency, limited diversification, high and volatile energy prices, growing global energy demand, security risks affecting producing and transit countries, the growing threats of climate change, slow progress in energy efficiency, challenges posed by the increasing share of renewables, and the need for increased transparency, further integration and interconnection on energy markets. A variety of measures aiming to achieve an integrated energy market, security of energy supply and sustainability of the energy sector are at the core of the European energy policy.

One of the tool for prevention of energy crisis in the European Union is a Smart Grid. Smart grids are energy networks that can automatically monitor energy flows and adjust to changes in energy supply and demand accordingly. When coupled with smart metering systems, smart grids reach consumers and suppliers by providing information on

---

¹⁹ This work was supported by the Ministry of Education and Science of Ukraine (Project No. 0119U100766 «The optimization model of smart and secure energy grids building: an innovative technologies of enterprises and regions ecologization»).

real-time consumption. With smart meters, consumers can adapt – in time and volume – their energy usage to different energy prices throughout the day, saving money on their energy bills by consuming more energy in lower price periods [1].

Smart grids can also help to better integrate renewable energy. While the sun does not shine all the time and the wind does not always blow, combining information on energy demand with weather forecasts can allow grid operators to better plan the integration of renewable energy into the grid and balance their networks. Smart grids also open up the possibility for consumers who produce their own energy to respond to prices and sell excess to the grid.

The Smart Grid represents an unprecedented opportunity to move the energy industry into a new era of reliability, availability, and efficiency that will contribute to our economic and environmental health. During the transition period, it will be critical to carry out testing, technology improvements, consumer education, development of standards and regulations, and information sharing between projects to ensure that the benefits we envision from the Smart Grid become a reality. The benefits for the European Union associated with the smart grids include [1]:

- More efficient transmission of electricity.
- Quicker restoration of electricity after power disturbances.
- Reduced operations and management costs for utilities, and ultimately lower power costs for consumers.
- Reduced peak demand, which will also help lower electricity rates.
- Increased integration of large-scale renewable energy systems.
- Better integration of customer-owner power generation systems, including renewable energy systems.
- Improved security.

Today, an electricity disruption such as a blackout can have a domino effect – a series of failures that can affect banking, communications, traffic, and security. This is a particular threat in the winter, when homeowners can be left without heat. A smarter grid will add resiliency to our electric power System and make it better prepared to address emergencies such as severe storms, earthquakes, large solar flares, and terrorist attacks. Because of its two-way interactive capacity, the Smart Grid will allow for automatic rerouting when equipment fails or outages occur. This will minimize outages and minimize the effects when they do happen. When a power outage occurs, Smart Grid technologies will detect and isolate the outages, containing them before they become large-scale blackouts. The new technologies will also help ensure that electricity recovery resumes quickly and strategically after an emergency – routing electricity to emergency services first, for example. In addition, the Smart Grid will take greater advantage of customer-owned power generators to produce power when it is not available from utilities. By combining these "distributed generation" resources, a community could keep its health center, police department, traffic lights, phone System, and grocery store operating during emergencies. In addition, the Smart Grid is a way to address an aging energy infrastructure that needs to be upgraded or replaced. It's a way to address energy efficiency, to bring increased awareness to consumers about the connection between electricity use and the environment.

The EU aims to replace at least 80% of electricity meters with smart meters by 2020 wherever it is cost-effective to do so. This smart metering and smart grids rollout can reduce emissions in the EU by up to 9% and annual household energy consumption by similar amounts. To measure cost effectiveness, EU countries conducted cost-benefit analyses based on guidelines provided by the European Commission. A similar assessment was carried out on smart meters for gas. On 30 November 2016, the Commission published a proposal stating that all consumers should be entitled to request a smart meter from their supplier. Smart meters should allow consumers to reap the benefits of the progressive digitalization of the energy market via several different functions. Consumers should also be able to access dynamic electricity price contracts. A 2014 Commission report on the deployment of smart metering found [2]:

- Close to 200 million smart meters for electricity and 45 million for gas will be rolled out in the EU by 2020. This represents a potential investment of €45 billion.
- By 2020, it is expected that almost 72% of European consumers will have a smart meter for electricity. About 40% will have one for gas.
- The cost of installing a smart meter in the EU is on average between €200 and €250.
- On average, smart meters provide savings of €160 for gas and €309 for electricity per metering point (distributed amongst consumers, suppliers, distribution system operators, etc.) as well as an average energy saving of 3%.

Within the Smart Grid concept, it is evident to implement the development of the European Union on sustainable energy grounds. In this occasion, building the Energy Union is of crucial importance. The Energy Union means making energy more secure, affordable and sustainable. It will facilitate the free flow of energy across borders and a secure supply in every EU country, for every European citizen. New technologies and renewed infrastructure will contribute to cutting household bills and creating new jobs and skills, as companies expand exports and boost growth. It will lead to a sustainable, low carbon and environmentally friendly economy, putting Europe at the forefront of renewable energy production, clean energy technologies, and the fight against global warming.

The Energy Union strategy builds further on the 2030 Framework for Climate and Energy and the European Energy Security Strategy.

The Energy Union Strategy is made up of five closely interrelated and mutually reinforcing dimensions, designed to bring greater energy security, sustainability and competitiveness:

1. Energy security, solidarity and trust: diversifying Europe's sources of energy and making better, more efficient use of energy produced within the EU.
2. A fully-integrated internal energy market: using interconnectors which enable energy to flow freely across the EU - without any technical or regulatory barriers. Only then can energy providers freely compete and provide the best energy prices.
3. Energy efficiency contributing to moderation of demand: consuming less energy in order to reduce pollution and preserve domestic energy sources. This will reduce the EU's need for energy imports.

4. Decarbonizing the economy: pushing for a global deal for climate change and encouraging private investment in new infrastructure and technologies.

5. Research, innovation and competitiveness: supporting breakthroughs in low-carbon technologies by coordinating research and helping to finance projects in partnership with the private sector.

Since the Energy Union strategy was launched in February 2015, the Commission has published several packages of measures to ensure the Energy Union is achieved. The Commission also publishes regular reports on the progress of the Energy Union.

The goal of the Energy Union is to give EU consumers – households and businesses – secure, sustainable, competitive and affordable energy [3]. Achieving this goal will require a fundamental transformation of Europe’s energy system in the direction of building smart energy grids.

References:

1. What is the Smart Grid? URL: http://smartgrid.gov/the_smart_grid/smart_grid.html (дата звернення 25.03.2019).
2. Smart grids and meters. URL: <http://ec.europa.eu/energy/en/topics/market-and-consumers/smart-grids-and-meters> (дата звернення 27.03.2019).
3. What is the Energy Union about? URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/cache/infographs/energy/bloc-1.html> (дата звернення 25.03.2019).

THE EU REASTRICTIVE MEASURES: IMPLICATION MECHANISM AND ITS EFFICIENCY

Yelyzaveta Markova,

International law student, group УП-41,
V. N. Karazin Kharkiv National University,
lisa.markova.98@gmail.com

According to the last events and rapid changes on the international arena, a matter concerning restrictive measures implication became more relevant. This paper focuses on the EU as one of the most important international actors nowadays. The aim of the paper is to consider in more detail the mechanism of the EU restrictive measures implication, the mechanism’s role in the international security system, and possible changes that may be done in order to develop the EU restrictive measures implication policy and the global security as a whole.

To start with, it would be important to give at least a brief description of the EU restrictive measures nature and definition. The EU defines its understanding of a sanction in such key documents as “Guidelines on implementation and evaluation of restrictive measures (sanctions) in the framework of the EU Common Foreign and Security Policy”, “Basic Principles on the Use of Restrictive Measures (Sanctions)” and “The EU Best Practices for the Effective Implementation of Restrictive Measures“. The objectives of sanctions range from securing human rights to crisis management [1]. However, even in case we consult these documents, there is still no clear definition of “restrictive measures” in any of them. In addition, a term “sanction”, which is nowadays mostly considered as the UN prerogative only [2], is also used in the same

meaning. For example, following the text of the Council's 2004 Basic Principles on the Use of Restrictive Measures, the two terms – “restrictive measures” and “sanctions” – are used interchangeably as synonyms [3].

The aim of such measures is to maintain and restore international peace and security in accordance with the UN Charter principles. The EU also applies sanctions or restrictive measures in pursuit of the specific objectives of the Common Foreign and Security Policy (CFSP), which is mentioned in the Article 11 of the Treaty on EU [4].

The main goal of restrictive measures is to bring about a change in the policy or conduct of those targeted, promoting the objectives of the CFSP. According to this definition and implementation practice, EU sanctions could be imposed against governments of non-EU countries, entities, groups, organizations, individuals. They are developed in such a way as to minimise adverse consequences for those not responsible for the policies or actions leading to the adoption of sanctions (e.g. local citizens) [5]. The EU autonomous sanctions cannot be imposed against individuals or entities where there is no foreign policy dimension. Every measures implied should be consistent with the international law obligations and key principles, support democracy, the rule of law, human rights and maintain their main objectives of implication: to prevent conflicts worldwide and to develop country's cooperation for establishing security. The EU restrictive measures may target terrorism, human rights violations, annexation and the other types of international law violation. Depending on the subject of sanctions implication, the EU can decide to support the implementation of the UN's measures or introduce sanctions of its own. In order to bring peace and to restore the security, these sanctions may be imposed as the following: diplomatic sanctions, arms embargoes, travel restrictions, economic sanctions etc [6]. The EU has already implemented the UNSC sanctions, imposed its autonomous or mixed measures on Myanmar (Burma), Iraq, Russia, North Korea and other states, individuals or entities who have been accused of international law and security violation.

The next important issue to be addressed in this paper is the EU restrictive measures imposition mechanism itself. As previously stated, in order to maintain peace and security, the EU may implement the UN Security Council sanctions, to provide its own (autonomous) measures or to impose both sanctions regimes. This puts certain distinctions on restrictive measures' implementation and enforcement mechanism.

A general data on the EU sanction's policy is stated in the Basic Principles on the Use of Restrictive Measures (Sanctions) (Council document 10198/1/04) [7]. Concerning the UNSC sanctions, the EU Member States implement them under Chapter VII of the UN Charter. The UN Charter confers on the Security Council powers to decide in a manner binding for all UN members restrictive measures required. When the EU implements UN Security Council Resolutions, it may also decide to apply further restrictive measures [8]. The EU should implement the UN restrictive measures as quickly as possible. In this case, each Member State could also consider the possibility of interim national measures [9].

Within the EU Common Foreign and Security Policy, the restrictive measures can be implemented by the Council of the EU against third countries, entities or individuals. A proposal is made by the High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy. Based on the CFSP Council decision, the High Representative and the Commission

present a joint proposal for a Council regulation. The proposed measures are then examined and discussed by the Council preparatory bodies: the Council working party responsible for the geographical region to which the targeted country belongs, the Working Party of Foreign Relations Counsellors Working Party (RELEX), the Political and Security Committee (PSC) (if necessary); the Committee of Permanent Representatives (COREPER II) The decision is then adopted by the Council on the unanimity basis. If the decision includes an asset freeze, other types of economic/financial sanctions, those measures need to be implemented in a separate regulation. The Council decision enters into force after it is published in the Official Journal of the EU. Persons and entities subject to an asset freeze or travel restrictions are notified of the measures that were taken against them. All restrictive measures are kept under review to ensure that they still have a necessary effect on international law and security protection [10].

However, the question of such measures's implication mechanism efficiency remains. Nowadays, there is a lot of criticism of the sanctions' imposition model, the inefficiency of sanctions and unwieldiness of this system. So, what are the main improvements that could be considered in order to develop the current system?

One of the most important things here concerns the pre-assessment evaluations of measures to be taken. Unfortunately, the sanction regime is losing the necessary understanding and support because of the lack of impact which was considered to be done. The Council of the EU, as a responsible institution, needs to estimate the expected effects of sanctions, using the given expert resources of, for example, the EEAS, FPI or the RELEX [11].

The other issue which is important here is the separation of powers in the area of sanction's implication, review and abandoning. Now, technically, the Council of the EU mostly has a full control over the mentioned facilities, which delays the implication of all the sanction mechanism and raises mistrust for such tool among Member States. Instead, giving the possibility to other EU institutions to take part in effect estimating or implication monitoring processes would create a positive effect on strengthening member states' cooperation in the mentioned foreign policy area.

Finally, in order to decrease the need of sanctions' implication, there is a need to review the EU foreign policy tools. One of the key objectives of the EU's foreign policy is dialogue establishing and peace maintainance, which should stay a main option for conflict management on international arena. Using mostly peaceful means of security establishing jointly with developed restrictive measures mechanism would prevent further complication on an international level, and would help the EU to raise its role as one of the most powerful peacekeeping force.

References:

1. Christian Hörbelt A COMPARATIVE STUDY: WHERE AND WHY DOES THE EU IMPOSE SANCTIONS. *Revista UNISCI / UNISCI Journal*, № 43 (Enero/January 2017). URL: <https://www.ucm.es/data/cont/media/www/pag-91857/UNISCIDP43-3H%C3%B6RBELT.pdf> (Last Accessed: 27.03.2019).
2. Lukashuk I. I. *Международное право. Особенная часть: учеб. для студентов юрид. фак. и вузов. Рос. акад. наук, Ин-т государства и права, Академ. правовой ун-т. Изд. 3-е, перераб. и доп.* М.: Волтерс Клувер, 2005. 544 с.

3. Council of the EU's Guidelines on implementation and evaluation of restrictive measures (sanctions) in the framework of the EU Common Foreign and Security Policy. Brussels, 15 June 2012. URL: <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2011205%202012%20INIT> (Last Accessed: 27.03.2019).

4. European Commission – Restrictive measures. Text completed in Spring 2008. URL: http://eeas.europa.eu/archives/docs/cfsp/sanctions/docs/index_en.pdf (Last Accessed: 27.03.2019).

5. Sanctions: how and when the EU adopts restrictive measures. European Council. Council of the European Union. URL: [https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/European Commission – Restrictive measures](https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/European%20Commission%20-%20Restrictive%20measures). Text completed in Spring 2008. URL: http://eeas.europa.eu/archives/docs/cfsp/sanctions/docs/index_en.pdf (Last Accessed: 27.03.2019).

6. Basic Principles on the Use of Restrictive Measures (Sanctions). COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION. Brussels, 7 June 2004. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10198-2004-REV-1/en/pdf> (Last Accessed: 27.03.2019).

7. European Commission – Restrictive measures. Text completed in Spring 2008. URL: http://eeas.europa.eu/archives/docs/cfsp/sanctions/docs/index_en.pdf (Last Accessed: 27.03.2019).

8. Sanctions Guidelines – update. Council of the European Union Brussels, 4 May 2018. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-5664-2018-INIT/en/pdf> (Last Accessed: 27.03.2019).

9. Sanctions: how and when the EU adopts restrictive measures. European Council. Council of the European Union. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/> (Last Accessed: 27.03.2019).

10. Francesco Giumelli. How EU sanctions work: a new narrative. EU Institute for Security Studies. 2013. URL: https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Chaillot_129.pdf (Last Accessed: 27.03.2019).

Науковий керівник: Червяцова Аліна Олегівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

THE EU ENVIRONMENTAL PROTECTION AND UKRAINE

Maryna Pichugina,
Associate Professor,
Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute,
PhD in Economics,
pichuginam@ukr.net

In Ukraine, every two hours three people die due to pollution, as the Minister of Ecology of Ukraine says. Only because of the high level of air pollution the country may lose up to 15% of the harvest. The aggravating threats the environment faces have risen a necessity to forecast at least approximate scenarios of future.

The agreement between Ukraine and the EU envisage implementation of sustainable economic development and mechanisms of the "green" economy, which corresponds to the principles of implementation of the strategy of sustainable development, adopted at the UN summit "Rio + 20".

The ecological statistic proves the experts' opinion that Ukraine has problems with wastes management, renewable sources, level of atmospheric air pollution. In fact, two thirds of the country population resides in areas where the air does not meet the hygiene standards.

According to the Environmental Vulnerability Index of the South Pacific Applied Geoscience Commission, Ukraine has the status of a highly vulnerable country in three respects: environmental vulnerability, internal ecosystem vulnerability and the degree of degradation (external stability of the ecosystem). A similar situation is observed in our west neighboring countries - EU members and non-members. But according to the 2018 Environmental Performance Index (ranks 180 countries on 24 performance indicators covering environmental health and ecosystem vitality) Ukraine is far behind the EU members in establishing environmental policy goals (Table 1).

Table 1.**2018 EPI Rankings of countries and Environmental Vulnerability Index**

Rank (EPI)	Country	Environmental Performance Index	Environmental Vulnerability Index classification
28	Slovakia	70.60	vulnerable
43	Hungary	65.01	highly vulnerable
45	Romania	64.78	highly vulnerable
50	Poland	64.11	highly vulnerable
109	Ukraine	52.87	highly vulnerable
112	Moldova	51.97	highly vulnerable

Data source: 2018 Environmental Performance Index – <https://epi.envirocenter.yale.edu/downloads/epi2018policymakerssummaryv01.pdf>
 EVI classification for countries – <http://www.vulnerabilityindex.net/wp-content/uploads/2015/05/EVI%20Country%20Classification.pdf>

According to the Human Development Index under United Nations development program Ukraine is behind the EU members (Table 2). Human Development Index is useful to articulating the objectives of development and improving people's well-being by ensuring an equitable, sustainable and stable planet.

Table 2.**Environmental sustainability in 2016**

Country	Carbon dioxide emissions per capita (tonnes)	Forest area (% of total area)	Forest area (total change %, 1990-2015)	Fresh water withdrawals (% of total renewable water resources)	Natural resource depletion (% of GNI)	Renewable energy total energy consumption	Human Development Index/ Rank
Poland	7.9	30.8	6.3	19.0	0.7	11.1	0.855/36
Slovakia	6.2	40.3	1.0	1.1	1.5	10.5	0.845/40
Hungary	4.2	22.9	14.0	4.9	0.3	10.2	0.836/43
Romania	3.5	29.8	7.4	3.0	1.0	21.7	0.802/52
Ukraine	6.0	16.7	4.1	8.5	3.2	2.8	0.743/84
Moldova	1.4	12.4	28.2	8.7	0.4	4.7	0.699/107

Data source: Human Development Reports – <http://hdr.undp.org/en/countries>

Despite the better condition, neither country can solve the environmental problems on its own. Environmental problems are global in nature. If our natural resource requirements continue to grow as now, in 2050, equivalent to 2.8 planets will be needed to sustain humanity's life [1]. There are two main possible scenarios of our planet's ecological development. Without worldwide radical measures to decrease ecological footprint current consumption level in 2040 - 2050 will require twice as

much resources as there are on the planet Earth [4]. Therefore, we are living on the expense of future generations and the irreversible point of no longer regenerating ecological, economic and social degradation consequences would be reached. Global environmental agreements, the development of environment preserving management systems and tools, environmental education of the society and individual reach to decrease personal ecological footprint can redirect the development of our planet Earth towards sustainable ecological health development.

This is why, both the EU, and all other economically-developed countries throughout the world should prepare a new sustainable development strategy that involves both the marked development of the production of renewable natural resources, and the implementation of various environmental measures.

Ukraine is an example of country that needs a new ecological consciousness. After all, environmental standards are not yet integrated either in everyday life or in sectoral policies, as in the European Union. Although the national strategy of approximation of Ukraine's legislation to the EU covers the whole range of enterprises, institutions and organizations involved in the implementation of Chapter 6 "Environment" and Annex XXX to the Association Agreement at the national, regional and local level.

It is important to understand that in any case the transformation could not be simple and cheap process. For instance, approximation of Ukrainian environmental legislation to EU is connected with a number of procedural issues, the development of new procedures and technical requirements, educational and informational activities, training programs as well as public awareness raising activities (Table 3).

Table 3.

Cost indicators of approximation of EU legislation

	Sector according to Annex XXX to the Association Agreement	Cost Indicators		% to the amount
		Thousand Euro	Thousands UAH	
1	Environmental management	110.6	1770.0	0.3
2	Ambient air quality	6618.5	105896.0	19.2
3	Waste and Resources Management	1868.5	29895.7	5.4
4	Water quality and water management	22728.7	363659.8	66.0
5	Nature Conservation	2479.0	39664.0	7.2
6	Industrial pollution and man-made threats	345.3	5524.0	1.0
7	Climate change and protection of the ozone layer	210.6	3370.0	0.6
8	Genetically modified organisms	92.6	1482.0	0.3
	TOTAL	34453.8	551261.5	100

Data source: 2.

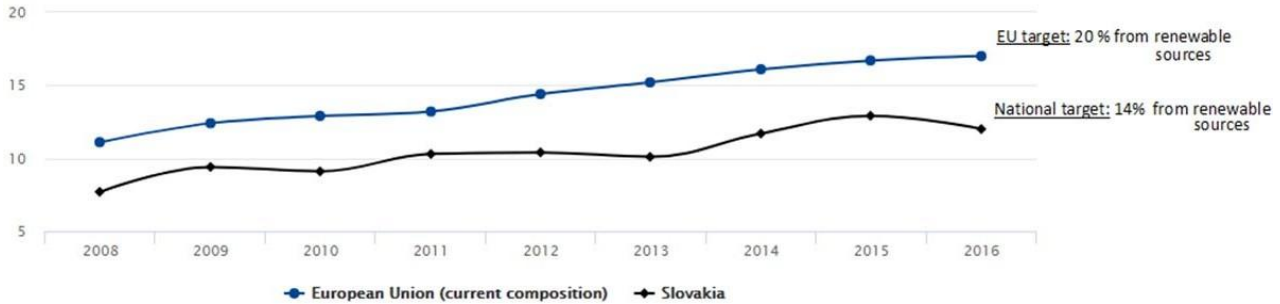
In fact, for Ukraine as well as for any European country, there are two basic scenarios:

- 1) health, income, quality of life of the population;
- 2) use of resources, wastes, pollution, environmental impact.

The Europe 2020 strategy emphasizes smart, sustainable and inclusive growth as a way to overcome the structural weaknesses in Europe's economy, improve its competitiveness and productivity and underpin a sustainable social market economy. The Europe 2020 strategy is used as a reference framework for activities at EU and at national and regional levels. EU governments have set national targets to help achieve

the overall EU targets, and are reporting on them as part of their annual national reform programs. Climate change and energy targets:

- greenhouse gas emissions 20% lower than 1990 levels;
- 20% of energy coming from renewables;
- 20% increase in energy efficiency.

Figure 1. Share of renewable energy (% of gross final energy consumption)

Data source: Europe 2020 targets: statistics and indicators for Slovakia (<https://ec.europa.eu>)

The EU statistics office, Eurostat, regularly publishes comprehensive progress reports for the targets. In 2014-15, the Commission decided to continue the strategy, monitoring and implementing it through a process known as the European Semester (Europe 2020 strategy - <https://ec.europa.eu>).

In the context of the resource and energy dependence of Ukraine, the replacement of the "brown" industrial economy with the new "green" as a strategic priority gives a chance to ensure the national security in the coming decades.

From 166 tasks for environmental policy of Ukraine according to the Association Agreement EU just 7% is done (12 tasks), undone - 51% (85 tasks), not started - 40% (67 tasks) (Table 4).

Table 4.

Term, obligations, tasks for environmental policy of Ukraine according to the Association Agreement EU

Direction	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Water quality		1/1/0*	0/6/0	1/6/1	4/0/1	1/0/7	0/0/1	1/0/1		0/0/2	
Air quality		0/0/5	0/0/8	0/2/2	0/0/9	0/0/2			0/0/3		
Genetically modified		0/15/0	0/6/0								
Environmental management		3/8/0	0/9/0	0/0/1	0/0/2						
Nature protection	0/1/0	0/6/0		0/0/5							
Waste management			0/2/0		0/0/9	0/0/8					
Industrial pollution		1/0/0/			0/0/2						0/0/1
Climate change		0/15/0									

*Done/ undone/ not started

Data source: <http://navigator.euointegration.com.ua/tasks?type=chapter&id=environment>

The agreement between Ukraine and the EU envisage implementation of sustainable economic development and mechanisms of the "green" economy, which corresponds to the principles of implementation of the strategy of sustainable development, adopted at the UN summit "Rio + 20" [4]. Realization of the EU

sustainable development basics (the Treaty of Lisbon), such as peace, well-being, equality, price stability and a high level of environmental protection, is impossible without multilevel decisions.

It is important to understand that in any case the transformation could not be simple and cheap process. For instance, approximation of Ukrainian environmental legislation to EU is connected with a number of procedural issues, the development of new procedures and technical requirements, educational and informational activities, training programs as well as public awareness raising activities.

Acknowledgments

The paper is in framework of Jean Monnet Module «European business models: transformation, harmonization and implementation in Ukraine» № 587138-EPP-1-2017-1-UA-EPPJMO-MODULE (the joint project of National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Erasmus+ Jean Monnet Fund and Education, Audiovisual and Culture Executive Agency, supported by the EC). The article reflects the authors' opinion and may not reflect the official position of the National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Erasmus+ Jean Monnet Fund and Education, Audiovisual and Culture Executive Agency and the EC.

References:

1. Навігатор угоди. URL: <http://navigator.euointegration.com.ua/tasks?type=chapter&id=environment>. (дата звернення: 15.03.2019).
2. Europe 2020 targets: statistics and indicators for Slovakia. URL: <https://ec.europa.eu>. (Last accessed: 20.03.2019).
3. EVI classification for countries. URL: <http://www.vulnerabilityindex.net/wp-content/uploads/2015/05/EVI%20Country%20Classification.pdf>. (Last accessed: 21.03.2019).
4. Global metrics for the environment: Ranking country performance on high-priority environmental issues, 2018. URL: <https://epi.envirocenter.yale.edu/downloads/epi2018policymakerssummaryv01.pdf>. (Last accessed: 15.03.2019).
5. Human Development Reports. URL: <http://hdr.undp.org/en/countries>. (Last accessed: 20.03.2019).
6. National strategy of approximation of Ukraine's legislation to the EU governance in the field of protection of the environment, 2015. URL: https://menr.gov.ua/files/docs/draft_NAS_FEB2015.pdf. (Last Accessed: 22.05.2018)
7. Ruževičius, J. Ecological footprint as an indicator of sustainable development. *Economics and Management*: 2010: No15 P.711-718. URL: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.660.5827&rep=rep1&type=pdf>. (Last accessed: 22.05.2018).
8. The Global Green Economy Index, 2016. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/2372GGEI-2016.pdf>. (Last accessed: 22.05.2018).

WHO NEEDS WHOM? FUTURE PERSPECTIVES ON EU-TURKEY RELATIONS

Prof. Dr. Dr. Arndt Künnecke,

Federal University of Applied Sciences for Public Administration,
Brühl / Germany

Following the failed *coup d'état* in Turkey in July 2016, the subsequent large-scale cleansings carried out by the Turkish government, the successful Turkish referendum on the introduction of a presidential system in April 2017, along with Turkey's previous anti-EU rhetoric, the relations between the European Union [hereinafter "EU"] and Turkey were put to test from both sides.

The question now, is how relations should between the decades-long partners proceed? Should relations continue as before, or do these drastic events provide opportunities for both sides to re-think, reform, deepen their relations, or even take the opportunity for pressing the button for an entirely new start?

This essay aims to answer these questions by (I) examining current areas of conflict between the EU and Turkey and (II) developing and exploring five scenarios on how future relations between Turkey and the EU might develop, be designed, or proceed.

I. Current Areas of Conflict Between the EU and Turkey

Currently, there are three main areas of conflict, which are predominant in the relations between the EU and Turkey: (1) the refugee deal of 20 March 2016, (2) the repressions of rights and actions taken by the Turkish government after the failed *coup d'état* of 15 July 2016, and (3) the referendum on the implementation of the presidential system of 16 April 2017.

1.) *The EU-Turkey Refugee Deal*

The Refugee Deal between the EU and Turkey was signed on 18 March 2016 in Brussels and came into force two days later. The aims of the EU were two-fold. First, that significantly fewer refugees would arrive on EU territory, and second, that these refugees would no longer have to risk their lives on their flight across the Aegean Sea from Turkey to Greece. For example, by the end of 2015, more than 800,000 refugees and migrants had crossed the Aegean Sea from Turkey to Greece. That was about 80 percent of all refugees irregularly arriving by sea in Europe.²⁰

The core of the Refugee Deal is a mechanism whereby asylum seekers, who have used Turkey as a transit country and who enter the territory of the EU for the first time on the Greek islands, should be deported back to Turkey. For each person from Syria deported from the Greek islands to Turkey, another Syrian person from Turkey should be resettled in the EU (the so-called 1: 1 mechanism).²¹

²⁰ See: Clayton, J. / Holland, H., Over one million sea arrivals reach Europe in 2015, available online: <http://www.unhcr.org/news/latest/2015/12/5683d0b56/million-sea-arrivals-reach-europe-2015.html> [accessed 21.06.2019].

²¹ See: Schwarze, T., Für Merkel funktioniert der Deal, available online: <https://www.zeit.de/politik/ausland/2017-02/fluechtlingsabkommen-tuerkei-eu-inhalt> [accessed 21.06.2019].

In addition, the EU guaranteed in the Refugee Deal that its Member States will receive vulnerable people from Turkey, provided that irregular border crossings between Turkey and the EU decline significantly and sustainably. Furthermore, the EU also promised a rapid disbursement of 3 (three) billion Euros and a further 3 (three) billion Euros by the end of 2018 for specific projects in the areas of primary care, health, and education for persons enjoying temporary protection in Turkey.²²

In terms of EU-Turkey relations, the Refugee Deal also includes the mutual Memorandum of Understanding to deepen relations between the EU and Turkey. In particular, the Memorandum states that negotiations on Turkey's accession to the EU and on visa liberalization should be accelerated. According to this agreement, the visa requirement for Turkish nationals in EU Member States should have been lifted by the end of June 2016. However, this did not happen, as Turkey has not yet met all the conditions required by the EU. In particular, the Turkish government is refusing to change the domestic anti-terrorist laws. According to EU standards, the Turkish anti-terror laws are far too broad. However, the Turkish government still has no intention to amend them, because doing so would eliminate an important tool to persecute its political opponents.²³

On paper, the Refugee Deal between the EU and Turkey works well. Because the EU has achieved its main objective, namely the significant decline in mass exodus across the Aegean to the EU. According to the UNHCR Refugee Agency, in January 2016, 67,000 refugees arrived in Greece. In contrast, there were only about 1,200 arrivals since the beginning of 2017.²⁴ Turkey, therefore, seems to be fulfilling its part of the agreement, to effectively protect its borders and to take more effective actions against human traffickers. However, for Turkey the deal is not going as planned, because its main goal, the quick acquisition of visa-free travel for Turkish citizens to the Schengen area has not yet been achieved. Likewise, the EU has only met part of its financial commitments to Turkey. For this reason, both the Turkish government and Turkey's President Recep Tayyip Erdoğan have threatened the EU several times with the termination of the Refugee Deal.²⁵ With this threat to terminate the refugee deal and by implicitly announcing that Turkey will "open the gates" for a mass exodus to Europe, Turkey has been trying to exert political pressure on the EU for more than three years now. On the one hand, the aim of this rhetoric is the achievement of political concessions from the EU, for example on the visa issue. On the other hand, Turkey also wants to ensure that the EU restrains from giving Ankara special instructions or placing sanctions on the country because of the Turkish government's

²² See: Cremer, H., Das Flüchtlingsabkommen zwischen der Europäischen Union und der Türkei, in: *Bundeszentrale für politische Bildung, Länderprofile Migration: Daten - Geschichte - Politik*, available online: <http://www.bpb.de/gesellschaft/migration/laenderprofile/243222/fluechtlingsabkommen-eu-tuerkei> [accessed 21.06.2019].

²³ See: Schwarze, T., Für Merkel funktioniert der Deal.

²⁴ See: Schwarze, T., Für Merkel funktioniert der Deal.

²⁵ See for example: *Die Presse*, Vor Referendum: Türkei droht wieder mit Ende des Flüchtlingsdeals, available online: http://diepresse.com/home/ausland/aussenpolitik/5201474/Vor-Referendum_Tuerkei-droht-wieder-mit-Ende-des-Fluechtlingsdeals [accessed 21.06.2019]; *Süddeutsche Zeitung*, Erdoğan droht Merkel mit Scheitern des Flüchtlingsdeals, in: SZ.de, available online: <http://www.sueddeutsche.de/politik/tuerkei-erdoan-droht-mit-scheitern-des-fluechtlingsdeals-1.3006277> [accessed 21.06.2019], *Tagesschau.de*, Lässt Ankara den Flüchtlingsdeal platzen?, available online: <https://www.tagesschau.de/ausland/tuerkei-eu-fluechtlingsdeal-101.html> [accessed 21.06.2019].

repressive measures against its political opponents. In this respect, Turkey uses the Refugee Deal as potential blackmail against the EU and instrumentalizes the refugees as a threat to the EU and its Member States.

2.) *Repressions after the failed coup d'état*

The second area of current tensions between the EU and Turkey concerns the failed *coup d'état* of 15 July 2016 and the excessive actions of the Turkish government against alleged participants and sympathizers of the *coup d'état* thereafter.

In the evening of 15 July 2016, parts of the Turkish military tried to topple the government. They declared martial law, imposed a curfew, and tried to take control of some strategically important places in Istanbul, Ankara, and other major cities. But they failed because they were overwhelmed and disarmed by security forces of the military, the gendarmerie and the police and parts of the people who all stayed loyal to the government. The leaders of the coup justified their actions an attempt to restore the constitutional order, democracy, and human rights and freedoms in Turkey.²⁶ During the attempted *coup d'état*, several state buildings, such as the Houses of Parliament, the Presidential Palace and the headquarters of the domestic intelligence service MIT, were targeted with airstrikes by the perpetrators of the coup. In total, 241 people were killed and 2,194 injured in this attempted *coup d'état*.²⁷

While the *coup d'état* was still ongoing, the Turkish President, Recep Tayyip Erdoğan spoke to CNN Türk on FaceTime and called on the Turkish people to resist the *coup d'état*. After returning from his vacation resort in Marmaris to Istanbul by plane that night, he gave a speech at Atatürk Airport and denoted the attempted *coup d'état* as a "gift from God" and announced that he would seize the opportunity to clean up the Turkish armed forces. Erdoğan immediately claimed that the Islamic preacher Fetullah Gülen, who lives in exile in the USA and is considered a terrorist in Turkey, along with his movement and followers, were responsible for the attempted *coup d'état*.²⁸

The EU condemned the attempted *coup d'état* and stood side by side with the Turkish government. But, at the same time, EU officials called for the protection of the democratic order and observance of the Rule of Law in the Turkish government's dealings with those who had attempted the *coup d'état*.²⁹ However, in the morning after the failed *coup d'état*, an unprecedented wave of "cleansing" began against suspected Gülen supporters in all areas of the Turkish state. With the proclamation of a three-month state of emergency by President Erdoğan on 20 July 2016, which was continuously extended until the end of the early parliamentary and presidential elections in July 2018, the Cabinet was from that moment on chaired by the President, who now had the power to issue legislative decrees on all issues being necessarily decided upon during the ongoing state of emergency. These legislative decrees only

²⁶ See: Polke-Majewski, K. / Steffen, T. / Endres, A. / Biermann, K., Was wir über den Putschversuch in der Türkei wissen.

²⁷ See: Al Jazeera, Turkey's failed coup attempt: All you need to know, available online: <http://www.aljazeera.com/news/2016/12/turkey-failed-coup-attempt-161217032345594.html> [accessed 21.06.2019].

²⁸ See: Polke-Majewski, K. / Steffen, T. / Endres, A. / Biermann, K., Was wir über den Putschversuch in der Türkei wissen.

²⁹ See: Vates, D., Putschversuch in der Türkei Bundesregierung und EU stellen sich auf Erdogans Seite, in: Berliner Zeitung, available online: <http://www.berliner-zeitung.de/24406992> [accessed 21.06.2019].

had to be approved by Parliament afterwards. In particular, important fundamental rights such as the Freedom of Movement and Assembly were now restricted. In addition to that, President Erdoğan enacted a legislative decree that suspects could now be arrested for up to 30 days, instead of the previous 4 day, before they had to be taken before a magistrate for their arraignment. This resulted in a wave of unprecedented arrests and imprisonments, which made it even necessary to release many criminals from prison before they fully served their prison sentence, just to make room in prisons for the alleged conspirators.³⁰

According to the Turkish state news agency Anadolu, the Turkish Ministry of Justice confirmed that by the end of May 2017, a total of 154,694 suspects were facing preliminary investigations by public prosecution in connection with the attempted *coup d'état*. 50,136 of them were arrested and detained, including 8,816 police officers, 6,982 soldiers and 2,431 judges and prosecutors. Only 12,753 people were released from custody without any conditions after their testimony before the prosecutor.³¹ In addition to that, about 120,000 people have been dismissed or suspended mainly from public service, including approximately 15,000 teachers, including all of the university deans. Furthermore, about 21,000 teaching facilities have been closed for alleged links to the Gülen movement.³²

Within the EU, taking into account that the scale and intensity of the purges carried out by the Turkish government after the failed *coup d'état* were not in line with fundamental principles of the Rule of Law, the impression came up that these purges against opponents of President Erdoğan had been planned for a long time, whereas the attempted *coup d'état* was only the trigger and the Gülen movement simply served as its pretext.³³ Not only did the attempted *coup d'état* give Erdoğan a reason to dismiss many of his opponents and, to a large extent, to stifle them, but it also gave him the opportunity to present the *coup d'état* as a weakness of the previous government system and to convert Turkey into a presidential republic only a few months later. In response to Erdoğan's purging measures being contrary to the Rule of Law, the EU Parliament voted on 24 November 2016 for a temporary suspension of the accession negotiations with Turkey. So far, however, the EU Commission has not followed this recommendation.

3.) *Referendum on the implementation of a presidential system*

The third area of tensions that currently puts a strain on Turkey's relations with the EU is the referendum on the implementation of a presidential system on 16 April

³⁰ See: *Zeit Online*, Ausnahmezustand soll verlängert werden, available online: <http://www.zeit.de/politik/ausland/2016-09/tuerkei-sicherheitsrat-ausnahmezustand-verlaengerung-recep-tayyip-erdogan> [accessed 21.06.2019].

³¹ See: *Bild Zeitung*, Erdogan steckt 560.136 Gegner in den Knast, available online: <http://www.bild.de/politik/ausland/headlines/erdogans-saeuberungswelle-51952854.bild.html> [accessed 21.06.2019].

³² See: *Erzeren, Ö. / Fokken, S. / Greiner, L.*, "Vernichtung des freien Geistes", in: *Spiegel Online*, available online: <http://www.spiegel.de/lebenundlernen/job/lehrer-und-wissenschaftler-in-der-tuerkei-entlassungen-und-a-1103942.html> [accessed 21.06.2019]; *Spiegel Online*, 9000 Polizisten in der Türkei suspendiert, available online: <http://www.spiegel.de/politik/ausland/tuerkei-9000-polizisten-wegen-angeblicher-guelen-verbindungen-suspendiert-a-1145034.html> [accessed 21.06.2019].

³³ See: *Dawid, J.*, Geheimdienstbericht zum Türkei-Putsch: So hat Erdoğan die Öffentlichkeit hinters Licht geführt, in: *Business Insider*, available online: <http://www.businessinsider.de/heimdienstbericht-zum-tuerkei-putsch-so-hat-erdogan-die-oeffentlichkeit-hinters-licht-gefuehrt-2019-1> [accessed 21.06.2019].

2017. Due to its content and the way the referendum was carried out, it was heavily criticized by the EU.

As the Turkish Parliament did not reach a two-thirds majority, which is legally required for a constitutional amendment, on request by President Erdoğan the government held a referendum to change the parliamentary system to a presidential system on 16 April 2017. By a small majority of 51.41 percent, Turkish voters in Turkey and abroad voted for the implementation of a presidential system.³⁴

Altogether, the package of 18 proposals for constitutional amendment concerned more than 70 provisions of the Turkish Constitution, 50 of which were amended and 21 repealed. Among the most important changes in the Executive Branch is the president's massive increase in power. According to these constitutional amendments, after the following elections the President became head of state and head of government at the same time. A major change in the structure of government and to the power of the Presidency. As such, the President gained discretionary power to enact legislative decrees with legal force, which can only be annulled, if the Parliament enacts a contrary law on the same subject. If the President calls a state of emergency, the President can enact emergency degrees, which only lose their validity if they are not debated and approved by Parliament within three months. The President also has the sole power to draft the government budget, which can only be disapproved by the Parliament dissolving itself and calling for new elections. In addition to that, the President can dissolve the Parliament and call for new elections as often as he likes and appoint and dismiss all senior officials in Turkey. The constitutional amendments also allow the President to be a member and chairman of a political party (previously not allowed, as the President was to be above party politics in the previous system) and to appoint parts of the High Council of Judges and Prosecutors. If the President controls the majority in Parliament, the President being head of state, head of government and party leader in personal union, can fill almost the entire High Council of Judges and Prosecutors with candidates of his choice. Since the High Council of Judges and Prosecutors is more or less the Human Resources Department of the Turkish Judiciary, which occupies all the important positions in the Judiciary, the President automatically has control over the composition of the Constitutional Court and all other important legal bodies. Although President Erdogan and the AKP government have presented the new presidential system as a guarantee for Turkey's inner stability, the "Venice Commission" of the Council of Europe has assessed the constitutional amendments as a dangerous step backwards. According to the Venice Commission, the constitutional changes contain the danger of a degeneration of the Turkish political system towards an authoritarian regime. In essence, everything in the new system is designed for an excessive concentration of power in the person of the President. The formal separation of powers, that is allegedly preserved, is, *de facto*, illusory and at risk of becoming as meaningless in practice as Parliament. The political accountability of the President is limited to elections, while the head of state can rule virtually unrestrained over the five years in between – particularly as the constitutional

---

³⁴ See: *Spiegel Online*, Offizielles Endergebnis bestätigt knappen Sieg für Erdogan, available online: <http://www.spiegel.de/politik/ausland/tuerkei-referendum-offizielles-endergebnis-bestaetigt-sieg-des-ja-lagers-a-1145194.html> [accessed 21.06.2019].

amendments explicitly state that the presidential powers can be further extended by simple majority laws. Accordingly, presidential powers could grow almost unlimited in this way. In its final judgment, the "Venice Commission" assessed the power of the President in the new presidential system of Turkey as "largely uncontrolled and uncontrollable."³⁵

In addition to the content of the constitutional amendments, which include several features of an absolute system, the EU also criticized the circumstances of its implementation at the time of the state of emergency. Specifically, criticism has been raised that a fair campaign did not take place, as the government had abused state resources to a large extent for its "yes campaign".³⁶ Even the execution of the referendum has been viewed as unlawful. For example, some opposition parties called the Electoral Commission for the cancellation of the referendum due to irregularities in the ballot. They claimed that up to 2.5 million votes could have been gerrymandered by the government. Similar allegations were voiced by the OSCE's independent election observers. However, the Turkish Electoral Commission denied this claim. Likewise, the governing AKP party and President Erdoğan have also denied any allegations of manipulated votes.³⁷

However, the greatest tensions between the EU and Turkey arose from the way the campaign in favour of the implementation of the presidential system was run by members of the Turkish government in Europe. For example, on several occasions, Germany and the Netherlands had banned all campaign rallies of Turkish government members in their countries, in which the Turkish ministers wanted to campaign for the participation in the referendum and for voting in favour of the implementation of a presidential system in Turkey. As a result, President Erdoğan and several high-ranked AKP politicians repeatedly accused both countries with harsh words, such as Germany and the Netherlands having used Nazi methods against them. Politicians all over Europe were shocked about this rhetoric and uttered their incomprehension and consternation.³⁸ Since these accusations were, in part, also directed against the German Chancellor, Angela Merkel, and the Dutch Prime Minister, Mark Rutte, in person, European-Turkish relations hit rock bottom. Furthermore, , as Turkish President Erdoğan has continued to openly threatening the EU with the termination of the accession talks and a reintroduction of the death penalty, even after his victory in the referendum, there are currently, and in the foreseeable future, no prospects for Turkey's accession to the EU.

II. Scenarios for Future Relations Between the EU and Turkey

Given the events that have unfolded in Turkey before and after the attempted *coup d'état*, the question remains how future relations between the EU and Turkey should proceed. In this section, we examine how the future relationship between the

---

³⁵ See: Martens, M., Was sich in der Türkei jetzt ändert, in: FAZ Online, available online: http://www.faz.net/aktuell/politik/tuerkei/praesidialsystem-beschlossen-was-sich-in-der-tuerkei-jetzt-aendert-14974937.html?printPagedArticle=true#pageIndex_2 [accessed 21.06.2019]

³⁶ See: *Südwest Presse*, Nach Referendum. Wahlbeobachter kritisieren unfaire Bedingungen in Türkei, available online: <http://www.swp.de/ulm/nachrichten/politik/nach-referendum-wahlbeobachter-kritisieren-unfaire-bedingungen-in-tuerkei-14812196.html> [accessed 21.06.2019].

³⁷ See: *Spiegel Online*, Offizielles Endergebnis bestätigt knappen Sieg für Erdogan.

³⁸ See: *Spiegel Online*, Erdogan poltert weiter, available online: <http://www.spiegel.de/politik/ausland/recep-tayyip-erdogan-neue-nazi-vorwuerfe-gegen-deutschland-a-1140511.html> [accessed 21.06.2019].

two partners may develop and look like. Will it come to a complete breakpoint, or will it be possible to find ways for a dialogue and cooperation after the open confrontation of the past few years? To answer these questions, this article examines five scenarios to show how the relations between the EU and Turkey could proceed in the future:

Scenario 1: Business as usual

Although relations between the EU and Turkey are currently under scrutiny, due to recent conflicts and tensions, both partners could continue to pursue positive relations unaltered. This would mean that Turkey would remain a candidate for accession to the EU and that accession negotiations would continue in their current form, including the opening-up and negotiation of individual accession chapters, which might be delayed according to political reasons, as has happened several times before. Thus, the EU won't refrain from suspending, or even terminating the accession talks with Turkey, and Turkey, for its part, won't withdraw its application for EU membership and won't stop its accession negotiations. Under the motto "business as usual", there would not be any changes in the relations between the EU and Turkey.

This scenario seems very likely at the moment. After all, it represents the EU's typical pattern of behaviour in recent political discussions with Turkey concerning the respect for human rights and democratic standards. For example, relations have remained relatively unchanged after the violent abatement of the Gezi Park protests (2013), the military intervention against the PKK and parts of the Kurdish population (2015), and the repressive actions after the failed attempted *coup d'état* (2016), the EU merely uttered some criticism in public and behind closed doors criticism and limited itself to verbal warnings. Imposing sanctions against Turkey as applied pressure to ensure its government's respect for the Rule of Law and democratic minimum standards, or even interrupting or terminating the accession negotiations, have not been considered, or furthered, by the EU. A clear signal that this pattern will continue to be applied in the future was already sent from the informal meeting of EU Foreign Ministers at the end of April 2017 in Malta, where Germany in particular, voted against the suspension, or termination, of the accession negotiations with Turkey.³⁹ At the meeting of the European Council of Heads of State and Government in Brussels in June 2017, a possible suspension, or termination, of the accession talks with Turkey was no longer discussed. On that occasion, the EU only avowed itself to the continuation of the Refugee Deal with Turkey.⁴⁰

The Refugee Deal with Turkey currently still seems to be the main reason for the EU's passivity towards Turkey. Fearing that Turkey could flood Europe with masses of refugees, the EU is deterred by any serious measures, or sanctions, against Turkey. In this respect, these are all clear indications that the EU is currently not considering continuing its relations with Turkey in a different way than before.

In addition, Turkey does not seem to be interested in fundamentally changing its relations with the EU. In fact, before the referendum on a presidential system and

³⁹ See: *heute.de*, Streit über Umgang mit Türkei, available online: <http://www.heute.de/eu-aussenminister-beraten-auf-malta-ueber-umgang-mit-tuerkei-47066490.html> [accessed 23.06.2019].

⁴⁰ See: *Europäischer Rat*, Schlussfolgerungen des Europäischen Rates, 22./23. Juni 2019, available online: <http://www.consilium.europa.eu/de/press/press-releases/2019/06/23-euco-conclusions/> [accessed 223.06.2019].

after its successful implementation, President Erdoğan repeatedly announced that Turkey would stop the accession negotiations, if the EU refused to open new negotiating chapters.⁴¹ However, these announcements should not be taken serious and rather be regarded as mere domestic demonstration of strength and a threatening gesture towards the EU. They are used by Erdoğan on the one hand to exploit the EU as an example of the “enemy” in his own country and on the other hand to put pressure on the EU.

Scenario 2: Termination of the Refugee Deal by Turkey

If Turkey continues accession negotiations with the EU, it could only terminate the Refugee Deal with the EU from 18 March 2016. This option was repeatedly announced by President Erdoğan and other representatives of the Turkish government.

Only a few months after the conclusion of the Refugee Deal, Turkey threatened to reopen its borders and send hundreds of thousands of refugees to Europe, if the EU did not lift visa requirements for Turkish citizens by October 2016. Turkey expected from the EU that it would grant visa liberalisation to Turkish citizens for fear of new refugee flows towards Europe, although Turkey had not yet fulfilled all the conditions for a visa liberalisation set by the EU. In combination with the closure of the Balkan route on 9 March 2016, the EU-Turkey Refugee Deal had served its purpose for the EU, leading to an enormous decrease of the number of refugees arriving on the Greek islands. Thus, the uncontrolled migration from the Turkish territory through the Aegean Sea into the EU almost came to a standstill.

However, the EU continues to insist on the amendment of the Turkish anti-terror laws as *conditio sine qua non* for the implementation of the visa-free regime for Turkish citizens. For this reason, the EU has not yet fulfilled this part of its promises under the Refugee Deal with Turkey. There will be no change in Turkish anti-terrorism laws in the foreseeable future, as the extremely wide interpretation of what is “terror” and what is considered “support for terrorism” is currently President Erdoğan's main tool in the purges of opponents after the failed *coup d'état* of July 2016 and in the suppression of any opposition.

Similar to the threats of reintroducing the death penalty, or the termination of accession negotiations with the EU, the threats by President Erdoğan and several members of the Turkish government to terminate the Refugee Deal are to be regarded rather as a means of enforcing their own special interest politics towards the EU than as a serious announcement of actual action. The fact that the ultimatums issued by Turkish government officials to the EU to implement the visa-free regime for Turkish citizens by October 2016 have already expired, without Turkey having put its threat to terminate the Refugee Deal into practice, supports this assessment.

There are also economic reasons which make the scenario of the termination of the Refugee Deal with the EU rather unlikely. Essentially, if Turkey really opened its borders

---

⁴¹ See: *Spiegel Online*, Erdoğan droht EU mit Abbruch der Gespräche, available online: <http://www.spiegel.de/politik/ausland/tuerkei-recep-tayyip-erdogan-droht-eu-mit-abbruch-der-gespraech-a-1145748.html> [accessed 23.06.2019].

to refugees, the EU and the governments of its Member States could not withstand a second refugee chaos after 2015. As effective protection against further refugee flows from Turkey, the EU would then probably have to secure its external borders by military means and would probably also impose economic sanctions on Turkey. However, this would in turn run contrary to Turkey's own interests and would harm Turkey much more than the EU. For example, Turkey benefits from the Refugee Deal with the EU in several aspects. First of all, the Refugee Deal prevents Turkey from being attractive to people from Asia, Africa and the Middle East as a transit country on their way to Europe. Currently, due to the deal with the EU, Turkey keeps its borders largely closed and does not allow new refugees to enter the country. In addition, the Refugee Deal also guarantees Turkey urgently needed billions of Euros of refugee aid, which the country cannot waive in times of economic problems. Should the EU no longer pay the residual amount of the originally pledged six billion Euros of the Refugee Deal to Turkey and were to impose economic sanctions on Turkey instead, the Turkish economy would be severely affected and suffer from a recession. The Turkish economy is heavily dependent on exports to the EU. For example, nearly 44 percent of Turkey's exports go to the EU. In addition, under the AKP government, 92 percent of direct investment into Turkey has come from European countries. Conversely, Turkey is only the fifth largest trading partner of the EU. Since Turkey's economic destabilisation would inevitably also lead to a political destabilisation of the country, the economic risks of terminating the Refugee Deal with the EU would be unpredictable for Turkey and would pose a significant threat to President Erdoğan's absolute power. Consequently, the termination of the Refugee Deal by Turkey is highly unlikely.

Scenario 3: Suspension, or termination, of membership talks with Turkey by the EU

The EU could suspend, or even cancel, the accession negotiations with Turkey, as recommended by the European Parliament on 24 November 2016. In its resolution, the European Parliament called for a temporary freeze of the EU's accession talks with Turkey.⁴² The suspension of the accession talks would have the consequence that, henceforth, the EU would neither continue the negotiations with Turkey on open accession chapters, nor open new chapters. However, the European Parliament's resolution is not legally binding, but merely constitutes a request to the Member States and the European Commission, who is responsible for the accession talks. However, the EU Commission has not yet complied with this request, and there are no signs that it will do so in the future.

With the exception of some members of the European Parliament, after the EU-hostile rhetoric of Turkish President Erdoğan and his government in the wake of the referendum on the implementation of a presidential system in Turkey, Austria was the only EU Member State to call for a termination of the accession negotiations with Turkey.⁴³ However, Austria was unable to assert itself with this radical demand neither in the Council of the EU nor in the European Council.

⁴² See: *Zeit Online*, Abgeordnete fordern Aussetzen der Türkei-Beitrittsgespräche.

⁴³ See: *Naumann, F.*, Türkei: (Fast) nur Österreich für Ende der EU-Beitrittsgespräche, in: *Merkur.de*, available online: <https://www.merkur.de/politik/beitrittsverhandlungen-mit-tuerkei-gabriel-pro-eu-kollegen-dagegen-zr-8225091.html> [accessed 23.06.2019].

The autocratic presidential system, which was voted for by the majority of the Turkish people in the referendum of 16 April 2017, and which does not have sufficient democratic control mechanisms, is as incompatible with the political and democratic values of the EU as the blatantly perpetrated oppression and arrest of political opponents by the Turkish government and its aim to re-establish the death penalty. As a result, it is time for the EU to make this clear to Turkey. There would be two appropriate political means for the EU: it could temporarily suspend the accession negotiations with Turkey, or in case the Turkish government fails to return to democratic and constitutional standards, it could permanently terminate accession talks.

As arguments against the suspension and termination of accession negotiations it is often brought forward that the EU would then lose its direct influence on Turkey, further weaken Turkey's democratic forces, and put the existence of the Refugee Deal at risk. However, all these arguments are not substantive. For example, even during the ongoing accession negotiations, the EU failed to successfully exert its alleged influence on Turkey when the Turkish government violently suppressed the Gezi Park protests in the summer of 2013, when the Turkish government wilfully let the conflict with the Kurds escalate militarily after the parliamentary elections in June 2015, or when the Turkish government arrested or dismissed tens of thousands without due process in accordance with the Rule of Law after the failed attempted *coup d'état* of July 2016. Beyond that, the EU itself seems to be unable to cope with strengthening the democratic forces in its own Member States, such as Poland and Hungary, where the increasingly autocratic rulers Yaroslav Kaczynski and Viktor Orbán are more or less openly practicing anti-EU and anti-democratic policy. Finally, despite the contrary rhetoric of the Turkish president and his government, a unilateral termination of the Refugee Deal by Turkey is very unlikely, because the deal is economically too lucrative for Turkey simply due to the billions of Euros that the EU obliged itself to pay to Turkey for fulfilling its part of the deal. Especially, in times of its stagnating economy, Turkey could not afford to denounce the deal frivolously.

Although, most politicians in the EU and its Member States no longer see any prospects of Turkey's accession to the EU, as a result of developments over the last three years, the EU itself is reluctant to take any action and to suspend, or even terminate, the accession negotiations with Turkey. Accordingly, this scenario is currently unlikely to occur. However, if the relations between the EU and Turkey should further deteriorate, the EU would most probably only react with a temporary suspension of the accession negotiations. Due to the close economic ties that have become manifest, particularly in the Customs Union, a termination of the accession negotiations by the EU seems out of question.

Scenario 4: Reintroduction of the death penalty in Turkey and termination of the negotiations with the EU

According to several announcements by Turkish President Erdoğan made after the successful referendum on the implementation of the presidential system, to also hold referendums on the reintroduction of the death penalty and the continuation of

the accession talks with the EU, Turkey could voluntarily terminate its accession negotiations with the EU and turn away from Europe.

After President Erdoğan declared his willingness to re-establish the death penalty after the failed coup of 15 July 2016, he reaffirmed his readiness to re-establish the death penalty in the run-up to the referendum on the implementation of a presidential system and, following its successful outcome, announced a further referendum on the death penalty.⁴⁴ In fact, after the successful referendum on the implementation of the presidential system, Erdoğan declared that the reintroduction of the death penalty was his top priority.⁴⁵

However, according to the unanimous opinion in the EU and its Member States, a reintroduction of the death penalty would be incompatible with a membership in the EU and would automatically lead to the end of the EU's accession talks with Turkey.⁴⁶ The fact that the President Erdoğan, even being aware of this consequence, still continues to openly push for the reintroduction of the death penalty in his country, may be an indication that he is keen to terminate the accession negotiations with the EU. Reintroducing the death penalty would be a good opportunity for him not to have to actively terminate the accession negotiations himself, but to leave this unavoidable step to the EU. He could thus blame the EU for terminating the accession negotiations, present the EU as the "bad guy" or enemy to his own people and push himself and his country into the victimhood of a partner which is despised by the EU and the West. In that case, he would not have left the path towards the West, laid down by Turkey's founder of the state, Mustafa Kemal Atatürk, but he would have respected the will of his people to reintroduce the death penalty – perfectly in line with Western democratic values – and because of having exercised its right of self-determination, the EU closed its entrance door right in his and his people's face.

As an alternative to this indirect ending of the EU accession talks by Turkey, President Erdoğan could also – like he repeatedly announced – hold a referendum on the continuation of the accession negotiations in his own country, or carry out his repeated threat to the EU to terminate the accession negotiations.⁴⁷ However, these two

⁴⁴ See: *Tagesschau.de*, Erdoğan zur Einführung der Todesstrafe bereit, available online: <https://www.tagesschau.de/ausland/erdogan-ankuendigung-101.html> [accessed 24.06.2019]; *Tagesschau.de*, Referendum über die Todesstrafe?, available online: <https://www.tagesschau.de/ausland/tuerkei-erdogan-todesstrafe-101.html> [accessed 24.06.2019]; *Zeit Online*, Erdoğan will Todesstrafengesetz "ohne Zögern" unterzeichnen, available online: <http://www.zeit.de/politik/ausland/2019-03/referendum-tuerkei-todesstrafe-recep-tayyip-erdogan-verfassung> [accessed 24.06.2019].

⁴⁵ See: *Spiegel Online*, Erdoğan will Todesstrafe auf Tagesordnung setzen, available online: <http://www.spiegel.de/politik/ausland/tuerkei-recep-tayyip-erdogan-will-todesstrafe-auf-tagesordnung-setzen-a-1143567.html> [accessed 24.06.2019].

⁴⁶ See: *Becker, M. / Böll, S. / Friedmann, J. / Müller, P. / Neukirch, R. / Schmid, B. / Schult, C.*, Schluss jetzt, in: *Der Spiegel* 17/2019, p. 28; *Spiegel Online*, Erdoğan pfeift auf den Westen, available online: <http://www.spiegel.de/politik/ausland/todesstrafe-in-der-tuerkei-recep-tayyip-erdogan-pfeift-auf-den-westen-a-1118907.html> [accessed 24.06.2019]; *Spiegel Online*, Merkel warnt Erdoğan erneut vor Einführung der Todesstrafe, available online: <http://www.spiegel.de/politik/ausland/tuerkei-angela-merkel-warnt-recep-tayyip-erdogan-vor-einfuehrung-der-todesstrafe-a-1145832.html> [accessed 24.06.2019].

⁴⁷ See: *Handelsblatt*, Erdoğan erwägt Referendum zum EU-Beitritt, available online: <http://www.handelsblatt.com/politik/international/tuerkei-erdogan-erwaegt-referendum-zum-eu-beitritt/19718436.html> [accessed 24.06.2019]; *Spiegel Online*, Erdoğan droht EU mit Abbruch der Gespräche; *Tagesschau.de*, Erdoğan erwägt weiteres Referendum, available online: <https://www.tagesschau.de/ausland/erdogan-eu-referendum-101.html> [accessed 24.06.2019].

alternatives of a direct termination of the accession negotiations by Turkey are rather unlikely, as they are not in line with Erdoğan's preferred policy of showing himself and his country to his own people as a victim of the anti-Turkish policies of the West, in order to mobilise, emotionalise and unify its own electorate behind him. However, all of these three alternatives of a direct or indirect termination of the accession negotiations with the EU would offer President Erdoğan a welcome way to break free from the EU's influence and paternalism on Turkish domestic policy, to reposition Turkey on the world stage, and to seek and engage in new partnerships and alliances.

In case of the termination of the accession negotiations with the EU, Turkey would then turn away from Europe and orient itself more towards the East. An alternative to the EU, the Shanghai Organisation for Cooperation (SCO), which emerged from the so-called Shanghai Five, would provide an alternative. For example, in the past, the President Erdoğan has repeatedly flirted with becoming a member of the SCO. Since Turkey does not need the accession to the EU at any price, it could instead join the security bloc of Asian states around Russia and China. Founded in 2001, the SCO includes Russia, China, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, Uzbekistan, India and Pakistan. The common goal of the SCO – according to a number of its members – is to be the largest regional organisation in the world, and to deepen the military, economic, political and cultural cooperation between the member states. Turkey has already been a SCO dialogue partner since 2012 and is as such allowed to participate in meetings on the ministerial level, but without any voting rights. Although the President Erdoğan likes to praise the SCO as an alternative to the EU, it is far from being as advanced as the EU in terms of its degree of cooperation and institutionalisation.

For several reasons, the realisation of the scenario of a direct or indirect termination of the EU accession negotiations by Turkey is rather unlikely. On the one hand, Erdoğan's rhetoric of threats towards the EU are hard to believe, since he could have already introduced the death penalty in the times of the nationalistic exaltation after the failed *coup d'état* either by parliament vote or by including that issue in the referendum on the implementation of the presidential system. For President Erdoğan, the threat of reintroducing the death penalty is merely a means of political pressure: internally to mobilize the masses in his own country and externally towards the EU to tame it and to prevent its interference in Turkey's domestic affairs. On the other hand, in its current state of economic stagnation, Turkey simply cannot afford to terminate its accession negotiations with the EU. Turkey's economic dependence on the EU is simply too strong. In that context it needs to be stressed that the EU's pre-accession assistance for Turkey amounts for the years 2014-2020 to a total of 4.5 billion Euros.⁴⁸

Turkey would lose the outstanding amount, if the accession negotiations were terminated. In contrast to that, millions of Euros payments of compensation, which Turkey would save in an estimated 40,000 cases before the European Court of Human Rights (ECHR), because the reintroduction of the death penalty would automatically

---

⁴⁸ See: *Euractiv*, Oettinger droht Türkei mit Entzug von EU-Finanzhilfen, available online: <https://www.euractiv.de/section/finanzen-und-wirtschaft/news/oettinger-droht-tuerkei-mit-entzug-von-eu-finanzhilfen/> [accessed 24.06.2019].

lead to the Turkey's expulsion from the Council of Europe, would not carry weight.⁴⁹ However, as the economy is the Achilles heel of the Erdoğan system, the leadership of Erdoğan and his AKP would be in danger, if Turkey's economic situation continues to deteriorate considerably in the forthcoming years.⁵⁰ In this respect, Erdoğan still needs the EU to win the next presidential elections in 2023 for his own policies and those of the AKP. Specifically, to use them as an anchor of economic stability and as a potential external enemy and scapegoat for bad economic developments in Turkey.

Scenario 5: New agreement on mutual relations between EU and Turkey

If both the EU and Turkey want to face reality, they would both have to admit that after 14 years of fruitless accession negotiations, Turkey has no prospect of joining the EU for the foreseeable future. Therefore, by mutual agreement, they could terminate the accession negotiations and redefine and reshape their partnership in the form of a new Basic Treaty.

The EU as well as Turkey emphasize that they both need each other as partners. However, it is questionable whether Turkey's accession to the EU, which in the meantime seems completely unrealistic, is in fact the best form of partnership and cooperation for both sides. It took Turkey over 40 years to obtain the status of a candidate country after its association agreement with the former EEC. And after 14 years of accession negotiations, only one of 33 negotiating chapters has been provisionally closed. If negotiations continue at this rate and a new chapter is closed every 14 years, it will be necessary to negotiate 448 more years to finally be able to take the vote about Turkey's accession to the EU in Turkey and the EU. In this respect, ending the accession farce and concluding a new Basic Treaty would offer both the possibility of a more effective cooperation, liberated from the requirements and constraints of the accession negotiations.

As the EU and Turkey both need each other as a reliable partner for economic, political, strategic, and military reasons, a deepened partnership in selected areas could bring both partners closer together. Essentially, they would have the opportunity to cooperate more closely in several areas, including, for example, the broadening and deepening of the Customs Union, which already exists since 1996. As the current form of the Customs Union only applies to industrial goods, as a next step, the EU and Turkey could extend it to the agricultural and service sectors (e.g. banks and insurance companies). This could result in substantial economic gains for both sides.⁵¹

In addition to that, there is still an asymmetry within the Customs Union, because it was originally only designed as an interim stage to EU full membership:

---

⁴⁹ See: *Spiegel Online*, Erdogan pfeift auf den Westen; *Tiroler Tageszeitung Online*, 40.000 neue Klagen aus Türkei beim EGMR, available online: <http://www.tt.com/home/12230137-91/40.000-neue-klagen-aus-t%C3%BCrkei-beim-egmr.csp> [accessed 24.06.2019].

⁵⁰ See: *Gassmann, Michael / Schiltz, Christoph B. / Tauber, Andre*, Das ist Erdogans verwundbarste Stelle, in: *Die Welt*, available online: <https://www.welt.de/wirtschaft/article164799071/Das-ist-Praesident-Erdogans-verwundbarste-Stelle.html> [accessed 25.06.2019]; *Popp, M.*, Ausrotten der Tiger, in: *Der Spiegel* 14/2019, p. 59.

⁵¹ See: *Deutscher Bundestag*, Die Zollunion zwischen der EU und der Türkei, Berlin 2019, p. 7, available online: <https://www.bundestag.de/blob/488974/574038109bc0abaf00ec28fa2feff13f/wd-5-107-16-pdf-data.pdf> [accessed 27.06.2019]; *Yalcin, E.*, EU-Türkei: Erneuert die Zollunion!, in: *Zeit Online*, available online: <http://www.zeit.de/2016/35/eu-tuerkei-zollabkommen-handelsvertraege> [accessed 27.06.2019].

According to the Customs Union Agreement, the EU and Turkey have to charge the same external tariff to third countries. If, for example, a free trade agreement was concluded between the EU and the US, American industrial goods could not only be imported free of duty to the EU, but also to Turkey. However, in the reverse case, companies from Turkey would be excluded from the tariff advantages: If they wanted to export their goods to the US, they would have to pay customs – unlike companies from the EU.⁵² In this respect, lifting this asymmetry could intensify the economic relations of both partners: European firms could benefit from the young educated workers in Turkey, who work for less money than their European counterparts, and Turkey could benefit from an easing of customs restrictions. At present, in case of deepening the Customs Union, EU experts predict an increase of exports from the EU to Turkey by 27 billion Euros, and from Turkey to the EU by 5 billion Euros.⁵³

Although this scenario of a new EU-Turkey Basic Treaty, while, at the same time terminating the accession negotiations, would be desirable, as it would give both a chance for a genuine and sustainable new beginning, it is currently unlikely to be realised. Both partners could thus end living the Turkish accession to the EU lie without loss of face and they could focus on important and desirable areas of their mutual partnership. A new Basic Treaty would be beneficial for both sides and would relieve them of the constraints that still exist for Turkey today with the complexities of adopting the complete *acquis communautaire*. However, neither the EU nor Turkey is currently showing any willingness to make such a major cut in their mutual relations. In fact, there are only signs that both are interested in deepening the Customs Union while continuing the accession talks at the same time.⁵⁴

Conclusion

The relations between the EU and Turkey have reached a new low point. After decades of ups and downs, which have been typical for the history of Turkish-European relations, relations are now in a phase of mutual mistrust. The question now is, how – especially after the events of the last three years – the more and more widened gap between the two partners can be bridged and how mutual trust can be rebuilt. Is Turkey still up to confrontation? Has the EU the intention to exclude Turkey? Or will both return to the path of common cooperation in the foreseeable future?

As shown above, in the foreseeable future, under President Erdoğan's leadership, Turkey's accession to the EU is absolutely unrealistic and almost impossible to achieve. However, since the EU and Turkey cannot do without each other and are dependent on each other because of their geographical location, their close economic and military ties, and the millions of people of Turkish origin or citizenship living in Europe, both cannot help but continue to stay in a howsoever shaped partnership in foreseeable future. Given current realities, relations won't come to a breaking off point between the two partners. According to the current situation, it is most likely that the partnership will be pursued in

⁵² See: *Deutscher Bundestag*, Die Zollunion zwischen der EU und der Türkei, Berlin 2019, p. 5.

⁵³ See: *Yalcin*, EU-Türkei: Erneuert die Zollunion!

⁵⁴ See: *Spiegel Online*, EU will mit Türkei über Ausweitung der Zollunion verhandeln, available online:

<http://www.spiegel.de/wirtschaft/soziales/tuerkei-eu-kommission-will-ueber-tiefere-zollunion-verhandeln-a-1127014.html> [accessed 27.06.2019].

its current form, i.e. the EU and Turkey will continue their accession negotiations at a slow pace and with little impetus and enthusiasm. The focus of further cooperation will be more on economic issues than on political ones. Thus, even if no further accession chapters are to be opened, the first step to building new confidence among the two sides could be made by deepening the existing Customs Union. In that respect, Turkey, still having the official status as candidate country, would actually move away from being a serious candidate country to the EU and rather become an economic and strategic partner of the EU.

References:

- Al Jazeera, Turkey's failed coup attempt: All you need to know, available online:*
<http://www.aljazeera.com/news/2016/12/turkey-failed-coup-attempt-161217032345594.html>
- Becker, Markus / Böll, Sven / Friedmann, Jan / Müller, Peter / Neukirch, Ralf / Schmid, Barbara / Schult, Christoph, Schluss jetzt, in: Der Spiegel 17/2017, S. 28-29*
- Bild Zeitung, Erdogan steckt 560.136 Gegner in den Knast, available online:*
<http://www.bild.de/politik/ausland/headlines/erdogans-saeuberungswelle-51952854.bild.html>
- Clayton, Jonathan / Holland, Hereward, Over one million sea arrivals reach Europe in 2015, available online:* <http://www.unhcr.org/news/latest/2015/12/5683d0b56/million-sea-arrivals-reach-europe-2015.html>
- Cremer, Hendrik, Das Flüchtlingsabkommen zwischen der Europäischen Union und der Türkei, in: Bundeszentrale für politische Bildung, Länderprofile Migration: Daten - Geschichte – Politik, available online:* <http://www.bpb.de/gesellschaft/migration/laenderprofile/243222/fluechtlingsabkommen-eu-tuerkei>
- Dawid, Jessica, Geheimdienstbericht zum Türkei-Putsch: So hat Erdoğan die Öffentlichkeit hinters Licht geführt, in: Business Insider, available online:*
<http://www.businessinsider.de/geheimdienstbericht-zum-tuerkei-putsch-so-hat-erdogan-die-oeffentlichkeit-hinters-licht-gefuehrt-2017-1>
- Deutscher Bundestag, Die Zollunion zwischen der EU und der Türkei, Berlin 2017, S. 5, available online:* <https://www.bundestag.de/blob/488974/574038109bc0abaf00ec28fa2feff13f/wd-5-107-16-pdf-data.pdf>
- Die Presse, Vor Referendum: Türkei droht wieder mit Ende des Flüchtlingsdeals, available online:* http://diepresse.com/home/ausland/aussenpolitik/5201474/Vor-Referendum_Tuerkei-droht-wieder-mit-Ende-des-Fluechtlingsdeals
- Erzeren, Ömer / Fokken, Silke / Greiner, Lena, "Vernichtung des freien Geistes", in: Spiegel Online, available online:* <http://www.spiegel.de/lebenundlernen/job/lehrer-und-wissenschaftler-in-der-tuerkei-entlassungen-und-a-1103942.html>
- Euractiv, Oettinger droht Türkei mit Entzug von EU-Finanzhilfen, available online:*
<https://www.euractiv.de/section/finanzen-und-wirtschaft/news/oettinger-droht-tuerkei-mit-entzug-von-eu-finanzhilfen/>
- Europäischer Rat, Schlussfolgerungen des Europäischen Rates, 22./23. Juni 2017, available online:* <http://www.consilium.europa.eu/de/press/press-releases/2017/06/23-euco-conclusions/>
- Gassmann, Michael / Schiltz, Christoph B. / Tauber, Andre, Das ist Erdogans verwundbarste Stelle, in: Die Welt, available online:* <https://www.welt.de/wirtschaft/article164799071/Das-ist-Praesident-Erdogans-verwundbarste-Stelle.html>
- Handelsblatt, Erdogan erwägt Referendum zum EU-Beitritt, available online:*
<http://www.handelsblatt.com/politik/international/tuerkei-erdogan-erwaegt-referendum-zum-eu-beitritt/19718436.html>
- heute.de, Streit über Umgang mit Türkei, available online:* <http://www.heute.de/eu-aussenminister-beraten-auf-malta-ueber-umgang-mit-tuerkei-47066490.html>

Martens, Michael, Was sich in der Türkei jetzt ändert, in: FAZ Online, available online: http://www.faz.net/aktuell/politik/tuerkei/praesidialsystem-beschlossen-was-sich-in-der-tuerkei-jetzt-aendert-14974937.html?printPagedArticle=true#pageIndex_2

Naumann, Florian, Türkei: (Fast) nur Österreich für Ende der EU-Beitrittsgespräche, in: *Merkur.de*, available online: <https://www.merkur.de/politik/beitrittsverhandlungen-mit-tuerkei-gabriel-pro-eu-kollegen-dagegen-zr-8225091.html>

Polke-Majewski, Karsten / Steffen, Tilmann / Endres, Alexandra / Biermann, Kai, Was wir über den Putschversuch in der Türkei wissen, in: Zeit Online, available online: <http://www.zeit.de/politik/ausland/2016-07/militaer-putsch-tuerkei-was-wir-wissen-erdogan>

Popp, Maximilian, Ausrotten der Tiger, in: Der Spiegel 14/2017, S. 58-60

Schwarze, Till, Für Merkel funktioniert der Deal, in: Zeit Online, available online: <http://www.zeit.de/politik/ausland/2017-02/fluechtlingsabkommen-tuerkei-eu-inhalt>

Spiegel Online, 9000 Polizisten in der Türkei suspendiert, available online: <http://www.spiegel.de/politik/ausland/tuerkei-9000-polizisten-wegen-angeblicher-guelen-verbindungen-suspendiert-a-1145034.html>

Spiegel Online, Erdogan droht EU mit Abbruch der Gespräche, available online: <http://www.spiegel.de/politik/ausland/tuerkei-recep-tayyip-erdogan-droht-eu-mit-abbruch-der-gespraech-a-1145748.html>

Spiegel Online, Erdogan pfeift auf den Westen, available online: <http://www.spiegel.de/politik/ausland/todesstrafe-in-der-tuerkei-recep-tayyip-erdogan-pfeift-auf-den-westen-a-1118907.html>

Spiegel Online, Erdogan poltert weiter, available online: <http://www.spiegel.de/politik/ausland/recep-tayyip-erdogan-neue-nazi-vorwuerfe-gegen-deutschland-a-1140511.html>

Spiegel Online, Erdogan will Todesstrafe auf Tagesordnung setzen, available online: <http://www.spiegel.de/politik/ausland/tuerkei-recep-tayyip-erdogan-will-todesstrafe-auf-tagesordnung-setzen-a-1143567.html>

Spiegel Online, EU will mit Türkei über Ausweitung der Zollunion verhandeln, available online: <http://www.spiegel.de/wirtschaft/soziales/tuerkei-eu-kommission-will-ueber-tiefere-zollunion-verhandeln-a-1127014.html>

Spiegel Online, Merkel warnt Erdogan erneut vor Einführung der Todesstrafe, available online: <http://www.spiegel.de/politik/ausland/tuerkei-angela-merkel-warnt-recep-tayyip-erdogan-vor-einfuehrung-der-todesstrafe-a-1145832.html>

Spiegel Online, Offizielles Endergebnis bestätigt knappen Sieg für Erdogan, available online: <http://www.spiegel.de/politik/ausland/tuerkei-referendum-offizielles-endergebnis-bestaetigt-sieg-des-ja-lagers-a-1145194.html>

Süddeutsche Zeitung, Erdoğan droht Merkel mit Scheitern des Flüchtlingsdeals, in: SZ.de, available online: <http://www.sueddeutsche.de/politik/tuerkei-erdoan-droht-mit-scheitern-des-fluechtlingsdeals-1.3006277>

Südwest Presse, Nach Referendum. Wahlbeobachter kritisieren unfaire Bedingungen in Türkei, available online: http://www.swp.de/ulm/nachrichten/politik/nach-referendum_-wahlbeobachter-kritisieren-unfaire-bedingungen-in-tuerkei-14812196.html

Tagesschau.de, Erdogan erwägt weiteres Referendum, available online: <https://www.tagesschau.de/ausland/erdogan-eu-referendum-101.html>

Tagesschau.de, Erdogan zur Einführung der Todesstrafe bereit, available online: <https://www.tagesschau.de/ausland/erdogan-ankuendigung-101.html>

Tagesschau.de, Lässt Ankara den Flüchtlingsdeal platzen?, available online: <https://www.tagesschau.de/ausland/tuerkei-eu-fluechtlingsdeal-101.html>

Tagesschau.de, Referendum über die Todesstrafe?, available online: <https://www.tagesschau.de/ausland/tuerkei-erdogan-todesstrafe-101.html>

Tiroler Tageszeitung Online, 40.000 neue Klagen aus Türkei beim EGMR, available online: <http://www.tt.com/home/12230137-91/40.000-neue-klagen-aus-t%C3%BCrkei-beim-egmr.csp>

Vates, Daniela, Putschversuch in der Türkei Bundesregierung und EU stellen sich auf Erdogans Seite, in: Berliner Zeitung, available online: <http://www.berliner-zeitung.de/24406992>

Yalcin, Erdal, EU-Türkei: Erneuert die Zollunion!, in: Zeit Online, available online: <http://www.zeit.de/2016/35/eu-tuerkei-zollabkommen-handelsvertraege>

Zeit Online, Abgeordnete fordern Aussetzen der Türkei-Beitrittsgespräche, available online: <http://www.zeit.de/politik/ausland/2016-11/eu-parlament-fordert-aussetzen-der-tuerkei-beitrittsgespraeche>

Zeit Online, Ausnahmezustand soll verlängert werden, available online: <http://www.zeit.de/politik/ausland/2016-09/tuerkei-sicherheitsrat-ausnahmezustand-verlaengerung-recep-tayyip-erdogan>

Zeit Online, Erdoğan will Todesstrafengesetz "ohne Zögern" unterzeichnen, available online: <http://www.zeit.de/politik/ausland/2017-03/referendum-tuerkei-todesstrafe-recep-tayyip-erdogan-verfassung>

THE EVOLUTION OF THE MECHANISMS OF THE EU REGIONAL POLICY

Valeriy Ryznikov,

Associate Professor, Department for International Relations,
International Information and Security,
V.N. Karazin Kharkiv National University,
PhD in Economics,
valeriy.reznikov@karazin.ua

Vitalii Terebylo,

student of Department for International Economic Relations,
V.N. Karazin Kharkiv National University,
vitaly.t.9617@gmail.com

The European Union is undoubtedly the most successful integration group in the world. This is evidenced by the high degree of economic interdependence of member countries, and the depth of political integration in the European Union. At the same time, within the EU, there are numerous, stable for decades and even centuries, regional communities of the most diverse types. Moreover, the national states of the regions were recognized as an integral element of European integration, which allowed some experts even talk about the formation of "Europe of the regions".

According to the Commission, EU regional policy is an investment policy. It supports job creation, competitiveness, economic growth, improved quality of life and sustainable development. These investments support the delivery of the Europe 2020 strategy. Regional policy is also the expression of the EU's solidarity with less developed countries and regions, concentrating funds on the areas and sectors where they can make the most difference [1].

Regional policy aims to reduce the significant economic, social and territorial disparities that still exist between Europe's regions and achieve real convergence. The policy of convergence has been an important factor in helping poor regions to compete in the Single European Market and catch up with more developed territories [2, p. 4].

During the period 2014-2020, the EU will invest a total of €351 billion in Europe's regions [1]. But the EU's regional policy hasn't always been so important as it is today. Since the Rome Treaty of 1957, one of the main tasks of the Community has been to promote an "harmonious development of economic activities" nevertheless, until the 1970s, very modest efforts were made at the EU level to iron out the territorial imbalances [3]. In fact, the regional policy gained weight in the activities of the EU as new, heterogeneous countries were included in this integration grouping. Before the accession of Great Britain and Ireland in 1973, only Italy was really interested in pursuing a common EU regional policy, bearing in mind the low level of development of the South of the country. The number of member states with a strong interest in supranational regional policies increased once again in the 1980s with the entry of less economically developed countries in southern Europe [4, p. 17].

The first tool, which was The European Regional Development Fund (ERDF) has been established to implement such a policy in 1975 right after the United Kingdom and Denmark joined the Community [2, p. 81]. The aim was to correct major disparities within the Community. This approach enabled us to support the weakest regions in each country, but not all the weakest regions of the EU itself. This measure was criticized, as it was more the mechanism of intergovernmental equalization of incomes than the form of the EU's own regional policy. The quota system was a constant controversy between Member States.

In 1984-1985, the next phase of the reform of the ERDF took place reinforcing the Community's regional policy and ensuring closer coordination with other Community policies, as well as the actions of national authorities. Eventually, the position of the ERDF has significantly strengthened [2, p. 82].

In 1988, the European Council in Brussels decided to adopt the first regulation integrating the Structural Funds under the umbrella of Cohesion Policy. Reform introduced key principles applied up to date. Such as focusing on the poorest and most backward regions, multi-annual programming, strategic orientation of investments and the involvement of regional and local partners. With establishment of multiannual programming, the planning process of EU Cohesion policy is closely connected with the EU budget planning periods. Five such planning periods can be distinguished so far: 1989-1993, 1994-1999, 2000-2006, 2007-2013, 2014-2020 [6, p. 141].

Each of the periods has had its characteristic features in terms planning, setting objectives and shaping implementation framework. In 1989-1993, integration of the structural funds under five common objectives took place (promoting the development and structural adjustment of regions whose development is lagging behind; converting regions seriously affected by industrial decline; combating long-term unemployment; facilitating the occupational integration of young people; speeding up the adjustment of agricultural structures and promoting the development of rural areas), the rules for administration was larger extent standardized than previously, although still remaining largely diverse, if compared with current level of harmonization. The management of funds was decentralized – programs were implemented not by the Commission services, but by administrations of Member States and annual the structural funds' budget was increased up to 14 billion, which represented about 20% of EU budget.

Quite substantial changes in the design of Cohesion policy took place in period 1994-1999 following the adoption of Maastricht Treaty. A number of new policy areas – trans-European networks, industrial policy, consumer protection, education and vocational training, youth, culture were addressed by Cohesion policy investment, while the previous ones remained in place. Secondly, the Cohesion Fund was introduced as tool to assist least developed Member States in implementation requirements so called “investment heavy directives”, while letting them be able to conform to the requirements of Maastricht criteria. Over the period 1994-99, structural funds amounted to ecu 154.5 billion at 1994 prices. This was roughly one-third of the Community budget which absorbs at the utmost 1.27% of the Community GNP [5, p. 5].

The period 2000-2006 is largely associated with preparations for enlargement and entry of new Member states – significant recipients of EU Structural funds. But it was also characteristic with changes in implementation framework. The number of Cohesion policy objectives was decreased from earlier six to three:

- 1) Promoting development and restructuring of lagging regions;
- 2) Support for regions with structural problems in the field of socioeconomic transformation;
- 3) Improvement of policy in the field of education, vocational training, employment.

The new instrument – pre-accession instruments for candidates (ISPA) was established to help candidate countries comply with requirements of *acquis* in the fields of transport and environment. The budget for structural funds was increased up to 38 bn Euro per year, representing about 33% of the EU budget [7, p. 155].

Within the framework of the regional development strategy (2007-2013), the EU envisages participation in 3 programs:

- 1) Convergence;
- 2) Regional competitiveness and employment;
- 3) European territorial cooperation (Table 1).

Table 1

Evolution of objectives of the EU regional policy

1989-1993	1994-1999	2000-2006	2007-2013
1. Promoting the development and structural adjustment of regions whose development is lagging behind. 2. Converting regions seriously affected by industrial decline. 3. Combating long-term unemployment. 4. Facilitating the occupational integration of young people. 5. Speeding up the adjustment of agricultural structures and promoting the development of rural areas.	1. Assistance to the member-states in investment area. 2. Introduction of education and vocational training, youth, culture policies. 3. Further development of the 1989-1993 objectives.	1. Promoting development and restructuring of lagging regions. 2. Support for regions with structural problems in the field of socioeconomic transformation. 3. Improvement of policy in the field of education, vocational training, employment.	1. Convergence European territorial cooperation. 2. Regional competitiveness and employment. 3. European territorial cooperation.

Source: compiled by the authors according to the data [5,6,7,8].

The strategy implied financing of projects and initiatives aimed at improving the skills of workers to prevent unemployment, personal career growth, increasing labor mobility, facilitating access to educational services and retraining services for low skilled and elderly workers, helping to choose the future profession; encouraging workers and entrepreneurs to use lifelong learning schemes, setting up and developing innovative enterprises; facilitating job search for the unemployed, women and migrants; ensuring social integration of disadvantaged people and combating discrimination in the labor market; development of human capital; reforming the education system and developing a network of educational institutions [8].

Conclusions:

The convergence process in Europe is characterized by the catching-up of the poorest countries, but also by an increasing divergence among regions within a country. Regional development funds did not succeed in impeding the occurrence of this pattern. The European Commission should therefore diversify the focus of regional policies but without the major reform of the EU institutions success in equalizing all disparities within the Europe is impossible due to the general problems of the EU structure. Cohesion countries also call for a reform of the objectives and criteria of regional policy, otherwise the future enlargement to the poor Central and East European countries will considerably modify the map of less developed regions.

References:

1. Overview of Regional Policy [Electronic resource]. Access mode: https://ec.europa.eu/regional_policy/archive/what/index_en.cfm.
2. Krasnopolska T. M. EU Regional Policy: Possibilities of Using the Experience for Ukraine // Political Life. 2016. №. 4. 81-86.
3. The Treaty of Rome [Electronic resource]. Access mode: https://ec.europa.eu/romania/sites/romania/files/tratatul_de_la_roma.pdf.
4. EU Regional Policy / Center for European Studies IMEMO of the Russian Academy of Sciences. Ed. A.V. Kuznetsov. M.: IMEMO RAN, 2009. 230 p.
5. Dall'Erba S. European Regional Development Policies: History and Current Issues. University of Illinois EUC Working Paper Vol. 2, №. 4. 2003.
6. Molle W. European cohesion policy. – Routledge, 2007.
7. Oliinyk V., Goncharova O. Theoretical principles and practice of EU regional policy monitoring // International Economic Policy. 2014. №. 2. 152-175.
8. The impact of the economic and financial crisis on the reform of Cohesion Policy 2008-2013 [Electronic resource]. Access mode: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/work/2015_03_impact_crisis.pdf

